

ISSN 2667-4432

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/juhis>

Journal of Universal History Studies

Volume III
Issue I
June 2020

JOURNAL OF UNIVERSAL HISTORY STUDIES

JUHS indexed by: Google Scholar, Index Copernicus, Cite Factor, Directory of Research Journals Indexing, Academic Resource Index, Scientific Indexing Services, Journal Factor, Cosmos, Eurasian Scientific Journal Index, Rootindexing, International Institute of Organized Research, General Impact Factor, ROAD, Kaynakça.info, Academic Journal Index, ASOS Index, World Catalogue of Science Journals, İSAM, Crossref, Scilit, International Scientific Indexing.

JUHS is an international, peer-reviewed journal and published every six months and two issues per year (June and December)

e-mail: juhjournal@gmail.com

Editor in Chief

Dr. Sabit DOKUYAN/Düzce University

Advisory Board

Dr. Bünyamin KOCAOĞLU/ Ondokuz Mayıs University

Dr. Dilara USLU/ Bilecik Şeyh Edebali University

Dr. Enis ŞAHİN/ Sakarya University

Dr. Jamshid ROOSTA/ Shahid Bahonar University of Kerman

Dr. Mustafa KESKİN/ Erciyes University (Emeritus)

Dr. Remzi KILIÇ/ Erciyes University

Editorial Board

Dr. Anar RAHİMOV/ Khazar University

Dr. Claudia IOV/ Universitatea Babeş Bolyai

Dr. Emzar MAKARADZE/ Batumi Shota Rustaveli State University

Dr. Erhan YOSKA/ Erciyes University

Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU/ Karabük University

Dr. Haluk SELVİ/ Sakarya University

Dr. Haşim ERDOĞAN/ Hacı Bektaş Veli University

Dr. Hava SELÇUK/ Erciyes University

Dr. Hussein KASASBEH/ Mutah University

Dr. Ivelin Argirov IVANOV/ University of Veliko Tarnovo

Dr. Jie LYU/ Renmin University

Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN/ Ondokuz Mayıs University

Dr. Mansour AMİNİ/ UCSI University

Dr. Mehmet OKUR/ Karadeniz Technical University

Dr. Miķail ACIPINAR/ İzmir Katip Çelebi University

Dr. Mohammad Saleh BANI ISSA/ Middle East University

Dr. Mohammed Ibrahim ABU EL-HAIJA/ Middle East University

Dr. Mohsen MORSALEPOUR/ Sistan and Baluchestan University

Dr. Muhidin MULALIC/ International University of Sarajevo

Dr. Murat KARATAŞ/ Abdullah Gül University

Dr. Mustafa Serhan YÜCEL/ Bilecik Şeyh Edebali University

Dr. Nazim MUSTAFA/ Presidential Library, Azerbaijan

Dr. Neslihan ALTUNCUOĞLU/ Erciyes University

Dr. Nurperi AYENGİN/ Düzce University

Dr. Osman KÖSE/ Police Academy, Turkey

Dr. Ökçeş NARİNÇ/ Namık Kemal University

Dr. Önder DUMAN/ Ondokuz Mayıs University

Dr. Reza Ekhtari AMİRİ/ University of Mazandaran

Dr. Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA/ Bilecik Şeyh Edebali University

Dr. Serap FİSO/ International University of Sarajevo

Dr. Sevilay ÖZER/ Mehmet Akif Ersoy University

Dr. Stefano TAGLIÀ/ The Oriental Institute of Prague, The Czech Republic

Dr. Stipica Grgic/ University Of Zagreb

Dr. Süleyman ÖZBEK/ Hacı Bayram Veli University

Dr. Yakup KAYA/ Necmettin Erbakan University

Dr. Yuliya BİLĖTSKA/ Karabük University

Dr. Wameedh Sarhan AL-RUBAYE/ Irak Middle Technical University

Dr. Zugravu NELU/ Universitatea Alexandru Ion Cuza din Iași

Layout Editor

Dr. Ahmet Coşkun TEKİN/ Teacher

Foreign Language Advisor

Dr. Ayşe MUHTAROĞULLARI/ Girne American University

Mehmet GÜZEL/ Teacher

Muhammed ÇABUK/ Teacher

Dr. Musa RAHİMİ/ Allameh Tabataba'i University

Editorial Secretariat

Dr. Ahmet Coşkun TEKİN/ Teacher

Issue Referees

Dr. Abdullah ERDOĞAN/ Erciyes University

Dr. Abdullah Kutalmış YALÇIN/ Düzce University

Dr. Ahmet ALTUNGÖK/ Bilecik Şeyh Edebali University

Dr. Ali GÜVELOĞLU/ Recep Tayyip Erdoğan University

Billy AGWANDA/ İstanbul Commerce University

Dr. Farzad ABEDI/ University of Tehran

Dr. Gülseren KANŞAHİN/ Sinop University

Dr. Hatice Sezgi SARAÇ DURGUN/Akdeniz University

Dr. Nagehan ELEMANA/Mersin University

Dr. Onur Sadık KARAKUŞ/Düzce University

Pınar PINARCIK/Düzce University

Dr. Sabit DOKUYAN/ Düzce University

Dr. Saltanat KYDYRALİEVA/ İstanbul University

Dr. Samet ALIÇ/ Kahramanmaraş Sütçü İmam University

Dr. Tuğçe KAYA/ University of Vienna

Dr. Yavuz BOLAT/Mustafa Kemal University

CONTENTS

Research Articles

1

Acrimony in Colonial Liberia

Sömürülen Liberya'da Çekişmeler

Akpojevbe Omasanjuwa-Junisa Phebean

(1-38)

2

Jan Ámos Komenský'nin Eğitim Sisteminin Özellikleri Üzerine: Bir Eğitim Tarihi Çalışması

On the Features of the Jan Ámos Komenský's Systems of Education: A Study of Education History

Adnan Çırak

(39-52)

3

The Sixth Zone: Historical Roots of African Diaspora and Pan-Africanism in African Development

Altıncı Bölge: Afrika'nın Gelişiminde Pan-Afrikanizm ve Afrika Diasporasının Tarihsel Kökleri

Billy Agwanda-Başak Özoral

(53-72)

4

XII. ve XIII. Yüzyıllarda Anadolu'da İpek Yolu

The Silk Road in Anatolia in the 12th and 13th Centuries

Esra Yılmaz

(73-84)

5

Tiberius' Germania Strategy

Tiberius'un Germanyaya Stratejisi

Gökhan Tekir

(85-100)

6

Geç On Dokuzuncu ve Erken Yirminci Yüzyıl Amerikan Stereograf
Kartlarındaki Osmanlı İmgesi

*The Ottoman Image in late Nineteenth-and Early Twentieth-Century American
Stereograph Cards*

Bahar Gürsel

(101-114)

7

Bir Tekstil Ürünü ve İkonografik Obje Olarak Mappa Kullanımı

The Use of Mappa as a Textile Product and Iconographic Object

Durmuş Ersun

(115-125)

8

Türk Siyasal Hayatında Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: İç ve Dış Siyasette
Yaşanan Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi

*Transition Process to the Multiparty System in Turkish Political Life: General
Evaluation of the Developments in Internal and Foreign Policy*

Ferhat İlgen

(126-147)

Editörden

Kıymetli Okuyucular

Journal of Universal History Studies(JUHS) Haziran sayısıyla karşınızdayız. Yeni sayımızda çeşitli konularda ve farklı dönemlere ait 8 bilimsel çalışmayı sizlere sunuyoruz. Bu çalışmaların içerisinde; Osmanlı, Cumhuriyet, Selçuklu dönemine, dünya tarihi ve eğitim tarihine ışık tutan makalelerin yanı sıra, daha eski tarihler hakkında bizleri aydınlatan makaleler de yer almaktadır. Dergimizin dördüncü sayısının hazırlık aşamasında hem çalışmalarını dergimize yollayan yazarlarımıza hem de hakemlik yaparak derginin daha üst seviyelere çıkması için katkı sağlayan değerli hakemlerimize çok teşekkür ediyoruz. Dergi olarak en büyük amacımız; her yeni sayıda kendimizi geliştirerek bilim dünyasına katkı sağlayacak çalışmalarını sizlere ulaştırmaktır. Diğer sayımız Ekim ayında yayınlanacaktır. Kıymetli tarihçiler ve araştırmacıların çalışmalarını bekliyoruz.

Diğer sayımızda görüşmek üzere, sağlıklı ve ilim dolu günler diliyorum...

Doç. Dr. Sabit DOĞUYAN

Şef Editör

Haziran 2020/Düzce

From Editor

Dear Readers,

We are here with the June issue of our journal, Journal of Universal History Studies (JUHS). In our new issue, we present 8 scientific studies on various subjects and from different periods. In these studies, in addition to the articles that shed light on Ottoman, Republic of Turkey, Seljuk periods, world history and education history, there are also articles that enlighten us about the ancient history. We would like to thank both the authors who sent their works to the journal during the preparation of the fourth issue of our journal and our valuable referees who contributed to the higher levels of the journal by refereeing. Our biggest goal as a journal; to develop ourselves in every new issue to contribute to the world of science. The next issue will be published in October. We expect the work of esteemed historians and researchers.

I wish you healthy and scientific days to see in our other issue...

Assoc. Prof. Dr. Sabit DOKUYAN

Editor in Chief

June 2020/Düzce

Acrimony in Colonial Liberia¹

Akpojevbe Omasanjuwa²

University of The Gambia, Lecturer, Department of Social Sciences, Gambia

Junisa Phebean³

University of The Gambia, Development Studies Unit., Gambia

Received-Accepted: 15.02.2020-08.05.2020

Research Article

Abstract

This article addresses the development of the acrimonious relationships between freed Black American slaves who settled in Liberia, and their African hosts. The superiority complex of the former made them have derogatory views about their hosts, while the latter, who initially welcomed the repatriates, loathed them for being arrogant descendants of slaves. The sequential transgressions committed against the indigenous people, by the settler class, degenerated to an apartheid situation. Principally, their agonizing experiences revolved around land ownership and inequity. Despite the desolation, the Organisation of African Unity (OAU) ignored human rights abuses that were identical with what it denounced in other parts of colonial Africa. However, despite the tragedies they had grappled with, enough precautionary measures are not in place to nip other potentially volatile situations in the bud. In conclusion, the write-up, through qualitative verification of facts, highlighted how problems of finance, education, superiority complex, greed and avarice and duplicity of African politicians complicated the Liberian situation.

Keywords: Contract Labour, Discrimination, Liberia, Settler Colonialism

Sömürülen Liberya’da Çekişmeler

Öz

Bu makale Liberya’ya yerleşen özgür siyahi Amerikalı köleler ile Afrikalı ev sahipleri arasındaki acımasız ilişkilerin gelişimini incelemektedir. Siyahi kölelerin üstünlük kompleksi, onların ev sahipleri hakkında aşağılayıcı görüşlere sahip olmasına yol açarken, başlangıçta geri dönenleri memnuniyetle karşılayan ev sahipleri, kölelerin küstah torunları oldukları için onlardan nefret ediyordu. Yerli halk tarafından, yerleşimci sınıfa peş peşe yapılan kural çiğnemeler, ayrımcı bir duruma yol açmıştı. Esasen, acı veren deneyimleri arazi mülkiyeti ve eşitsizliği etrafında dönüyordu. Terk edilmişliğe rağmen, Afrika Birliği Örgütü, sömürge Afrika’nın diğer bölgelerinde knadıklarıyla aynı olan insan hakları ihlallerini göz ardı etti. Bununla birlikte, boğuştuğu trajedilere rağmen, filizlenmekte olan diğer potansiyel olarak uçucu durumları kırmak için yeterli tedbirler mevcut değildi. Sonuç olarak, kaleme aldığım yazı, olguların nitel olarak doğrulanması yoluyla, finans, eğitim, üstünlük kompleksi, açgözlülük, hırs ve sorunları Afrikalı siyasetçilerin Liberya durumunu nasıl karmaşık hale getirdiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sözleşmeli Emek, Ayrımcılık yapma, Liberya, Yerleşimci Sömürgeciliği

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² masapele@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8005-3924

³ pjunisa@utg.edu.gm, ORCID: 0000-0002-0275-1380

Introduction

In 1794, Toussaint L'Ouverture successfully led a slave revolt in Santo Domingo, (Haiti) during which hundreds of slave owners died (Rossiter 1993, p. 49). Most of the survivors fled to the United States where their gory tales terrified their counterparts. This was before the Thirteenth Amendment of the United States Constitution in 1865.⁴ A similar riot in Brazil failed. Edward Rossiter explained how fear also grew in England of a similar event in a British Caribbean colony (Rossiter, 1993, p. 49). Prior to these developments, a wind of change was already gusting across the United States where about 200,000 slaves had regained freedom because either the death or the decisions of their masters. Consequently, on 26 December 1816, a congregation of Quakers, in collaboration with other concerned individuals met in Washington DC to form the American Colonisation Society (ACS). The aim of the society was to resettle the freed slaves somewhere in Africa. The efforts of the society gave birth to the Republic of Liberia, a settlement for the freed slaves from the United States. Although the US government tacitly distanced itself from the endeavour, it however, offered the organisation \$ 100,000 to establish the settlement, (Parkins, 2019, p. 17).

The iron fist discriminatory government established by the new settlers became discriminatory and polarised the society through its regime that as identified to other apartheid regimes in the continent.

This article examined the tactics adopted by the returnees to subjugate their hosts. In addition, it explains how the government's dire financial situation resulted in its exploitation of indigenous labour, a practice that nearly cost the country her nominal independence. These were integral components of the intractable problems which transformed the country into settler colonialism akin to what was experienced in colonial Southern Africa.

Several studies have addressed diverse aspects of the evolution of Liberia. Correspondingly, there are well-researched works on African colonial experiences (General History of Africa VII 1985; Dillon 2008; Johnson 2004, and Reviewed Works, 1931). Most of these publications, particularly Tegan S. K. Diercks (2011), M'baye Gueye and Adu A. Boahen in (General History of Africa VII 1985:114), are of the opinion that Ethiopia is the only African country without a colonial experience in Africa. This article repudiates the assertion since events show that the settlers were of a different stamp. As was expected, the indigenes posed resistance to 'foreign rule' that had 'grown too rusty to cope with' reforms; this led to the collapse of the Republic on 12 April 1980 (Sawyer 1992, pp. 288-293). Therefore, the essence of the article is to debunk the myth that only Europeans colonised Africa by offering a different view of the role of African returnees who also colonised indigenous societies such as in Liberia.

---

⁴ The thirteenth Amendment to the U.S. Constitution abolished slavery in the United States. Article XIII. Sections 1 state: Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, nor any place subject to their jurisdiction. Section 2 states: Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation. The amendment was ratified on December 6, 1865.

The Early Settlers

In 1817, the first batch of settlers set sail on the *Elizabeth* with sixty-six men, women, and children. They dropped anchor in Sharbro Island, Sierra Leone, where a substantial number of them, including all the agents of the ACS, died of malaria fever, (Republic of Liberia Truth and Reconciliation Commission. No year of publication, p. 74). Between 1821 and 1867, during the era of the abolition of slave trade, about 13,000 slaves rescued from the high seas joined the Liberian settlement, (Republic of Liberia Truth and Reconciliation Commission. No year of publication, p. 74) Health related problems, among others, compelled them to relocate from Sharbro Island to Bassa. They unsuccessfully attempted to negotiate the purchase of land from King Jack Ben.⁵ Another attempt to procure land from King Peters and the Chiefs of Bassa and Dei communities also failed. The failures were due to the indigenous land tenure system, which prohibited the sale of land, which was a communal property. Notwithstanding, the settlers got permission to occupy as much land as they desired, but they were to be submissive to the authority of the kings. The ACS vehemently opposed the condition.

On 15 December 1821, the settlers reached a contentious agreement with their hosts.⁶ The understanding enabled them to occupy a tract of land from Cape Mesurado (Monrovia), on the Atlantic shoreline to stretching 40 Kilometres inland. It is noteworthy that no African participated in the signing and negotiation for the procurement of the territory.⁷

The high mortality rate among the early settlers exposed the ACS and its policies to harsh criticisms. Consequently, other colonization societies such the New York City, Pennsylvania, Mississippi, and Maryland proliferated. Robert Harper founded Maryland Colonisation Society (MCS). Between 1833 and 1849, the MCS procured territories adjacent to the western border of the Ivory Coast, while other colonisation societies acquired separate tracts of land along the Atlantic seaboard (Johnson, 2004, p. 116).

The settlers adopted the name Americo-Liberians, while those rescued on the high seas, on their way to slavery, were the Congo men. With the support of the United States congress and some prominent Americans, the settlers regarded themselves as the first citizens of Liberia. However, they had neither managerial nor political skills. (Sawyer, 1992, p. 99; Shick 1971) Nevertheless, their descendants who were less than three percent of the population were exclusively in charge of the administration of the country until 1980.⁸

⁵ “On April 12, 1821, they signed an agreement with a Bassa chief who had been named King Jack Ben by European traders. Ben agreed to provide the settlers with a place to build their settlement provided they would not disrupt the flow of trade, including the slave trade that was going on in his territory.” (Sawyer, 1992, p. 97)

⁶ “On December 15, 1821, Lieutenant Stockton and Dr. Ayres met with the Dei and Bassa chiefs whose territory was to become the site of the first settlement. After considerable discussion, in a move to speed up the “negotiations,” Lieutenant Stockton pulled a pistol, put it to the head of King Peter (one of the chiefs), and obtained a favorable settlement. The “Doukor Contract,” as the “agreement” is sometimes called, was then concluded. The land “purchased” was a small island near Cape Mesurado,” (Sawyer, 1992, p. 98).

⁷ “The deed was signed by only White American agents in December 1821. Actually, the Black pioneers were all still residing in Freetown at this time. After the deed-signing ceremony, they relocated to Providence Island. This fact must be clearly stated because from 1822 to the present, a myth persists that liberated Black pioneers took the land from the African rulers at gunpoint,” (Beyan, 1997, p. 13).

⁸ “Essentially Liberia remained an oligarchy where 1 per cent of the population [Americo-Liberians] controlled the rest – some 2 million people” (Meredith, 1980).

The governance structure that evolved from the effort of the ACS was ostensibly fashioned in tandem with the American model. The structure divided the country into two sections. The first comprised the coastal counties occupied by the Americo-Liberians where land was under private ownership. The other part where the indigenes dwell was under the customary land tenure system. The pioneers' effort to administer the territory was fraught with problems largely because the indigenes outnumbered them significantly. Besides, administration of the interior from the distant Monrovia was difficult (Johnson, 2005, p. 121-122). Amos J. Beyan argued that *"Liberia's Founding Fathers had been carefully screened, and, indeed, indirectly selected by the ACS. The members of this class were the ones who had closely identified with the ACS and its values in return for political and material rewards. This was before Liberia attained her nominal independence in 1847"* (Beyan, 1997, p. 5).

He further asserted that although the original agents of the ACS died from malaria in 1820, the centralised political system they introduced survived (Beyan, 1997, p. 3). The governor had absolute powers above what was required for accountability and rectitude. The envisaged checks and balances that are associated with the American political system were absent in Liberia. Besides, there was no room for dissenting voices. A stratified society ensued, in which the ruling party, The True Whig Party, retained the monopoly of power for over a century. The development was an outcome of the autocratic foundation that the early settlers laid. *"Indeed, the promotion of the liberty and material status of a small number of settlers at the expense of the majority of the indigenous population was among the factors that precipitated Liberia's first major coup against Jehudi Ashmun's regime in 1823"* (Beyan, 1997, p. 4). The settlers, who were ignorant of the traditions and political arrangements of the indigenes, assumed that what was good for Americans should be good for Africans, an opinion that later events invalidated. *"With roots in the United States rather than Africa, the Americo-Liberians, consciously set themselves from the tribal majority that surrounded them,"* (Johnson, 2004, p. 118). The Indigenous Africans, under the settler rule literally became servants.

From its inception, the country was characterised by social cleavages that formed the basis of governance and relationships. Although the administration of the settlement was until 1847, run by the ACS, what is not certain is whether the republic indeed attained independence in 1847, the year the ACS relinquished power to Africans of their choice.

The administration of Liberia was colonial in style and nature, identical with those in colonial African states. The fact that Africans governed their like did not make conditions any different from European colonialism. It is essential to examine the infractions committed by a class, against another under the guise of governance. This will unveil the motive of the settlers. Beyan credited Elijah Johnson, a settler, with a statement made to the British authorities in Sierra Leone that: *"We don't want your Flagstaff put on Liberian territory, that*

"Essentially Liberia remained an oligarchy where 1 per cent of the population [Americo-Liberians] controlled the rest – some 2 million people" (Meredith, 1980) "The attempt of about one per cent Of the population to control the destiny of the Republic without regard for the social and cultural outlook of the natives produced difficulties which have plagued the Republic and hindered its development down to the present day." Freeman, 1968, pp. 22-23.

Charles Henry Huberich, The Political and Legislative History of Liberia, 1947, Vol. 1, p. 68. Cited in Jones, H. Abeodu. Bowen. (1997, 9).

will cost us more to bring down than to defeat any local opposition” (Beyan, 1997, p. 11). The expression connotes that the settlers anticipated confrontations like what European colonial powers encountered in some other African colonies.

Events showed that the foundation of the state was rooted in injustice, akin to colonial wrongs committed elsewhere in Africa. The infractions resulted in incessant warfare, which, gradually, shattered the cohesion and social fabrics of the country from 1822 until the end of the Liberia Civil War of 1989-2003. The Liberia Truth and Reconciliation Commission Report (TRC, stated that from 1822 to 1994, Liberia recorded over ninety violent conflicts (Republic of Liberia 2009, p. 79). Research findings are yet to classify any of these wars as an integral part of African colonial wars.

In addition, the TRC highlights that there were vestiges of slavery and segregation in the country. To add credence to this assertion, the report explained that the eleven stripes on the national flag represent the eleven settler signatories of the declaration of independence, while the white star symbolised freedom from slavery. There is no symbolic representation of the indigenes in the scheme of things. *“Although there are sixteen major indigenous languages in Liberia, spoken by ninety five percent of the population, none [was] selected as the lingua franca,”* (Guseh, 1997, p. 40). The nation’s motto did not represent the indigenes who shared their land with the settlers. Furthermore, a serious anomaly was that only persons of colour could become citizens of Liberia, thereby denying the indigenes citizenship. The settlers revered Thanksgiving Day in celebration of their victory over the indigenes in 1882. The state existed in mockery of its national motto, ‘The Love of Liberty Brought Us Here.’ This serves to reinforce the view that there was at that time, a vast social, economic, and political gap separating the Americo-Liberians from the indigenous majority (Freeman, 1968, p. 49). Similar to the policy of separate development in South Africa, the society had a dual system of education; governance, law, and cultural practices (Foster et al., 2009, p. 53).

The TRC report made recommendations that covered reparation, amnesty, and the prosecution in public sanction courts to foster peace through dialogue, enhance national reconciliation, and healing beginning from the grass roots (Republic of Liberia TRC, p. 12). However, in recommending these laudable objectives, strategies for the avoidance of future outbreak of hostilities received inadequate attention.

The conception of acrimony

When the immigrants arrived in 1822, Liberia was not *terra nullius*.⁹ There were established settlements with political systems in place.¹⁰ Each ethnic group had its own territorial claims. Despite the sundry motives of the colonisers, the ACS barred the settlers from entering land agreements with the indigenes.

⁹ “Terra nullius is a Latin term meaning “land belonging to no one”. British colonisation and subsequent Australian land laws were established on the claim that Australia was terra nullius, justifying acquisition by British occupation without treaty or payment. This effectively denied Indigenous people’s prior occupation of and connection to the land. . .”

<https://australianstogether.org.au/discover/australian-history/mabo-native-title/>.

¹⁰ Oral tradition has it that the pre-colonial inhabitants got into the territory due to mass migration instigated by the successive decline and fall of Ghana, Mali and Songhai empires at different times between the eleventh and twelfth centuries.

As many of the early settlers succumbed to malaria fever, it was imperative that the survivors seek a new abode that is in fine fettle. However, contrary to the American land tenure system, land in Liberia is a communal property. Hence, its procurement by ACS for settlement fomented tension or disagreements. The search, which took them further afield ultimately resulted in the controversial Ducor Agreement, a pact that became the cornerstone of the acrimonious relationship between the settlers and the indigenes.¹¹ Akin to the children of Israel who departed Egypt for the Promised Land, the settlers knew no peace in their new abode. In 1822, the indigenes and settlers fought the Twin Battles of Crown Hill and Fort Hill. Apart from land issues, the expectation of the indigenes that the settlers would be submissive to the authority of African kings was another petulant matter.¹²

The other colonisation societies followed the ACS's footsteps of forcibly acquiring land from the indigenes. As a result, land agreements took the laws of the United States into account. The settlers felt that there could be a cause to invoke the American legal system to their advantage. On the other hand, African Kings started expressing weighty concerns over the alarming rate of land expropriation. Their relationship with the indigenous Africans deteriorated. Coupled with financial problems, and dwindling settler population, the Mesurado settlement (later named Liberia), in 1839, hastily formed a merger with the other settler territories, to forge a more formidable military force against the incessant forays from the indigenes. The settlement became the Commonwealth of Liberia. The cash-strapped country relied heavily on port and other revenues from its territorial waters in running the affairs of state. Moreover, the ACS was not a recognised colonial power in international law. It was difficult to categorise it either as a colony or as a sovereign state. Hence, the status of the country became contentious. Consequently, the country was unable to exert its authority to levy and collect revenue from foreign ocean going-vessels in its territorial waters. Principally on this account, the settlers eventually, in 1847, asserted their independence from ACS, to become the first Republic of Liberia that existed until 1980.

The 1847 declaration of independence is akin to what prevailed in Southern Rhodesia, when the Rhodesian Front under Ian Smith, Unilaterally Declared Independence (UDI) and promulgated the 1965 Rhodesian constitution. Africans resisted the Smith oligarchy until 1980. Similarly, the nominal independence Liberia asserted from the ACS, did not change the indigene's perception of the government as an oppressive colonial rule. The action was nothing short of handing the truncheon of power to a subset of the same hegemony.

---

¹¹ The agreement was controversial as an American war vessel was allegedly off shore, the presence of which quelled the agitations of subordinate chiefs and people who were opposed to the alleged sale of communal land. In addition, when the settlers learnt that the purported sale was not an everlasting transaction, acrimony started brewing. "In a final act of desperation, the White American agents, Eli Ayers and Robert Stockton, threatened King Peters of Bushrod Island near Monrovia at gun point to sign the deed for the land for the American venture" (Jones, 1997, p. 13).

¹² Precisely the same developments occurred in Rhodesia. When the first settlers arrived in 1890, they met a salvo of resistance movements. Similar to the Ducor Agreement, David Chanaiwa expounded, "The controversial Rudd Concession [of Rhodesia] was obtained primarily by the conspiratorial deception of Lobengula by both British imperial officials and missionaries." Also comparable to the Liberia situation, King Lobengula expected the Whites would 'abide by the laws of his country and in fact be as his people', (General History of Africa VII, 1985, p. 205-206).

Diercks slipped in his judgment when he inadvertently asserted, that Charles Taylor is commonly associated with Liberia's civil conflict. It was Taylor's predecessor, Samuel Doe, who set in motion the events of the total anarchy (Diercks, 2011, p. 73). Liberian civil war was a product of the ACS's colonial heritage. The events marking the foundation of the final cataclysm in the 1980s preceded President Samuel Doe by over a century. They were unwittingly set in motion by the stance the Americo-Liberians assumed towards governance.

An attestation is that despite being a non-signatory, the settlers scrambled for and partitioned Africa within the framework of the European guidelines, enunciated in the 1885 Berlin treaty. They perceived themselves as 'civilized citizens,' and the indigenous Africans as 'uncivilized' and 'backward' (General History of Africa VII, 1985, p. 31-35). Hence, it was a mark of prestige for the settlers to interact with the European imperialists and colonialists, in the acquisition of territories and signing assorted treaties to delimit borders. A long-established fallacy is that only Europeans scrambled for and partitioned Africa among themselves. It would have come as no surprise, had the settlers honoured a formal invitation to participate in the Berlin conference, going by their attitude towards their hosts. Elizabeth Laura West is of the view that *"Liberia did all she could... to comply with the established etiquette enshrined in the Berlin treaty for acquiring and maintaining territories in Africa. This explains why the settlers adopted colonial tactics in establishing [their] hegemony, which she strenuously and haphazardly protected and maintained"* (West, 2012, p. 45-66).

Settler colonialism

The Arab-Israeli conflict and the war of apartheid in South Africa are examples of problems that emanated from settler colonialism. Although the concept exists in various shades, they had some common traits. Baligh Ben Taleb addressed it as a history in which the settlers drove indigenous populations from their land, in order to establish their own national or ethnic communities. Under colonialism, the colonizers went out to the colonies, usurped the land, exploited their resources, and eventually returned home. Under settler colonialism, there was no return home. The colonisers came to stay and occupy the land permanently (Taleb, 2014, p. 4). David Chanaiwa argues that *"European settlers in Southern Africa, unlike their counterparts in the rest of Africa were from the beginning, interested in establishing permanent homes in their new environment. Being attracted by its temperate climate, fertile agricultural land, cheap African labour and an abundance of minerals"* (General History of Africa VII, 1985, p. 194). Sir Harry Johnston made a distinction between colonies of settlements and those of exploitation in relation to Africa, (United Nations Publication, 1975, p. 4). The views of the trio implied that there were two types of colonies namely, that of exploitation, and that of settlement. The USA, Canada, Australia, New Zealand were examples of the latter, while all African countries excluding Ethiopia belong to the former. South Africa, Zimbabwe, and Kenya primarily designed to belong to the latter, but indigenous liberation efforts thwarted the various schemes. The case of Liberia was within the ambit, though not exactly like the prevailing situations in Palestine, Australia, New Zealand, USA, and Canada. Liberian settlers were of a different stamp, as they had no capital to invest, neither do they possess the requisite skills vital for the development of the territory. In addition, they lacked the military capability to protect and advance their interests (Gathii, 2004, p. 4-6).

Among the causes of the acrimonious state of affairs was the perception of the indigenes that the Republic's existence was rooted in inequity. Like European colonialism, settler colonialism, from their perspective, constituted an illegitimate interference in their internal affairs. Their perception was not surprising because colonialism, particularly the European version, was nothing short of internationally orchestrated coup d'états which toppled indigenous governments the world over. In like manner, the activities of the Americo-Liberians fomented formidable political problems by disrupting the political arrangements they met, and systems that they did not bother to understand. Liberia was a country where all were supposed to be free, but the majority were in chains. It was a place where all were supposed to be equal, but with varying degrees of equality. From the inception of the Republic, forced labour, servitude, and age-long human pawning, were among the hallmarks of the ruling settler elites, an accusation least expected to be levied against freed slaves and their descendants. To the indigenes, it was an oddity, for descendants of slaves to be their rulers and subject them to slave conditions.

Donald A. Ranard succinctly explains the situation arguing that relations between Americo-Liberians and indigenous Liberians were marked from the beginning by mutual ethnocentrism, which led to conflict. The Americo-Liberian settlers, representing Western culture, considered it their Christian duty to replace the "barbarous" customs, religion, and political institutions of indigenous Liberians with their own "superior" values, practices, and institutions. Indigenous Liberians, in turn, viewed the Americo-Liberians as liberated slaves, who should occupy a lower status in society than they (Ranard, 2005, p. 2).

Under ACS dominion, individuals could not enter land agreements with the indigenes. However, it was a different ball game after the peppercorn independence in 1847. The numerically fewer settlers became stupendously wealthy as they exploited and occupied indigenous land at an alarming proportion. Jeffery S. Makain and Rev. Mommoh S. Foh documented that, "*The minority elite having apportioned huge tracks of lands to themselves and their loyalists used the uneducated, poor, and powerless indigenous majority to work their ill-gotten lands*" (Makain and Foh, 2009, p. 24). Besides, "*The settlers wrestled [for] ownership of land from the aborigines, through legislative enactments which tied ownership of land to citizenship*" (Makain and Foh, 2009, p. 33).

The territorial limits of the republic increased in 1857 when the Maryland colony voluntarily joined. "*Land absorbed into Liberia as it expanded to the east [of Monrovia] was not purchased from traditional authorities, but simply deemed public land by right of conquest,*" (World Bank 2008, p. viii). The Supreme Court of Liberia judgment of 2 May 1920, in the case of *Ballah Karman vs. John Morris*, legitimised land grabbing by the settlers. "*This key decision of the Liberian Supreme Court rationalised this by reference to US Supreme Court holdings on the taking of American Indian lands*" (World Bank, 2008, p. viii).¹³ During the partition of Africa,

---

¹³ "Typically, under international law, conquest confers sovereignty but does not nullify existing property rights. On the other hand, other colonial powers in Africa - especially in settler colonies - similarly ignored customary land rights and declared large areas of conquered land to be public or in the case of Britain, "Crown" lands."

Liberia lost patches of territories to the British and the French in 1885, 1892 and 1919, but she got vast territories in exchange in the interior (American Geographical Society, p. 1908). Rectification of the last disputed tract of land with Britain took place in 1930. These developments had crucial implications. The bilateral treaties were within the framework of the Berlin Treaty. This qualified the settlers to be among the fold of the colonising powers in Africa.¹⁴ Therefore, Liberia, an ostensibly independent African country, participated in the sharing of Africa within the framework of the treaty. A deed often ascribed to European powers. Treaties pertaining to navigation and boundary adjustments were inclusive (American Society of International Law, 1911).

Despite Liberia's resolute compliance with the provisions of the Berlin Treaty, both Britain and France longed for her territory. On 26 June 1890, the United States had cause to reaffirm Liberia's independence at the Brussels conference. Apart from the formidable international pressure that Liberia grappled with to retain independence, rebellion on the home front was equally challenging. The 1916 Hut-Tax shows that the government was unable to collect the taxes imposed, even with the effort of the Armed Forces (Liberia Frontier Force). To address the escalating economic problems, the government overexploited the indigenes by subjecting tax defaulters to forced labour. Greer Feick pointed out that in October 1860; an ordinance compelled every male adult residing in Monrovia to pay an annual poll tax of 75 cents. Also, every Kruman and Vaiman or any other indigenous resident in Liberia should pay the same for the benefit of political and legal protection. Defiance was punishable with forced labour (Feick, 2011, p. 14).

From the 1850s to 1870s, the government tried to extend authority to the interior to improve trade, tax collection, and security. However, the lack of funds and adequate military capability to enforce the laws thwarted the process. The state of the economy was appalling. Mission schools were responsible for educating and converting Africans to Christianity. The health condition in the entire country was abysmal to the extent that the settlers had more confidence in African herbal medicine than the available western-trained physicians, (Johnson, 2005, p. 122). In 1807, there was a rebellion by the Grebo ethnic group, which took the assistance of the United States to quell. Subsequently, the government punitive measures retarded educational development. The settlers who habitually sent their children to Europe and America had no use for local schools (Johnson, 2005, p. 121-122).

After the Berlin Treaty of 1885 to 1920s, conflicts of resistance to colonial rule intensified. The persistent showdown compelled the government to cajole the indigenes with development promises to ward off aggressive British and French overtures. The move was vital because during the era, one of the requirements in the Berlin Treaty (Article 35) to lay claim to a territory, was effective occupation (West, 2010, p. 45-66; General History of Africa VII, 1985, p. 29). The attempt failed and Liberia lost territories to the imperial powers.

---

¹⁴ The 1884-1885 Berlin Treaty established etiquette for imperial relations in Africa while apportioning the continent. Although the imperial powers regarded Liberia as an independent country, she neither was at the conference nor exempted from the rules that determined the boundaries of all African countries, including hers. With the moral support and political influence of the United States, she, however, retained her nominal independence as she strenuously charts her course through the rough waters of imperial diplomacy (West, 2012, pp. 45-66).

The dawn of the twentieth century, marked the intensification of extreme draconian measures by the Americo-Liberians in attempt to exert control. This motivated the indigenes to gravitate towards the British and French for improved trade relations and their collective security. During the early years of the Arthur Barclay's administration (1904-1912), his attempt to copy the British indirect administrative system in Sierra Leone failed.

Iron Fist Administration

In their attempt to be economically independent, the Americo-Liberian elites established plantations for sugar cane, cotton, tobacco, rice, and vegetable cultivation. They relied on the servile labour of the indigenes. However, climatic and edaphic factors and oscillation in world commodity prices scuttled their efforts. A successful agricultural enterprise requires a sound financial base. The outrageous foreign loans they contracted complicated matters (Michael Freeman 1968:20-54). In 1930, for example, foreign loan financed 85 percent of government budget, most of which went into the payment of salaries of public officials employed on strict party loyalty basis (Feick, 2011, p. 16).

Rebellion was the strategy the indigenes used in resisting domination. On its part, the government responded with brutal force. In 1915, there was an insurgency by members of the Kru ethnic group. On this account, the country's Attorney General, Samuel Ross, ordered the Liberia Frontier Force, in Sino County, to extort money and other items of value from the Kru, Bassa, and Grebo communities (Johnson, 2004, p. 131). Ross also engaged in the pillage of labour to the extent that the indigenes who could not meet his insatiable demands became infuriated. As the situation worsened, he ordered the execution of a chief and five others, by hanging (Johnson, 2004, p. 131). The resultant mayhem led to an attempted declaration of independence by the Kru. The United States intervened to quell the uprising on the condition that there would be reforms thereafter. Instead of reforms, forty-two chiefs along with other prisoners were executed. Similar to the introduction of Pass laws in South Africa and Southern Rhodesia, travelling without a permit, and possession of private firearms, became illegal. The prohibition of firearms exposed the indigenes to attacks, not only from the Frontier Force elements, but also from wild beasts; especially leopards (Johnson, 2004, p. 236-237).

In South Africa and Southern Rhodesia, the pass law empowered the employers to have easy control over black workers. Similarly, a Liberian interior regulation forbade the people in the counties to move into the districts without permission. Consequently, they carried their produce over the frontier instead of bringing it to the coast (Reviewed Works 1931, p. 285. Reginald 1975, p. 66, and Thompson, 2001, p. 166). *"Under the Group Areas Act (1950) and its subsequent amendments, [The South African] government divided urban areas into zones where members of one specified race alone could live and work."* Similarly, the settlers in Liberia lived in the coastal counties, while the indigenes resided in the interior. African settlements adjacent to Americo-Liberian towns had no recognition.

In 1923 the disputed use of a jungle pathway that connects the interior to the coast caused a fracas between the Kru of Po River, and the Grebos which claimed seven lives. Chief Tuweley Jeh appealed to

Superintendent Yancy for action. The superintendent instructed him to act rather than complain. Three Krumen lost their lives when the chief and his people subsequently retaliated, League of Nations Report, 1931, p. 19-21 and Sawyer 1992, p. 368). However, Yancy extorted £160 from Jeh for legal consultation before he passed judgment in his favour. Later, the matter reached Monrovia where Jeh paid a fine of £300 in addition to serving a prison term. He also gave up the murderers. Superintendent Yancy promised to intervene in his favour if he could provide 500 workers for slave labour in Fernando Po. With two villages razed by fire, the local chiefs who initially objected to the demand complied. When Jeh returned home to discover that Yancy had demanded workers, he objected. Once again, members of the Liberia Frontier Force arrested him and then ravaged the village of Julucan. The Frontier Force compelled the villagers to work on Yancy's farm pending the delivery of the required numbers of workers. In 1927, Yancy became Vice President of the republic (League of Nations Report 1931, p. 30-37; Sawyer 1992, p. 368; Johnson, 2004, p. 134).

Amos Sawyer cited examples of measures in vogue designed to cow and exploits the indigenes. A case involving Varnai Quai, Headman from Baimenh, explained the degree of perversion of justice in the country. Varnai Quai in 1928 paid a fine of £17: 5s¹⁵ for road delinquencies and failure to provide porters. Quai had to pawn his two sons for a total of £15. The redemption of his children was pending during his testimony in April 1930. There was also the episode of Johnny Carr, town chief of Bengonow, fined £17. 12s. 6d¹⁶ for road delinquencies. He pawned his son and coffee farm to raise the money. Chief Yarkpasuo of Bopolu equally paid £317 for tax delinquencies. The practice of pawning youngsters was in vogue to raise money (Sawyer, 1992, p. 363).

In 1920, T.C. Mitchell, an American official based in the interior accused a District Commissioner, B.Y. Sandemannie of abusing the indigenes by using them to farm his private farm on government reserve land. The matter was shabbily handled by Monrovia as the ruling elites did all they could to protect their kith and kin from disgrace and prosecution. By 1921, all American advisers to the Liberia government trooped out of the country in protest, (Johnson, 2004, p. 129).

Another case involved J.W. Cooper, Secretary of Interior in President King's administration. He owned a private plantation in the interior, worked with slave labour supplied by the indigenes, and wives of the Liberia Frontier Force men. When American officials brought the matter to the attention of President King, Cooper was sacked, but a few years later, he got a cabinet position. Cooper's case is just one of the numerous instances of disgraced public officers removed from one position and reappointed elsewhere (Johnson, 2004, p. 130).

During the 1929 international Labour conference in Geneva, it was revealed that:

“...when recruitment for the native regiment was in full swing in the neighbouring British Colony of Sierra Leone, over one hundred Mendi Boys crossed the frontier to evade the pressure and arrived at Monrovia looking for work. They were detained and shipped off to

¹⁵ Seventeen Pounds Five Shillings

¹⁶ Seventeen Pounds Twelve Shillings and Two Pence.

Fernando Po by the agents of the Government of Liberia (the German firm holding the contract for shipping the Kru-boys), and head money was collected upon them. These were British subjects seeking refuge in a friendly state and were dealt with by the Liberian government as if they were their own subjects” (International Labour Office Report, 1929, p. 225- 227).

Meanwhile, the forlorn cries of prominent indigenes to discontinue the slave-like contract labour, pawning of wives and children and allied practices failed.¹⁷ However, Didwho Twe confronted the settler hegemony.¹⁸ In 1928, he successfully sponsored a bill in the House of Representatives outlawing the shipment of indigenes to Fernando Po to work on plantations. However, through bribery, the Postmaster General, Samuel Ross, overturned his effort in the Senate, and then the bill was overturned, (League of Nations Report, 1931, p. 16, Johnson, 2004, p. 185, Feick, 2011, p. 50). On two occasions, 1930 and 1950, Twe had to go to exile to avoid persecution from Presidents, Arthur Barclay, and William V.S. Tubman. During his Independence Day speech in 1944, Twe emphasised his effort in securing an exchange of slaves with John D. Crawford, British Provincial Commissioner in neighbouring Sierra Leone. Through negotiations with local chiefs, 2,386 Sierra Leoneans in captivity in Liberia returned home in exchange for 6,721 Liberians captives in Sierra Leone.¹⁹

The Fernando-Po Labour Imbrolio

Western countries have come under immense attack for the exploitation of Africans during the Trans-Atlantic Slave Trade era, particularly, the immoral procedures adopted by King Leopold of Belgium (Rossiter 1993, Eltiset al., 2000, Genovese E. D., 1974; Oldfield, 1992).²⁰ The negative opinions motivated the United States to show some interest in an unsavoury development. It involved the export of slaves from Liberia, under the facade of contract workers.

Michele Duchet explained that

---

¹⁷ These include H. Too Wesley, Didwho Twe, Nete Sie Brownell, R. A. Sherman, and Professor Francis W. M. Morais.

¹⁸ Amos Sawyer illustrates the efforts of the Kru ethnic group thus: The Kru travelled widely in West Africa and in Europe. By the 1880s, Kru communities were emerging in Freetown, Cape Coast, Takoradi, Accra, and Lagos. Kru youth attended British-sponsored educational institutions in these cities and many of them returned to Liberia to champion the cause of their people against the Liberian government. During the first decades of the twentieth century, many younger male Kru, such as Didwho Twe, Plenyono Gbee Wolo, and Bishop Patrick Kla Juwle, were educated under the auspices of American missionaries of the Episcopal, Methodist, and Roman Catholic denominations. Many continued their studies in the United States. As was the case with the Grebo, the Kru intelligentsia won acceptance only after a bitter struggle with the Liberian government that did not end until the late 1930s (Sawyer, 1992, p. 191).

¹⁹ “His Excellency, President Daniel E. Howard reported this incident to the National Legislature in his Annual Message dated 12 December. “The latest information from our Anglo-Liberian Boundary tells of the formation of a secrete combination against the Government, occasioned by the attitude of our Commissioner Twe, an efficient and competent young man of the Kru Tribe, who would not countenance the selling of persons by a certain influential chief. Moreover, he was exerting himself successfully, with the assistance of the British authorities, to get back into Liberian territory many chiefs and people who had been sold or forced to flee for refuge on the British side of the boundary.” Dispatches of a later date, however, just received; tells of the settlement of those intrigues.

²⁰ After the official abolition of the trade in the nineteenth century by virtually all the major European actors, The League of Nations (The League), on 25 September 1926, passed the Anti-Slave Trade and Slavery convention outlawing the vestiges of the trade. Four years on, The League prevailed on the International Labour Organization (ILO) to outlaw forced labour in all its ramifications.

“For the abolition of slavery did not by any means imply the abolition of the slave trade. Slavery was abolished in Great Britain in 1807, Brazil in 1836, France in 1848, Argentina in 1853 and the United States in 1865, [in Saudi Arabia 1962 and Mauritania in 1981], to give a few examples. But the trade continued to exist to satisfy the demand for labour in certain countries, and subsequently the demand for ‘forced labour,’ the form of modern day slavery” (UNESCO, 1979, p. 32).

The transformation of European economies from labour to capital-intensive system, during and after the industrial revolution, refined the modus operandi of the slave trade. Plantations started emerging in different African and Asian countries to produce industrial raw materials. Consequently, in the Portuguese-controlled island of Sao Tome for example, slave trade continued in a fashion that was in consonance with the law. Under that condition, contract labour fuelled the already existing domestic servitude as one of the means of meeting the soaring labour demand by plantation owners. Profits lured European powers that had already acquiesced to the eradication of the trade into the practice of hiring contract workers from diverse territories. In 1841, about 425 contract workers from Sierra Leone left for British Guiana while about 600 went to Jamaica, (Sawyer, 1992, p. 212-236). Between 1843 and 1846, schools established for children of freed slaves in Sierra Leone were also recruitment centres for child labour for export to the West Indies, (Sawyer, 1992, p. 212-236). The British company Hyde, Hodges and Company became a leading transporter of contract labour from Sierra Leone to the Caribbean and British Guiana in the late 1840s. Estimates show that as many as 32,000 Africans were taken from Sierra Leone to Saint Helena and British Caribbean colonies, as well as to British Guiana from 1841-1867 (Sawyer, 1992, p. 214).²¹

Portugal abolished the slave trade and slavery in 1836, and 1858 respectively. Ibrahim K. Sundiata cited Kloosterboer as noting that the policy of *libertos* made it mandatory for all manumitted slaves to serve their masters for two or more years without remuneration. While in Portuguese African colonial territories, vagrancy (failure to sign up for contract labour) was punishable by forced labour. Consequently, colonial officials regarded Africans who failed to surrender themselves for contract labour as vagrants. In Angola for instance, contract workers and vagrants worked on cocoa and coffee plantations on the Islands of Sao Tome and Principe. In 1905, one-fifth of the world’s cocoa supply emanated from the tiny islands, a product of forced labour. From estimates, about 4,000 Angolans forcefully relocated to the islands from 1900 to 1910 (Sawyer, 1992, p. 2015). Portuguese and Spanish plantation owners veered into other colonies, like those of Britain and Germany, in search of contract workers.

²¹ Sawyer concisely clarified how the French came up with a more sophisticated modus operandi after abolishing the slave trade in 1817. Their West African territorial range extended from Goree Island in Senegal to Gabon in Central Africa. In Liberia, French companies like *Maison Maes* of Nantes had representation. In Senegal, the policy of *engagement a temps* allows Africans to be employed through purchase and indentured for as much as fourteen years to provide labour on French plantations in the Caribbean and in Indian Ocean Islands. These include Africans indentured for military service in Martinique, French Guiana, and Gabon. Between 1854 and 1862, more than 20,000 contract workers left West Africa to French Guiana, Martinique, and Guadalupe. *Victor Regis of Marseilles* and *Maison Maes* had a field day and reputed for inhuman contract labour practices (Sawyer, 1992, pp. 212-236).

Liberia happened to be among the regions that supplied such labour. Michèle Duckett narrated how, “*from the 1860s onwards, 2,000 to 4,000 Africans were shipped to Sao Tomé (and the island of Príncipe) each year; (UNESCO, 1979, p. 44). From the Angolan interior, labourers were chained together, and shipped off to the cocoa plantations from whence they never returned*” (UNESCO, 1979, p. 44). Stone Glyn equally explained how “*... the Portuguese authorities took advantage of a prolonged drought in Cape Verde Islands to ship inhabitants to São Tomé and Príncipe,*” (Glyn, 2009, p. 4). Ibrahim K. Sundiata further stated that Kru labour was the mainstay of agriculture and other activities on the island of Fernando Po (Sundiata, 1975, pp.25 and 28). The embargo on labour export from British West Africa nearly destroyed plantation farming on the island, save for supplies from Liberia. Glyn further describes the relationship between the elites of Liberia and the cocoa island as symbiotic (Glyn, 1975, pp. 25 and 40).

Until the 1950s, Portuguese African colonies were centres for labour recruitment for South African and European establishments in that region. “*Other ‘workers’ were exported in this way from Mozambique to the Transvaal. There were approximately 80,000 of them a year, arrested by an association comprising 250 ‘recruiting agents.’ The Portuguese Assimilation laws passed in 1926, 1929 and 1933 failed to put an end to ‘forced labour,’*” (UNESCO, 1979, p. 44). Amos Sawyer likewise focused on the second half of the nineteenth century when the largest demand for contract labour was in Africa. He claimed that contract labour from India and China to the Caribbean Islands replaced those from Africa (Sawyer, 1992, pp. 216). This development came as no surprise. Hence, “*It should not be forgotten that the introduction of African labour to America and the West Indies was a direct consequence of the extermination of the indigenous Indians [by European settlers]*” (UNESCO, 1979, p. 33 and Rodney, 2012, p. 88).

During this period, various brands of slavery were prevalent in Liberia. “Pawning,” entailed Liberian political elites, inducing indigenous chiefs, selling their own children as domestic workers to pay off their debts to the state. Secondly, there was a formalised system of slave trading that involved shipping indigenous labour abroad for use in foreign territories. In the late nineteenth century, the Liberian government had negotiated with foreign governments to provide such shipments. An incident was during World War I when Liberia shipped labour to Allied territories in Africa to unload supplies from ships (Feick, 2011, p. 41).

This thriving web of the modern slave trade, disguised as contract labour, entangled Liberia. Prior to this time, the settler government had been exporting labour to various places as an income generating measure. An example being the agreement reached between Liberia and Spain in 1914 for the recruitment of contract workers to some Spanish African colonies.²² Financial inducements, coupled with the government’s inability to raise

---

²² “Despite earlier accusations of abuse on Fernando Po, the Liberian Government signed an agreement with Spain in 1914 for the export of native workers to the island. Indeed, as early as 1912, Richard C. Bundy, the American chargé d’affaires in Liberia, sent the U. S. State Department a detailed report on abuses in the contract labor system, and the republic’s woefully inadequate record keeping. Although the 1914 agreement imposed safeguards against mistreatment and exploitation, the system depended entirely on the honesty of Liberian agents and the Spanish Consul. With a payment to recruiters of five dollars for each worker brought into service—usually young, illiterate Kru, Bassa, and Grebo men from the counties of Grand Bassa, Sinoe and Maryland—the Fernando Po agreement generated temptations for

money to run the administration, as well as endemic corruption in high places, enticed Liberia into labour exports.

The high demand for labour in Fernando Po, led two representatives of private interests in the island, Edward Baticon and Emanuel Gonzerosa, to offer a generous contract to interested parties in Liberia. Mr Samuel Alfred Ross, an erstwhile Vice President (1919) was the mediator. The result was a private agreement between the *Syndicate Agricola de Guinea* and a group of Liberian citizens. Also, in 1887, through a French intermediary from Gabon, the government approved the recruitment and export of 5,000 workers to Panama, as manual labourers, during the construction of the Panama Canal (Sawyer, 1992, p. 219). Notwithstanding the high mortality rate and appalling work conditions, against warnings from sources that were privy to the atrocious state of affairs, the practice went on unabated. Gary G. Kuhn remarked that critics of both the canal company and the labour contractors alleged that African labour shipped across the Atlantic led to the revival of the slave trade (Kuhn, 1975, p. 43). In 1853, export of workers to British Guiana received official approval. Labour export from the Kru coast of Liberia escalated to as much as 20,000 men annually from the late 1860s. In 1913 however, exports to Sao Tome and Principe stopped temporarily, following the outbreak of sleeping sickness (Sawyer, 1992, p. 226).

Long before the close of the Liberian general elections of 1927, reports were rife of the cold-hearted treatment meted out to indigenous Liberians by the settlers. Thomas Faulkner (along with Father Collins, Didwho Twe, and many others), levied a ruinous allegation against the government, having lost the election to the incumbent, President D. B. C. King. They claimed that senior government officials were involved in forced labour and organised slavery. They were allegedly using the Frontier Force to conscript labourers mainly from the Kru coast to work on cocoa plantations in Gabon, Fernando Po, and Sao Tome. A Faulkner-led delegation tabled the matter at The League's headquarters in Geneva. "*Faulkner claimed that his main reason for appealing to The League was his desire to avoid bloodshed and a lot of poor, innocent people being killed,*" (Johnson, 2004, p. 158).

In response to cries and heart-wrenching complaints from diverse quarters, in 1930, The League, in collaboration with the governments of Liberia and the United States, investigated the allegation of slavery against the Americo-Liberian led government, a practice akin to the fundamental cause of the American Civil War. This was after observations made on the Christian republic by individuals, scholars and agencies revealed that "*essentially Liberia remained an oligarchy where 1 per cent of the population [Americo-Liberians] controlled the rest – some 2 million people*" (Meredith, 1980). The team of investigators mandated by The League to probe the veracity or otherwise of the allegation comprised of Dr Cuthbert Christy, Arthur Barclay, Charles Spurgeon Johnson, and Plenyono Gbewolo as Secretary.²³

---

compulsion that district commissioners and native chiefs proved unable to resist. Contracted for up to a year, many workers spent far longer on Fernando Po. Those fortunate enough to make it back to Liberia alive often had their wages confiscated or had to pay arbitrary fees imposed by recruiters or district commissioners, leaving them with nothing to show for their labor abroad." (Johnson, 2004, p. 128).

²³ "Dr Cuthbert Christy was a British doctor and zoologist who undertook extensive explorations of Central Africa during the first part of the 20th century. He was known for his work on sleeping sickness, and for the Christy Report on practices very similar to slavery in Liberia in the

Christy and Johnson spent four months in the interior and littoral of Liberia collating first-hand information on the matter. Local chiefs, labourers, and other indigenes furnished authentic evidence on the prevailing situation from their respective perspectives. Martin Meredith explained that the despair of Americo-Liberian rule came in 1931 when the international commission found senior government officials guilty of involvement in [State assisted] organised slavery (Meredith, 2005, pp. 545-548). When the commission's report came out in 1930,²⁴ nations found the results nauseating, as freed slaves who ought to be of sound mind were perpetrating the heinous and an indefensible crime of slavery.

Before the release of the findings, resentments mounted to the extent that in "*June 1930 there was a mass rally in Monrovia, where the crowd demanded drastic changes in the administration, amid personal attacks against President King*" (Smyke, 2005, p. 10). Another was organised by a league of woman, which demanded the resignation of the entire government. It took place in October 1930, Smyke, 2005, p. 10). Consequently, impeachment proceedings were set in motion against President King and his Vice. Intrinsically, the lawmakers fell out with King not for the findings of the commission, but that they felt he exceeded his constitutional powers by accepting the outcome of the investigation. The reactions also had some political undertones since it enabled politicians to undermine each other as an election year was at hand. To avoid public censure, King resigned on 30 December 1930 after his Vice had done so some weeks earlier.²⁵ Two House of Representatives members, P.F. Simpson and M.J. McBorrow, equally resigned. Postmaster General, Samuel Ross, already accused of orchestrating the Fernando Po slave trade, died of an unidentified cause, in 1929 (Feick, 2011, p. 55).²⁶ As the next presidential election was due in 1932, Secretary of State, Edwin Barclay resumed the Presidency.

Apart from public officers, the Christy report mentioned Firestone Rubber Company, an American business in Liberia using forcibly recruited government labour for the benefit of the corporation. Since the US government had supported Firestone's ambitious plans from the onset of its operations, certain Liberians, like Clarence L. Simpson, Vice-President under Tubman (1944–1951) also criticised the US government.

1920s." He represented The League and Chairman, during the investigation. Arthur Barclay a former President of Liberia represented Liberia. Professor Charles S. Johnson was head of the Social Sciences Department at Fisk University in Nashville Tennessee and later became the President of the university, US government nominee.

²⁴ It concluded inter-alia, "that in order to suppress the native, prevent him from realizing his powers and limitations and prevent him from asserting himself for the benefit of the dominant and colonizing race, although originally the same African stock as themselves, a policy of gross intimidation and suppression was for years systematically fostered and encouraged. This is the key word of the Government native policy. In addition, ...Vice President Yancy and other high officials of the Liberian Government, as well as county superintendents and district commissioners, have given their sanction for compulsory recruitment of labour for road construction, for shipment abroad and other work, by the aid and assistance of the Liberian Frontier Force. They have condoned the utilization of this force for purposes of physical compulsion on road construction for the intimidation of villagers, for the humiliation and degradation of chiefs, of captured natives to the coast, there guarding them till the time of shipment [to Fernando Po and Sao Tome.]... Slavery as defined by the Anti-Slavery Convention, in fact, does not exist in this republic. Shipment to Fernando Poo and Gabon is associated with slavery because the method of recruiting carries compulsion with it. Persons holding official positions have illegally misused their office in recruiting with the aid of the Liberian Frontier Force."

²⁵ 'No person shall be held to answer for a capital or infamous crime, except in the case of impeachment...' (Section (7), 1847 Liberia constitution).

²⁶ The cabinet committee constituted to consider the report recommended that all public officials implicated in the slavery and forced labour investigation should stand trial after dismissal. Hence, it was no surprise that there were high incidences of voluntary resignation.

Before the council of The League, on 15 January 1932, The Honourable Arthur L. Grimes divulged an incident, which took place in 1929. Didwho Twe, a Kruman by birth, then a member of the national legislature, discovered that some labourers were about to be shipped out of the country against their will. He appealed to President Edwin Barclay who promptly took action that interrupted the proposed shipment. He had earlier in November 1928, introduced a bill in the Liberian legislature against forced labour and pawning, a move that ultimately led to his expulsion from the House on charges of sedition. Mr. Twe expulsion suggests that it was a punishment for having been responsible for interrupting the shipment, (Johnson, 2004, p. 183, UNESCO, 1979, p. 45).²⁷

The agonising circumstances the indigenes were grappling with compelled most of them to flee beyond the borders. Their action was akin to the refugees, who inundated the Frontline states during the war against apartheid (Johnson, 2004, p. 211). Back in 1922, in his address to the Liberian Parliament, President King explained that the policy of his administration was to encourage, by every means, the return of the population that had fled the country. According to him, *“today everyone seems to agree that the conditions have become worse in recent years. Under these circumstances, the present situation seems to demand a complete and urgent reorganisation of the government of the interior if the future stability of the republic is to be secured, or alternatively saved from failure,”* (Reviewed Works, 1931, p. 285).²⁸ The general condition of the indigenes remained forthrightly atrocious. Twelve years after President King expressed his opinion; in his Independence Day Oration of 26 July 1944, Didwho Twe remarked that:

*“We cannot but concede that there is a general dissatisfaction among the Aboriginal population throughout the Republic. The continuous migration of the natives in large numbers into British and French colonies; leaving the countless number of broken towns behind, is nothing but a passive expression of their disappointment. But it must be clearly understood that the unhappiness of the native population is a legacy handed down by previous administrations for the six-month-old Tubman is in no way responsible. The healing of the deep wounds, which have been inflicted, and the comforting of the remnant of the disappointed population is the task of the present administration.”*²⁹

The Americo-Liberians undeniably colonised the indigenes for over 100 years, with unassailable

²⁷ His case is identical to what happened in Portugal. “As for the export of labour for the purpose of ‘depriving a third person of his liberty’, it was far too useful to be prohibited, as was illustrated only too well when, in 1947, the inspector of the Angolan Colonial Service, who was a member of the Portuguese Parliament, submitted a report on ‘forced labour’ in Angola, only to be given a seven-year prison sentence for his courage.”

²⁸ They have, in fact, to live a harried and half-starved existence or leave the country. Very large numbers have resorted to the latter alternative. On several occasions, the Commissioners in their travels have passed through abandoned villages or seen the now overgrown sites of others. Some of these villages may, have been abandoned in an ordinary way in favour of more fertile or less exhausted sites, or as the result of the death of the chief or other cause. In the present instances observed by the Commission, however, local history afforded a different explanation. Reports have repeatedly reached the Commissioners of villages by the score in other parts of the country unoccupied and falling into disrepair, and of gardens reverting to a bush. The natives have no redress and no one to whom they can ventilate their grievances (Reviewed works, 1931, p. 284).

²⁹ Independence Day oration, delivered on July 26, 1944, at the centennial pavilion in Monrovia.

accounts of chronological injustices. The ill feelings, harboured by the indigenes, of being colonial subjects contributed to the cataclysms that shattered the country in 1980 and the 1990s. Not until 1904, the descendants of the resettled slaves, a class the indigenes perceive as those ‘The Love of Liberty’ brought to the land, denied them citizenship. It was way into the 1950s that they had a feel of a semblance of universal suffrage. Meredith emphasized, “*Indigenous citizens still found themselves all but barred from the political life of the country. A situation that would have tragic consequences decades later, as a horrifying civil war destroyed every last vestige of Firestone in Liberia...*” (Meredith, 2005, p. 545-548).

Under the settler political dispensation, from 1877 until 1980, The True Whig Party tenaciously retained political power. Probably a record equalled only by the Safawa dynasty in the ancient Kanem Bornu Empire.³⁰ Their protracted stay on power was in largely ascribed to the Masonic Order of Liberia. The Grand Lodge of Liberia, established in 1867, encompassed all top government officials. Membership of the body was not open to most of the indigenous populace. Among the age-old resentments, the indigenes harboured, was the manipulations of things strictly behind Masonic closed doors. Property rights were stringently reserved for the Americo-Liberians. Nepotism and Kleptocracy, from 1822 until 1980, were rampant. Precisely, like apartheid South Africa, wealth and power were exclusive reserves of the settlers.³¹

Apart from the discriminatory practices, greed and avarice was common. The Republic of Liberia Truth and Reconciliation Commission averred “... *much of Tolbert’s efforts were also devoted to amassing a personal fortune and promoting the interests of family members in the traditional manner*” (Truth and Reconciliation Commission of Liberia, 2009, p. 101).

By 1975, the business holdings of the President and his family were enormous, visible and an issue of national debate. The Tolbert’s business interest extended and was by no means limited to fisheries, poultry, heavy equipment, textiles, manufacturing, rubber plantation, rice, and oil palm industries. Truth and Reconciliation Commission of Liberia (2009, p. 101). Beyond business, the Tolbert family had strategic holdings in government as well.¹

Prior to the arrival of Firestone in Liberia, employment in the financial sector of the economy had been restricted to a handful of the settler class and the few trading concerns. After 1926, the only major employer of labour was Firestone that employed more than 10,000 manual labourers on its plantations in 1930. More than 8,500 of this number were involuntary workers.³² On 31 August 1961, the Government of Portugal filed a protest

---

³⁰ The one thousand year reign of the dynasty ended through the action of Uthman Dan Fodio Sokoto Jihad of 1804.

³¹ Meredith further observed that the last of the line of Americo-Liberian presidents was the slain William Tolbert, the grandson of freed South Carolina slaves who had served as Vice-President for twenty years. A Baptist minister, he attempted a series of cautious reforms, abandoning the top hat and tail-coat traditions favoured by his predecessor, William Tubman, selling the presidential yacht and abolishing a compulsory ‘tithes’ of 10 percent of every government employee’s salary that went to the True Whig Party... ‘Despite their origins as descendants of slaves from the Deep South, they regarded black Liberians as an inferior race, fit only for exploitation (Meredith, 2005, p. 545-548).

³² President Charles D.B. King (1920 - 1930) The 1926 Firestone Concession Agreement Available at

with the ILO concerning the contravention, by the Liberian Government, of the Forced Labour Convention of 1930. The Portuguese action appeared to be in retaliation of Liberia's anti-colonial posture against Portugal. Besides, the government of Ghana had earlier on 25 February 1961 initiated a similar action against Portugal for failing to abolish forced labour in her African colonies (ILO Office official Bulletins 1962 and 1963). Before the commission appointed by the ILO to probe the complaint published its findings in 1963, the Liberian legislature, in 1962, hastily enacted a law regulating the recruitment of labour in Liberia. The move officially outlawed forced labour and the associated obnoxious recruitment system.

Analysis

The focus of this article is on the sequential transgressions committed against the indigenous people of Liberia, by a previously oppressed class who became their new oppressors. Their ghastly reaction to the injustices is an outstanding watershed in the history of West Africa. The resultant tragedy precipitated a civil war in neighbouring Sierra Leone (1991-2002), and indirectly occasioned a military takeover of the Gambian government (1994). This was at a time the contiguous republics of Guinea Conakry, Guinea Bissau, and Senegal were grappling with internal political upheavals. To some degree, the mayhem opened clefts among West African states. Some countries like Nigeria identified with Samuel Doe, while Ivory Coast and Burkina Faso pitched their tent in Charles Taylor's camp,³³ and others were in figurative limbo during the Liberia Civil War. Refugees inundated the entire sub-region. There is a need examine the root cause of the Liberian tragedy.

Southern Rhodesian colonial experiences show that the stance adopted by Britain regarding the UDI affair³⁴, mirrored the scenario that destabilised apartheid South Africa. It also resembled the upheaval that rocked South West Africa (Namibia), as a mandated territory under South African administration. In the South African situation, Tom Lodge is of the opinion that *"a succession of protests and rebellions transfigured the country's political life... The relative success of state policies [helped] to explain why the political settlements of 1994 left much of the structure of the extremely inequitable society."* (Lodge, 2011). The three countries eventually achieved stability partly through violent means. Unlike the Southern Africa situations, indigenous Liberians would have preferred passive resistance to armed struggle in addressing their colonial complications. That was the stance of The Movement for Justice in Africa (MOJA) and The Progressive Alliance of Liberia (PAL) that organized a 'rice riot' in 1979. These organisations came into being in 1973 and 1975 respectively. The pressure groups were keen on addressing the injustices of the settler rule through negotiated settlement. However, the situation ultimately got out of hand.

Hannah A. B. Jones remarked that in 1951, President Tubman stated that *"... true as night follows day,*

<http://www.liberiapastandpresent.org/1926FirestoneCA.htm>

³³ A former rebel leader who later became president of Liberia through election

³⁴ "On November 11, 1965, the Rhodesian Prime Minister, Ian Douglas Smith, broadcast a proclamation to the people of Rhodesia that was modelled on the American Declaration of Independence. The proclamation observed that it was an "indisputable and historic fact" that Rhodesia had enjoyed self-government since 1923, claimed that the people of Rhodesia supported their government's request for independence, and lamented that the British government persisted in "maintaining an unwarrantable jurisdiction . . . to the detriment of the future peace, prosperity, and good government of Rhodesia." (Watts, 2012, p. 1)

the tribes of Liberia will produce a president who will be elected by the people of Liberia, not only by a single tribe or number of tribes, but that person can never be Didwho Twe,” (Jones, 1997, p. 17). As radical reforms were not new to the sub-region, it was not surprising that the problems posed by the intransigent settlers could not be resolved amicably. Neither could the first indigenous presidency be established without potential violence and perhaps even bloodshed. Hence, the script on the wall that Tubman could not decipher was that of a violent change.

An African aphorism has it that, a slave made king, will spare nobody. Etrenda Christine Dillon’s opinion, that the Americo-Liberian population caused great atrocities and brought much despair to the indigenous people of Liberia up to 1980, dovetailed with the adage (Etrenda 2008:83). One of the uncompromising stances taken by the settler (colonising) administration was the 1968 treason trial of Ambassador Henry Fahnbulleh narrated by Victor D. Du Bois. It was a demonstration of the settler’s inexorable desire to perpetuate domination. It also showed their aversion for coming to terms with reality, particularly when it concerned appreciating issues from the points of view of the educated indigenes. The ex-ambassador was charged for allegedly conniving with overseas communist zealots to effect a violent change in the administration of the country. An apparent design concocted to silence him for his candour over the despair. During his trial, four prominent Monrovia law firms denied him representation (Du Bois 1968: XI3 (15)).³⁵ It took the jury, contested trial, less than half an hour to find the defendant guilty. He was subsequently sentenced to the maximum penalty permitted under Liberian law, twenty years with hard labour and confiscation of all real, personal, and mixed property (Du Bois, XI6 p.19). President Tolbert later granted him reprieve in 1971.³⁶

The activities of Thomas Faulkner and his associates were another lost opportunity for a peaceful resolution of the predicament. During the 1927 protest over electoral malpractices that they tabled before The League; their contention was that people in Liberia knew that the election was fraudulent. *“According to an official statement, [during the 1927 general elections], President King received 234,000 votes, however, at the time Liberia had only 15,000 registered voters. This won King the dubious achievement of being listed in the Guinness Book of Records³⁷ for the most fraudulent election reported in history.”* Such a sham is indefensible. Thomas Faulkner wrote: *“There is not one person in Liberia who does not know that the last election was wholesale fraud. There is no remedy against such wrongs in any country except the courts, unless the people*

---

³⁵ Morgan, Grimes and Harmon; Dunbar and Horace; Simpson; and the Barclay Law Firm.

³⁶ “The trial opened on a note of hostility [as] Fahnbulleh objected to the entire jury panel on the grounds that all of its members belonged to the True Whig Party and [were] either pensioners or employees of the government. He claimed, moreover, that the jurymen had taken part in the nation-wide demonstrations against him, which occurred before the opening of the trial. The selection of such persons, he asserted, was a breach of one of the fundamental principles of Liberian law, namely due process, which hears and weighs evidence before it renders a verdict” (Du Bois, 1968, p XI4 (2)).

³⁷ 1981 edition

The total number of vote cast cited by different authors varies. Amos Sawyer stated that “In 1927, King claimed to have won the elections by 229,527 votes from an electorate of fewer than 15,000 voters. These results were recorded in the 1981 Guinness Book of World Records as the most severely rigged elections up to that time. Sawyer (1992:369).

*resort to harsh measures and bloodshed; which all thoughtful people are trying to avoid*³⁸ (Johnson, 2004, p. 140-141).

Fifty-three years after Faulkner's admonishment, seventeen military officers mutinied during which they assassinated President William Tolbert and some security personnel on April 12, 1980. Thereafter, the heart-wrenching entreaties from other African presidents to Samuel Doe, first indigenous president, to spare the lives of the deceased's political associates went unheeded. On April 22, 1980, thirteen top ranking public officers of the defunct regime publicly faced a firing squad. Some observers perceived the ghastly punishment as a retribution for the sequential iniquities perpetrated by their ancestors³⁹. Ten years later, the entire country was embroiled in a fifteen-year gruesome civil conflict. These episodes epitomised the string of paradoxical events that plagued the country since 1822. They also connote that silence, no matter its duration, is not synonymous with peace.

In his comment on the atrocities committed by the South African apartheid regime, Martin Luther King in 1962 stated that "Colonialism and segregation are nearly synonymous... because their common end is economic exploitation, political domination, and the debasing of human personality."⁴⁰ His view contradicted those of African politicians whose duplicity contributed to the desolation that engulfed Liberia. The silence maintained by the OAU, despite its protracted diplomatic war against the apartheid authorities was puzzling. It was equally ironic that the organisation harboured Liberia, as a revered founding member, despite its appalling human rights records.

To add credence to the puzzles, Elizabeth S. Landis stated that "*In 1959 the [UN] General Assembly, acting on a special report on legal action available to enforce mandate obligations against the Union of South Africa, "invited" legally qualified states to proceed against the Union in the International Court*" (Landis, 1964, p. 193). Paradoxically, Liberia, with the backing of other African governments, was one of the countries the mantle fell on. The other was Ethiopia. These were the states legally qualified to institute the action for being the only African member countries of the defunct League. They subsequently instituted a joint legal proceeding, in 1960, against the Union of South Africa over its illegal administration of Namibia (Weissbrodt et al., 1986, p. 490).⁴¹ The ethics propping Liberia's involvement in the litigation is questionable, taking cognizance of her record of abuse of power and abridgment of the civil liberties of indigenous people with insensitive impunity.

³⁸ The statement was made by Thomas J. R. Faulkner, "An Appeal to Reason," Monrovia, December 22, 1927 cited in Johnson 2004:140-141 footnote.

³⁹ In a brief press interview moments before the commencement of the euphoric execution, President Doe affirmed at a press gathering "It is my pleasure gentlemen that these people we get rid of them because they have kept our country down for so long time. . . .if we feel that if we keep these people alive it would be a threat to the nation and we want to wipe out corruption and so we are not going to forgive them and so we have to execute them and I am happy that the execution is going on now. www.journeymen.tv/?lid=9898&tmpl=transcript Liberia, murder of a country Part III <https://youtu.be/-ulJN2lQOwM>, <https://youtu.be/DnDGgvrD2bM>

⁴⁰ kingencyclopedia.stanford.edu/encyclopaedia/.../enc_apartheid_1948_1994.1.html

⁴¹ For an explanatory account of what transpired at the International Court, (Gross, 1966). Duke Law Journal further accentuates, that specifically, the petitioning states charge that South Africa, in administering [South West Africa as a Mandated Territory of the defunct League], has practiced Apartheid. Failed to promote to the utmost the material and moral well-being and social progress of the peoples of the territory and has adopted and applied legislation and regulations which are arbitrary, unreasonable, unjust and detrimental to human dignity, (1963,p.310; Gross, 1966).

Equally sardonic is the attitude of the Liberian settlers viewed against the background of Article 1 (4) of the 1847 Liberian constitution, which states that there shall be no slavery within the Republic. Nor shall any citizen of this republic, or any person resident therein, deal in slaves, either within or without the republic, directly or indirectly (Constitution of Liberia, p. 1847, p. 8).

Adell Patton explained yet another facet of absurdity. He believed that Liberia intentionally developed strategies that delayed appropriate control of public health measures in order to stave off foreign settlers from 1912 until 1953. Liberia purposefully delayed the development of public health control measures of disease in order to discourage control designs on its sovereignty. The country had no integrated water and sewage system and strenuously resisted measures, which members of the diplomatic community introduced to remedy the situation. (Patton 2005, pp. 45-46) The policy decimated the indigenous population that could not afford overseas medical treatment. Consequently, the entire country became the breeding ground for various kinds of diseases. The course of action explained why the settlers had more confidence in African herbal medicine than the available western-trained physicians (Patton, 2005, p. 45).⁴²

There was some striking resemblance between the apartheid White minority administrations in Southern Africa and that of the Americo-Liberians. Principally, in both cases, all men ought to be equal before the law, but in practice, some were of a superior caste. The indigenous population, vital for their labour, were objects of segregation and exploitation. The indigenes had no franchise in both cases. Isolation and pass laws were the order of the day designed to keep them in check. In Southern Rhodesia, the education ordinance of 1899, catered for Whites only while the missionaries were responsible for educating Africans. In South Africa, the Bantu Education Act of 1953 made racial segregation mandatory in all educational institutions in the Union. In the same vein, measures were in place to regulate the Christianization of Liberia's indigenous population, while the missionaries catered for their education. Southern Rhodesia enjoyed the steadfast support of most Western countries, especially after UDI. In like manner, Liberia received the resolute tacit backing of the OAU and the United States. Despite the human rights violations, the former in particular failed to group Liberia among the colonial powers, while fighting colonialism and apartheid elsewhere on the continent. These and other inequitable policies that were subtly in force in both settings produced identical results as what obtains in the apartheid zone. (Reginald, 1975, p. 67).

The motives behind the League's 1930 enquiry deserve some remarks. The agricultural policy in the Portuguese colony of Fernando Po, led to the establishment of cocoa plantations. However, the refusal of the

---

⁴² From 1920 to 1945, physicians, who had been in the country for twenty-five years, listed the following major diseases common to Liberia: malaria (vector *Anopheles gambiae*), helminthic infections (parasite worms), and venereal diseases (syphilis, gonorrhoea, and chancroid-ulcers). In specific parts of the country, schistosomiasis (snail disseminated disease from water contamination), filariasis (disease spread by blood sucking anthropoids—gnats, flies, mosquitoes, depositing larvae) were prevalent. Others include trypanosomiasis (tsetse fly). Absent or not common to Liberia were yellow fever (virus transmitted by bite of female mosquito, *Aedes aegypti*), typhus fever (epidemic louse-borne and flea-borne, unfavourable living conditions), cholera (diarrhea with severe loss of fluids and electrolytes), and typhoid fever (acute infectious disease and causative organism *Salmonella*; food handlers, body discharges, motile bacillus, (Paton 2005).

indigenous Bubi people to work on the farms hampered progress (General History of Africa, VIII 1993, p. 66). With the indigenous Bubi population decimated by disease, the island's economy came to depend on imported *braceros*⁴³. Consequently, itinerant Kru sailors from Liberia, in tens of thousands, became indentured labourers on the island (Martino, 2012, 40; Sundiata, 1975, p. 40).⁴⁴

Enrique Martin traced the intricate labour network in the Bight of Biafra, where the notorious Portuguese and Spanish enclaves of Gabon, Fernando Po, Sao Tome and Principe were located. The territory was literally colonised by illegal labour recruiters from 1926-1935. Thereafter adjacent Nigerian territorial waters from 1935-1945 became another nest. Largely, agencies, mediators, and intermediaries covertly participated in perpetuating the slave trade in the Bight. A disguised slave trade developed and flourished as the indigenous labour in the Portuguese territories proved inadequate, while labours from the coastal mainland proved sporadic concurrently. Besides, the supply of Kru labourers from Liberia increased in the twentieth century (Sundiata 1975, p. 40; Martino, 2012).

The League singled out Liberia for investigation, being a soft target, for certain probable reasons.⁴⁵ Some imperial powers were still involved in contract labour recruitment, after the abolition of the slave trade. The reason could be that the United States government was interested in conserving labour in Liberia, for the Firestone Company that needs more of it for its ambitious plans. That partly explains why during the inquiry, the investigators deliberately did not visit the plantations at Fernando Po and the adjoining territories (Johnson, 2004, p. 276). In addition, the Spanish and Portuguese authorities would have come within the ambit of Liberia as their degree of involvement in the atrocities certainly dwarfs the Liberian situation. It could also be a covert design, meant to discredit the fledging African government.

In theory, the United States distanced itself from Liberia by not laying claim on it. However, its interventionist policies confirmed her membership of the club of colonial powers. In addition, the autocratic Liberian government maintained a cordial rapport with the United States, a situation akin to the relationship, which existed between European emperors and their Prime Ministers, like Clemens Von Metternich of Austria, Count Cavour of Italy, Otto Von Bismarck of Germany and Charles Talleyrand of France. The United States assertion of advancing democracy in Liberia was deceitful, in view of its military intervention in the 1915 rebellion. Another example was the ousted Jehudi Ashmun's administration in 1823. That was a government

⁴³ 'The Spanish term for agricultural contract workers derived from the word for arms.'

⁴⁴ While Marjie Sackett observed that, the cocoa industry has profited from the utilization of forced labour in West Africa since the late 1800s. Despite the Portuguese decree in 1876 abolishing slavery, and the release of cocoa plantation slaves, slave labour was quickly re-introduced, aided by the exploitation of legal loopholes and government officials willing to turn a blind eye. In 1905, after hearing reports of unfavourable labour conditions, William Cadbury dispatched a member of the Anti-Slavery Society to investigate the cocoa plantations. Upon receiving confirmation of human rights violations, Cadbury boycotted Portuguese cocoa and persuaded two other chocolate firms to do the same. Cadbury's actions affected not only the British chocolate markets but also American ones, which eventually stopped using slave-produced cocoa (p.84).

⁴⁵ Slavery was abolished in Great Britain in 1807, Brazil in 1836, France in 1848, Argentina in 1853 and the United States in 1865, [in Saudi Arabia 1962 and Mauritania in 1981], to give a few examples. But the trade continued to exist to satisfy the demand for labour in certain countries, and subsequently the demand for 'forced labour,' the form of modern day slavery' (UNESCO, 1979, p. 32). The League picked on Liberia to demonstrate its abhorrence for the obnoxious trade.

known to the imperial powers for its human rights abuses, but regained office through US military intervention. In addition, its financial contribution towards the resettlement of the freed slaves was sheer double standards. Some Whites supported the relocation of the Blacks for them not to contaminate the White American civilisation.

However, the relationship of the United States with Liberia has another perspective. It would have been anomalous for a racially polarised society of the nineteenth century, to accord Liberia diplomatic recognition, or issue the accreditation of ambassadors.⁴⁶ This partly explained why the US artfully distanced itself from the Liberian enterprise. The refusal of the United States to act as a regulatory authority empowered the manumitted slaves to deprive indigenous Liberians their civil liberties. Their relationship then degenerated and caused shudders in the international community.

The development enabled the Liberian administration to become wayward hence; relationships degenerated to an appalling level. To add credibility to the assertion, the administrative and security apparatus of the European colonial administrators in Sierra Leone and Gabon prevented those territories from sliding into the same situation. These were settlements established to rehabilitate freed African Slaves. The same applied to the blacks repatriated from Bombay, India to Kenya, East Africa (UNESCO, 1979, p. 226).

The imperial powers seem to have tacitly agreed with the United States in tolerating the desolation in Liberia. The scenario tallies with the opinion of Philip D. Curtin, who stressed that Britain did more than any other nation to suppress the Atlantic Slave Trade but allowed South Africa to become independent with full power in the hands of a minority of Europeans... (Curtin, 1974, p. 20).

It is indisputable that conditions in Liberia were truly defective. However, horrendous situations existing elsewhere equally deserved the urgent attention of The League.⁴⁷ Also, as other imperial powers were involved in contract labour issues in running plantations in diverse places, the Liberian case could be a diversionary tactic, designed to shield them from censure (Ruetten, 2009, p. 13-40).

The persons, who constituted the Liberian ruling class during and after the ACS rule, were responsible for the causes of the Liberian tragedy. These were freed slaves and their descendants, a barely literate group with neither organisational nor political skills. Despite this vital limitation, they shouldered the responsibility of running the state.⁴⁸

---

⁴⁶ From 28 July 1915 until 21 August 1934, the United States occupied Haiti, the first independent Black republic, under the pretext of putting down an uprising (Smyke, 2005, pp.18).

⁴⁷ These include the Poland vs. Czechoslovakia confrontation over Teschen in 1919, Italian occupation of Port Fiume in 1919, Vilna conflict of 1920, and Russo-Polish war 1920-1921. Others were Greece vs. Turkey 1920-1922, Memel conflict 1923, Franco-Belgium invasion of the Ruhr in 1923. They also include events as The Manchuria Affair 1931-1933, Italian occupation of Kerkira in 1933, German invasion of Rhineland 1936, Adolf Hitler's denunciation of the 1919 Versailles peace treaty. The list includes a host of others, which demonstrates that even before it dissolve itself in 1946, The League was incapable of preserving world peace, and these letdowns furnished European powers the impudence to foment problems elsewhere like the Italian invasion of Abyssinia in 1935.

⁴⁸ Amos Sawyer revealed that about a quarter of the repatriates had some literacy. Close to 50 percent of all free Blacks who emigrated from northern states were literate. For example, 60 percent of those from Connecticut, 56 percent from New York, and 42 percent from

It is noteworthy, that all the ACS agents and their collaborators were aliens who did not relinquish their American nationality nor regularised their self-imposed African citizenship by any African law.

Instead of seeking the opinions of well-informed Africans, like Marcus Garvey, W. E. B. Du Bois, Benjamin N. Azikiwe and George Padmore, the ACS allied with wayward Black politicians, whose maladministration, the United States sustained by military force.

Upon their arrival, the Americo-Liberians met the indigenous people domiciled in the territory. Hence, their catchphrase ‘The Love of Liberty Brought Us Here,’ which as the national motto, was repugnant, from the perspective of the indigenes. The love of liberty met them in Liberia.

It is truly murky why the freed slaves resorted to such chronic cruelty in their dealings with the indigenes. James Gathii explains an important dimension of imperialism in which the relations between colonial subjects and their masters is comprehensible within the prism of power and control. Thus, the culture, economy, politics, and the entire complexity of ideas of the colonial relations were perceptible in the light of force, “*more precisely their configurations of power*” (Gathii, 2004, p. 5). That was the domineering nature of man over man, a characteristic that American blacks fought against during the American Civil War. In the course of history, ‘man has truly dominated man to his detriment.’ Moreover, it could be that the settlers returned to Africa on a vengeance mission, to settle scores with those they perceived to have enslaved their ancestors into captivity. Therefore, they are compelling indigenous Liberians to atone for the sins committed against them by their White slave masters.⁴⁹

It could possibly be the foul nature of man, for power and greed, gained the upper hand over their conscience. If some or all the adduced arguments were the case, the posture of the apartheid authorities against Africans would be difficult to fault. However, the settler’s mien could be a trait Greer Feick described as

“The fact that the African Americans who migrated to Liberia had neither created nor designed the country’s government and were themselves products of the vastly unequal slave society in the United States. Provides some explanation for why the democratic ideals that were embedded in the Liberia founding document would later be so haphazardly applied” (Feick, 2011, p. 11).

For economic reasons, the colonialists meddled in deeds, such as contract labour, to the extent of risking turning the country into a United Nations mandated territory. Furthermore, in July 1931, Arthur Barclay, who was

---

Pennsylvania were literate. In contrast, only 17 percent of the immigrants from Virginia, the homeland of close to 36 percent of all repatriates up to 1843, were literate (Sawyer, 1992, p. 99). Tom W. Shick showed that some elementary forms of instruction were given to slaves in certain areas. Free Blacks had access to better educational opportunities than slaves did; however, the educational facilities available to free Blacks varied in quality. The largest group of immigrants was unskilled and the largest groups of unskilled were engaged in agriculture (1971). The professionals included teachers, preachers, apothecaries and pharmacists, missionaries, newspaper editors, and owners of small business enterprises. Many from this category were to form the cream of Liberian society; many too, re-emigrated from Liberia to other parts of Africa or back to the United States.

⁴⁹ The prosecutor of Ambassador Fahnbulleh alleged in his submission that “Defendant Fahnbulleh and his movement have called the pioneers and their descendants’ ex-slaves and strangers from America. But who made us slaves? Who sold us into slavery, welcomed us after more than two hundred years, when our White slave masters returned us to the shores from whence they had taken us away in chains?...” (Du Bois, 1968, p. XI 6 (11)). The expressions connote vengeance.

Acting President, received messages from Britain, Germany, and the United States that include statements like *“His Majesty’s government gives their fullest support to the suggestion which has been made that the Government of Liberia should be committed to an International Commission”* (Freeman, 1968, p. 37).

Similar to the primary motive for European imperialist expansion, it was for economic reasons that the Americo-Liberians hinged their survival on the indigenes (Manson 2011: 93). Contrary to popular opinions, land confiscation in Africa did not commence with the signing of the Berlin Treaty. The Americo-Liberians signed dubious treaties with local chiefs and kings, long before the Treaty came into force. Their action was similar to that of the British South African Company agent that extracted a questionable treaty from the Ndebele King, Lobenguela, of Zimbabwe (General History of Africa VII, 1985, p. 202-207).

The activities of Firestone Rubber Company in Liberia showed that the termination of slavery and allied practices did not end with the release of the Christy report. Despite the League’s 1926 convention abolishing forced labour. The daunting economic problems faced by the Americo-Liberian administration facilitated the entry of the corporation into Liberia.⁵⁰ Three intersected agreements signed between the Government of Liberia and the corporation, with the indirect involvement of the United States, were: (1) the lease of a rubber plantation, (2) a one million acre lease of land to cultivate rubber for 99 years, and (3) a loan of \$333,000 for the leases. However, for almost a century, there were unrelenting entreaties, calling on the government to address the evils posed by the company, in connivance with public officers, in the area of child labour and violation of other labour laws (Koffa, 2015; Department of Labour. . . , 2012, p. 96).

Christy report indicted Firestone of forced labour. Workers in almost all sectors of the company co-opted their wives and children to lend them a hand, the assistants were unpaid as they were not on the payroll of the company. This practice explains why, of the employed 10,000 manual labourers on its plantations in 1930, more than 8,500 of this number were involuntary workers. The inability of the workers to form unions that were free of both government and company interventions was another predicament. The Firestone Workers Union of Liberia represented the company’s interests, rather than those of the workers. Therefore, in 2005, the International Labour Rights Fund filed a suit in a US District Court accusing the company of forced labour (Verite, pp. 24-30; International Labour Office, 1929, p. 226-227; Save My Future Foundation, 2008).

Comments on Findings

This article addressed a fraction of the consecutive indiscretions, which indigenous Liberians tolerated, for 158 years, while towing the path of passive resistance. The extensive literature highlights the chronological injustices that characterised the pre-1980 Liberia, a supposed haven for freed slaves, who could not cope with their American experience. Many factors rendered the administration of the republic burdensome. The findings of

---

⁵⁰ Liberia and Britain had serious misunderstandings over loan agreements with the latter’s financial houses. The indebtedness of the country to Bank of British West Africa enabled Britain to demand some degree of control over Liberia’s internal affairs, to the extent of attempting to convert it to mandate status. Under these and other precarious financial conditions, Firestone Rubber Company appeared on the scene.

this exercise shows that the indiscrete participation of the freed slaves in colonializing Liberia sum up to the underlying causes of the fall of the republic on April 12, 1980.

Fundamentally, the political culture and practices instituted by the early settlers is the core cause of the acrimony. Going by their poor educational background, they lacked understanding of what the American political system that they claim to copy entailed. Besides, none of the early settlers had the requisite managerial or political skills, being ex slaves. In addition, they and the well-read Black activists had virtually nothing in common intellectually. Although their successive generations received quality education in foreign universities, their inexorable desire to perpetuate domination fortified the decadence.

Violent change became inevitable as the attitude and air of superiority of the returnees negated the expected behaviour of sane manumitted slaves. That, to some extent, explained why they could not extend effective authority to the interior. On their part, the indigenes resisted domination, similar to what prevailed in Southern Africa during the apartheid era. Research findings have classed the activities of the various liberation movements in Southern Africa during apartheid as African colonial wars, whereas the Liberian struggle is yet to gain such recognition. This study unveiled the hypocritical stance of African politicians in shielding the apartheid-styled administration. They collectively condemned apartheid South Africa for its racist policies, but condoned identical situations in Liberia. It equally revealed the turncoat diplomacy of the United States in its links with the colony.

Walter Rodney asserted that:

“During the colonial era, Liberia was supposedly independent; but to all intents and purposes, it was a colony of the USA. In 1926, the Firestone Rubber Company of the USA was able to acquire one million acres of forestland in Liberia at a cost of 6 cents per acre and 1 percent of the value of the exported rubber. Because of the demand for and the strategic importance of rubber, Firestone’s profits from Liberia’s land and labour carried them to 25th position among the giant companies in the USA” (Rodney, 2012, p. 154).

Liberia’s boundaries were, by European standards, inadequately delineated. This equally complicated the administration’s efforts in the interior counties. Moreover, as some powers ‘supposed that Africans should be colonial subjects,’ these shortcomings enticed Britain and France to take undue advantage of her during the partition of Africa.

An imprudent practice, which complicated matters, was the contract labour crisis. Ibrahim K. Sundiata asserted that the spread of Americo-Liberian control within Liberia made possible the continuation of the [human] traffic often under duress and "civilised" direction. This coerced export of labour became an important source of public and private revenue. The elites of the black republic and the cocoa island formed a symbiosis in which both stood to gain at the expense of the migrant (Sundiata, 1975, p. 40). It was the desperate desire of the government to generate revenue that induced it to assert a nominal independence from the ACS. Paradoxically, this was jeopardised, when she resorted to exploiting contract labour under conditions analogous to slave trade. The

scenario infuriated the imperial powers hence it necessitated an international censure. Liberians, in the opinion of Robert Michael Freeman, mistakenly regarded the wanton exploitation of labour in the interior as a source of national wealth (Freeman, 1968, p. 49).⁵¹

The lack of financial and military capability incapacitated Liberia from defending her sovereignty and territory. This compelled her to adjust her boundary, in line with the terms of the Berlin Treaty, while concurrently tolerating British and American interference in her internal affairs. According to Greer Feick, Liberia was paradoxically an independent state that is dependent upon the United States for its independence, (Feick, 2011, p. 28). Besides, Walter Rodney was of the opinion that within the continent-wide colonialism, Liberia and Ethiopia could no longer function as independent states.

“Liberia, in particular, had to bow before foreign political, economic, and military pressures in a way that no genuinely independent state could have accepted; and although Ethiopia held firm until 1936, most European capitalist nations were not inclined to treat Ethiopia as a sovereign state, primarily because it was African, and Africans were supposed to be colonial subjects” (Rodney, 2012, p. 226).

Matters climaxed with attempts at various times to persuade the United States to proclaim Liberia a mandated territory. Due to the latter’s inability to manage its finances (Feick, 2011, p. 61; Freeman 68, p. 52).

The settlers maintained a chequered relationship with the indigenes over land and authority. The Liberia TRC report glossed over this volatile issue. Farming and mining concessions still possess vast tracts of land; in contravention of Liberia’s traditional land tenure system (Foster et al., 2009). The country’s land policy is fraught with ambiguities of the errors of the mind, rather than those of the head. Rachael Knight et al asserts “... *the Public Lands Act not only fails to define “public lands,” but also contains important contradictions.*” An example is the Public Lands Act, which authorizes the President to lease any portion of public land “not appropriated for other purposes” to any “foreign individual, corporation, or company for engaging in agricultural, mercantile, or mining operations in Liberia for a period of up to 50 years, with a possible 50-year extension” (Knight, 2012, p. 52-53). This clause is undeniably a central component of the vestiges of the settler rule.

The renewed agreement of the Firestone one-million-acre concession will expire in 2041; yet, the envisaged development is not on the horizon. Almost 5,000,000 acres of land are presently on lease to rubber

---

⁵¹ As a repeat of the Haitian experience was feasible, black activists had cause to be worried as the Liberian colonialists entangled themselves with astonishing misdeeds to the extent of risking turning the country into a United Nations mandated territory. On this account, in July 1931, while Arthur Barclay was acting president after the release of the damning Christy report, the country received offensive messages from Britain, Germany, and the United States. Some include phrases like “His majesty’s government gives their fullest support to the suggestion which has been made that the Government of Liberia should be committed to an International Commission” (Smyke, 2005, p. 18). The obvious causes of such messages include the settlers’ demonstrated inability to accept advice while displaying a highly developed talent for gross mismanagement (Freeman, 1968, p. 37. www.journeymen.tv/?lid=9898&tmpl=transcript Liberia, murder of a country Part III <https://youtu.be/-ulJN2lQOwM>, <https://youtu.be/DnDGgvrD2bM>).

plantation owners (Wily, 2007, p. 24).

The objectives of ACS failed partly because Liberia shares with the apartheid authorities and Portuguese African colonies the notoriety of persecuting indigenous people. Though the colony was established, the population of the settlers dwindled, with some relocating to the United States. The despotic practices, which the United States condoned, watered the tree of tyranny. Instead of building an all-inclusive society, which is conceivable going by the Aruba experience, the settlers were intoxicated with conceit, prejudice, and self-aggrandizement, (Vera, 1969).

Propagation of Christian tenets among the indigenes would have eased the burden of administration, as it was the case in neighbouring Sierra Leone. However, opposed to its spread, the repressive rule repelled the indigenes from a faith they perceived as the Whiteman's (Ajayi and Crowder 1974, p. 339). *"The Americo-Liberian government, though composed of nominal Africans, [was] indeed colonial in nature, given its pedigree in the supremacist legacies of the American Colonization Society (ACS)"* (Republic of Liberia. . .TRC, 2009, p. 16).⁵²

The deceit of the OAU, while liberating the continent from colonialism contributed to the desolation. Had the body adopted appropriate impartial measures, the April 12 and 22 1980 tragedies would not have occurred.⁵³ While Southern African liberation movements were savouring the support of the Frontline States and other OAU member countries, indigenous Liberians were weathering their tempest without assistance. The writers of this article found no shred of evidence, that African leaders and politicians ever showed an iota of interest in the Liberian affair, let alone chiding their colleagues for the horrendous atrocities perpetrated under the guise of Black rule, which was domination. However, developments in the apartheid region were more alarming than the Liberian debacle. The former was life threatening to the indigenous black communities, through the policies and mien of the White minorities. As the OAU could probably not address both matters concurrently, African leaders most likely opted to tackle the greater of the two evils.

Black activists of the period under review practiced reverse discrimination. They lacked consensus in denouncing colour bar, colonialism, and allied practices in Liberia. Yet they were unanimous in denouncing the Italian invasion of Abyssinia in 1935. Paradoxically, in 1980 the year Zimbabwe regained freedom from the shackle of colonial rule, Liberia plunged into anarchy. Other African countries were undoubtedly disappointed with Liberia. Despite being an old nominally independent country, Liberia was not among the fold of Nigeria, Ghana, Guinea, and the Frontline states in denouncing apartheid. She was of no significance in liberating the continent from colonialism. Her membership of the League was of no benefit to other African states in world

---

⁵² Liberia disillusioned Africans in general. As Greer Feick puts it, although the Liberian government emphasised the symbolic meaning of its sovereignty, outside of their own boundaries, African self-governance was not something in which Liberian leaders actually had a great interest. During the expansion of African nationalism after World War II, the Liberian government was not sympathetic to the cause of pan-African nationalism. Liberia was one of the only black Sub-Saharan nations invited to attend the founding conference of the United Nations in 1945, and Liberian representatives made little effort to advocate for limits to imperialism in Africa (Feick 2011:64).

⁵³ President William Tolbert was assassinated during a military coup on April 12, 1980. Ten days later, 14 top ranking public officers were executed by a firing squad at Arthur Barclay Training Institute on the coastline of Monrovia.

affairs.

The mien of the repatriates, similar to that of the apartheid stalwart, Hendrik F. Verwoerd, ultimately boomerang and shattered the Americo-Liberian hegemony.⁵⁴ This hampered them from collaboration with the educated indigenes, to establish an all-inclusive society.⁵⁵ Had the settlers resolved the impasse through a negotiated settlement, it would have ensured that ‘the structure of [the] extremely inequitable society’ particularly power sharing, would have benefited their successive generations, rather than bequeathing them acrimony. The issue of their nationality (a potential bone of contention) would have been amicably resolved. They would have secured their ill-acquired wealth, at least to a reasonable extent.

The character of the Americo-Liberians contrasts their opinion of themselves. Trial by ordeal, for both inconsequential and even capital offences, was part of their legal system. In addition, they preferred African traditional medicine men to the available western-trained physicians. They maintained African concubines. They sanctioned their membership of African secret cults and fraternities where they held prominent positions. They habitually visit fetish priests nocturnally where they engage in unchristian practices, such as human sacrifice and ritual murder, especially during elections.⁵⁶ They were, in no perceptible fashion different from the African kings and chiefs who amassed wealth from labour exports in the form of slaves. Yet, they considered it their Christian duty to civilise the indigenes!

The 1980-1990s mayhem in Liberia, confirm that similar to events in South Africa, Kenya, Palestine, and Zimbabwe, a smouldering future full-blown armed struggle would likely wrench the country from the grip of the colonisers, should they make further violent changes a necessity. The potentially volatile complications could trivialise the Zimbabwean situation, involving the interests of diverse foreign mining and other concerns with virtually timeless concessionary rights over incredible tracts of land. Despite the gravity of the situation, observers, actors, and even the OAU, for over a century had no premonition of the country as a potential trouble spot. Consequently, adequate proactive measures were not fashioned to address the land question. The government, under the guise of portfolio investment, is still granting concessionary rights while the indigenes remain landless.

---

⁵⁴ South African Prime Minister, Hendrik F. Verwoerd stated in 1954: “there is no place for him [the African] in the European community above the level of certain forms of labour. Within [his] community, however, all doors are open. For that reason, it is to no avail for him to receive a training, which has as its aim absorption in the European community, where he cannot be absorbed.” Despite the insensitive racist remark, F.W. De Klerk eventually opted for a negotiated settlement to end apartheid.

⁵⁵ The individuals include Nete Sie Brownell, F.E.M. Morias, Senyo JuahNimley, Benjamin W. Payne, Kolli S. Tamba, Didwho Twe, Henry Too Wesley, P.G. Wolo etc.

⁵⁶ ‘In 1979, in a celebrated case, some prominent figures of the True Whig Party in Maryland County *of Liberia* were convicted by a court of law for committing a ritual murder, a sentence that was executed. . . Ten years later, Liberian Defence Minister Gray Allison, a man raised in an American Liberian family, was similarly convicted for killing a police officer whose body was discovered on the Bong Mines railroad, apparently used in a ritual sacrifice. The government at the time displayed blood drained in gallons believed to be that of the dead man. This was at a time when a spate of ritual murders was reported.’ (<https://www.pri.org/stories/2011-08.../liberia-s-elections-ritual-killings-and-cannibalis...>)

James Hyre posits that for Lord Falconer, “*the best time to reform and improve is not at a time of crisis, but from a position of strength and stability*” (Haye, 2004, P. 423). The termination of hostilities at the end of the Liberian war was not synonymous with spontaneous restoration of peace. Rather, the lessons of war should be the chief cornerstone, in addressing the age-long heart-wrenching predicament. Sadly, the TRC failed to address the land question adequately, one of the banes of the problem.

Finally, President Samuel Doe and his tenure suffered incredible attacks and accusations, even in death. Having governed from 1980-1990, the country was embroiled in a fifteen-year civil conflict. Covert manoeuvres by Americo-Liberian exiles scuttled his efforts to normalise the political atmosphere. The annual ratings of freedom, from the look of things were freer under Doe than the Americo-Liberians.⁵⁷ The cataclysmic end of his administration and the ensued tragedy that trailed it, were part of the inevitable consequences of ousting a decadent dispensation by unorthodox means. The fault was not in Doe, but the excesses he attempted to right. He, however, left his footprints in the sands of time. He terminated the authority of the True Whig Party. He eased the grip of the Americo-Liberians on power. A people who knew no reason, justice, or mercy⁵⁸ He liberated the indigenes from the Liberian version of the Group Areas Act (1950), which legalised segregation along racial line. Precisely, like the apartheid authorities, the Americo-Liberians had neither compassion nor fairness for the indigenes. By the time of Tolbert’s assassination and the overthrow of the oligarchy, seven percent (Americo-Liberian families) of the population-controlled sixty percent of the GDP (The Republic of Liberia TRC, P. 112). Doe’s reign ushered in an era that witnessed their tumbling influence. Virtually all apartheid legislations were in various guises, enforced in pre-1980 Liberia, a supposedly free republic. Thus, colonial rule in Liberia had the same effect on the indigenes as the South African Land Act (1913) and (1936), The Population Registration Act (1950), and Separate Amenities Act (1953) had on Black South Africans. The Bantu Homelands Constitution Act (1971) transformed Black South Africans into aliens without legal protection. In colonial Liberia, for so long, only persons of colour were citizens.

Whatever Doe did wrong or failed to accomplish during his tenure, was to a degree a function of his educational background and that of his confederates in government. However, he belatedly strived to develop himself by completing a degree program at the University of Liberia in 1988. What the indigenes longed for was freedom from subjugation, irrespective of the educational background of their liberator. There was the consensus that ‘it is better for them to govern themselves badly than to be governed well.’ The standard of education the country suffers until this day was a colonial heritage crafted to dominate the indigenes, of which Doe was not responsible. Dillon remarks that;

“The rise and fall of Americo-Liberians in Liberia, West Africa surrounds the attainment of education, which emancipated this group and afforded them the opportunity to travel to the

⁵⁷ Readers interested in the Annual Ratings of Freedom in Liberia: 1960-97 should consult “Gastil R., (1990) ‘Freedom in the World’ in (Guseh, 1997, pp. 37-44). The study used the amount of civil liberties and political rights in the society to determine the degree of freedom.

⁵⁸ Alan Paton, the author of ‘Cry, The Beloved Country,’ published a series of articles during the first two decades of Apartheid. He is credited with the saying: “God save us all from the South Africa of the Group Areas Act, which knows no reason, justice, or mercy.”

Grain Coast, which later became known as Liberia. Americo-Liberians then used their education to set in place, the power structures that oppressed the masses of the population. The massive destruction of the county left the masses plagued with high rates of illiteracy and destroyed the infrastructures that were in place. Liberia now bears similar conditions to that which existed when the settlers initially arrived in the early 1800s” (Dillon, 2008, p. 86).

Concluding Remarks

The evidence adduced leads to the conclusion that although the aims of the American Colonization Society were partly attained, it was however marred by the inability of the early settlers to live in harmony with their African hosts. A number of factors accounted for the development. The education and administrative skills required to administer the newly found republic along the American model of governance was seriously lacking among the early settlers who assumed leadership in 1847. Another factor was superiority complex on the part of the settlers who detached themselves from their hosts. While being confronted with seemingly intractable problems, the Americo Liberians were compelled to violate the ideals enshrined in the constitution by engaging a scandalous contract labour business which is tantamount to slave labour. To sustain their grip on power and control, coupled with greed and avarice, the settlers adopted antics similar to those in force in the apartheid region of the continent. In the face of indiscretions, human rights violations, and abuse of power, the Organization of African Unity and Black activists worldwide remained mute by failing to chide an erring African state; this was in an era when all African countries were waging an unrelenting diplomatic war on the apartheid authorities. Akin to the apartheid zone situation that eventually attained stability through violent means, the inability of the Americo-Liberians to sustain their grip on power led to a cataclysm when the government was violently toppled in 1980, a demonstration of the fact that more than a century and a half old silence does not connote peace.

It is evident that it was a serious error of judgement on the part of the American Colonization Society and its American associates to regard the freed slaves as Africans; from the look of things most were culturally different. Their perceptions of life were at variance with those of indigenous Africans whose cultural background sharply contrasted those of the settlers who have imbibed Western values.

Lastly, if the settlers are adjudged Africans, it stands to reason that Africans equally participated in not only partitioning the continent, by they also engaged in colonial domination and exploitation.

References

- [1] Ajayi, Jacob .F. Ade. & Crowder, M. (Eds.) (1974) History of West Africa. (2) Essex: Longman Group Ltd.
- [2] American Geographical Society (1908) Bulletin of the American Geographical Society, 40 (1), 21-22. Available at: <http://www.jstor.org/stable/197994>
- [3] American Society of International Law (1911) Agreement Between the United Kingdom and Liberia Respecting the Navigation of the Manoh River. The American Journal of International Law, Supplement: Official Documents 7 (3), 177-180.
- [4] American Society of International Law (1911) Convention Between the United Kingdom and Liberia Respecting the Boundary Between Sierra Leone and Liberia. The American Journal of International Law, Supplement: Official Documents 5 (4) 279-281. Available at: <http://www.jstor.org/stable/2212433>
- [5] Available at: [www.scholarworks.iu.edu/journals/index.php/ljsj/article/view File/4106/3733](http://www.scholarworks.iu.edu/journals/index.php/ljsj/article/view/File/4106/3733).
- [6] Beyan, J. Amos. (1997) The Antitheses of Liberia Independence in Historical Perspective. Liberian Studies Journal, XXII (1), 3-7. Available at: <http://www.scholarworks.iu.edu/journals/index>.
- [7] Chanaiwa, David. General History of Africa VIII. Mazuri A. A. (Ed.) (1993) Africa since 1935. UNESCO International Scientific Committee for the Drafting of a General History of Africa. Available at: www.unesco.org/.../general-history-of-africa/.../volume-viii-afr...
- [8] Constitution of the Republic of Liberia(1847)The Declaration of Independence and The Constitution of the Republic of Liberia as amended through May, 1955. Available at: www.onliberia.org/.../Li...
- [9] Curtin, D. Philip. (1974) The Black Experience of Colonialism and Imperialism. Reviewed Works: Daedalus, Slavery, Colonialism, and Racism.103 (2), 17-29 Available at: <http://www.jstor.org/stable/20024202>
- [10] Department of Labour, United States of America. List Required by the Trafficking Victims Protection Reauthorization Act of 2005 Updated September 26, 2012. Available at: www.dol.gov/.../pdf/TVPRA2011-20...
- [11] Diercks, Tegan. S. K. (2011) Congo's Intractable Conflict: How Lessons from Mozambique and Liberia Can Inform a Way Forward. M.A. Thesis, Georgetown University. Available at: <https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/.../diercksTegan.pdf>
- [12] Dillon, Etrenda Christine. (1980) The Role of Education in the Rise and Fall of Americo-Liberians in Liberia, West Africa. Dissertation, Georgia State University, (2008). Available at: http://scholarworks.gsu.edu/eps_diss/18
- [13] Du bois, D. Victor. (1968) The Trial of Henry Fahnbulleh Parts 1-4. West Africa Series, (Liberia). XI, (3)

- [14] Duke Law Journal (1963) South West Africa Cases: Preliminary Cases. pp. 310-314 Available at: scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1851&context=dlj
- [15]Dunn-Marcos, Konia T. Kollehlon, Bernard Ngovo, and Emily Russ (2005) Liberia. An introduction to their History and Culture. Cultural Orientation Resource Centre. Centre for Applied Linguistics, Washington, D.C. Available at: <https://www.ictj.org/.../ICTJ-L...>
- [16] Eltis David. and Stanley L. Engerman. (2000) The importance of the Slave Trade to Industrializing Britain. *The Journal of Economic History*, 60 (1), 123-144. Available at: www.jstor.org/stable/2566799
- [17]Feick, Greer. (2011) “Red, White and Blue Rubber: American Involvement in the Liberian Slavery Crisis, 1928-1934” Ph.D. Dissertation, Columbia University. Available at: <http://www.history.columbia.edu/undergraduate/>
- [18]Foster, Dulce. et al. (2009) A House with Two Rooms: Final Report of the Truth and Reconciliation Commission of Liberia Diaspora Project, Book1. DRI Press. Available at: <http://digitalcommons.hamline.edu/>
- [19]Freeman, R. M. (1968) The Role of The United States in the Development of Liberia. M.A. Thesis, University of Arizona. Available at: <http://hdl.handle.net/10150/318043>.
- [20]Gathii James Thuo (2007) Imperialism, Colonialism, and International Law. *Buffalo Law Review*, 54, (4) 1012-1066. Available at: <http://www.lawecommons.luc.edu/>
- [21]Genovese, D, Eugene and Fox-Genovese, Elizabeth. (1979) The Slave Economics in Political Perspective. *The Journal of American History*, (66), (1) 7-23. Available at: www.jstor.org/stable/1894671
- [22]Gershoni, Yekutiel. (1992) The Formation of Liberia's Boundaries Part I: Agreements. *Liberian Studies Journal*, XVII, (1). Available at: <https://www.hufind.huji.ac.il/>
- [23]Glyn, Stone. *The Foreign Office and Forced Labour in Portuguese West Africa, 1894-1914*. Available at: www.uwe.ac.uk
- [24] Gross, A. Earnest. (1966) The South West Africa Case: What Happened? *Foreign Affairs* (Council on Foreign Relations publication), 45 (1), 36-48. Available at: <http://www.jstor.org/stable/20039211>
- [25]Gueye, M’baye and Boahen, Albert. Adu. (Ed.) (1985) *General History of Africa VII Africa Under Colonial Domination 1800 History of Africa*. UNESCO. Available at: <http://www.unesdoc.unesco.org/images>
- [26] Guseh, S. James. (1997) LIBERIA: A Country in Search of Identity and Unity. *Liberian Studies Journal*, XXII (1) 37-44.
- [27] Hyre, James. (2004) *The United Kingdom Declaration of Independence: Creating a Supreme Court to*

- Secure Individual Rights Under Human Rights Act of 1998. *Fordham Law Review*, 73 (1) (14). Available at: <http://www.ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol73/iss1/14>
- [28] International Labour Office (1929) Forced Labour Report And Draft Questionnaire Item III on the Agenda International Labour office, XIX, (5). Geneva. Available at: www.staging.ilo.org/public/libdoc/ilo/1929/29B09_10_engl.pdf
- [29] International Labour Office. Report of the Commission Of Inquiry (1963) appointed under article 26 of the Constitution of the International Labour Organization to examine the complaint filed by the Government of Portugal concerning the Observance by the Government of Liberia of the Forced Labour Convention, 1930 (29) Official Bulletin XLVI, (2) Supplement II. Available at: www.staging.ilo.org/public/libdoc/ilo/1929/29B09_10_engl.pdf
- [30] International Labour Office. Report of the Commission Of Inquiry (1962) appointed under article 26 of the Constitution of the International Labour Organization to examine the complaint filed by the Government of Ghana concerning the observance by the Government of Portugal of the Abolition of Forced Labour Convention, 1957 (105) Official Bulletin XLV (2), Supplement II. Available at: <http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09604/09604%281962-45-2-Suppl.2%29.pdf>
- [31] Johnson, Philip. James. (2004) “Seasons in Hell: Charles Johnson and the 1930 Liberia Labour Crisis” Ph.D. Diss., Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College, Available at: <http://www.etd.lsu.edu/docs/available/>
- [32] Jones, H. Abeodu. Bowen. (1997) The Africanisation of The Republic of Liberia, *Liberian Studies Journal*, XXII (1), 8-22.
- [33] Jordan, D. Winthrop. (1977) *White over Black: American Attitudes toward the Negro. 1550-1 The Apartheid Era* 812: Norton. New York.
- [34] Kieh, Klay. George. Jr. (2010) Post-Conflict Peace building in Liberia: An Assessment of the Liberal Model. *Liberian Studies Journal*, 35, (1) 1-27. Available at: <http://www.scholarworks.iu.edu>.
- [35] Knight, Rachael. (2012) Protecting Community Lands and Resources Evidence from Liberia, Mozambique and Uganda. Namati and International Development Law Organization (IDLO). Available at: www.nnamati.org [Assessed on 16 May 2017]
- [36] Koffa, David. (2015) Child Labour & Liberia’s Rubber Industry: An Empirical Study of the Effects of Liberia’s Rubber Commodity Exports on Child Labour & Education Attainment. Topics in Development Economics Dartmouth College. Available at: www.slideshare.net/.../economics-major-cumulative-project-47007042.
- [37] Kuhn, G. Gary. (1975) Liberia Contract Labour in Panama. *Liberian Studies Journal*, VI (1), 43-52.
- [38] Landis, S. Elizabeth. (1964) South West Africa in the International Court Act II Scene 1. *Cornell Law*

- Review, (49), 179. Available: at www.scholarship.law.cornell.edu/.../view content.
- [39] Laura, Elizabeth. West. (2012) *The Negro Experiment: Black Modernity and Liberia, 1883-1910*, M.A. Thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University 2012. Available at: www.scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd
- [40] Lodge, Tom., (2011) *Resistance and Reforms, 1973-1994*. Cambridge Histories Online. Cambridge University Press. Available at: https://www.libraries.rutgers.edu/indexes/cambridge_histories
- [41] Makain, S. Jeffery., & Rev. Foh. S. (2009) *Social Dimensions of Large-Scale Land Acquisition Rights in Liberia (1900-2009): Challenges and Prospects for Traditional Settlers*. *Liberian Studies*, 34 (1), 1-40. Available at: www.scholarworks.iu.edu/journals/index.php/ljsj/article/.../3787%23page=69.
- [42] Manson, S. David. (2011) *A concise history of modern Europe: liberty, equality, solidarity*. 2ed. Lanham. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Available at: <http://www.wiki.zirve.edu.tr/groups>
- [43] Martin, J. Jane. (1987) *Seaton Samuel W. Liberian Citizen*. *Liberian Studies Journal* XII (2), 1, 99-218.
- [44] Martino, Enrique. (2012). *Clandestine Recruitment Networks in the Bight of Biafra: Fernando Po's Answer to the Labour Question, 1926-1945*, *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis IRSH* 57. (Special Issue), 39-72.
- [45] Meredith, Martin (1980). *End of the Americo-Liberian Aristocracy*. From *The Fate of Africa: A History of 50 Years of Independence*. *Public Affairs*, 545-548. www.https://faroutliers.wordpress.com/2008/.../end-of-the-americo-liberian-aristocracy-198...
- [46] Oldfield, J.R. (1992) *The London Committee and Mobilization of Public Opinion against the Slave Trade*. *The Historical Journal*, 35 (2), 331-343. Available at: www.jstor.org/stable/2639671.
- [47] Parkins, Daniel. (2019) "Colonialism, Post colonialism, and the Drive for Social Justice: A Historical Analysis of Identity Based Conflicts in the First Republic of Liberia". *Capstone Collection*. 3156. Available at: <https://digitalcollections.sit.edu/capstones/3156>
- [48] Patton, Adell. (2005) *Liberia and Containment Policy against Colonial Take-Over: Public Health and Sanitation Reform, 1912-1953*. *Liberian Studies Journal*, XXX (2), 40-65.
- [49] Ranard, A. Donald. (Ed.) *Liberians. An Introduction to their History and Culture*. Centre for Applied Linguistics. Washington, D.C. Available at: <https://www.hplct.org/assets/.../files/Liberians.pdf>
- [50] Reginald, Austin. (1975) *Racism and Apartheid in Southern Africa, Rhodesia A book of data*. Paris, UNESCO press. Available on
- [51] <https://www.unesdoc.unesco.org/images/0001/000161/016163eo.pdf>
- [52] Republic of Liberia Truth and Reconciliation Commission Report. Volume II. Consolidated Final Report.

Available at: www.trcofliberia.org/reports/final-report

- [53] Reviewed Works. (1931) The 1930 Enquiry Commission to Liberia. *Journal of Royal African Society* 30 (120), 277-290.
- [54] Rodney, Walter. (2012) *How Europe Underdeveloped Africa*, Cape town. Pambazuka Press, an imprint of Fahamu. Available at: <https://howandwhatwelearn.wordpress.com/.../walter-rodneys-how-europe-underdevel...>
- [55] Rossiter, Edward. (1993) The Abolition of Slavery in the Western Hemisphere: Its Consequences for Africa. *African-American History. OAH Magazine of History* 7(4), 45-54.
- [56] Ruetten, Felicitas. (2009) *Black America's Perceptions of Africa in the 1920s and 1930s*. M.A. Thesis, Seton Hall University. Available at: www.scholarship.shu.edu/cgi/viewcontent.
- [57] Sackett, Marjie. *Forced Child Labour and Cocoa Production in West Africa. Topical Research Digest: Human Rights and Contemporary Slavery. Human Rights & Human Welfare* Available at: www.du.edu/korbel/hrhw/.../slavery/africa.pdf
- [58] Save My Future Foundation (2008) *THE HEAVY LOAD A Demand for Fundamental Changes at the Bridgestone/Firestone Rubber Plantation in Liberia*. The Save My Future Foundation. Available at: www.labourrights.org/sites/default/files/.../The%20Heavy%20Load.pdf
- [59] Sawyer, Amos. (1992) *The Emergence of Autocracy in Liberia: Tragedy and Challenge*. San Francisco. Institute for Contemporary Studies. Available at: pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABM803.pdf
- [60] Shick, W Tom. (1971) A Quantitative Analysis of Liberian Colonization from 1820 to 1843 with Special Reference to Mortality. *Journal of African History*, 12 (1), 45-59.
- [61] Smyke J. Raymond. (2005) *An Indigenous Liberian's Quest for the Presidency: Momolu Massaquoi and the 1931 Election*. *Liberian Studies Journal*, XXX (2), 1-28.
- [62] Sundiata, K. Ibrahim. (1975) *The Rise And Decline of Kru Power: Fernando Po In The Nineteenth Century*. *Liberian Studies Journal*, (VI) 1, 25-41. Available at: <http://www.scholarworks.iu.edu/journals/index.php/ljsj/article/viewFile/4106/3733>
- [63] Taleb Baligh Ben Ahmed Ben (2014) *Accounts of Settler Colonialism: A comparative Study of the Dakota and Palestines' Plight*. M.A.Thesis University of Nebraska.
- [64] UNESCO (1979) *The African slave trade from the fifteenth to the nineteenth century Reports and papers of the meeting of experts organized by Unesco at Port-au-Prince, Haiti, 31 January to 4 February 1978, Paris*. The United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization. Available at: <http://www.unesdoc.unesco.org/images>
- [65] United Nations Publication (1975) *United Nations Department of Political Affairs. Issues on Southern*

- Rhodesia II. (5), pp. 1-25. Available at: www.un.org/en/decolonization/publication.
- [66] Vera, M. Green. (1969) “Aspects of Interethnic Integration in Aruba, Netherlands Antilles.” Ph.D. Thesis, University of Arizona. Available at: <https://arizona.openrepository.com/arizona/>
- [67] Verite “Rubber Production In Liberia: An Exploratory Assessment of Living and Working Conditions, with Attention to Forced Labour: Available at: <http://www.verite.org/sites/default/files/images>
- [68] Watts, C.P. (2012) Rhodesia’s Unilateral Declaration of Independence An International History. Palgrave Macmillan, New York.
- [69] Weissbrodt, David. & Georgina Mahony. (1986) “International Legal Action Against Apartheid,” Law & Ineq. 4, (19) 86: 485. Available at: http://scholarship.law.umn.edu/faculty_articles/361.
- [70] Wily, Liz A. (2007) “So Who Owns the Forest” An investigation into forest ownership and customary land rights in Liberia” The Sustainable Development Institute. Available at: www.rightsandresources.org/wp-content/uploads/2014/01/doc_102.pdf
- [71] World Bank Report (2008) Liberia Insecurity of Land Tenure, Land Law and Land Registration in Liberia. Environmental and Natural Resources (AFTEN) Africa Region No. 46134-LR. Available at: www.documents.worldbank.org

i

Names	Relationships	Position
Frank Tolbert	Brother	President Pro-Tempore, Liberia Senate
Steve Tolbert	Brother	Finance Minister
Wille Mae Tolbert	Daughter	Bank of Liberia(Board Member)
Tonien King	Son- in-Law	Immigration Commissioner
Jehu Richardson	Son-in-Law	Captain Air Liberia. Board Member
A.B. Tolbert	Son	Member, House of Representatives
Burleigh Holder	Son-in- Law	Minister of Defence
Tonia King	Son-in-Law	Deputy Immigration Chief
Daniel Tolbert	Cousin	Largest Rice Importer
Christine Norman	Third Daughter	Dep. Education Minister- (Instruction)

Members of William Tolbert’s Family holding key positions in his government.

Source: Truth and Reconciliation Commission of Liberia (2009, p. 101)

Jan Ámos Komenský'nin Eğitim Sisteminin Özellikleri Üzerine: Bir Eğitim Tarihi

Çalışması¹

Adnan Çırak²

Ömer Halisdemir University, PhD Student, Institute of Education Sciences, Social Studies Education, Niğde, Turkey

Received-Accepted: 13.04.2020-19.05.2020

Research Article

Öz

Modern eğitim sistemlerinin ortaya çıkışında çok büyük bir tarihsel arka plan yatmaktadır. Antik Çağ'dan günümüze kadar geçen süre içerisinde çok sayıda eğitimci farklı düşünceler ve sistemler geliştirmiştir. Avrupa'da Rönesans'tan itibaren her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yeni ilke ve yöntemler ortaya çıkmıştır. Ortaya atılan bu yeni ilke ve yöntemler hem Avrupa eğitimini hem de dünya eğitimini etkilemiştir. Eğitimde meydana gelen yeni gelişmelerin neredeyse çoğunda Jan Ámos Komenský'nin katkısı bulunmaktadır. Komenský özellikle sanat eğitimi, dil eğitimi, okul öncesi eğitimi, ahlak eğitimi, modern ilke ve yöntemler, sınıf ve okul sistemi, ders kitapları gibi konularda oldukça önemli görüşler ortaya koymuştur. Bu çalışmanın amacı Jan Ámos Komenský'nin pedagoji düşüncesinin kökenlerini, eğitim, öğretim ve okul sisteminin özelliklerini incelemektir. Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Jan Ámos Komenský'nin pedagoji düşüncesinin temelinde on yedinci yüzyılda meydana gelen bilimsel gelişmelerin ve hümanizm etkisinin olduğu; eğitim-öğretim, okul sistemi gibi konularda modern eğitimi etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Jan Ámos Komenský, Eğitim Tarihi, Eğitim-Öğretim, Okul Sistemi.

On the Features of the Jan Ámos Komenský's Systems of Education: A Study of Education History

Abstract

A huge historical background lies behind the emergence of modern educational systems. From ancient age to present day many educators have developed different opinions and systems. New principles and methods have emerged in the field of education in Europe since the Renaissance movement. These new principles and methods affected both European and world education. These new principles and methods affected the education in both Europe and the world. Jan Ámos Komenský contributed to most of these developments in the field of education. Jan Ámos Komenský revealed very important principles especially on subjects such as art education, language education, pre-school education, moral education, modern principles and methods, class and school system, and textbooks. The aim of this study is to examine the origins of Jan Ámos Komenský's pedagogical thought, features of the education, teaching and school system. This study applied document analysis technique with a qualitative approach. According to the results of the survey it has been seen that the scientific developments and humanism constructed Jan Ámos Komenský's thought of pedagogy; education, teaching, school system and it has been observed that Komenský affected modern education in many areas.

Keywords: Jan Ámos Komenský, History of Education, Education-Teaching, School System

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² adnancirak@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2633-5880

Komenský'nin mevcut eğitim sistemimizle ilişkisi Kopernik ve Newton'un fiziğe, Bacon ve Descartes'in modern felsefeye olan tutkusuna benzer. Yeni medeniyete ilham veren fikirleri özümsemiş ve bu fikirleri kendi eğitim felsefesine uygulamıştır."

Nicholas Murray Butler

Giriş

Günümüz eğitim tarihi açısından özellikle Jan Ámos Komenský oldukça önemli bir eğitimci olarak dikkat çekmektedir. Bunun sebebi Komenský'nin Rönesans sonrası Avrupa'da eğitim ve okul sistemlerinde ortaya attığı modern ilke ve yöntemlerdir. Ayrıca birçok alanda önemli çalışmalarının olması Komenský'e verilen önemin bir diğer önemli göstergelerinden bir tanesidir. Sitarska (2010)'nında belirttiği gibi Komenský özellikle Avrupa'da "ulusların öğretmeni" olarak adlandırılmaktadır.

Bilim dünyasında Komenský ile ilgili modern çalışmalar kendi ülkesi olan Çek Cumhuriyeti'nde (O zaman ki adıyla Çekoslovakya) 1957 yılında başlamıştır. Bu çalışmaların öncüsü Çek eğitimciler Chlup ve Brambora'dır (Schaller, 1983). Komenský araştırmaları günümüzde eğitim tarihçileri arasında sanat eğitimi, okul öncesi eğitimi, dil eğitimi, ahlak eğitimi, okul sistemi ve pedagoji alanlarında artarak devam etmektedir. Ülkemizde ise Komenský çalışmaları oldukça sınırlıdır. Komenský'nin eğitim tarihi açısından önemi düşünüldüğünde bu çalışmaların artması umulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı modern eğitimin ortaya çıkmasında, uygulanan ilke ve yöntemlerde oldukça etkisi olan Komenský'nin sırasıyla hayatı, pedagoji düşüncesinin kökenleri, eğitim-öğretim sistemi ve okul sistemi ve özelliklerinin incelenmesidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma tarama modelinde desenlenmiş bir çalışmadır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2015). Araştırma verileri döküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013)'e göre döküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyalleri kapsar. Araştırma kapsamında Jan Ámos Komenský ile ilgili yazılı dökümana ulaşılmış ve araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular, araştırmanın amacına uygun olarak sırasıyla konu başlıkları halinde sunulmuştur.

Jan Ámos Komenský ve Hayatı

Otuz Yıl Savaşları'nın yaşandığı bir çağda oldukça evrensel bir eğitimin savunucusu olan Jan Ámos Komenský, 28 Mart 1592 yılında günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Moravya'da doğdu (Sadler, 1970; Nutbrown ve Clough, 2014; Misseri, 2017; Aytaç, 2018). Dini ve siyasi çatışmaların ortasında geçen bir çocukluk yaşadı. Daha sonra meydana gelecek olan Otuz Yıl Savaşları, Komenský, ailesi ve Moravya'da yaşayan halk için oldukça yıkıcı sonuçlara yol açacaktı (Gundem, 1992; Gleen, 2018). Otuz Yıl Savaşları'nın yaşandığı dönemde Moravya, Habsburg hanedanlığının savunduğu Katolik inanca karşı muhalefetin merkezi durumdaydı. Bu yüzden Otuz Yıl Savaşları boyunca Moravya ve çevresinde oldukça kanlı mücadeleler meydana gelmiştir (Lee, 2019).

Küçük yaşta ailesini kaybetmesinden dolayı akrabaları tarafından büyütüldü ve Prerov'daki Gramer Okulu'nda eğitim gördü ve papaz oldu (Leek, 2011; Aytaç, 1980). Calvinist görüşlerin şekillendirdiği Herborn ve Heidelberg Üniversitelerinde eğitim görmüştür. Bu dönemde Herborn bölgesi ansiklopedik bilginin yoğun olduğu bilimsel araştırmaların ilk ciddi atılımlarının yapıldığı önemli bir kültür merkeziydi (Capkova ve Frijhoff, 1992; Maksimovic, Osmanovic ve Milanovic, 2018). Herborn'daki teoloji öğreniminde hocası olan John Henry Alsted, Komenský'yi oldukça etkilemiştir. Herborn'daki eğitiminde aynı zamanda ünlü İspanyol eğitimci Juan Luis Vives (1492-1540)'in De Disciplinis adlı kitabı da Komenský'de derin izler bırakmıştır (Gundem, 1992; Nutbrown ve Clough, 2014). Vives kitabında anti-Aristotelesçi bir yöntem izlemekte ve doğanın sadece klasikleri okuyarak anlaşılabilirliği fikrine karşılık doğanın gene doğadan anlaşılabilirliği fikrini ortaya atmaktadır. Bu fikir, o zamana kadar klasik Orta Çağ öğretilerinin ve kurallarının hüküm sürdüğü bilimsel anlayışa tamamen zıt bir düşünce olması nedeniyle önemlidir. Vives'in bu fikri, öğrencilik yıllarından itibaren eğitim felsefesi konusunda Komenský'yi oldukça etkilemiştir (Maksimovic ve Steric, 2019; Lang, 1965). Komenský'yi etkileyen bir diğer önemli pedagoğ Wolfgang Ratke'dir. Ratke'nin sanatın ve kültürün eğitim için oldukça önemli olduğunu belirten el yazmalarını üniversite öğrenimi sırasında okumuş olan Komenský bu fikirlerin etkisi altında kalmıştır. Bir başka deyişle Komenský, üniversite eğitimi boyunca farklı fikirlerin derin etkisi altına girmiş ve kendi eğitim sisteminde bu fikirleri harmanlamayı başarmıştır (Lukas ve Munjiza, 2014; Maksimovic ve Sretic, 2019).

Piaget (1993)'e göre Montaigne'den Rabelais'e, Descartes'ten Leibniz'e kadar tüm düşünürler eğitim konusuna eğilmiş ancak eğitimi sadece ana temele oturtma gayesi içinde olmuşlardır. Ratke ve Alsted ise öğretim problemlerine dikkat çeken ilk pedagoğlardır; özellikle dil öğretimi konusunda önemli görüşleri ortaya atmışlardır. Ancak Komenský'nin diğer pedagoğlardan farkı oluşturmak istediği eğitim ve öğretim programını dönemin bilimsel gelişmeleri doğrultusunda bir temele oturtmasıdır (Cizek, 2017).

Üniversite eğitiminden sonra ülkesine dönerek Prerov'daki bir okulda öğretmenliğe başlayan Komenský, 1616 yılında dini Bohemya Birliği'ne (Kardeşler Birliği) üye olmuş ve 1632'de grubun piskoposu seçilmiştir (Capkova ve Frijhoff, 1992). Stroope (2005)'e göre bu dönem aralığında dini görüşlerinden ötürü evi yağmalanan Komenský, veba dolayısıyla da eşini ve iki çocuğunu kaybetmiştir. 1628-1641 yılları arasında yaşadığı Leszno'daki dönemlerinde eğitim sistemi üzerine düşünmeye başlayan Komenský, kendisine şöhret

getirecek olan Büyük Didaktika (Didactica Magna) adlı kitabı yayınladı. Bu kitap Avrupa'da büyük ses getirdi ve birçok dile çevrildi (Glenn, 2018).

1641 yılında İngiliz eğitim reformcusu Samuel Hartlib'in daveti üzerine İngiltere'ye gitmiştir. İngiltere ziyareti Komenský'nin Avrupa çapındaki popülerliğini arttırmıştır (Nutbrow ve Clough, 2014). Komenský'nin eğitim sisteminin Francis Bacon'un amprik yöntemlerine dayanması ve bilimsel-felsefi dile dayanması fikirlerini son derece cazip kılmıştır (Subbiondo, 1992). Bunun yanı sıra belirli yıllarda Komenský Fransa'dan, İsveç'ten ve yeni dünya olarak kabul edilen Amerika'dan (Harvard Koleji) davetler almıştır. İngiltere'de kendisine verilen imkânları yeterli görmeyen ve belirli bürokratik zorluklarla karşı karşıya kalan Komenský, İngiltere'den ayrılmıştır (Gleen, 2018, Subbiondo, 1992). Hollanda'da yaşayan Descartes'i ziyaret etmiş, daha sonra İsveç'e gitmiştir. Bir süre sonra Leszno'ya geri dönen Komenský, 1656 yılında şehrin düşmesi üzerine İsveçli girişimci Laurence de Geer'in himayesinde Amsterdam'a davet edilmiştir (Capkova ve Frijhoff, 1992; Glenn, 2018). 15 Kasım 1670'te Amsterdam'da ölmüştür (Aytaç, 2018; Capkova ve Frijhoff, 1992; Glenn, 2018).

Jan Ámos Komenský'nin Pedagoji Düşüncesinin Kökenleri

Her eğitim felsefesinin temelinde bir dizi fikirler yatmaktadır. Hiç kuşku yok ki Komenský yaşadığı dönemde Rönesans ve hümanizmin derin etkisinde kalmıştır. Bir din adamı olarak da yaşadığı çağda skolastik felsefeye ve onun bağınaz inançlarına karşı her zaman ön yargılı olmuş ve genellikle bu fikirleri reddetmiştir (Lang, 1965; Piaget, 1993; Wolf, 2011; Lukas ve Munjiza, 2014). Bağınaz düşüncelere karşı her zaman rasyonel düşünmeye ve aklın yolunu bulmaya çalışmıştır.

Jan Ámos Komenský'nin pedagojik düşüncesi ve eğitim faaliyeti Otuz Yıl Savaşları'nın derinden etkilediği, dini ve kültürel çatışmaların çevrelendiği bir çağda meydana gelmiştir (Wolf, 2011). On yedinci yüzyıl, daha sonra gerçekçilik adı altında bilinen yeni bir pedagojik eğilimin ortaya çıkması ile karakterize edildi. Bu dönemde toplumsal anlamda yeni bir pedagojik anlayış ortaya çıkmıştır. Bu yeni pedagojik eğilim, okul, eğitim ve derse bakış açısının yeni bir yolunu tanıtmıştır. Aynı zamanda bu pedagoji, geleneksel eğitimin sadece bir reddi değil ayrıca gerçekliğin rasyonel ve bilimsel açıklamasının önemli bir rol oynadığı insan ve onun yaşam kavramlarının yeni bir ürünü olmuştur. Bu yeni pedagojik anlayış o dönemin modernitesinin tipik özelliklerini vurgulayarak kendi sınırlarını tanıtmıştır. Bu sınırlar evrensel bir eğitim ve dolayısıyla okulları daha popüler ve yaygın hale getirme gibi kavramlardır; bu kavramları yeni bir kültür anlayışı, pedagojik olarak daha geniş bir yapının oluşturulması ve özel öğretim yöntemlerinin çeşitlenmesi gibi temel kriterler desteklemekteydi (Maviglia, 2016).

Komenský'nin düşünce sisteminin gelişimini anlayabilmek için onun çalışmalarını Jan Patocka gibi Çek bilginler üç döneme ayırmaktadır. Birinci dönem 1610'dan 1628'e kadar uzanan dönemdir. Bu dönemde Komenský akademik çalışmalara yoğunlaşmış ve zamanının çoğunu Moravya ile Almanya'nın en önemli eğitim merkezlerinden olan Herborn ve Heidelberg'de geçirmiştir. İkinci dönem 1628-1641 yılları arasını kapsar. Bu dönemde Komenský için sürgün ve zor yıllar başlamış, aynı zamanda evrensel bilgeliği temsil eden pansopi

düşüncesinin ilk tohumları atılmıştır. Üçüncüsü ve sonuncusu 1642'den 1671'e kadar olan dönemdir. Bu dönemde Komenský, evrensel eğitim modelini uygulama imkanı bulmuş ve aynı zamanda bazı ülkelerdeki eğitim sistemleri üzerinde çalışmalar yapmış, önemli eserlerini kaleme almıştır (Misseri, 2017).

Maviglia (2016)'ya göre Komenský'nin amacı pedagojiyi diğer disiplinlerin tahakkümünden kurtarmak ve kendi araştırma alanlarını bağımsızlaştırmaktı. Bu nedenle Komenský, Rönesans ütopyalarının değerlerinden ve inançlarından doğrudan ilham alan; adalet, evrensel barış ve sosyal, politik ve entelektüel reform ideallerine odaklanan açık bir pedagojik sistem geliştirdi. Bu sistem Komenský'yi eğitimin evrenselliği, bireyin ve toplumun yaşamındaki merkeziliğinin güçlü bir destekçisi haline getirmiştir. Bu nedenle Komenský'nin eğitim anlayışı adil bir insan toplumu oluşturmak ve insanlık koşullarını iyileştirmek için özellikle barış yoluyla evrensel barış anlayışı ve yaşamın her alanında insanlar arasında gerekli işbirliği ışığında netleşmiştir.

Komenský'nin pedagoji düşüncesini etkileyen bir diğer unsur bilimsel alanda meydana gelen gelişmelerdir. Yaşadığı çağdaki bilimsel keşifler, feodalizmin güç kaybetmesi ve kapitalizmin yükselişi örnek olarak gösterilebilir (Sitarska, 2015). Lang (1965), 17. yüzyılda Leeuwenhook, Harvey, Gilbert, Pascal gibi bilim insanlarının bilimsel keşiflerinin temelinde gözlem, deney ve tümevarımsal akıl yürütmenin yer aldığını söylemektedir. Nitekim Komenský, ortaya çıkan bilimsel gelişmelerin ışığında ortaya çıkan bilimsel disiplinleri vurgulayan ve ezberden ziyade araştırmayı teşvik eden pedagojik bir sistem ortaya atmıştır (Subbionda, 1992). Piaget (1993) ise doğa bilimlerinde meydana gelen gelişmelerin yanı sıra Francis Bacon ve Thomas Campanella gibi düşünürlerin Komenský üzerindeki etkilerinin önemine vurgu yapmaktadır.

Komenský'nin Eğitim ve Öğretim Sistemi

Komenský'nin eğitim ve öğretim sistemi ile ilgili görüşlerinin geneline pansofizm adı verilmektedir (Lang, 1965; Aytaç, 2018). Gleen (2018)'e göre evrensel bilgelik anlamına gelen pansofizm, gündelik hayatta tüm sorularımıza yanıt veren, Tanrı-Doğa-İnsan üçlemesi içerisinde insan yaşamının derinlemesine sorgulandığı ve yaşamın içsel unsurlarının da temsil edildiği genel eğitim-öğretim görüşünü ifade etmektedir. Lukas ve Munjiza (2014), pansofizme göre insanoğlunun doğuştan sahip olduğu ve eşit bir şekilde üç önemli öge olan ratio-oratio-operatio (düşünme, konuşma ve aktivite) ile belirli aşamalardan geçerek bilge olduğunu; bir başka deyişle bireylerden hareketle bütün bir toplumun pansofist olduğunu ifade etmektedir. Gleen (2018) pansofist eğitim sisteminin Komenský'nin hayalini kurduğu evrensel bilgelik yoluyla ulusların eğitimi düşüncesi için son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Komenský çocukluk eğitimi ve üniversite eğitimi kapsayan bir eğitim sistemi geliştirmiştir. Eğitimin etrafımızda bulunan gerçek nesnelere öğrenilmesine dayanan sıralı bir eğitim sistemine inanmıştır (Lang, 1965; Peltzman, 1998). Komenský insanoğlunun her şeyi bilebilme ve her şeyi yapabilme kapasitesine sahip olduğuna inanmıştır. Eğitim sisteminin amacını bu inanca dayandırmıştır. Eğitimin ana amacının insan hayatının yenilenmesi olduğu görüşü onun için önemlidir (Aykaç, 1980; Shrivastava, 2003; Wolf, 2011). Komenský'nin eğitim sisteminin temellerinde rasyonellik, doğayla uyum ve harmoni bir bütünlük arz etmektedir (Jujova ve Baker, 2015).

Maviglia(2016)'ya göre Komenský'nin pedagojisinin ana temelleri, eğitim sorunları ile insanlığın genel sorunları arasında var olan yakın ilişkidir ve bu ilişkiyi sosyal kalkınma çerçevesinde eğitimin oynadığı merkezi rol, doğanın harmonik süreçlerine dayanan evrensel bir öğretim yönteminin varlığı, yaşam boyu öğrenme kavramı, kavramsal bilgiye dayanma ve evrensel eğitim anlayışı oluşturur. Bütün bu konseptler Komenský'nin eğitimde meydana getirdiği yenilikçi rolü özetler gibidir. Nitekim Ingall (1994)'e göre Komenský skolastik eğitime karşı çıkan ve eğitim sistemini evrensel bir çerçeveye oturtan öncü eğitimcilerdendir (Wolf, 2011).

Komenský'nin pedagojisinde teori ve eylem, savaşın ve bölünmenin yıktığı bir insanlığı yenilemek amacıyla eğitimin gücünden yararlanmak için karşılıklı olarak etkileşime girer. Komenský savaş, zulüm, katliam, demografik ve ekonomik depresyon çağında yaşadı. Bu nedenle kendini eğitimin yaratıcı rolüne dayanan evrensel bir kültür ve toplum yenilenmesine adanmıştır (Maviglia, 2016). Kendi çağında var olan eğitim ve öğretim ilkelerini onaylamayan Komenský, kendi eğitim ve öğretim ilkelerini açık ve anlaşılır vermeye özen göstermiştir. Kendi öğretim ilkelerini uygulayabilmek adına belirli öğretim ilkeleri geliştirmiştir (Peltzman, 1998). Shrivastava (2003)'ya göre bu ilkeler şunlardır:

- *Çocukların doğal ilgileri öncelikle dikkate alınmalı ve doğal ilgileriyle uyum olmayan bir şey onlara öğretilmemelidir;*
- *Derste öğretilecek konular önceden çocuklara sunulmalıdır;*
- *İşlenecek olan dersin genel amaçları açıklandıktan sonra konuyla ilgili detaylar çocuğun seviyesine göre verilmelidir;*
- *Anlatılan konular öğrenciler tarafından yeterince anlaşılmadıkça bir sonraki konuya geçilmemelidir;*
- *Çocuklar yaparak, yaşayarak öğrenmeye teşvik edilmelidir;*
- *Duyular; düşünme gücü, anlayış ve günlük olaylar birlikte kullanılmalıdır;*
- *Öğretmenler konu anlatımında bilinenden bilinmeyene doğru gitmelidir;*
- *Kullanılan yöntemler çocuğun anlayış gücüne olumlu katkı yapmalıdır;*
- *Kelimeler açıklanarak sürekli tekrarlanmalıdır çünkü bu yapılmadığı takdirde dikkatin dağılmasına ve anlaşılmasına neden olur;*
- *Öğrencilerin derste öğrenilen konuları aynı zamanda kendi içerisinde tartışması ve birbirlerine anlatmaları teşvik edilmelidir;*

Rohls(2008) Komenský'nin eğitim sisteminin temel çerçevesini Francis Bacon'dan aldığını öne sürmektedir. Komenský'nin eğitim görüşleri yaşadığı dünyanın değer yargılarından önemli izler taşımaktadır. Komenský için insan sonsuz mükemmellik yeteneğine sahiptir ve eğitim onun kendi gelişimini tamamlayan önemli bir yoldur. Bu görüşü Komenský'den bir asır sonra J.J. Rousseau benimseyecektir (Leek, 2011; Çırak, 2019).

Komenský, eğitim ve öğretim sistemini evrensel bir eğitim sistemi üzerine kurmakla beraber aynı zamanda yazdığı eserlerle de kendi eğitim sistemini sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışmıştır. İnsani Sorunların Düzeltilmesi İçin Genel Tavsiyeler (Universal Consultation on the Reform of Human Affairs) adlı kitabında evrensel bir eğitim modeli geliştirmeye çalışmıştır (Suchodolski, 1970; Aytac, 2018; Gundem, 1992). 7 ciltten oluşan bu kitabında Komenský evrensel eğitim reformuyla hem insanoğlunun hem de dünyanın koşullarının iyileştirilebileceğini amaçlamaktadır. Komenský'e göre bu aşamalar şunlardır (Gundem, 1992):

- *Panergesia-Evrensel Uyanış/Bilinçlenme*
- *Panaugia-Evrensel Aydınlanma*
- *Pansophia-Evrensel Bilgelik*
- *Pampedia-Evrensel Eğitim*
- *Panglottia-Evrensel Dil*
- *Panorthesia-Evrensel Reform*
- *Pannuthesia-Evrensel Öğüt*

Bu çalışma ve bu çalışmanın temel parçaları Komenský'nin bütün bir ömrü boyunca meydana getirmek istediği eğitim sisteminin en kapsamlı özetini sunması açısından önemlidir. Komenský'nin eğitim ve öğretim ile ilgili görüşleri açısından bir diğer önemli kaynak Büyük Didaktika (Didactica Magna) adlı eseridir (Gleen, 2018). Büyük Didaktika isimli eserinde eğitimin yaş gruplarına göre bölünmesi gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda Büyük Didaktika'da Komenský, temel kavramları anlamaya hazır olmayan bir çocuğa bir şey öğretilmeyeceğini savunarak eğitimin özellikle erken çocukluk çağına başlaması gerektiğini bizlere söylemektedir. Altı yaşına kadar olan süreç içerisinde özellikle beş duyu organının aktif şekilde kullanımına dayanan eğitim süreci içerisinde özellikle oyunun, fiziksel aktivitenin, masalların ve müziğin önemi oldukça büyüktür. Çünkü Komenský'e göre gerçek dünyayla olan bu erken deneyimler daha sonraki deneyimler ile birlikte büyüyecek olan bilgi tohumlarını ekmektedir. Günlük nesnelerin tanınmasını güçlendirmek, dil becerilerini geliştirmek ve çocukların kitaplara karşı bakış açılarını pozitif yönde etkilemek adına Komenský Avrupa'da basılan ilk resimli kitap olan Resimlerle Görünür Dünya (Orbus Sensualium Pictus)'yu yazmıştır (Szoradova, 2015; Woo, 2016). Bu açıdan Komenský'nin Büyük Didaktika isimli kitabı günümüz eğitim modelleri göz önüne alındığında oldukça önem kazanmaktadır (Peltzman, 1998; Nurtbrown ve Clough, 2014; Solcova, 2017). Komenský insanoğlunun her şeyi bilebilme ve her şeyi yapabilme kapasitesine sahip olduğuna inanmıştır. Eğitim sisteminin amacını bu inanca dayandırmıştır. Eğitimin ana amacının insan hayatının yenilenmesi olduğu görüşü onun için önemlidir (Shrivastava, 2003).

Komenský'nin Okul Sistemi ve Özellikleri

Komenský'nin okul sistemi her birinin altı sene sürdüğü dört ana aşamaya ayrılmıştır. Her bir aşamanın belirli temel şartları bulunmaktadır. Komenský'nin belirttiği okul sisteminin dört aşaması ise birbirine paralel

şekilde ilerleyen okulları kapsamaktadır. Bu okullar ise sırasıyla anaokulu, yerel çocuk okulları, Latin veya Gymnasium okulları ve üniversitelerdir (Lang, 1965; Shrivastava, 2003). Komenský'nin okul sisteminde formel ve informal eğitim ayrılmaktadır. Komenský'e göre informal eğitim 6 yaşına kadar aile içerisinde alınmalıdır. 12 yaşına kadar ortaokul, 18 yaşına kadar lise ve 24 yaşına kadar da üniversite eğitimi tamamlanmalıdır (Gundem, 1992; Hill, 2012). Komenský kendi sisteminde gündelik ders planlarını çocuklar için dört saat, gençler için ise altı saat olarak belirlemiştir. Komenský'e göre çocuklara ev ödevi verilmemelidir. Çok sık ve uzun aralıklarla olmamak koşuluyla öğrencilere tatil verilebilir (Nurtbrown ve Clough, 2014). Komenský'nin oluşturduğu okul sisteminin aşamaları ve özellikleri şu şekildedir:

Anaokulu

Komenský'e göre eğitim doğumla beraber başladığı için evler çocukların karşılaştığı ilkokuldur. Bu açıdan okul öncesi dönemin önemine dikkat çekmiştir. Okul öncesi dönemde verilen eğitimin temel amacı dış dünyadaki nesnelerin duyu algıları aracılığıyla çocuklara öğretimi ilkesine dayanmaktadır (Peltzman, 1998). Okul öncesi dönemle ilgili eğitimsel düşüncelerini kaleme aldığı Küçüklük Okulu adlı kitapta, çocukların ihtiyaçları ve ilgi alanlarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Geniş genellemeler yapmak yerine birbiri ardınca sistemli bir şekilde ilerleyen ve çocuğun ileriki yaşamını da içine alan özel ayrıntılar bu kitabı dikkat çekici kılmaktadır (Cizek, 2017). Eğitimin sosyal, fiziksel, dini, zihinsel ve ahlaki boyutları Komenský'nin eğitim sisteminde oldukça önemlidir. Kitap bu açıdan önemli bir açığı kapatmakla kalmamakta, o dönemin Avrupasında evinde çocuklarına bakan ailelere de yardımcı olmaktadır. Çocuklukta erken sosyal eğitim ve duyular Komenský için oldukça önemlidir (Shrivastava, 2003; Szoradova, 2015).

Yerel Okullar

6 yaşından 12 yaşına kadar tüm çocuklara açık olan bu okul zengin-fakir ayırt etmeksizin her çocuk için çok yönlü bir şekilde tasarlanmıştır (Auba, 1970). Her çocuğun o dönemde aynı okulda eğitim görmesi kabul edilmiş alışkanlıklardan radikal bir şekilde kopuşu ifade ediyordu (Auba,1970). 17. yüzyılda köylerde okullar ya çok azdı ya da hiç yoktu. Komenský bu tür okulları yaygınlaştırarak zengin ve fakir arasındaki eğitim ayrımını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Komenský'e göre bu okullarda çocuklar Latince çalışmalara başlamadan önce altı yıl boyunca kendi dillerini öğreneceklerdir. Böylece kendi dillerini unutmayacaklar ve hayal gücü ile hafızayı beraber eğiteceklerdir. Komenský'e göre yerel okullarda okuma, yazma, aritmetik, din, ahlak, ekonomi, genel tarih, siyaset, mekanik sanatlar ve kozmografi öğretilmelidir. Komenský, yerel okulları çocukların ortak insan ürünü olan sanatlarda eğitim veren bir kuruma dönüştürmeyi hedeflemiştir (Shrivastava, 2003).

Latin veya Gymnasium Okulları

Komenský, sosyal sınıf farkına bakmaksızın ister zengin, ister fakir tüm gençlere Latin veya Gymnasium okullarının kapılarını açmıştır (Auba, 1970; Gundem, 1992). Bu okullarda genellikle mantıki dil bilgisi, retorik, bilim ve sanat ile anadil başta olmak üzere Latince ve Yunanca gibi dilleri de öğrencilere öğretmeyi amaçlamıştır. Ama özellikle anadil ve Latince öğrenimi konusunu oldukça önemsemiştir. Latin okullarının başlıca

amacı üniversitelere giriş aşamasına kadar geçen süreç içerisinde zekayı ehliileştirmek ve ona güç kazandırmaktır. Dil bilgisi sınıfları, doğa felsefesi sınıfı, matematik sınıfı, etik sınıfı, diyalektik sınıfı ve retorik sınıfı gibi altı sınıf ile Latin okulunda bir senelik eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunmuştur (Shrivastava, 2003). Latin veya Gymnasium okullarındaki eğitimin sonunda öğrenciler ortak ulusal sınava girerek üniversite seçiminde bulunurlar (Auba, 1970).

Üniversiteler

Komenský'e göre her eyalet kendi üniversitesine sahip olmalı ve üniversiteye sadece yüksek ahlaki ve zihni karaktere sahip öğrencilerin girmesini istemektedir (Gundem, 1992). Latin okulundan mezun olan öğrencilerin üniversitelere girişince genel bir sınavla teste tabii tutulmasını savunmuştur. Komenský'e göre teoloji, felsefe, tıp ve hukuk üniversitenin ana müfredatını oluşturmalıdır (Aytaç, 1980). Araştırmanın veya öğrenmenin ilerlemesinin üniversiteler aracılığıyla olması gerektiğinin farkındadır. Bu sebepten dolayı üniversiteleri insan bilgisinin her dalını incelemek için temel bir merkez yapma görüşünü savunmaktadır (Subbionda, 1992; Shrivastava, 2003).

Görüldüğü gibi Komenský'nin okul sisteminde dikey bir yapılanma göze çarpmaktadır. Okulların çeşitliliğine göre içeriği, müfredatı, program yapısı değişmekle beraber her bir okul müfredatı bir öncekini kapsayacak şekilde genişletilmiş ve böylece öğrenme-öğretme sürecine yeni bir esneklik sağlanmıştır (Lang, 1965; Capkova, 1970). Komenský yaşadığı döneme göre oldukça seküler bir müfredat programı sunmuştur. Bu programda özellikle belirtilen ana tema bilimsel bilginin yüceliğine yapılan vurgudur (Windergerden, Avest ve Westerman, 2012).

Sonuç

Tarihte çok sayıda eğitim teorisi ve eğitim uygulamaları fikirleri meydana gelmiş ve birçoğu her ne kadar tam birlik sağlayamasa da farklı yerlerde ve farklı şekillerde eğitim faaliyetlerinde kullanılmıştır (Lukas ve Munjiza, 2014). Hümanizm ve Rönesans ile birlikte meydana gelen değişimlerden eğitim de nasibi almış, skolastik düşünceye dayanan belirli kurallar yıkılmaya başlamıştır (Aytaç, 2018). Yeni bir toplum yaratma ve bilimsel gelişmelere dayalı rasyonel bir yaşam isteği 17. yüzyılda meydana gelen bilimsel gelişmeler göz önüne alınıp değerlendirilmeden anlaşılabilir. Özellikle Ortaçağ döneminde teoloji, kıyas ve Aristo mantığına dayalı eğitimin yerine reformasyon çağında meydana gelen dini ve sosyal boyuttaki olaylar sonucunda üniversitelerin de yapısı değişmeye başlamıştır (Misseri, 2017).

Eğitim yöntemleri ve teorileri açısından Jan Ámos Komenský, modern eğitimin en önemli figürlerinden bir tanesi olarak görülmektedir. Eski zamanlarda farklı yerlerde meydana gelen eğitim akımları veya uygulamalar, ilk kez onun sistemli çalışmaları sonucunda bir şekle bürünmüştür. Komenský için Avrupa'nın baş aşağı olan eğitim sistemini iki ayağının üzerine oturtmuştur demek pek abartı sayılmayacaktır (Piaget, 1993).

Komenský eğitimin sadece okulda ve ailede öğrenilmediğini, eğitimin sosyal yaşamın bir parçası olduğunu savunmuştur. Bütünsel bir eğitim sistemine ve görüşüne inanmıştır. Tüm çocukların aynı eğitimi

almasını savunmuş ve ezberci eğitimin kaldırılması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. Ayrıca Komenský, eşit eğitimi savunan ilk eğitim reformcusu olarak tarihe adını yazdırmıştır (Palmer, Bresler ve Cooper, 2001; Nutbrown ve Clough, 2014). Komenský eğitimi insan ilerlemesinin en yüce amacı olarak görmüştür. Bu fikri herkese aktarmak için ömrünün sonuna kadar çalışmıştır. Aristokrat sınıfın çocuklarının eğitim görebilmesi için özel olarak açılan Latin okullarının varlığına karşı çıkmış ve okulların herkes için eşit olmasını savunmuştur. Bu karşı çıkış çağına göre Komenský'nin oldukça demokratik ve eşitlikçi bir tutum sergilediğini gözler önüne sermektedir (Palmer, Bresler ve Cooper, 2001; Shrivastava, 2003). Komenský'nin yaşadığı dönemde okul sistemi ile ilgili modern düşünceleri oldukça önemlidir. Bu sistem daha sonraki süreçlerde birçok eğitimci tarafından hem geliştirilmiş hem de kullanılmıştır (Çırak, 2019).

Komenský'nin yaşadığı dönemde bir diğer önemli katkısı sınıf sistemidir. Komenský'den önce sınıf sistemi pek yaygın değildi. Öğretmenler aynı anda birden fazla öğrenciye nasıl bir eğitim verebilecekleri konusunda pek fikir sahibi değillerdi. Daha açık ifade etmek gerekirse öğrencilere dersler genellikle teker teker verildi. Komenský, bu açıdan sınıf sisteminde birden fazla öğrenciye aynı anda ders anlatma açısından da modern eğitime öncülük etmiştir. Sınıfta uyguladığı öğretim ilke ve yöntemleriyle neredeyse iki yüzyıl kadar sonra Pestalozzi'nin geliştireceği yöntemin ilk örneklerini oluşturmuştur. Bir başka ifadeyle, iki asır sonra Avrupa'da ve dünyada yankı uyandıracak olan Pestalozzi metodunun ilham kaynağı Komenský olmuştur (Aytaç, 2018).

Çağının ötesinde bir eğitimci olan Komenský ahlak eğitimine ayrı bir önem vermiş ve eğitimin aynı zamanda manevi yönünü de vurgulamıştır (Wolf, 2011). Bununla beraber pratik yaşam için gerekli konular ve bilgilerin öğretiminde öğrencileri temel bilgilerle donatmanın gerekliliğini de sıklıkla vurgulamıştır. Yazdığı ders kitapları oldukça popülerlik kazanmıştır. Dilinin ağır ve abartılı olmasına rağmen yazdığı eserlerde reform eğilimleri güçlüdür (Solvoca, 2017). Başka bir ifadeyle Komenský'nin eserlerinde o güne kadar yazılan ders kitaplarından daha farklı, güncel ve modern fikirler bulunmaktadır (Misseri, 2017).Hayatı boyunca 154 kitap yazan Komenský eserlerini daha çok eğitim felsefesi ve teoloji alanında kaleme almıştır (Nutbrown ve Clough, 2014).

Komenský demokratik bir eğitim programını savunmuştur. Ortaya attığı fikirler çağının oldukça ilerisindeydi. Bu yüzden Komenský'nin eğitim reformu düşüncesi o dönemde oldukça rağbet görmedi. Ancak daha sonraki yüzyıllarda oldukça önemli eğitim reformlarının ilhamı Komenský'den alınmıştır. Bu da bizlere Komenský'nin eğitim tarihi açısından ne kadar önemli bir reformcu olduğunu bir kez daha göstermektedir (Windergerden, Avest ve Westerman, 2012; Lukas ve Munjiza, 2014; Maviglia, 2016).

Vidmar (2016)'ya göre Komenský'nin reform çağının yaşandığı Avrupa'da dünyanın düzenlenmesini Pansophia (evrensel bilgelik) ve Pampedia (evrensel eğitim) adıyla iki temel tezle açıklamakta ve eğitimsel açıdan görüşlerini takipçilerine sunmaktadır. Örgün eğitimin tamamlanmasından sonra bireylerin hangi okuldan mezun olursa olsun kendi kişisel eğitimlerine devam etmelerini söylemiştir. Komenský'e göre insan yaşamının kendisi

belirli müfredatı, sınıfı, talebi olan dünyanın en büyük okulu vaziyetindedir. Bu açıdan Komenský modern eğitim teorilerinden yaşam boyu öğrenmenin temelini atmıştır. Komenský, eğitim tarihi açısından yaşadığı çağda dünyanın daha iyi hale getirilebileceğini ümit eden en idealist ve iyimser insanlardan biriydi. Kalem aldığı eserleri sağduyu ve insan iyiliğinin gücüne olan inançla doludur.

Tarih, medeniyet, kültür ve eğitim alanlarında etkisi günümüze kadar gelen oldukça önemli bir eğitim pedagogu olan Komenský antik dünyanın değerlerinin yaşadığı çağda da önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra antik dünyanın meydana getirdiği değerlerin yaşadığı çağda Avrupa kimliğinin oluşmasında katalizör görevi gördüğünü vurgulamıştır. İlgilendiği alanların çeşitliliği ve yazılarının evrensel oluşundan ötürü günümüzde pek çok alanda Komenský ile ilgili araştırmalar yapılmaya devam etmektedir. Hem realist hem de gerçekçi oluşu onu özel kılan özelliklerinden bir tanesidir. Her şeyden önce Piaget gibi çağdaş eğitim filozofları Komenský’i hümanist ve evrensel değerlerin Avrupa’daki ilk ciddi savunucusu olarak görmektedir. Piaget’in Komenský’e “Eğitimin Galileosu” demesi boş bir abartı değildir (Capkova ve Frijhoff, 1992; Piaget, 1993; Lukas ve Munjica, 2014; Szoradova, 2015). Bununla beraber 19. yüzyılın ortalarına kadar Komenský ve onun geliştirdiği eğitim modeli göz ardı edilmiştir. Ancak Alman eğitimcilerin Komenský’i yeniden keşfetmesiyle beraber hem Komenský hem de çalışmaları eğitim reformları için birer referans noktası haline gelmiştir. 19. yüzyılda benimsenen eğitim ilkelerinin çoğu 17. yüzyılda Komenský tarafından geliştirilmiştir (Peltzman (1998).

Kaynakça

- [1] Auba, J. (1970). Comenius and Contemporary Education. H. Dobinson (Ed.). Comenius and the Organisation of Education (34-51). UNESCO Institute for Educators: Hamburg.
- [2] Aytaç, K. (2018). Avrupa Eğitim Tarihi: Antik Çağ'dan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar. (7. Baskı). Doğu-Batı Yayınları, Ankara.
- [3] Capkova, D. & Frijhoff, W. (1992). Jan Amos Comenius, 1592-1670 An Introduction. Paedagogica Historica, 28 (2). (175-183)
- [4] Capkova, D. (1970). Comenius and Contemporary Education. H. Dobinson (Ed.). The Recommendations of Comenius Regarding the Education of Young Children (17-33). UNESCO Institute for Educators: Hamburg.
- [5] Cizek, J. (2017). Comenius's Emendation of Society and Its Limits. Studia Comeniana et Historica. (73-82)
- [6] Çırak, A. (2019). Eğitimin Galileo'su: Jan Ámos Komenský ve Eğitim ile İlgili Görüşleri. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (2). (67-74)
- [7] Glenn, L. J. (2018). The Intellectual- Theological Leadership of John Amos Comenius. Perichoresis, 16 (3). (45-61)
- [8] Gundem, B. B. (1992). Vivat Comenius: A Commemorative Essay on Johann Amos Comenius, 1592-1670. Journal of Curriculum and Supervision, 8 (1). (43-55)
- [9] Hill, I. (2012). Evolution of Education for International Mindedness. Journal of Research in International Education, 11 (3). (245-261)
- [10] Ingall, C. K. (1994). Reform and Redemption: The Maharal of Prague and John Amos Comenius. Religious Education, 89 (3). (358-375)
- [11] Jujova, A. & Bakker, F. (2015). Didactic Principles by Comenius and 21st Century Skills. An Independent Scientific Journal for Interdisciplinary Research in Pedagogy. (7-20)
- [12] Karasar, N. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (28. Baskı). Nobel Yayınları, Ankara.
- [13] Lang, I. (1965). A Comparative Study of The Philosophies of John Amos Comenius and Maria Montessori on the Education of Children. University of Loyola. Chiago. (Unpublished Doctoral Thesis).
- [14] Lee, J. S. (2019). Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789. (7. Baskı). Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- [15] Leek, J. (2011). John Amos Comenius-The Initiator of Modern Language Teaching and World Understanding. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Czestochowie, 7 (223-232)

- [16] Lukas, M. & Munjiza, E. (2014). Education System of John Amos Comenius and Its Implications in Modern Didactics. *Zivot i skola: casopis za teoriju i praksu odgoga i obrazovanja*, 60 (31). (32-42)
- [17] Maksimovic, J. & Sretic, S. (2019). Principle of Evidence of John Amos Comenius as a Basis for the Development of Pedagogical Research Techniques and Instruments. *Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne seria Pedagogika*, 6. (243-256)
- [18] Maksimovic, J., Osmanovic, J. & Milanovic, A. (2018). John Amos Comenius' Contribution to the Development of the Didactic Methodology. *Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne Seria Pedagogika*, 5. (89-104)
- [19] Maviglia, D. (2016). The Main Principles of Modern Pedagogy in 'Didactica Magna' of John Amos Comenius. *Creative Approaches to Research*, 9 (1). (57-67)
- [20] Misseri, E.L. (2017). Comenius' Ethics: From the Heart to the World. *Ethics & Bioethics*, 7 (1-2). (13-23)
- [21] Nutbrown, C. & Clough, P. (2014). *Early Childhood Education: History, Philosophy and Experience*. Sage Press: London.
- [22] Palmer, A. J., Bresler, L. & Cooper, E. D. (2001). *Fifty Major Thinkers on Education: From Confucius to Dewey*. Routledge Press: New York.
- [23] Peltzman, R.B. (1998). *Pioneers of Early Childhood Education*. Greenwood Press: London.
- [24] Piaget, J. (1993). Jan Amos Comenius. *UNESCO International Bureau of Education*, 23. (78-116)
- [25] Rohls, J. (2008). *Platonism at the Origins of Modernity: Studies on Platonism and Early Modern Philosophy*. D. Hedley & S. Hutton (Ed.). *Comenius, Light Metaphysics and Educational Reform* (63-74). Springer Press: Netherland.
- [26] Sadler, E. J. (1970). Comenius and Contemporary Education. H. Dobinson (Ed.). *Comenius as a Man* (9-16). UNESCO Institute for Educators: Hamburg.
- [27] Schaller, K. (1983). The Influence of Modern Comenius Studies on the Philosophy of Education in the Federal Republic of Germany. *History of Education*, 12 (2). (87-92)
- [28] Shrivastava, K. K. (2003). *Philosophical Foundations of Education*. Kanishka Press: New Delhi.
- [29] Sitarska, B. (2010). John Amos Comenius' Ideas in View of Modern Educational Challenges. *Studia Comeniana Sedlcensia*, 3. (1-19)
- [30] Sitarska, B. (2015). John Amos Comenius and the Beginnings of Comeniology. *Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne seria Pedagogika*, 2. (45-65)
- [31] Solcova, K. (2017). Moral Virtues in J.A. Comenius' *Mundus Moralis*. *Ethics & Bioethics*, 7 (3-4). (119-126)

- [32]Stroope, W. M. (2005). The Legacy of John Amos Comenius. *International Bulletin of Missionary Research*, 29 (4). (204-208)
- [33]Subbiondo, L. J. (1992). From Babel to Eden: Comenius and the 17th-Century Philosophical Language Movement. *Historiographia Linguistica*, 19 (2-3). (261-273)
- [34]Suchodolski, B. (1970). Comenius and Contemporary Education. H. Dobinson (Ed.). *Comenius and Teaching Methods* (35-51). UNESCO Institute for Educators: Hamburg.
- [35]Szoradova, E. (2015). Contexts and Functions of Music in the *Orbis Sensualium Pictus* Textbook by John Amos Comenius. *Paedagogica Historica*, 51 (5). (535-559)
- [36]Vidmar, T. (2014). New Dimensions of Understanding of Lifelong Learning From Antiquity to Comenius. *Review of European Studies*, 6 (3). (91-101)
- [37]Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Seçkin Yayınları, Ankara.
- [38]Windergerden, M. R. V., Avest, I. T., & Westerman, W. (2012). Interreligious Learning as a Precondition for Peace Education: Lessons From the Past: John Amos Comenius (1592-1670). *Religious Education*, 107 (1). (57-72)
- [39]Wolf, T. (2011). Comenius and Savitribai Phule. *Journal of Applied Christian Leadership*, 5 (2). (78-104)
- [40]Woo, J. G. (2016). Revisiting *Orbis Sensualium Pictus*: An Iconographical Reading in Light of the *Pampaedia* of J. A. Comenius. *Studies in Philosophy and Education*, 35 (2). (215-233)

The Sixth Zone: Historical Roots of African Diaspora and Pan-Africanism in African Development¹

Billy Agwanda²

İstanbul Commerce University, Graduate Student, Department of African Studies and International Relations, İstanbul, Turkey

Başak Özoral³

İstanbul Commerce University, Assistant Professor, Political Science and International Relations, İstanbul, Turkey

Received-Accepted: 10.02.2020-22.04.2020

Research Article

Abstract

The re-emergence of Pan-African ideology in the last two decades is reflected in social, political, and economic structures found in Africa today. Pan-Africanism was the foundation upon which the struggle for African continental independence was anchored. This ideology united Africans and other individuals of African descent under a continental ideology that created a domain for support, cooperation and understanding. Today, Pan-African ideology has become a pull factor for the African diaspora to contribute to African development initiatives. By tracing the historical emergence of African diaspora and Pan-Africanism in Africa, this article argues that Pan-African ideology and the experiences of African diaspora has influenced increased contributions of African diaspora to development. Using explanatory methodology, this article adopts an in-depth analysis of historical accounts of the emergence of African diaspora to examine how the African diaspora has emerged as a strong pillar of development.

Keywords: Pan-Africanism, African Diaspora, Development, Cultural Identity, Africa

Altıncı Bölge: Afrika'nın Gelişiminde Pan-Afrikanizm ve Afrika Diasporasının Tarihsel Kökleri

Öz

Son yirmi yılda Pan-Afrikan ideolojisinin tekrardan ortaya çıkması günümüzde Afrika'da bulunan sosyal, siyasi ve ekonomik yapının yansıtılmasıdır. Pan-Afrikanizm, Afrika kıtası bağımsızlık mücadelesi üzerine oluşturulmuş bir yapıydı. Bu ideoloji, Afrikalıları, destek, iş birliği ve uzlaşma için bir alan oluşturan kıtasal ideoloji altındaki diğer bireysel Afrika kökenlerini birleştirdi. Günümüzde Pan-Afrikan ideolojisi Afrika gelişim girişimlerine katkı sağlamada, Afrika diasporası için çekim etkisi yapan bir etken haline geldi. Bu makale Pan-Afrikan ideolojisi ve Afrika diasporasının deneyimlerinin, gelişmek için Afrika diasporasının artırılmış katkılarını etkilediğini, Afrika'daki Pan-Afrikanizm ve Afrika diasporasının tarihsel birleşimini takip ederek savunuyor. Bu makale gelişimin güçlü bir sütunu olarak Afrika diasporasının nasıl birleştiğini incelemek için Afrika diasporası birleşiminin tarihsel hesaplarının derin analizlerini açıklayıcı yöntem bilim kullanarak benimser.

Anahtar Kelimeler. Pan-Afrikanizm, Afrika Diasporası, Gelişim, Kültürel Kimlik, Afrika

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² agwandabilly@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8915-6057

³ bozoral@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4620-9275

Introduction

In reference to the experiences of slave trade and continued oppression of Africans, famous individuals of African descent such as Marcus Garvey, Malcom X and Martin Luther King Jr all advocated that Africans, and in extension all people of African descent need to reconnect and if possible, join a giant sovereign union of a single socio-political, economic and cultural identity (Asogwa, 2017). They emphasized on the need for African descendants to work together to transform the paradigm of centuries of discrimination and leverage the continental political union in international relations (Walkers, 1997). As if to follow-up on this grand vision of African unity, the African Union declared the African Diaspora as the sixth region of the continent (other regions include, Eastern, Southern, Central, Western and Northern regions of Africa).

In 2006, the Constitutive Act of the African Union was amended to include African Diaspora as the sixth region of Africa (Bodomo, 2013). The Act defined the African Diaspora as “people of African origin living outside the continent, irrespective of their citizenship and nationality and who are willing to contribute to the development of the continent and the building of the African Union” (Ibid). The Article manifests an official recognition of the role of African Diaspora irrespective of historical migration as either forced or voluntary (pre-slave trade, slave trade, post-slave trade and modern migration) in advancing the Pan-African philosophy through the development or rebuilding of Africa and African heritage.

Pan-Africanism and African diaspora are complementary, that is, they both represent the various facets of the struggle and interests of African descendants and only differ in how they are conceptualized. Whereas Pan-Africanism is an ideology, the African diaspora is an identity, but they both strive to achieve social, political, economic and cultural development of Africans at home and in the diaspora (Shramm, 2016). A study by Eaton et al., (2010), highlights that people of African descent both within and outside the continent not only share a common history or heritage, but, more complexly, share a common destiny that transcends historical prejudices enclosed in dark history of slavery, colonialism and centuries of racial discrimination.

Historically, the Indian Ocean and Atlantic Ocean slave trades, colonialism, Cold War, and the underwhelming economic status of Africa as a dependent continent are some of the historical developments connecting Africa to the rest of the world and which Pan-Africanism and contemporary African diaspora strive to transform (Falola, 2013, p. 29-52). The vision of the African people during the Pan-African uprising and today in the form of African diaspora remains the same; that is, the desire for African unity; true political and economic independence; and, historical and cultural awareness around the world.

Several scholars (Du Bois, 1995; Brown, 2016) argue that despite Pan-Africanism gaining popularity in the 1950s, the philosophy behind it existed way earlier not only through the protests to end slavery but also in the form of a consciousness about returning to Africa. Padmore (1971) documents that former African slaves kept the idea of Africa alive even when their chances of physically returning back to the continent seemed impossible. As

such, enslavement did not remove the sense of belonging to a wider African community or a return to the continent (Lake, 1995).

Some of the descendants of former enslaved and freed Africans who finally made the journey back to Africa during the 18th and 19th centuries regarded their return as a profound calling to transform Africa through similar approaches used in Europe and North America by seeking to develop new systems of commerce (West, 2005). A study by Crummel (1996) opines that it was a new system of capitalism and religion (Christianity) that was envisioned to transform Africa. However, whereas the premise of Pan-Africanism was grounded on triumphant Africa that was to be free from any foreign domination or slavery, the abolition of slavery did not lead to any significant liberation of Africans both in the diaspora and within the continent.

In the diaspora, Pan-Africanism established a wave of solidarity among African descendants in the Caribbean, Europe, and America that resonated with the domestic feelings in Africa during the oppressive colonial rule. This solidarity established a platform that became a fundamental component in the attainment of independence and providing a platform for cultural reconnection and identity for African diaspora. The statement that “we are all Africans” henceforth became the wheels for Afro-African relation (Mazrui, 1963, p. 88-92; Carmichael & Nkurumah, 1970).

More importantly, contrary to constricted views, Pan-Africanism is not an anti-race movement, rather, it is a pro-African movement emphasizing freedom of African states and the need to redeem African history with creative meaning that recognizes the humanity as equal and beyond the differences of race, nationality, political affiliation, religion or culture. This article therefore traces the origin and contemporary source of the African diaspora. The study attempts to bridge the African diaspora and Pan-Africanism as factor driving Africans in diaspora or people of African descent in becoming part and parcel of social, cultural, economic and political development not in Africa and abroad.

Defining the African Diaspora

African history cannot be discussed outside the considerations of the knowledge that African people were dispersed to various corners of the world out of the African continent by several historical forces. At the front, are the Europeans who were equipped with ambitious post-medieval quests for global economic, political and socio-cultural domination?

Until 1960s, the term ‘diaspora’ was limited in its application relative to the Christian and Jewish religions (Suzuki, 2018). However, the historical conception of the term is associated with Greek language where it denotes ‘dispersal’ (Tiffany et al., 2000, p. 11). African diaspora which in the context of this paper is synonym to all people of African descent or heritage, was first used in 1965 by George Shepperson in a paper presented at the International Congress of African History convened at the University of Dar es Salaam, Tanzania (Gibson et al., 1968: 152-176). The argument behind the combination of the words Africa and diaspora, was the result of the interpretations of existing parallels between the dispersal of Africans due to slave trade and the Jewish diaspora. Scholars such as Shepperson (1976, p. 10-17), argued that in fact, the African American and Caribbean

intellectuals for the longest time, recognized themselves and articulated connections between their own people in exile and that of the Jews.

There was an emphasis on the relevance of defining the African diaspora by making cognizance time and space to allow for a comprehensive analysis of the maximum value of the new African historiography (Shepperson, 1976). The concept of African diaspora was expanded to entail scholarship on a series of reactions to coercion; imposition of foreign political and economic rule in Africa; the approximately four hundred years of the European enslavement of Africans and imperialism (Baumann, 1997, p. 377-404).

Cognizance is however given to the debate surrounding the definition of the concept of ‘African diaspora’. During the first debate held at the First African Diaspora Studies Institute (Howard University) in 1979, there were suggestions that the word be deleted from African Studies discipline because the phrase reinforced a tendency among authors to always view African history relative to European history (Tony, 1979, p. 441). Secondly, because Africans are not Jews and as such, use of other phrases such as ‘African dispersion’ was suggested.

Palmer in his work ‘Defining and Studying the Modern African Diaspora’ (1998, p. 24-25), while seeking to arrive at a more comprehensive definition of African diaspora, characterizes diasporic communities. Palmer argues that regardless of location, members dispense a common emotional attachment to ancestral land; are cognizant of their dispersal homeland; and, if conditions provide, aware of their oppression and alienation in the countries in which they reside. Additionally, members of diasporic communities are more inclined to hold sensations of racial, ethnic or religious identities that transcends geographic boundaries; share broad cultural similarities; and sometimes, articulate desire to return to their original homeland (Palmer, 1998, p. 24-25).

Nonetheless, defining African diaspora requires avoiding issues of pre-historical dispersion of humankind from its scientific evolutionary home in Africa to other parts of the world. Existing anatomic evidence place the earliest modern human beings in Africa before migration to the rest of the world some 100,000 years ago (Rotimi et al., 2016, p. 77). This acknowledgment is perhaps behind the famous dictum that; “we are all Africans beneath our skin”. This will therefore prevent including such understanding that stretches African diaspora behind any meaningful definition.

The Creation of the African Diaspora

Slave Trade

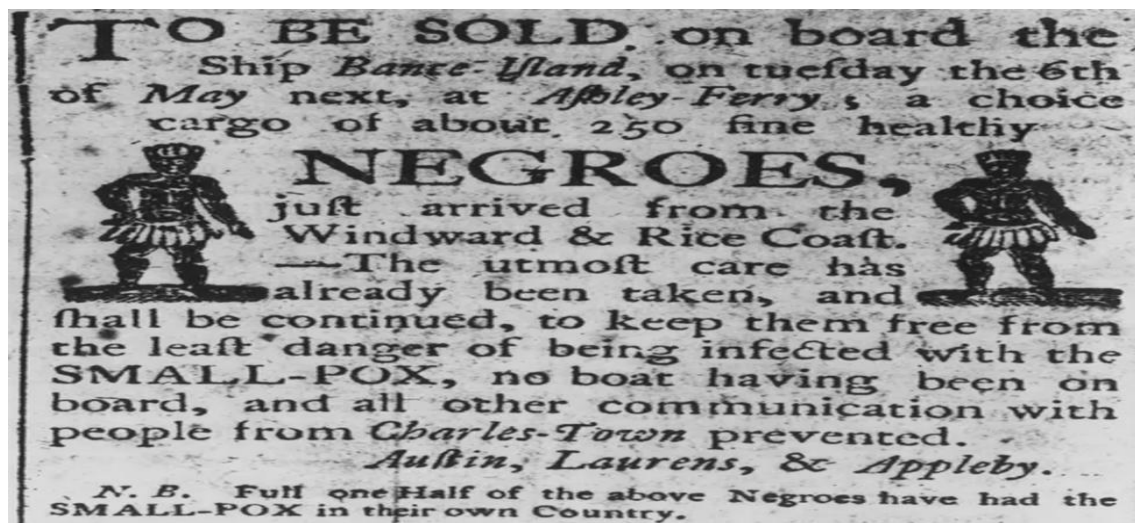
For many, the impact of the slave trade that emerged in the 16th century created the African diaspora. A historical scholar, Professor Oruno, asserts that slave trade and other associated factors of European colonialism and imperialism forced or influenced Africans to move from the African continent (Schneider, 2018). The Transatlantic Slave which was the biggest of all slave trade routes attracted slave traders who were engaged in the Trans-Saharan Slave Trade in the 10th and 11th centuries. The intensity of slave trade in the continent grew when

the first Portuguese voyages came into contact with communities along the Transatlantic coast in Africa in 1415 (Thornton, 2017). Initially, the Portuguese voyagers raided a few African communities and carried captors of war into slavery. However, this was short-lived as these coastal African communities adapted to the Portuguese attacks and proved capable of defending themselves and the coast. It was until a series of diplomatic negotiations between 1456-1462 that Portugal agreed to engage in peaceful trade in all items or goods with the communities they met. As such during the 1460s and 1470s, Portugal conducted no slave raids but instead engaged in peaceful trade (Schneider, 2018).

Henceforth regarding the acquisition of slaves, most slaves acquired during the Atlantic slave trade were purchased from African traders and not directly captured by the Europeans in wars. This is fundamentally because of the pattern of trade at the time whereby European merchants controlled the sale of ammunitions. The urgent need for ammunition by to defend against attacks from African rivals who had collaborated with the Europeans forced the otherwise reluctant African leaders to capture slaves in exchange for weapons to defend themselves. This often led to the emergence and development of the 'gun-slave cycle'.

Research on the number of slaves and direction of slave trade in Africa took its modern direction following the pioneering work of Philip Curtin (1969) who conducted a quantitative census on existing literature in 1969. His ground-breaking work set off a new wave of in-depth research and analysis of recovered documents such as shipping records, fiscal returns and reports regarding slave trade in Africa. These efforts culminated in the publication of the Transatlantic Slave Trade database by DuBois Institute of Harvard University in 1999. A second expanded online database was created in 2010 and is used as a standard research database to examine the numbers, direction, mortality and ethnicity of Africans shipped as slaves to the Americas (Thornton, 2017, p. 6-7)

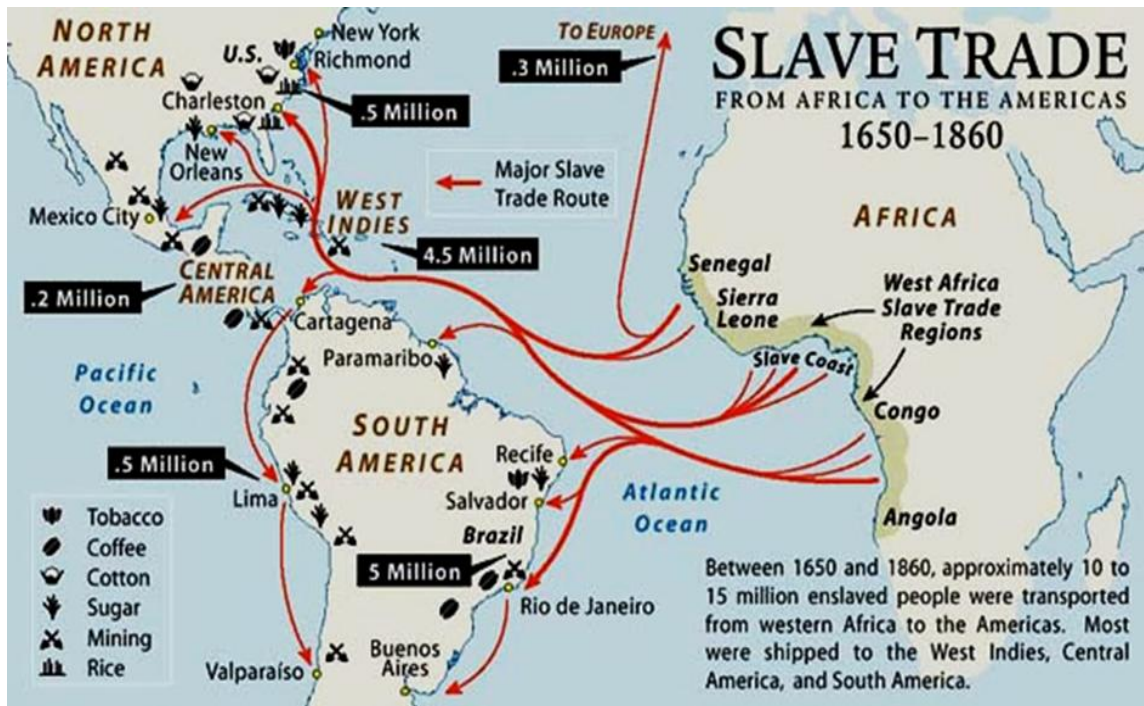
Figure 1: Newspaper Column on Slave Sale in Boston circa 1700

Source: The Guardian Newspaper, 2019

However, the actual number of Africans taken from the continent during the 4 centuries of slave trade period remains inaccurate (Friedman, 2017). This is because few records were kept and many of the assumptions made from scholarly analyses remain conflicting. According to a study by Walters (1997) on African diaspora, the conservative estimates of Africans taken during the slave trade period amounted to 900 thousand in the 16th century; 2.8 million in the 17th century; 7 million in the 18th century; and 4 million during the 19th century. In total, it is approximated that 15 million Africans were shipped as slaves to the New World (Americas) by the European and American slave trading companies (Hall, 2005). As such, projections of other studies that 30 million Africans were taken to the New World and considering that perhaps 50 percent of the slaves were lost during the rough journey by sea, then, 15 million has a strong correlation of accuracy (Walters, 1997).

Figure 2: Trans-Atlantic Slave Trade (1650-1860)

Source: Richmond University (2014)

While it is difficult to assess how African slaves were divided in the new world, census reports allude that by the mid-19th century there were approximately 4 million people of African descent in Brazil alone (Walters, 1997) while W.E Dubois documented that 3,638,808 Africans were in the United States (da Conceição Nascimento, 2015, p. 159). In Canada, due to the impositions of strict laws such as the Black Code and Fugitive Slave Act, there were an estimated 25,000 people of African descent (Cooper, 2000, p. 131).

Other than these regions, the remainder of African slaves were distributed across the Caribbean in countries such as Cuba and Puerto Rico that had an estimated 600,000 and 42,000 African population respectively (Thomas, 2013). Haiti and Jamaica, each had approximately 1 million Africans and probably another 500,000 spread across the other islands (Walters, 1997). An analysis by Tannenbaum (1992), highlights that half of the African slave population was distributed between North and South America. In North America, the United States had the largest population of African slaves and in South America, African slave population was perhaps more equitable between the Caribbean and Latin America (Walters, 1997). As such, the slave trade and slave distribution are one of the methods through which the African diaspora was established.

War

Recorded historical accounts of conquests by Hannibal; the prowess of the Nubian warriors; the expansion of great kingdoms in the Saharan Desert; service in the armies of Southern India and the Moorish conquest of Spain all reveal that the role of the African soldier is as old as civilization. During the European wars, Africans were recruited in massive numbers to serve as foot soldiers for European and American armies. Despite being part of the war casualties, African servicemen nonetheless contributed to the creation of African diaspora.

Figure 3: African Troops fighting in Burma (WW II)

Source: Deutch Welle, 2020

Fighting during the World Wars was challenging. This is because for the first time, the world was experiencing conflict on a grand scale fought on many war fronts. With continued conflict, women, especially of

African descent became part and parcel of the World Wars. Previously, for France, the presence of women in military camps, both in France and in the colonial army was judged with a negative attitude. An article by Margret Darrow on French volunteer nursing in World War 1, opines that even though women contributed directly or indirectly during the War, the overarching feature of war was masculinity. Military commanders adjudged women as contaminating and weakening masculinity in times of war (Darrow, 1996).

However, in the colonial army, the controlled presence of women during prolonged times of peace gradually led to a change in the anti-women attitude in military camps. Consequently, when France began recruiting more African soldiers to the colonial army, they were gradually encouraged to marry and establish households near French forts (Zimmerman, 2011, p. 304-5). Marriage was viewed as an opportunity for France to tie down African soldiers to the War and eliminate the fear of desertion. Additionally, the army command could use the opportunity to exploit the wives of African soldiers and their nucleus families to provide other responsibilities such as providing meals to the soldiers. As such African soldier in overseas France began creating and raising their own families who are now part of the African diaspora by descent.

In World War 1, the British galvanized 63,000 African soldiers and 190,000 porters while the Germans mobilized 1,168 soldiers in East Africa. Whereas a majority of these soldiers lost their lives, 215,000 African soldiers were enlisted to fight for France in European soil (Tournes, 1936). The first group of African soldiers drawn from south of the Sahara was deployed in the September of 1914 and went on to fight in Picardy, Ypres, Somme, Verdun (France), Gallipoli (Turkey) and in the Balkans. African soldiers from West Africa fighting under French command during the war increase to 92 battalions by 1918 (Koller, 2008, p. 118). During World War 2, France fell so suddenly that it did not have adequate opportunity to deploy African soldiers to its defense whereas on the British side, 374,000 enlisted African soldiers were actively repulsing the Italian army on the African front (Killingray and Plaut, 2012).

The experiences of war for Africans brought about new opportunities to develop civilian skills such as clerical works or drivers that enabled them advance into semi-skilled military occupations. Other soldiers travelled far and wide to regions such as India, Burma and Palestine and this enabled them to develop broader outlook and ideas (Walters, 1997). Indeed, not all of these soldiers made the journey back to the continent once they completed military service. Those who had been involved in the actual fighting in Europe became bolder and laid claims to the European metropole not as colonial slaves but as citizens with guaranteed human rights associated with citizenship. According to (Killingray and Plaut, 2012), during World War 1, 2,290,589 soldiers of African descent were mobilized, and the number increased further to 3 million enlisted to serve in different capacities during the war.

The contact between Africans and Europeans during the wars and colonial era contributed in creating African diaspora. Exchanges between the two continents strengthened and the continued exploitation of Africa created economic and cultural bonds that later facilitated migration from Africa to Europe. As a result, a

significant number of the African diaspora is found in European countries such as France, Britain, Italy, Germany, Netherlands, Belgium and Spain.

Commerce

One of the unique qualities of Africans and indeed the African slaves, was their sheer physical strength and skills as seamen (Bolster, 2000). These two attributes became fundamental necessities in expanding global commerce following the emergence of industrial revolution. An extract from Walters (1997) on Black maritime tradition documents that, "Africans have a long distinguished maritime heritage. The Black pharaohs of Egypt are known to have sailed wooden plank ships 170 feet long on the Mediterranean and are believed to have reached the American shores in the 8th century." When slavery came to an end in the 19th century, freed Africans established homes in seaports such as Marseille, Liverpool, Nantes and Cardiff (Akyeampong, 2000).

African settlement in these ports led to intermarriage with the locals while others imported brides from Africa leading to the establishment of permanent African diaspora communities. Personal accounts by individuals such as Olaudah Equiano who was taken from his homeland to the West Indies became experts in sailing such that he earned his freedom and moved back to Sierra Leone (Equiano, 2009). Other accounts from the 18th century also record about James Forten who laboured as a seaman to get to England before returning back to America. Forten became a prosperous captain of his own ship and played an integral role in the establishment of the American Colonization Society that aimed at resettling Africans back to the Coast of West Africa as well as fighting for African civil rights in America (Bacon, 2007).

African seamen therefore contributed to the creation of the African diaspora communities. However, there continues to be a lack of adequate scholarly attention regarding the role of African seamen in the establishment of diaspora African communities and this remains a subject for further research.

Immigration

Today, Africans continue to migrate from the continent to other parts of the world. Unlike in the past, African immigration is not stimulated by slavery or war but rather, the increasing need for higher education, employment and political asylum. Whereas European and American institutions also had students of African descent in the 18th and 19th century, the beginning of the 20th century is recording a sharp increase in the number of African students pursuing education all over the world.

In the past during the 18th century, Africans sent to Europe and America were handpicked from the noble families of African chiefs and notable members of African community where European mercantile had established settlements along the coasts of Africa. Others were also sent as part of European Christian missionary programmes or proteges of ship commanders (Gnamankou, 2015). Unlike Europe, few Africans immigrated to the US for studies before the 20th century because of the absence of direct colonial ties with Africa. Early groups of Africans to move to the United States in the colonial era included names such as Kwame Nkrumah who later became the symbol of Pan-Africanism and the struggle for African independence from European colonialism.

According to (Walters, 1997), by 1965, there were 287 professors and almost 7 thousand African students in the US alone. After studies, the drive for economic progress or prosperity influences many of these students to settle down and establish African diaspora communities not only in the past but also today.

Lastly, conflict in several African countries has contributed to the creation of the African diaspora. From the struggle against white apartheid regime in South Africa to severe civil wars in Somalia, Ethiopia, Liberia, Rwanda, Sudan and South Sudan, many Africans refugees went into exile in Europe, America, Australia and Canada. Many of these refugees first flee to neighbouring African countries such as Botswana (South Africans during apartheid), Kenya (Somalis and South Sudanese), and Uganda (South Sudanese) before they immigrate to Europe or America.

Ghana as the Root of Pan-Africanism in Africa

The conceptual framework upon which Pan-Africanism was founded originated from the descendants of enslaved Africans in diaspora whose disconnection from cultural and true national identity reignited their desires to re-establish their African identity (Mark & da Silva Holta., 2013). However, in Africa, Pan-Africanism was a political instrument used in the struggle for African independence by emphasizing on continental unity as the platform through which true socio-economic and political independence could be achieved before and after independence.

Ghana gained its independence from the British at a time characterised by intensified demands by African nationalists fighting for independence. Even though independence was granted to Ghana, there were still strong interests by the United States and the Soviet Union to interfere in its internal affairs. As a result, Ghana embarked on a very careful adoption of foreign policy to cement the relationship between the US, UN, and the Commonwealth in 1958 while at the same time developing a Pan-African philosophy to drive the struggle for independence for other African countries particularly through the UN platform.

After gaining independence in 1957, Ghana began earnest preparations to host the first Conference of Independent African States in 1958. Before the convention of the Independent African States Conference in 1958, Padmore (close associate of Nkrumah and a founding Pan-Africanist in Africa) took it upon himself to visit all the seven independent African states and invite them to the conference in attempt to unite Sub-Saharan African with the North African countries such as Liberia with Ethiopia and Ghana (Ahlman, 2010).

Figure 4: All African Peoples Conference in Accra

Source: Pambazuka News, 2019

The conference was to provide the first formal platform for independent Ghana to outline its vision for Pan-African policy to other African countries (Ghana, 1958). During the conference, Nkrumah emphasized that the success of the Pan-African policy depended on African unity free that was free from external interferences from either US or Soviet Union that were involved in an ideological at the time (Grilli, 2015).

However, despite the call for neutrality, Ghana established closer ties with western powers than with the Soviet Union (Anglin, 1958). Indeed, Ghana was very important for the western bloc in their anti-Soviet policy and this was clearly manifested during the independence celebrations in which US was represented by Vice-President Richard Nixon while the Soviets were represented by the Minister of State Farms. For Ghana, the urgent need to access more funding for the projects undertaken by the new government such as the Volta River Project necessitated the new regime to develop closer relations with Western bloc (Thompson, 1969).

To appease the Commonwealth, Ghana did not display radical nature towards the West and instead used the platform to reaffirm its rejection of Communist ideologies; re-assure the West of Ghana's support whenever called upon; and guarantee the lack of interest by Ghana to revisit the colonial past that may spook emotions of revenge (Thompson, 1969).

In exchange, the Commonwealth countries supported Ghana to join the UN which was an ideal platform through which Pan-Africanism could receive support because the UN Charter guaranteed the rights and freedoms for self-determination of countries (Padmore, 1971). In a calculated and gradual process, Nkrumah began denouncing colonialism and advancing for African political unity and closely worked in collaboration with other African groups to vote on important issue concerning Africa (Botwe-Asamoah, 2013). Through the UN, Nkrumah spread the Pan-African ideology throughout the African continent (Nkrumah, 1958).

Nkrumah's Pan-Africanist ideology transcended past the colonial state boundaries, looked above the narrow confines of religion, descent, tribe and culture for the pursuit of a single goal culminating in the political unification of Africa. As such, when France granted Guinea independence, Nkrumah quickly proposed a

unification deal between Ghana and Guinea (Union of West African) (Grilli, 2015). Nkrumah considered such a union as a key step towards laying the foundation for the future unification of Africa.

However, by recognizing the complexities involved establishing a political union with countries that had just attained independence, Ghana proposed the establishment of regional federations as intermediate post-independence steps that would eventually lead a united African continent as a single political entity (Austin, 1970). Moreover, all independent African states that formed or joined regional federations were to be autonomous in the meantime but united on matters touching on African interests (Padmore, 1971).

Nkrumah stressed on the importance of the Union of West African states to be transformed into a continental union at a later stage. Nkrumah pointed out the wind of political change blowing throughout the African continent and with it, the desire of Africans to be able to develop a singular African political identity that will defend and uphold the rights of all men just like the evolution of the thirteen American colonies that developed into 49 states creating the United States of America. Nkrumah argued that Africans stood a better chance of safeguarding and defending their national rights and freedoms through African inter-dependence (AAPC, 1958).

By 1959, Nkrumah's views began to gain more publicity especially after the Conakry declaration of 1959 that referred to a Union of African States open to all independent African states and federations that agreed in principle with the ideals in which the union was anchored (Legum, 1962). Nkrumah began to intensify his struggle for a union of African states by firstly withdrawing Ghana's membership from all colonial institutions' regional boards like the West African Currency Board, West African Frontier Force and West African Cocoa Research Institute (Aluko, 1976). Nkrumah also attacked other regional colonial institutions such as the Central African Federation which was a federation between Nyasaland and Rhodesia as Ghana continued to shape its idea of regionalism.

In other words, Pan-Africanism within Africa is to large extent attributed to the initiatives of Ghana and the vision of Kwame Nkrumah of the complete liberation of the continent. The independence of Ghana also provided a wider scope on the struggle for independence as it sparked more efforts from leaders of African liberation movements all over the continent and revitalized movements in the diaspora. Nkrumah devoted his energy to writing and laid a solid foundation for the Pan-African movement in the continent and which the African diaspora continues to associate with even today.

Contributions of African Diaspora to Development

The political leadership in Africa today express confidence in the role played by the African diaspora in development of the continent. This expression of confidence has been expressed by the African Union decision to designate the African diaspora as the Sixth zone of the continent. In the last decade, AU has taken bold steps in driving the Pan-African agenda that has resulted in efforts to address the relations between Africa and its diaspora

community. Secondly, the heterogeneity of the African diaspora in that it is widespread throughout Europe, the Americas, Asia and Middle East has necessitated that the Pan-African message be a common unifying factor between Africa and its diaspora.

While the challenge of integrating the African diaspora remains real, the Pan-African philosophy becomes the motivating factor that supports the efforts of African diaspora to contribute in the development of the continent through remittances and direct investments in home countries. Different proposals for the integration of the diaspora are yet to show progress that is sustainable. Some views support the designation of a coordinator and a representative to the AU in charge of the African diaspora. Other views support only the inclusion of the modern African diaspora who should be integrated into their respective homeland countries. In the midst of these divergent views, the AU has opted for the platform of Civil Society Organizations as the best platform to inclusively incorporate African descendants in the diaspora (Muchie et al., 2006). The diaspora civil organizations can therefore work with the AU Economic, Social and Cultural Council (ECOSOCC) in which 20 seats out of the 150 have been allocated for the African diaspora communities. Notably, the selection or election of these 20 representatives has been left to the preserve of the African diaspora civil society organizations and the mechanisms for achieving this remains a working progress.

The African diaspora is key stakeholders in the development of African countries through their financial resources, transnational movement of people, knowledge, information and ideas across socio-economic and political dimensions. Diaspora groups and individuals deploy their resources more hastily and flexibly than other official channels that tend to be slowed by bureaucracy (Natsios, 2011). According to Tsuda (2009, p. 4), diaspora returns can be through different institutional channels, individual initiatives or the encouragement of homeland governments.

Russel (1992) argues that remittances are the most tangible link in evaluating the role of diaspora communities and development. Indeed, remittances are one of the biggest contributors of foreign income inflows after foreign direct investments through contribution to international reserves and the significant role in financial import. Financial remittances from the diaspora communities in Africa help in reducing the high rates of poverty, improve health, facilitate better access to education and increase investments in commerce (World Bank 2006). This is because remittances enable thousands of households in Africa to diversify their income sources and thereby create an environment that encourages savings and investment.

According to a report by Foundation Centre (2010) on international financing, US foundations contributed an estimated \$255m in Africa in 2010. Additionally, for the same year, contributions from UK international grants for development to Africa was approximately £89m. Comparatively, Africans in diaspora contributed in remittances in 2010 and which has significantly grown to an estimated \$40 billion substantively surpassing funding from private foundations, bilateral and multilateral aid agencies (Africa Grantmakers' Affinity Group, 2016). This is illustrative of the fact that Africans are taking the lead in transforming local communities in the capacities of civil society's leaders, mentors, educators, policy makers, financiers and community leaders.

A report by World Bank on financial remittances to sub-Saharan Africa highlight a consistent positive growth since 2017 amounting to \$37.8 billion, \$39.2 billion in 2018, and \$39.6 billion in 2019 (See Fig.1). Nigeria topped African recipients with \$22.3 billion in 2017 while remittance to Liberia accounted for the highest share of GDP at 25.9%. A report released by the Economic Insight (2018), reported East Africa to be the leading region amongst other regions in Africa with 6.3% growth and cited remittances as one of the key economic growth drivers. In Kenya for instance, remittances were sighted to be higher than the foreign income obtained from tea, coffee and tourism (The Kenyan Wallstreet, 2018).

It is however imperative to note that remittances are not substitute for other forms of finance for development but rather, are important mechanisms for financial flow that help in the immediate improvement of welfare in recipient country families. To have better appreciation of the impact of cash remittances in African countries, an analysis of the aggregate estimates of international migrant remittance flows indicate that cash remittances are relatively more than official development assistance. Additionally, remittances are more stable than foreign direct investments, thus, an important and stable source of external finance for Africa.

Philanthropy has also become a key aspect of the relations between African diaspora and the continent. Personal philanthropy to family members and the larger community is not only an inherent characteristic of African family life and community, but it is increasingly becoming an important aspect of development in Africa. Helping through personal contribution for various reasons is considered noble and attracts high esteem in the society. In the course of the past two decades, there has been growth in philanthropic institutions across Africa alongside the informal traditions of individual giving. Motivations for giving are derived from values, experience and social background. For many wealthy individuals, there is a strong desire to give back and make a difference in the lives of others, especially in their own communities because of reasons that for example relate to the fact that several African philanthropists grew up surrounded by the challenges they then seek to solve, leading to a very strong personal connection to the issue of philanthropy.

The East Africa Association of Grantmakers for instance, was amalgamated from five founding organizations between 2001-2002 with representatives from Kenya, Tanzania and Uganda, to form a networking platform to share and learn from each other. The organization has henceforth expanded to partner with the Africa Philanthropy Network (APN) which is a Pan-African network of grant-making organizations that facilitates networking and experience-sharing among established and emerging African philanthropic institutions.

Discussion

There exists a strong relationship involving the Africa diaspora in the larger agenda of Pan-Africanism and African development as they continue to occupy a strategic position that connects Africa with the rest of the world. Their strategic relevance is found in their ability to be able to learn from overseas experiences from which they are able to transmit development benefits to Africa and create more cultural awareness about Africans.

The African Diaspora continues to transfer valuable intellectual resources and new political ideas which are profoundly reshaping the political dispensations on a continental platform. The African links with other established humanitarian, political, economic and business networks in their host countries is very beneficial to the African countries that may be lacking access to influential socio-political and economic networks overseas. Moreover, members of African Diaspora have been involved in global decision-making processes and engage in lobbying for changes in donor policies in Africa such as advocating for debt relief, trade concessions, opening markets to African products and enhancing aid budget for social services and the informal economy that cater to the poor.

Unfortunately, despite the noted benefits, Africa diaspora continue to operate on the margins of their host countries due to the weak social, economic and political position in which they find themselves overseas. Furthermore, in the donor community and non-governmental agencies, the invaluable efforts of the African Diaspora are not considered comprehensively in development policy and practice. Often, their intellectual input to development strategies and political discourse are neither sought nor appreciated. Lastly, African diaspora organizations suffer from capacity constraints such as their weak capabilities to make their activities more visible to the larger public; weak and informal social organisation; absence of proper channels to access useful information and networks; and, they continue to be marginally linked with the mainstream development agencies.

On the issue of financial remittances there is a greater need to recognise and appreciate the impact of African diaspora remittances on the region's economies in regard to economic development, financial savings and investment. However, there can be greater economic reward if these remittances are appropriated through relevant and well organised structures that promote a culture of savings and investments. This can be achieved for instance, through the establishment of an integrated special bank across different African region as a start before implementation on a continental level through channels stipulated under the African Union. An African diaspora bank will very beneficial because it will create a banking network that generates savings for investments within the region because the regulatory system can be developed in such a way that diaspora remittances are subjected to lesser taxation, effective and efficient transactions and conducive environment to promote investment. This will also improve individual investments and establish a larger tax base for African governments.

It is also imperative to further promote African diaspora and transnational networks to enhance stronger social, economic and political networks through which wealth can be directly channelled, transfer of skills and innovative entrepreneurial ideas, information and intellectual capacities and ideas. There is need to establish greater connections between home countries and the diaspora communities to improve visibility, influence and profile through joint ventures in the form of public relation exercises and training of diaspora organizations to enhance capacity to establish an atmosphere that promotes open dialogue; celebrates and rewards success; improves confidence; and, creates momentum for growth.

The African diaspora organisations should further promote closer bonds or working ties with African institutions such as African Union, regional organizations, African governments, civil society networks, academic

institutions and media and advertisement industries. Contemporary global political environment that is characterised by increasing economic crises and social issues such as racism in western countries provides an opportunity for Africa to mobilise its diaspora. African governments at this point should continue with the reform agenda and transform Africa into an attractive destination for investments and social life for the African diaspora.

Finally, the African diaspora provides an ideal opportunity in which the dream of Pan-African dream can be realized. Foremost, there are clear advantages of the financial remittances over foreign aid that has been criticized as a factor contributing to the underdevelopment of the continent. The diaspora remittances are a far better substitute of foreign aid and has higher impact on development especially at the grassroots level where recipients benefit directly. Different African diaspora organizations are also involved in development projects and not all remittances are consumed in recurrent expenditures. There are investments in development projects such as housing projects, construction of health centres and community schools. As such, more appropriate ways need to be developed to integrate such kinds of projects with the national government agenda and other mainstream development agencies. In light of this, African diaspora organizations should establish a platform for project information sharing with other African diaspora communities across the African continent to share experiences. This will go a long way in integrating the diaspora community with the Pan-African agenda on African unity and development.

References

- [1] African Union Commission. (2015). Agenda 2063. The African Union Commission.
- [2] Ahlman, J. S. (2010). The Algerian Question in Nkrumah's Ghana, 1958–1960: Debating “Violence” and “Nonviolence” in African Decolonization. *Africa Today*, 57(2), 66-84.
- [3] Akyeampong, E. (2000). Africans in the diaspora: the diaspora and Africa. *African Affairs*, 99(395), 183-215.
- [4] Anglin, D. G. (1958). Ghana, the West, and the Soviet Union. *Canadian Journal of Economics and Political Science/Revue canadienne de economiques et science politique*, 24(2), 152-165.
- [5] Asogwa, F. C. (2017). Africa and the Challenges of Globalisation. *EBSU Journal of Social Sciences and Humanities*, 1(2).
- [6] Bacon, J. (2007). “Acting as Freeman”: Rhetoric, Race, and Reform in the Debate over Colonization in *Freedom's Journal*, 1827–1828. *Quarterly Journal of Speech*, 93(1), 58-83.
- [7] Baumann, M. (1997). Shangri-La in exile: Portraying Tibetan diaspora studies and reconsidering diaspora (s). *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 6(3), 377-404.
- [8] Bodom, A. (2013). African diaspora remittances are better than foreign aid funds. *World Economics*, 14(4), 21-29.
- [9] Bolster, W. J. (2009). *Black Jacks: African American seamen in the age of sail*. Harvard University Press.
- [10] Botwe-Asamoah, K. (2013). *Kwame Nkrumah's Politico-Cultural Thought and Politics: An African-Centered Paradigm for the Second Phase of the African Revolution*. Routledge.
- [11] Brown, M. L. (2016). Armah, Ayi Kwei. *The Encyclopedia of Postcolonial Studies*, 1-3.
- [12] Carmichael, S., & Nkrumah, K. (1970). “We Are All Africans” A Speech by Stokely Carmichael to Malcolm X Liberation University. *The Black Scholar*, 1(7), 15-19.
- [13] Cooper, A. (2000). The Fluid Frontier: Blacks and the Detroit River Region. A Focus on Henry Bibb. *Canadian Review of American Studies*, 30(2), 127-148.
- [14] Cooper, F. (1977) *Plantation Slavery on the East Coast of Africa* London: Yale University Press.
- [15] Crummell, Alexander. 1996. The Progress of Civilization along the West Coast of Africa. In *Classical Black Nationalism: From the American Revolution to Marcus Garvey*. Edited by Wilson J. Moses. New York: New York University Press.
- [16] da Conceição Nascimento, G. X. (2015). Os perigos dos Negros Brancos: cultura mulata, classe e beleza eugênica no pós-emancipação (EUA, 1900-1920). *Pós-abolição no Mundo Atlântico*, 35(69), 155-176.
- [17] Darrow, M. H. (1996). French volunteer nursing and the myth of war experience in World War I. *The*

- American historical review, 101(1), 80-106.
- [18]Du Bois, William Edward Burghardt. 1995. *Dusk of Dawn: An Essay toward an Autobiography of a Race Concept*. New Brunswick: Transaction.
- [19]Deutch Welle. (07 May 2015). Africa in World War II: the forgotten veterans. <https://www.dw.com/en/africa-in-world-war-ii-the-forgotten-veterans/a-18437531>
- [20]Equiano, O. (2009). *The interesting narrative of the life of Olaudah Equiano: written by himself*. The Floating Press.
- [21]Falola, T. (2013). Africa and Slavery in a Transnational Context. In *The African Diaspora: Slavery, Modernity, and Globalization* (pp. 29-52). Boydell and Brewer.
- [22]Friedman, S. (2017). *Jews and the American slave trade*. Routledge.
- [23]Gnamankou, D. (2005). African diaspora in Europe. *Encyclopedia of diasporas: Immigrant and refugee cultures around the world*, 15-24.
- [24]Ghana, P. H. A. (1958). *Conference of Independent African States Declaration and Resolution 22nd April 1958*.
- [25]Gibson, Campbell J. and Kay Jung. 2006. *Historical Census Statistics on the Foreign-born Population of the United States: 1850-2000*. Working Paper No. 81, U.S. Census Bureau, Washington, DC, February 2006.
- [26]George Shepperson, "The African Abroad or the African diaspora," in T.O. Ranger (ed.), *Emerging Themes of African History* (Nairobi, 1968), pp. 152-176.
- [27]Grilli, M. (2015). *African liberation and unity in Nkrumah's Ghana: a study of the role of "Pan-African Institutions" in the making of Ghana's foreign policy, 1957-1966* (Doctoral dissertation, Institute for History, Faculty of Humanities, Leiden University and Department of Political and Social Sciences, University of Pavia).
- [28]Hall, G. M. (2005). *Slavery and African ethnicities in the Americas: restoring the links*. Univ of North Carolina Press.
- [29]Killingray, D., & Plaut, M. (2012). *Fighting for Britain: African Soldiers in the Second World War*. Boydell & Brewer Ltd.
- [30]Koller, C. (2008). The recruitment of colonial troops in Africa and Asia and their deployment in Europe during the First World War. *Immigrants & Minorities*, 26(1-2), 111-133.
- [31]Lake, O. (1995). *Toward a pan-African identity: Diaspora African repatriates in Ghana*. Anthropological

Quarterly, 21-36.

- [32] Mark, P., & da Silva Horta, J. (2013). *The Forgotten Diaspora: Jewish Communities in West Africa and the Making of the Atlantic World*. Cambridge University Press.
- [33] Mazrui, A. A. (1963). On the Concept of “We are all Africans”. *American Political Science Review*, 57(1), 88-97.
- [34] Malisa, M., & Nhengeze, P. (2018). Pan-Africanism: A Quest for Liberation and the Pursuit of a United Africa. *Genealogy*, 2(3), 28.
- [35] Palmer C., “Defining and Studying the Modern African Diaspora,” *Perspectives: American Historical Association Newsletter*, 36, 6 (September 1998), pp. 1, 22-25,
- [36] Pambazuka News. 02 December 2018. Nkrumah’s All Africa People’s Conference: The Zimbabwean factor. <https://www.pambazuka.org/pan-africanism/nkrumah%E2%80%99s-all-africa-people%E2%80%99s-conference-zimbabwean-factor>
- [37] Philip, C. (1969). *The Atlantic Slave Trade: A Census*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- [38] Richmond University. (11 November 2015). Map of the Week: Slave Trade from Africa to the Americas 1650-1860. <https://blog.richmond.edu/livesofmaps/2014/11/11/map-of-the-week-slave-trade-from-africa-to-the-americas-1650-1860/>
- [39] Rotimi, C. N., Tekola-Ayele, F., Baker, J. L., & Shriner, D. (2016). The African diaspora: history, adaptation and health. *Current opinion in genetics & development*, 41, 77-84.
- [40] Sapsford, R., & Jupp, V. (1996). Validating evidence. *Data collection and analysis*, 1-24.
- [41] Shepperson, in Martin L. Kilson and Robert I. Rotberg (eds.), *The African Diaspora: Interpretive Essays* (Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press, 1976), pp. 1-17.
- [42] Shepperson in, William Miles, “Negritude and Judaism,” *The Western Journal of Black Studies*, 21, 2 (1997), pp. 99-105
- [43] Schneider, J. (2018). African Photography in the Atlantic Visualscape. *Moving Photographers—Circulating Images*.
- [44] Schramm, K. (2016). *African homecoming: Pan-African ideology and contested heritage*. Routledge.
- [45] Suzuki, T. (2018). Embodying belonging: Diaspora’s racialization and cultural citizenship. In *Routledge Handbook of Diaspora Studies* (pp. 63-70). Routledge.
- [46] Tannenbaum, F. (1992). *Slave and citizen*. Beacon Press.
- [47] The Guardian. (16 September 2019). 400 years since slavery: a timeline of American history. <https://www.theguardian.com/news/2019/aug/15/400-years-since-slavery-timeline>

- [48] Thomas, H. (2013). *Cuba: A History*. Penguin UK.
- [49] Thompson, W.S. (1969). *Ghana's Foreign Policy, 1969*
- [50] Thornton, J. (2017). The slave trade and the African diaspora. *The Cambridge World History*, 135–159. doi:10.1017/cbo9781139022460.007
- [51] Tiffany Ruby Patterson and Robin D. G. Kelley, *Unfinished Migrations: Reflections on the African Diaspora and the Making of the Modern World*, *African Studies Review*, Vol. 43, No. 1, Special Issue on the Diaspora (April 2000), pp. 11-45 (African Studies Association)
- [52] Martin, T. (1993). Garvey and scattered Africa. *Global dimensions of the African diaspora*, 441-50.
- [53] Tournès, R. (1936). The French Army, 1936. *Foreign Affairs*, 14(3), 487-498.
- [54] Walters, R. W. (1997). *Pan Africanism in the African Diaspora: An analysis of modern Afrocentric political movements*. Wayne State University Press.
- [55] Walkers R.W. (1997). *Pan-Africanism in the African Diaspora: An Analysis of Modern Afrocentric Political Movement African*, Wayne: Wayne State University Press.
- [56] World Bank Prospects Group. *Annual Remittances Data*, April 2019.
- [57] Zimmerman, S. (2011). Mesdames Tirailleurs and Indirect Clients: West African Women and the French Colonial Army, 1908—1918. *The International journal of African historical studies*, 44(2), 299-322.

XII. ve XIII. Yüzyıllarda Anadolu'da İpek Yolu ¹

Esra Yılmaz ²

Ankara University Ph.D. Candidate, Ankara, Turkey

Received- Accepted: 02.05.2020 – 19.05.2020

Research Article

Öz

İlk kez 1877 yılında Alman Jeolog Ferdinand von Richthofen tarafından kullanılan İpek Yolu terimi Çin'den başlayan ve Hindistan'a, İran'a, Anadolu'ya ve Roma'ya kadar uzanan devasa ticaret rotasını tanımlamaktadır. Anadolu coğrafyası, tarihin çeşitli dönemlerinde topraklarını bir ağ gibi saran ticaret yolları ile bu güzergâha aktif olarak katılmayı dilemiş, özellikle Anadolu Selçukluları, fetihleri ekonomik çıkarlar doğrultusunda planlayarak ve fethedilen bölgelerin ticari faaliyetlerinde devamlılığına itina göstererek ekonomik istikrarı sağlama konusunda önemli adımlar atmışlardır. Yabancı devletlerle ticari antlaşmalar imzalanarak uluslararası ticarete yer edinilmeye, kervansaraylar ve köprüler inşa edilerek seyahatin güvenliği teminat altına alınmaya, pazar ve panayırılar kurularak ise Anadolu'ya ulaşan tüccarlara özgür bir alışveriş ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çabalar Anadolu'yu hem ekonomik hem de kültürel açıdan zenginleştirmiştir.

Anahtar kelimeler: İpek Yolu, Anadolu Selçuklu Devleti, Kültürel Etkileşim, Ticaret Yolları, Ticari Ürünler.

The Silk Road in Anatolia in the 12th and 13th Centuries

Abstract

The term Silk Road which is used firstly by German geologist Ferdinand von Richthofen, refers to a giant trade route that extended from China into India, Iran, Anatolia and Rome. Communities across the Anatolian landscape hoped to join actively in this route in various periods, especially Anatolian Seljuks, by planning conquests for economic purposes and paying attention to the continuity of trade in the conquered lands, and took significant steps in maintaining economic stability. They tried to ensure a free zone for trade by signing trade treaties with other countries in an effort to participate in global trade, by building caravanserai and bridges to secure trade flow, and by setting up markets to offer convenient trade for traders coming to Anatolia. These efforts enriched Anatolia both economically and culturally.

Keywords: Silk Road, The Government of Anatolian Seljuk, Cultural Interaction, Trade Routes, Commercial Products.

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² eyilmaz1864@yandex.com, ORCID: 0000-0001-7422-876X

Giriş

Çin'in günümüz Xi'an eyaletinden başlayan İpek Yolu, Dunhuang üzerinden Turfan'a, müteakiben Taklamakan Çölü ile Tanrı Dağları'nın güney etekleri boyunca ilerleyerek Kaşgar'a ulaşmaktadır. Kaşgar'dan devam eden kervanlar Pamir Dağları'nın kuzeyinden ilerleyerek Semerkant ve Buhara'ya veya Pamir Dağları'nın güneyinden devamla Belh ve sonrasında da Merv üzerinden İran topraklarına ulaşmakta, buradan da Anadolu'ya geçmektedir (Heaton, 2005, s. 27).

İpek Yolu, Anadolu coğrafyasında çok sayıda kenti, çeşitli hatlarla birbirine bağlamaktadır. Bunlardan biri; Tebriz'den başlamakta, Merend, Hoy, Van, Muş, Varto, Hınıs ya da Van, Erzurum, Erzincan, Sivas ve devamla güneybatıya dönerek Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Konya, Beyşehir, Seydişehir, Ortapayam Hanı, Aspendos ve Perge üzerinden Antalya'ya ulaşmaktadır (Özcan, 2015, s. 73; Eskikurt, 2014, s. 26-28; Erten, 1940, s. 75). Bir başka güzergâh ise Hürmüz Boğazından Fars Körfezi'ne, buradan önce Bağdat'a sonra Fırat nehri üzerinden Şam ya da Dicle üzerinden Musul yoluyla Antakya ve Tarsus'a, devamında da Toroslar üzerinden İstanbul'a veya Tebriz ve Trabzon üzerinden Karadeniz'e ulaşmaktadır (Heaton, 2005, s. 140). Bir diğer yol Sinop'tan başlamakta, Tokat, Sivas, Malatya üzerinden Halep'e ulaşmaktadır. Eskişehir, Bolvadin, Akşehir üzerinden Konya'ya ulaşan bir başka güzergâh buradan Kilikya'ya geçmektedir. Kütahya, Afyon, Akşehir veya Eskişehir ve Denizli üzerinden de Konya'ya varmak mümkündür (Baskıcı, 2009, s. 21-22). Halep'ten geçen bir yol Kilis, Nusaybin, Musul, Bağdat üzerinden Basra'ya ilerlemektedir. Irak'a ulaşan bir diğer güzergâh, Elbistan, Malatya ve Diyarbakır güzergâhıdır (Atçeken, 2012, s. 165). Adana, Şanlıurfa ve Erbil veya Malatya, Diyarbakır, Nusaybin ve Erbil güzergâhı ile İran'a ulaşmaktadır (Perk, 1944, s. 17). Antalya, Alanya ve Yumurtalık üzerinden Anadolu'ya giren, Kayseri ve Sivas veya Konya'dan kuzeye devamla Ankara, Çankırı, Kastamonu, Sinop üzerinden Kırım'a geçen rotalar da mevcuttur. Sivas, Tokat, Turhal, Amasya, Ladik, Samsun ve Trabzon, Gümüşhane, Bayburt, Aşkale, Erzurum rotası da bulunmaktadır (Güçlüay, 2002, s. 369-370). Ayaş limanının canlı bir şekilde kullanıldığı zamanlarda, buradan Konya ve Kayseri'ye ulaşan bir rota daha vardır (Turan, 1971, s. 96). Mısır, Suriye, Irak, İran ve Çin'den gelen tüccarlar, Sivas'ta, İtalyan, Rus, Kıpçak ve Bizanslı tüccarlarla buluşabilmekteydi (Gordlevski, 1988, s. 211; Bedirhan, 2000, s. 275). Sivas'ta başka bir güzergâh, kuzeyde Suşehri ve Şebinkarahisar'a, doğuda Divriği ve Erzurum'a, güneyde Malatya'ya gitmekteydi. Sivas, Malatya, Diyarbakır ve Nusaybin yolu da kullanılmaktaydı. Ayrıca Nusaybin, Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Kayseri güzergâhı da mevcuttur. Samsun'da başlayıp Amasya ve Kayseri'ye ulaşan yol Kuzey-Güney doğrultusunda ulaşımı sağlamaktaydı. İzmit, Gerede, Çankırı, Amasya ve Şebinkarahisar üzerinden Trabzon'a veya Erzurum üzerinden Tebriz'e gidilebilmekteydi (Baskıcı, 2009, s. 21-22). Trabzon, Asya mallarının başkente taşındığı önemli bir merkezdir. Karadeniz'in Anadolu ile Kırım arasındaki bağlantısı önemlidir. Bu bölgelerden önemli yollar geçmekteydi. Bunlardan biri Kırım'dan başlamakta, kuzeye doğru devam etmekte, Rus Prenslüklerini geçerek Kıpçak bozkırlarına, buradan devamla Bulgar arazisini aşır Hazar Denizi'ne ulaşmaktaydı. Hazar'dan kuzeye doğru Harizm'e ulaşan yol, buradan Uzak Asya'ya ilerlemektedir (Bedirhan, 2000, s. 273).

Anadolu jeopolitik konumu gereği Doğu ile Batı arasında köprü vazifesi görmektedir ve Anadolu

Selçuklu Devleti'nin istikrarlı politikaları sayesinde, özellikle XII. ve XIII. yüzyıllarda, Asya'dan Avrupa'ya geçişlerde önemli bir kervan durağı olarak oldukça etkin bir ticari rol oynamıştır. Çalışmamızın bu bölümünde Anadolu Selçuklularının ticaret politikaları, devamında da Anadolu İpek Yolu kültürü incelenmeye çalışılmıştır.

Anadolu Selçukluları Dönemi Ticaret Politikaları

Suriye'deki Latin Prenslükler ve Anadolu'ya yerleşmeye başlayan Anadolu Selçukluları, Anadolu'ya hâkim olan Bizans'ı ekonomik faaliyetlerin dışında bırakıyordu. Yabancı devletlere verilen ayrıcalıklar ve siyasi entrikalar ekonomiyi zayıflatıyor, ağır vergi politikaları halkı hükümetten uzaklaştırıyordu. Anadolu'da nüfus azalıyor ve şehirler küçülüyordu (Baykara, 1988, s. 46; Baykara, 2002, s. 226). Anadolu valileri, Bizans hükümetinin zayıflığından istifade ederek halka büyük baskı uyguluyorlardı. X. yüzyıla ulaşıldığında vergi toplama işlerinde suistimaller artmış; XII. yüzyıla gelindiğinde ise normalin iki katı vergi alınması olağan bir durum haline gelmişti ve bu vergilerin bir kısmı devletin hazinesine girmiyordu (Baskıcı, 2009, s. 267; Honigmann, 1970, s. 122). Nakit ihtiyacı sebebi ile düzenli olarak yükselen vergiler yanı sıra, hem askeri hizmetler, hem de gemi, köprü, yol yapımı gibi işler için gerek duyulan eleman ihtiyacı da halkın sırtına biniyordu. İlke olarak bu işler tüm halkın göreviyken, imparatorluktan ayrıcalık elde etmiş olanlar bu görevlerden kaçınmayı başarıyorlardı (Levçenko, 1990, s.16-20; Baskıcı, 2009, s. 222). En nihayetinde İmparatorluğun başkenti olan İstanbul, 1204 yılında Latinlerin eline geçmiştir. Venedik, şehrin 3/8'ini, boğazları, stratejik adaları, limanları ve pazar yerlerini kontrolü altına almış, Cenovalıları kovarak ticari tekel oluşturmuştur. İstanbul'un Latinlerin eline geçmesinden sonra, 1206 yılında, Theodoros Laskaris İznik ve çevresinde, Komnenos ailesinden Aleksios ve David Trabzon'da hâkimiyet kurunca Anadolu Selçukluların Asya'dan Karadeniz ve Avrupa'ya uzanan ticaret yolları ile bağlantıları zayıflamıştır (Heaton, 2005, s. 142).

Bu süreçte Anadolu Selçukluları, Doğu-Batı, Kuzey-Güney ticaret yolunun Anadolu'dan geçtiğinin ancak bu yolların son durak noktalarından olan sahil şehirlerinin ellerinde bulunmadığının farkındaydılar. Sahil bölgelerinde ticareti devamlı kılmak için yapılan antlaşmalar ya düzenli işlemiyor ya da ikili ilişkilerdeki herhangi bir sorun sebebiyle bozuluyordu (Kayaoğlu, 1981, s. 360). Anadolu'nun refahı için, fetih politikalarında ticari önem taşıyan yerleri ön planda tutmak, ekonomik kazanç sağlayacak bölgeleri ele geçirmeye çalışmak önemli görünmekteydi (Kommena, 1996, s. 194; Turan, 1971, s. 66).

Bu politika gereği I. Süleymanşah (1077-1086), 1075 yılında, Bizans'ın önemli Anadolu şehirlerinden İznik ve İzmit'i ele geçirdikten sonra İstanbul Boğazı'nın Anadolu kıyılarını almış, buralara gümrük daireleri kummuştur. Böylece hem gemi trafiğinin kontrolünü sağlamış ve hem de geçen gemilerden vergi alabilmiştir (Sevim, 1990, s. 27). Bizanslılarla 1081'de Dragos Suyu antlaşmasını yaparak hâkimiyetini sağlamlaştıran Süleymanşah 1082'de Kilikya'yı, 1083'te Adana ve Tarsus'u ele geçirdikten sonra 12 Ocak 1084'te Antakya kalesini, 12 Aralık 1084'te Antakya'yı ele geçirmiştir. (Honigmann, 1970, s. 122). Antakya önemli bir ticaret durağıydı ve yılda 30 bin altın vergi veriyordu (Sevim, 1988, s. 90).

Süleymanşah'ın 1086'da vefatından sonra Büyük Selçuklular ile mücadeleler, Anadolu beylikleri ile girişilen rekabetler ve taht kavgaları, Bizans ile gerçekleştirilen savaşlar ve Haçlı Seferleri Anadolu Selçukluların

ekonomik politikalarını zaafa uğratmış ve siyasi istikrarsızlıklara yol açmıştır (Bedirhan, 2014, s. 373; Düzgün, 2001, s. 357-358). Ülkede mevcut olan karışıklıklara son verip siyasi istikrarı sağlayan II. Kılıçarslan (1156-1192) başkent Konya'yı kuzey ve güneye bağlayacak ve uluslararası ticarete ortak edecek yeni bir politika benimseyerek Antalya'ya yönelmiştir. Antalya, Bizans'ın parçalanmasından sonra İtalyan Aldobrandini'nin eline geçmiş, limanlar ve ticaret yolları emniyetini kaybetmiştir. Bir rivayete göre, İskenderiye'den Antalya'ya gelen bir tacirin mallarına, Toscanalı Aldobrandini tarafından el konulmuş ve tacir bu durumdan şikâyetçi olmuştur (İbn Bibi, 1941, s. 344; Cahen, 2001, s. 134). 1207 yılında Selçuklu hâkimiyetine girmişse de bu egemenlik çok kısa sürmüş, 1216 yılında I. İzzettin Keykavus (1211-1220) tarafından ikinci defa ele geçirilmiştir (İbn Bibi, 1941, s. 60; Turan, s. 307; Uzluk, 1952, s. 27). Antalya'nın alınması ile Anadolu'nun Akdeniz ile bağlantısı kurulmuş, Akdeniz yoluyla Anadolu'ya taşınmak istenen ürünler için önemli bir limanın güvenliği sağlanmış, özellikle, Mısır ve Suriye gibi Doğu Akdeniz ülkeleri ile ticari ilişkiler artmıştır. Antalya'da donanma kurulmuş ve Selçuklular ilk kez denizciliğe başlamışlardır (Baykara, 1988 s. 15; Bedirhan, 2000, s. 269).

Antalya'nın ele geçirilmesinden sonra Sinop seferine çıkmıştır. Sinop, Karadeniz ticareti için önemli bir limandı. Batı Karadeniz sahilleri, Marmara ve Ege bölgelerinin büyük bir kısmına sahip olan İznik İmparatorluğu ve Karadeniz'in doğusundaki Trabzon Rum İmparatorluğu arasındaki çatışmalar sebebi ile bölgenin güvenliği azalmıştı. Rus ve Kıpçakların oldukça etkin olduğu Sivas üzerinden Trabzon'a veya Samsun'a ulaşan güzergâh üzerindeki ticarete pay sahibi olmak isteyen Anadolu Selçukluları, Sinop dâhil Ünye'ye kadar tüm kıyıları ele geçirmişler ve Asya-Karadeniz-Avrupa ticaret yolu güzergâhının güvenliğini sağlamışlardır (Ayönü, 2008, s.19; Bedirhan, 2000, s. 270; Uzluk, 1952, s. 27). Anadolu Selçukluları var olan ticari hayatın devam etmesini dilemişler ve Anadolu'nun diğer kentlerinden seçilen tüccarları Sinop'a yerleştirmişlerdir (Baykara, 2000, s. 43; Turan, 1971, s. 52). Sinop limanı Karadeniz'in kuzey kıyıları ile sürdürülen ticaret için önemli bir liman olarak İpek Yolu ticaretine katkı sağlamaktaydı. Sinop alındıktan sonra Anadolu'da deniz ulaşımı daha aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Baykara, 2000, s. 187).

Karadeniz ticaretinin güvenliğini sağlamak için ele geçirilmesi gereken bir başka liman Mısır'dan İskenderiye, Antalya ve Sinop yoluyla Rusya'nın güneyindeki devletlerle ticaret yapmak isteyen Mısırlı tacirler ve yine Sinop'tan Rusya'nın güneyine geçmek isteyen Anadolu tacirleri için büyük önem taşımakta olan Suğdak'tı (Güçlüay, 2002, s. 376). Suğdak, o dönemde Moğolların eline geçmiş, buranın tacir ve zenginleri Anadolu sahillerine kaçmışlar, Moğolların çekilmelerinin ardından bu kente yerleşen Rumlar yağma hareketlerine başlamışlardı. İbn Bibi'nin rivayetine göre, Antalya'dan Kırım'a giden bir tüccar, Antalya'da Frankların, Kırım'da da Rusların eziyetlerine maruz kalmıştı. Anadolu'dan Suğdak'a giden tüccarların bir kısmının mallarına da el konulmuştu (İbn Bibi, 1941, s. 119). Suriye, İran, Irak gibi yerlerden gelen tüccarlar Sivas'tan öteye geçemez olmuşlardı (Bedirhan, 2000, s. 373). I. Alaeddin Keykubat (1221-1237), tüccarların zararlarının telafisini emrettikten sonra (İbn Bibi, 1941, s. 119) Suğdak Seferi'ne izin vermiş ve bu bölgenin güvenliğini sağlamıştır (Bedirhan, 2000, s. 273).

İpek Yolu'nun İran ve Çin ile bağlantısında Erzurum merkez olmak üzere Doğu Anadolu Bölgesinin

değeri büyüktür. XI. yüzyılda bu bölge Anadolu Selçuklu egemenliği altına girince Tebriz üzerinden İran'dan gelen kervanlar ve Kafkaslardan Anadolu'ya ulaşan tüccarlar Konya ve Trabzon'a ilerleyebilmiştir (Pamuk, 2007, s. 125-143)

Selçuklular, ekonomik kazanç amaçlı fetihlerle Anadolu'nun önemli limanlarını kontrol altına alırken, bir taraftan da ticareti teşvik amacıyla antlaşmalar yapıyorlardı. Anadolu Selçuklu Devletinin antlaşma yaptığı ilk devlet Kıbrıs Krallığı'dır. Bu antlaşmaya göre her iki tarafın tüccarları birbirlerinin ülkesine girip çıkmakta serbest olacaktı (Güçlüay, 2002, s. 367). Kral Hugues'in, 3 yıl süreliğine Selçuklu tüccarlarının deniz kazasında kaybettikleri malların telafisini sağladığı, korsanlardan kaçan gemilere kendi topraklarına sığınma hakkı tanıdığı görülmektedir. Anadolu Selçukluları 'da aynı hakları Kıbrıslı tüccarlara tanımıştır (Claude, 2001, s. 134)

Selçukluların bir diğer antlaşma yaptığı devlet İtalyan devletleridir. Venedik ile Anadolu Selçukluları arasında yapılan bu antlaşmaya göre, her iki ülkenin halkı, birbirinin ülkesinde serbestçe ticaret yapabilecekti. Selçuklular, kendi topraklarında ticaret yapan Venedik malları için geçerli olan %10 ya da %20 olan gümrük vergisi oranını %2'ye kadar düşürüyor, hububat, değerli madenler, değerli taşlar, külçe ya da sikke altın ve incilerden hiç vergi almıyordu (Gordlevski, 1988, s. 214). Deniz kazası sonucu kaybedilen malların güvencesini taahhüt ediyordu (Cahen, 2001, s. 137; Turan, 1988, s. 121). Venedik topraklarındaki bir Selçuklu tüccarı için herhangi bir vergi indirim söz konusu olmayacaktı. Venedikliler, Selçuklu topraklarında meydana gelen, hırsızlık ve cinayet dışındaki davalara, kendi istedikleri üyeleri atayabilecek ancak benzer bir ayrıcalık Venedik topraklarında saldırıya uğrayan bir Selçuklu için geçerli olmayacaktı. Ayrıca Venedik topraklarına giren Selçuklu gemileri selamlanacaktı (Güçlüay, 2002, s. 369). Bu antlaşmanın 2 yıl geçerli olması planlanmış ancak zaman zaman yenilenmiştir. Selçukluların Venedikliler dışında Cenovalılar, Pisalılar ve Provenslilerle de ticari ilişkiler kurmuşlar, Anadolu topraklarını Latinlerin ticaretine açmışlardır. (Cahen, 2008, s. 169)

Antalya ve Alanya'nın ele geçirilmesi ile Akdeniz'e; Erzincan ve Erzurum'un fethi ile İran, Hindistan ve Çin'e giden İpek Yolu'na ulaşılması, Venedik, Pisa, Provens ve Bizans ile ticari anlaşmalar imzalanması, Anadolu halklarının refahını artırmıştır ancak 1280'lerden sonra durum değişmeye başlamıştır. İç isyanlar merkezi hükümeti zayıflatıyordu. Ekim yapılamadığından kıtlık başlamış, zanaatkârlar Orta Asya'ya götürülmüş, Erzurum ve Kayseri gibi şehirler ıssızlaşmıştı (Gordlevski, 1988, s. 66). Ahi zaviyelerindeki işsiz sayısı artıyor, ağır vergi politikaları halkın sırtına biniyordu. Papalığın Mısır Memluklerine karşı uygulamaya koyduğu yaptırım kararları ve Bizans'ın içinde bulunduğu karışıklıklar Anadolu'yu dış ticaretten elde edeceği kazançlardan da mahrum bırakıyordu. Ferganalı şair Seyfeddin Mehmed, bir kasidesinde, "*Arifler yersiz ve elbisesiz, alimler ekmezsiz ve susuz, hankah yaygısız ve çatısız, medrese kapısız ve damsız..*" diye yakınmaktadır (Köseoğlu, 1997, s. 96-97).

XIII. yüzyılın ortalarına kadar, Anadolu'nun kervan yollarında, kervansaray inşa politikası devam etmiştir. 1243 yılından itibaren Moğol saldırıları bu politikayı sona erdirmeseydi, XV. ve XVI. yüzyıllarda deniz yolları keşfedilip, ticaret güzergâhları değişene ve asırlardır halkların ve devletlerin iktisadi gelişiminde en önemli rolü oynayan tarihi İpek Yolu zayıflayana kadar ticaret, Anadolu'yu kalkındırmaya devam edebilirdi.

2. Anadolu İpek Yolu Kültürü

Ticaretin gelişmesi kentlerin büyümesini hızlandırıyor, kentlerin müstahkem çekirdek kısımlarının etrafı mahalleler, camiler, okullar, kervansaraylar, türbeler ve hamam gibi yapılarla çevreleniyordu. Bu bölümde, İpek Yolu'nun kentlerde meydana getirdiği ekonomik canlılığın bir neticesi olarak ortaya çıkan kültürel yapı incelenmeye çalışılmıştır.

XII. yüzyıl ile birlikte, Anadolu'da güvenliğin sağlanması ve siyasi istikrarın yakalanması ticaret yollarının yeniden canlanmasını vesile olmuştur. Batıda Bizans, doğuda Asya medeniyetleri, kuzeyde Karadeniz ve Kafkaslar, güneyde Bağdat ve Memluk toprakları ile canlı bir alışveriş ortamı oluşmaktaydı (Baykara, 2002, s. 250). XII. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu Selçuklu Devletinin uyguladığı ekonomik fayda amaçlı politikalar uluslararası ticareti geliştirmiştir. Artık dünyanın dört bir tarafından kervanlar Anadolu'ya uğramaktaydı. Bu durum tüccarların güven içinde konaklayabilecekleri alanların oluşturulması ihtiyacını doğurdu. Kervansaraylar tüccarlara güvenli bir ortam sağlarken İpek Yolu kültürünün taşıyıcılığını da üstlenmişlerdi.

Sosyal ve ekonomik gerekliliklere göre çeşitli plan tiplerinde inşa edilen ve devasa boyutları dışında İran ve Orta Asya'nın ilk dönem yapılarının birer kopyası olan Anadolu Selçuklu kervansaraylarının işlevi, yolcuların, herhangi bir saldırıya maruz kalmadan dinlenebilecekleri ve mallarını saklayabilecekleri bir tesis olmasıdır (Ettinghausen, 1994, s. 323; Yetkin, 1984, s. 123). Kervansaraylar yaklaşık olarak 30 km. mesafe ile inşa edilirdi ve bu mesafe o günün şartlarında bir kervanın gün içinde katedebileceği yol uzunluğuydu. Kervansaraylarda yolcuların yeme içme gereksinimleri karşılanıyor, kışın ısınma, gece aydınlanma ve hayvanların ihtiyaçları temin ediliyordu. Bazı kervansaraylarda yolcuların ayakkabı tamiri ve hayvanların nal, çivi ihtiyacı, ayrıca hayvanların ve insanların sağlık gereksinimleri karşılanıyordu. Vefat eden yolcuların defin işlemleri de kervansaraydaki görevliler tarafından yapılıyordu. Yolcuların güvenliğini korumak için muhafızlar kiralanırdı. Bunların izni dışında kervansaraya giriş ve çıkışlar yasaktı. Kervanların hava kararmadan önce kervansaraya giriş yapması, hava aydınlanmadan da ayrılması gerekiyordu. Kervanlar ayrılmadan önce bir tellal ortaya çıkar, bir eksiklik olup olmadığını sorar, bir eksiklik ortaya çıkarsa, problem giderilmeden yolcuların ayrılmasına izin verilmezdi. Yolcuların bir miktar para ödemeleri gerektiğinden kervansaraylar sahipleri için ciddi bir gelir kaynağıydı. Bu sebeplerden dolayı sultanlar, vezirler, emirler ve zengin kişiler tarafından ekonomik nedenlerle inşa edilebiliyorlardı. Ancak bazı kimselerin yolcuların bedava konaklayabilecekleri kervansaraylar yaptırmış olması da muhtemeldir (Akdağ, 1959, s. 24). Anadolu Selçuklu kervansarayları konaklama mekânları olduğu gibi savaş durumunda silah ve erzakların korunduğu merkezler olarak da kullanılıyordu. Ancak yapılarındaki amaç bu değildir. Kervansaraylara eklenmiş kuleler, savunma için yararlı olmayan, takviye kulelerdir ve bu geleneğin Asya'dan geldiği açıktır (Ögel, 1994, s. 74).

Anadolu'da kervansaray inşasına II. Kılıçarslan zamanında başlanmış, ilk kervansaraylar Konya-Kayseri güzergâhında inşa edilmiştir (Özergin, 1959, s. 83). Özellikle 1200'lü yılların başında yoğun olarak inşa edilen han, kervansaray ve köprülerin, daha çok Aksaray-Kayseri, Kayseri-Malatya, Kayseri-Sivas, Sivas-Amasya,

Konya-Ankara, Konya-Beyşehir, Konya-Afyon, Antalya-Afyon, Antalya-Adana, Alanya-Antalya güzergâhlarında yoğunlaştığı görülmektedir (Yetkin, 1984, s. 118). Bu bilgiler, Anadolu Selçukluları döneminde Konya-Aksaray-Kayseri-Sivas kentlerinin ve bu şehirleri birbirine bağlayan güzergâhın önemini göstermesi açısından dikkat çekicidir (Özcan, 2015, s. 189-190). Roux'a göre, XIII. yüzyılda inşa edilmiş kervansarayların sayısı tüccarların, İstanbul ya da güney ülkelerine ulaşmak için Anadolu Selçuklu topraklarını kullanmak zorunda olduklarını göstermektedir (Roux, 2001, s. 454). Araştırmalar Anadolu'da 200 civarında kervansaray olduğunu göstermektedir (Yavuz, 1994, s. 40).

Anadolu şehirlerinde çarşı-pazar düzeninin nasıl oluştuğuna dair kaynaklarda yer alan bilgilere göre ilk yapılan, ürünlerini at veya katır sırtında satan Anadolu halklarından bir tacirin bir dükkân açmasıdır. İşlerin iyi gitmesi zamanla çevresinde başka dükkânların açılmasına vesile oluyor ve böylece çarşılar meydana geliyordu. İlk başlarda aynı ürünü satan sadece bir dükkân varken, müşterilerin çoğalmasıyla benzer ürünün ticaretini yapan mağazaların sayısı artıyor ve yan yana sıralanmayı tercih etmeleri aynı tür eşyaların satıldığı sokakların ortaya çıkmasına sebep oluyordu (Baykara, 2000, s. 13-132).

Anadolu Selçukluları zamanında çok sayıda pazar kurulmuş, bu pazarlarda çok sayıda ürünün ticareti yapılmıştır. Pazar ve panayır lar yıllık/mevsimlik ve haftalık olarak kurulan pazarlar olarak iki çeşittir. Yıl pazarları uluslararası pazar statüsündedir. Bu pazarlarda on binlerce kişi bir araya gelir ve pazar haftalarca açık kalırdı (Baykara, 2000, s. 124; Cahen, 2001, s. 132-143). Ancak, başlangıçta mevsimlik ya da yıllık olarak kurulan geçici pazarlar, zamanla bölgesel ticaret merkezlerine dönüşebilirdi. Hafta pazarları ise günümüzde de var olan pazar çeşididir (Özcan, 2005, s. 106-110). Pazarlar Ermeni ve Türkmen pazarı gibi pazara hâkim olan tüccarların milliyetine göre, bakırcılar, neccarlar ve semerciler gibi gerçekleştirilen işe göre ve odun pazarı, sebze pazarı ve kağıt pazarı gibi ticareti yapılan malın cinsine göre isimlendiriliyordu (Baykara, 2000, s. 134).

Anadolu Selçuklu dönemi önemli ticaret merkezlerinden biri Yabanlu Pazarı'dır. Güney Rusya, Sinop, Kayseri, Elbistan, Halep güzergâhında hareket eden kervanların önemli uğrak yeri olan Kayseri yakınlarındaki Karahisar Ovası'nda kurulmuş olan Yabanlu Pazarı Mayıs-Hazır ayları arasında yaklaşık 45 gün sürerdi ve İran, Afganistan ve Çin gibi İpek Yolu medeniyetlerinden çok sayıda tüccarı ağırlardı. Savaş aletleri, tarım ürünleri, ipek, atlas, yün kumaşlar, çeşitli hayvanlar ve kölelerin ticareti yapılırdı (Sümer, 1985, s. 83). Sivas, Tokat, Amasya, Samsun ve Sinop güzergâhında inşa edilmiş, günümüz Amasya sınırları içerisinde bulunan Azine Pazarı, Konya-İstanbul güzergâhında, Konya'nın Ilgın ilçesine inşa edilmiş, I. Alaeddin Keykubat zamanında sağlık merkezi işlevine dönüşmüş Yılgun Pazarı, yine Konya'da Alaeddin Cami civarına kurulmuş olması muhtemel Cami Pazarı ve Kayseri, Kırşehir, Amasya ticaret güzergâhı üzerinde, Yozgat sınırları içerisinde bulunan Ziyaret Pazarı önemli ticaret merkezlerindedir (Ocak, 1978, s. 162-164; Samur, 1992, s. 21-29; Kayaoğlu, 1981, s. 371).

Bu pazarlar çeşitli yerlerden tüccarları kendisine çekerken, çok sayıda ürüne de ev sahipliği yapıyordu. İpek başlıca ticari üründü fakat tek ürün değildi ve İpek dışında el yapımı tabak ve vazolar ve çeşitli tasarım ürünler, porselen, mürekkep, güzel kokular, tarçın, vahşi atlar ve eyerler, bronz aynalar, medikal ürünler ve Çin

kâğıdı da pazarları dolaşıyordu. Karadeniz'in kuzeyinden misk, kürk, bal ve köleler, Hindistan'dan kumaş ve baharat, Bağdat'tan ipek, atlas, işlemeli kumaşlar, kokular, Kıbrıs'tan sofrta takımları, Mısır ve Suriye'den dokumalar, Şiraz ve Gürcistan'dan halı, Kafkasya'dan at, Orta Asya'dan Keşmir şalları, Horasan kılıç ve demirleri, Rusya'dan keten ve çeşitli kürkler Anadolu'ya geliyordu. Rus kürklerine sahip olmayan doğu ülkesi hükümdarı yok gibiydi. Ayrıca, Slav köleler ve cariyeler Avrupa'ya ve İslam dünyasına taşınıyordu (Koca, 2002, s. 347; Gordlevski, 1988, s. 209). Anadolu'dan Arap ülkelerine, Bizans İmparatorluğu ve Trabzon Rum Devleti'ne canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin satışı yapılırdı. 1126'da Erzurum'dan Tebriz'e 20000 koyun ihraç edildiği rivayet edilmektedir (Yazıcı, 2002, s. 312). Bunun dışında Uşak, Aksaray ve Erzurum halı ve kilim, Ankara, Sivas, Antalya, Mardin, Muş, Karaman ve Denizli çeşitli kumaşlar, Diyarbakır ve Kastamonu sahtiyan ihraç ediyordu. Sivas, Kırşehir ve Konya'da boya ve sabun üretimi de yapılıyordu. Sivas köle ticaretinin de önemli merkezlerindendi. Erzincan halkının çoğu Ermeni'ydi ve burası güzel kumaşları ve dokumaları ile ünlüydü (Gordlevski, 1988, s. 189; Atçeken, 2012, s. 109; Yazıcı, 2002, s. 313). Orta Asya ve Doğu Akdeniz'den deve, üzüm tohumu, kilim, yarı kıymetli taşlar ve cam gelirdi. Horasan pamuk üretiminde çok ileriydi. Buradan üretilen kumaşlar, Çin, Bağdat ve Mısır'a ihraç edilirdi. Halı üretiminde en güzel eserler Çin, Moğolistan, Afganistan, Fas, Azerbaycan, Taberistan ve Buhara'ya aittir ancak en pahalı olanı İsfahan halılarıydı. Ermenistan halılarının zemini karmaz adı verilen bir boya ile tamamen kırmızı renkte boyanırdı (Mazaheri, 1972, s. 334). Antalya ve Makri körfezinde Mısır'a kereste ihraç ediliyordu. Kastamonu yöresinden avcı kuşlar İran, Irak ve Orta Asya'ya; Ulukışla, Sivas, Elazığ'dan çıkarılan demir donanma inşasında kullanılmak üzere Mısır'a; Diyarbakır'da çıkarılan ve mutfak eşyası üretilen bakır Musul ve Şam'a, buğday Kıbrıs, Rodos ve Suriye'ye; Antalya, Isparta ve Kütahya'dan temin edilen kitle, zambak ve reçine Avrupa'ya ihraç ediliyordu (Bedirhan, 2014, s. 377-381; Turan, 1988, s. 29-30).

Sonuç

İpek Yolu, XII. ve XIII. yüzyıllarda ticaretin en önemli rotasıydı ve uluslararası ticarete katılabilmek, yerel ürünlerini pazarlamak ve ihtiyacı olan malları satın alabilmek için güzergâha aktif bir şekilde katılmak gerekiyordu. Anadolu Selçuklu Devleti bu amaçla çeşitli politikalar denedi ve öncelikle fetih siyasetini, kendisine kâr sağlayacak bölgelere doğru gerçekleştirdi. Antalya'yı fethederek, Akdeniz'de önemli bir limana sahip olmuşlardır. Ardından Sinop'u ele geçirmişler ve devamında Suğdak seferine çıkmışlardır. Kıbrıs Krallığı ve Venediklilerle ticari antlaşmalar gerçekleştirmişlerdir. Fetih politikalarının ardından, tüccarların güvenli bir şekilde seyahat etmesini sağlamak gerekmiş, bunun için, aktif bir şekilde kullanılan güzergâhlar üzerine, tüccarların konaklayabileceği kervansaraylar inşa edilmiştir. Kervansaraylarda yolcuların yeme içme gereksinimleri karşılanıyor, kışın ısınma, gece aydınlanma ve hayvanların ihtiyaçları temin ediliyordu. Kervansarayların yanında köprüler, bozkır ve ormanlık alanlara kılavuz kuleleri ve ulakların at değiştirme ve dinlenme merkezi sayılan çapar haneler inşa edilmiştir.

Pazar ve panayırın İpek Yolu ticaretine katılan tüm medeniyetler için önemli bir yeri vardı. Ortaçağın sonlarında ortaya çıkan panayırlar, yerel pazarların aksine, profesyonel tüccarların buluşma merkeziydi.

Panayıralarda dünyanın her yerinden çok sayıda insan bir araya gelerek, her çeşit ve sayıda ürünün değişim veya satım işlemlerini, herhangi bir endişe yaşamadan, bağımsızca gerçekleştirebiliyordu. Ticarete emniyetin sağlanması, halklar arasında çok güçlü bir alışverişin gerçekleşmesini sağladı. Anadolu'nun değerli kumaşları İlhanlı saraylarını süslerken, Çin'in ipeği Fars Körfezi üzerinden İran'a, Hindistan'ın baharatı Bizans'a, Rusya'dan köleler İstanbul'a taşındı. Halep'ten cam, Kirman'dan savaş aletleri, Mısır'dan değerli madenler ve daha çok sayıda eşsiz ürün İpek Yolu ticaretine katıldı. Ulukışla, Sivas ve Elazığ'dan çıkarılan demir donanma inşasında kullanılmak üzere Mısır'a, Diyarbakır'da çıkarılan bakır Musul ve Şam'a, Antalya, Isparta ve Kütahya'dan temin edilen kitle, zambak ve reçine Antalya'dan Mısır ve Avrupa'ya ihraç ediliyordu.

Sonuç olarak XII. ve XIII. yüzyılda Anadolu, İpek Yolu'na gösterdiği önem neticesinde hem ekonomik ve hem de kültürel olarak zenginleşmiştir. Çin'den, Hindistan'dan, İran'dan Anadolu'ya ve Roma'ya uzanan güzergâhta, farklı dil, inanç ve kültüre sahip coğrafyaları çeşitli güzergâhlar ile birbirine bağlayan kadim İpek Yolu, eski zamanlarda olduğu gibi günümüz dünyasında da politik, ekonomik, kültürel ve diğer pek çok alanda ki ilişkilere, eşitlik ve hoşgörü mesajlarıyla ömeklilik etmeye devam etmektedir.

Kaynakça

- [1] Akdağ, Mustafa (1959), *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 1243-1453*, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara .
- [2] Atçeken, Zeki (2012), *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyet Tarihi*, Eğitim Yayınları.
- [3] Baskıcı, M. Murat (2009), *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- [4] Baykara, Tuncer (2002), "Türkiye Selçuklular Döneminde Toplum ve Ekonomi", *Türkler*; c. VII, 223-257, Ankara .
- [5] Baykara, Tuncer (1998), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 86, D. VII, S. A.7, Ankara.
- [6] Baykara, Tuncer (2000), *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi XI. ve XIV. Yüzyıllar*; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- [7] Bedirhan, Yaşar (2000), *Selçuklular ve Kafkasya*, Çizgi Yayınevi, Konya.
- [8] Bedirhan, Yaşar (2014), "Türkiye Selçuklularında Dış Ticaret", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume. 9/5, Ankara, 371-402.
- [9] Cahen, Claude (2001), "XIII. Yüzyılın Başında Anadolu'da Ticaret", *Cogito*, Selçuklular, YKY, s. 29, Güz, 132-143.
- [10] Cahen, Claude (2008), *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- [11] Erten, Fikri(1940), *Antalya Vilayeti Tarihi*, Tan Matbaası, İstanbul.
- [12] Eskikurt, Adnan (2014), "Ortaçağ Anadolu Ticaret Yolları", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 33, Güz, Muğla, 15-40.
- [13] Ettinghausen, Richard, Grabar (1994), Oleg, *The Art and Architecture of Islam 650-1250*, Yale University Press.
- [14] Gordlevski, V. (1988), *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev. Azer Yaran, Onur Yayınları, Ankara.
- [15] Güçlüay, Sezgin (2002), "Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası", *Türkler*; c. VII, Ankara, 365-374.
- [16] Heaton, Herbert (2005), *Avrupa İktisat Tarihi*, çev. Ali Kılıçbay, Osman Aydoğuş, Paragraf Yayınları, Ankara.
- [17] Kayaoğlu, İsmet (1981), "Anadolu Selçuklular Devrinde Ticari Hayat", *Ankara Üniversitesi İlahiyat*

- Fakültesi Dergisi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, c. XXIV, s. 1, Ankara, 359-373.
- [18]Koca, Salim (2002), “Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar”, *Türkler*; c. VII, Ankara, 344-353.
- [19]Kommena, Anna (1996), *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- [20]Levçenko, M. V. (1990), *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, Özne Yayınları.
- [21]Mazaheri, Ali (1972), *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*, çev. Bahriye Üçok, Varlık Yayınları, İstanbul.
- [22]Ocak, Ahmet Yaşar (1978), “Emirci Sultan Zaviyesi XIII. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu (Bozok'da) Bir Babai Şeyhi Şeref'ud-Din İsmail b. Muhammed”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, s. 9, İstanbul, 129-208.
- [23]Ögel, Semra (1994), *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*, Akbank,
- [24]Özcan, Koray (2015), “Selçuklu Çağında Anadolu Kentleşme Koridoru”, *Bilig*, Bahar, Sayı 73, 185-206.
- [25]Özcan, Koray (2005), “Anadolu Selçuklu Dönemi Yerleşme Sistemi ve Kent Modelleri”, Basılmamış Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- [26]Özergin, Muammer Kemal (1959), “Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları”, Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi*, İstanbul.
- [27]Pamuk, Bilgehan (2007), “İpekyolu Ticareti ve Erzurum”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22 / 2, 125-143.
- [28]Perk, Kadri (1944), *Cenup Doğu Anadolu'nun Eski Zamanları*, Güven Basımevi, Ankara.
- [29]Roux, Jean-Paul (2001), *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, çev. Ayşe Bereket, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- [30]Samur, Tahsin (1992), *Ilgın'da Türk Devri Yapıları*, Konya İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya.
- [31]Sevim, Ali (1988), *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi Başlangıçtan 1086'ya Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, D. XXIV, s. 2, Ankara.
- [32]Sevim, Ali (1990), *Anadolu Fatihisi Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, D. XXIV, s. 13, Ankara.
- [33]Sümer, Faruk (1985), *Yabancı Pazarı Selçuklular Zamanında Milletlerarası Büyük Bir Fuar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- [34]Turan, Osman (1971), *Selçuklular ve İslamiyet*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- [35]Turan, Osman (1998), *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [36]Turan, Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alparslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328),

Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

[37]Uzluk, Feridun Nafiz (1952), *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, Ankara.

[38]Yavuz, Aysıl Tükel (1994). "Anadolu Kervansarayları ve Vakıflar." *Vakıf Haftası Dergisi*, 11, 39-46.

[39]Yazıcı, Nesim (2002), *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

[40]Yetkin, Suut Kemal (1984), *İslam Ülkelerinde Sanat*, Cem Yayınevi.

Tiberius' Germania Strategy¹

Gökhan Tekir²

Middle East Technical University, Dr, Regional Studies Department, Ankara, Turkey

Received-Accepted: 11.04.2020-05.05.2020

Research Article

Abstract

Tiberius, whose character and retreat to the island of Capri during his reign's last decade, tarnished his reputation and caused controversy, actually had a realist and sound Germania strategy. Instead of extending the Roman borders, he chose to protect the Roman frontiers as the new conquests were both costly and dangerous beyond the Rhine. Therefore, he removed his cousin and possible successor Germanicus, who pursued an expansionist and adventurous policy. Although some authors, such as Cassius Dio and Tacitus condemn him relieving his popular and charismatic cousin Germanicus from the command of Germania legions, Tiberius' this move was justifiable because Germanicus was risking the Roman legions and money for military expeditions, which would boost his popularity rather than the Roman Empire's security. Tiberius' considerations in Germania were, on the other hand, upholding the peace and security.

Keywords: Tiberius, Roman Empire, Germania, Germanicus, Rhine Frontier

Tiberius'un Germanya Stratejisi

Öz

Tiberius karakteri ve ömrünün son yıllarını Capri adasında geçirmesiyle birçok kendi ününe birçok zarar olmasına rağmen Germanya bölgesine yönelik gerçekçi ve sağlam bir stratejiye sahipti. Ren nehri ötesinde seferlerin riskli ve pahalı olması nedeniyle Germanya bölgesinde genişlemeci bir politikayı tercih etmeyip, Roma sınırlarını koruma yolunu seçti. Bu yüzden genişlemeci ve maceracı bir politikayı tercih eden yeğeni ve vefaatli Germanicus'u Germanya bölgesinden geri çağırdı. Cassius Dio ve Tacitus bu karardan ötürü Tiberius'u eleştirse de Germanicus'un seferlerinin Roma askerlerini ve parasını kendi popülaritesi uğruna riske attığından ötürü Tiberius'un bu karar haklıydı. Tiberius barışı ve Roma İmparatorluğu'nun güvenliğini ön plana almıştır.

Anahtar Kelimeler. Tiberius, Roma İmparatorluğu, Germanya, Germanicus, Ren Sınırı

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² tekirgokhan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3985-7442

Introduction

Tiberius became the emperor in 14 A.D. when Augustus died. Augustus had married his mother Livia by having Tiberius' father Claudius Nero divorce Livia.³ Under Augustus' rule, Tiberius served as a military commander against Cantabrians.⁴ Then he went to Armenia and placed a Roman client on the throne of Armenia. He fought against Parthians, recovering the standards lost by Marcus Crassus.⁵ He served as a governor in Gallia Comata. He led army against the Raeti and Vindelici, and Pannonia⁶, earning victories for the Roman Empire. His final mission was in Germania. He successfully quelled the unrest in the region (Suet, Tib. IX.). The famous historian Tom Holland describes Tiberius as "*Rome's finest general*" (2015, p. 14). Therefore, he was an experienced and able military commander and administrator before he succeeded Augustus as Princeps.⁷

This article focuses on the developments in Germania during Tiberius' rule. The main element which had shaped the military activities in the region was Tiberius' charismatic and popular nephew Germanicus, who was the most powerful commander in Germania. He was a member of Julio-Claudian dynasty⁸ and a contender for the title of the emperor. Tacitus, Dio Cassius and Suetonius have an agreement that Tiberius feared and doubted Germanicus' actions. This cannot be dismissed as an imagination (Seager, 2005, p. 53).⁹ This existing distrust and awkwardness between two men complicated the Roman movements in Germania, resulting in Germanicus' dismissal from Germania frontier.

This article argues that Germanicus' continuing military incursions in Germania proved to be futile and costly. A decade before Augustus' endeavors to turn Germania is one of the Roman regions resulted in a disaster in the Battle of Teutoburg Forest. Being aware of strategic ramifications of another military disaster in Germania for the Roman Empire, Tiberius' concern for strengthening the Rhine frontier but not pursuing an expansionist policy was strategically sensible policy. However, this policy was darkened by the Roman historians such as Tacitus and Suetonius. These historians accused Tiberius of jealousy and anger for Germanicus' successes. This paper also tries to respond these attacks on Tiberius' Germania policy.

Early Germania Expeditions and Battle of Teutoburg Frost

While analyzing Tiberius' Germania policy, the early Germania expeditions and the effect of the Battle

---

³ At that time, Livia was pregnant with Drusus Nero (Suet. Tib. IV.).

⁴ The Cantabrians comprised of the tribe, who lived in the northern Iberia (Strab.III.7.).

⁵ In 53 B.C., during his campaign against the Parthians, Marcus Crassus, who was one of members of triumvirate with Julius Caesar and Pompey Magnus, was defeated at Carrhae by the Parthians. The Roman losses approximated 30.000 soldiers (Overtoom, 2017, p. 416). The capture of military standards by the Parthians caused the disgrace and shame in Rome (Overtoom, 2017, p. 430).

⁶ Pannonia was a Roman province, coinciding modern eastern Austria and western half of Hungary(Burghardt, 1979, p. 1)

⁷ The word Princeps signifies the leading citizen among equals. Augustus assumed this title to emphasize he was not king or dictator. However, the title's powers were defined clearly (Shotter, 1991, p. 2). Tacitus states that: "*with equality cast aside, all looked the orders of the princeps*" (Ann. 1.4.). This emphasizes princeps has more authority than being a simply first among equals.

⁸ Julio-Claudians were the first ruling dynasty of the Roman Empire. The ruling period started with Augustus in the late first century and ended with Nero's death in 68 A.D.(Fertik, 2019, p. 11).

⁹ Dio reports that Tiberius "feared Germanicus" (LVII.3.1.).

of Teutoburg forest must be presented. The early Germania campaigns constituted Tiberius' reflection concerning Germania. Tiberius and his brother Drusus Nero¹⁰ were tasked to pacify the German tribes. The Battle of Teutoburg forest in 9 A.D., on the hand, stopped the Roman expansion in Germania because the loss of three legions had devastating consequences. This chapter also discusses the process which brought about one of the worst defeats of the Roman Empire.

The conquest of Gaul had led to the confrontation between several tribes in the east of the Rhine.¹¹ This confrontation caused several skirmishes between the Roman legions and the Germanic tribes. In 16 B.C. the Germanic tribes crossed the Rhine. They plundered and killed the Romans. This was an important event, which led Augustus to reverse his defensive policy to imperialistic conquest (Wells, 2003, p. 169). Tiberius and Drusus Nero were tasked with subduing Rhaetia and Vindelicia.¹² While Tiberius focuses on the Rhine valley to Lake Constance, Drusus advanced across the Bavarian Alps. The campaign was success despite the heavy losses. The Roman army continued its expedition as far as to the Danube, but this land was not occupied. The main base was not moved on the other side of the river (Seager, 2005, p. 19).¹³ This attitude reflects that a defensive policy was preferable to the total conquest of Germania by Tiberius and Drusus. The main military base on the Rhine helped the Romans to watch over troublesome tribes on the other side of the Rhine.

Tiberius was appointed to deal with troublesome tribes in Pannonia (Cass. Dio. LIV.31.4.). Drusus remained in Gaul. He adopted a defensive policy regarding German tribes. He waited the Germans to cross the Rhine, then, repelled them. To set a punitive strike he crossed the Rhine, invaded the country of Chauci.¹⁴ In this expedition, his ships were almost wrecked due to ebb (Cass. Dio. LIV.32.1-3.). This hazardous experience demonstrates that crossing Rhine was always dangerous even for small-scale punitive expeditions. The next year, Drusus invaded the Sugambri¹⁵ and advanced to the Cherusci.¹⁶ His further advance was hindered by the constant harassment by the German tribes and lack of supplies. Therefore, he retreated to the friendlier territory. He fortified the Rhine frontier to deter attacks of German tribes. (Cass. Dio. LIV.33.1-4.). Thus, the expeditions of Drusus show that the advancement beyond the Rhine was difficult. The harassment by the German tribes and lack of supplies, while advancing throughout the territory beyond the Rhine, inhibited the troops' movements.

When Drusus died in 9 B.C., Tiberius continued the war. An amphibious military operation was carried out, extending to the Elbe (Rüger, 1996, p. 526). Tiberius subdued the various tribes including the Cherusci. The

¹⁰ Drusus Nero was the brother of Tiberius (Suet. Tib. IV.). He should not be confused with Tiberius' son Drusus. He died in 9 B.C. while campaigning in Germania due to illness (Cass. Dio. LV.1.4.).

¹¹ "Gaul's eastern and northern border lay on the Rhine" (Rüger, 1996, p. 517).

¹² Rhaeti with Vindilica settled on the other side of Alps after being driven by the Gauls from their original settlement (Lempriere, 1837, p. 272).

¹³ The Roman historian Paterculus states that Tiberius and Drusus "thoroughly subdued these races, protected as they were by the nature of the country, difficult for access, strong in numbers, and fiercely warlike" (II.XCV.).

¹⁴ The Cauci were considered by Tacitus as the noblest German tribes. They held and filled a large part of territory (Ger. 35.).

¹⁵ The Sugambri or Sigambri were the people who submitted to Augustus. They were settled in the adjacent territory of the Rhine (Suet. Div. Aug. XXI.).

¹⁶ The Cherusci were describes as enjoying abnormal and leisurely peace. They lived near the Cauci and the Chatti (Tib. Ger. 36.).

Roman army traversed almost four hundred miles. Tiberius turned it almost a tributary province status (Vell. Pat. II. CVI).¹⁷ Tiberius' eastern flank was threatened by Maroboduus.¹⁸ His army's manpower reached to almost 70.000 foots. Tiberius decided to attack Maroboduus from opposite directions. One leg of the army attacked through Catti into Boiohaemum, while he himself led the attack against the army in Illyricum (Vell. Pat. II. CIX).¹⁹

Augustus considered that Tiberius and Drusus effectively conquered the region from the Rhine to Elbe, so the next task was to integrate this areas to the Roman Empire (Wells, 2003, p. 83).²⁰ Tiberius²¹ was replaced by Publius Varus²² for the command (Levick, 1999, p. 15). Varus' primary task was to introduce the Roman system of government such as collecting the taxes, holding census throughout the region between the Rhine and the Elbe, presumably conquered (Wells, 2003, p. 84).

Varus' behavior in Germania concurs Augustus' presumption concerning the region beyond the Rhine. Varus demanded money from the tribes, located on the other side of the Rhine as they were subjects of the Roman Empire. Since the sheer power of the Roman legions prevented these tribes from demonstrating open hostility, they pretended that they were friends of the Romans, waiting for an opportunity (Cass. Dio. LVI.18.3-4.). From this evaluation, we can deduce that the German tribes did not see themselves as the Roman subjects, but the Roman legions possessed enough power to deter an open attack from the German tribes. The endeavors of Tiberius and Drusus strengthened the Rhine frontier and secured the Roman legions on the Roman side of the Rhine.

The eastern flank of the Rhine, however, was in danger. However, believing that the tribes were pacified, Varus distributed his legions and kept many tribes company. While he was marching beyond the Rhine, he acted as he was in friendly territory (Cass. Dio. LVI.19.1-3.). Dio's description of event prior to the Battle of Teutoburg offers us insight about Varus' character. He was over-confident and reckless general as opposed to Tiberius, who preferred a discreet policy. Augustus must have been aware of Varus' character. His appointment reflects that an aggressive policy was adopted by Princeps.

This aggressive policy proved to be fatal for not only Rome's Germania policy but its general security. In September 9 A.D. Varus campaigned to conquer a province beyond the Rhine frontier with three legions,

---

¹⁷ Paterculus notes that while campaigning Tiberius ensured that victory was achieved without any loss of the army because it was one of his top concerns. He was presented as a careful and diligent military commander (II. CVII.).

¹⁸ He was the chief of the Marcomanni tribe who live in the territory near Hereynian forest (Vell. Pat. II. CVIII.). Due to Roman pressure, some segments of tribe emigrated (Rüger, 1996, p. 527).

¹⁹ Rüger presents that archeological evidence shows that these operations took place in Mainz and around Main river, 25 km east of Würzburg (1996, p. 526).

²⁰ Rüger, on the other hand, evaluates these conquests as creating a buffer zone for the security of Roman Gaul (1996, p. 526).

²¹ In 6 B.C. Tiberius retreated to Rhodes, imposing self-exile. At that time, he explained the reasons of his self-exile as his fatigue and his desire to not to overshadow the status of his step-sons (Shotter, 2004, p. 11).

²² Publius Quintilius Varus was a military commander and administrator. He was married with Claudia Pulchra, who was a relative of Augustus. He served as a consul with Tiberius in 13 B.C. (Wells, 2003, p. 81).

consisted of legions XVII, XVIII, and XIX. Moreover, three cavalry units and six cohorts accompanied these legions. Arminius, who was a member of the Cherusci tribe, provided guidance for the Roman army. Although being warned of a possible treachery, Varus continued his march, hoping to emulate Caesar's conquest of Gaul, sixty years ago (Wells, 2003, p. 26). When the Romans were proceeding through the forest, they were ambushed by many Germans led by Arminius.²³ The weather and terrain separated Roman forces, making it difficult for them to unite and repel the attacks. The Roman legions' attempts to escape encirclement were unsuccessful. Fearing being captured alive, Varus committed suicide. Most of the officers and soldiers followed their commander (Cass. Dio. LVI.21.1-5.). The three legions were annihilated. Total Roman losses are estimated between 18000-20000 (Wells, 2003, p. 203).

The initial response was a shock. After receiving the news, Augustus refused to cut his hair and beard for months. He dashed his head to the wall and yelled: "*Quintilius Varus, give me back my legions*" (Suet. Div. Aug. XXIII.). The effect of Roman loss, however, was beyond psychological. The security of the Roman territories had become under threat of German tribes' invasion. Dio reports that only delay prevented the Germans from taking advantage of the victory and invade Roman Gaul (LVI.22.2.). This threat was fully appreciated by Augustus himself. "*His feelings were not only for sorrow for the soldiers who had perished, but for fear of the provinces of Germany and of Gaul, above all he expected that the enemy would attack Italy and even Rome itself*" (Cass. Dio. LVI.23.1.). Therefore, the expansionist policy in Germania annihilated three legions; resulted in the lives of thousands of the Roman soldiers; and threatened the security of the Roman provinces and even the city of Rome itself.

Tiberius was reassigned to Germania to deal with this threat. He crossed the Rhine and set punitive raids to the German tribes. Although Augustus insisted on imposing Roman rule beyond the Rhine frontier, Tiberius did not engage large scale warfare. Instead, he imposed scorched earth policy by burning crops and shelters of the German tribes, reducing their ability to wage war (Seager, 2005, pp. 36–37). Tiberius, being aware of a single mistake might invite disaster in a hostile territory like Germania, always kept his guard up. He slept without a tent and always made himself available to commanders. When one of his commanders went to a hunting trip with a group of soldiers, Tiberius was so furious that he stripped the man of his command immediately. Augustus was reported to remark: "*The vigilance of one man and one alone has redeemed our affairs from the ruin*" (Holland, 2015, p. 169). When the situation stabilized, Tiberius retained his cautiousness "*Tiberius did not see fit to cross the Rhine, but kept quiet, watching to see that the barbarians did not cross. And they, knowing him to be there, did not venture to cross in their turn*" (Cass. Dio. LVI.24.6.). The next year, Tiberius and Germanicus crossed the Rhine, but did not engage in any war. They celebrated Augustus' birthday by holding horse races (Cass. Dio. LVI.25.2-3.).²⁴

This policy demonstrates Tiberius' prudence regarding Roman position in Germania. Germania was a

²³ "*Arminius was a Roman eques and leader of Cherusci tribe*" (Rüger, 1996, p. 527).

²⁴ Holding horse races beyond the Rhine meant more than celebration of Augustus' birthday. It demonstrated the Roman forces held the ability to set expedition beyond the Rhine.

strange terrain for the Romans due to its territorial and weather conditions, which made the Roman military march difficult. It was occupied by the various hostile tribes. The conquest of this territory would be unnecessary, risky, and costly move. The successes achieved from seasonal campaigns were not enough to conquer this hostile territory. Instead, Tiberius preferred to strengthen defense on the Rhine and to send a message the tribes that the Roman forces were prepared to cross the Rhine when the circumstances required.

The Roman Empire had already paid its reckless policy by losing three legions. Through vigilance Tiberius both secured the frontier and damaged the material capabilities of the German tribes. Thanks to Tiberius' policies the Rhine frontier held up and the Gaul was not invaded by the German tribes. He, thus, managed to recover Roman losses in the Battle of Teutoburg Forest by patience and caution. A defensive strategy was required to protect the Roman territories from the incursion of the German tribes. This strategy guided his policy on Germania during his Principate.²⁵ However, the existence of Germanicus as a commander in Germania complicated the implementation of this strategy.

Germanicus and Tiberius

Barbara Levick, who wrote Tiberius' biography, describes Tiberius as a realist. He did not have illusions about human nature or human destiny, believing that the institutions and law restrained the ambitions of the individuals (1999, p. 62). Tiberius had a withdrawn character and he was not looking for popularity among general public. On the other hand, Germanicus²⁶ was well-liked by people and eager to be liked more (Seager, 2005, p. 53). These differences did not necessarily have to create problems, but the succession arrangements complicated the relations between two men, which had contrasting characters. When Augustus' grandsons died, Tiberius was reluctantly adopted by Augustus and became his heir. However, he was firstly forced to adopt his nephew Germanicus, who was married with Agrippina, the granddaughter of Augustus (Seager, 2005, p. 30).²⁷ Thus, when Tiberius became the emperor, Germanicus was the next in the line. There is a danger of having a presumptive heir like Germanicus. An ambitious and popular heir might not want to wait the presiding emperor's natural death. Any effort which made Germanicus more popular among public, however well-intentioned, could be perceived as action against the presiding emperor.

The fact that Germanicus was the commander of the legions of Germania made Germania as the main contested area between Tiberius and Germanicus. As it is discussed in the previous chapter, the Roman Empire

---

²⁵ Syme argues that the definition of the Principate was confounding. Officially it was a republican institution, but in practice it can be regarded as a legalization of despotic power (1939, p. 323). Succession of the Principate was achieved by adoption and by granting powers to an associate (Syme, 1939, p.346).

²⁶ Germanicus was the son of Tiberius's brother Drusus Nero (Tac. Ann. 1.3.). He was very much loved by the populace and Augustus (Cass. Dio. LVI.24.7.). Although he had not been a praetor, he soon became consul (Cass. Dio. LVI.26.1.). He was appointed to the Rhine by Augustus in 11 A.D.(Gruen, 1996, p. 185).

²⁷ Seager argues that Germanicus was the preferred heir by Augustus, but he was inexperienced. In a precarious situation, Augustus needed someone to rule he empire until Germanicus gained experience (Seager, 2005, p. 53). Thus, originally, Tiberius was thought to be a guardian of Germanicus until Germanicus became ready to rule the Empire.

had jeopardized its security for an attempt to expand into Germania. This problem was overcome by the intervention of Tiberius, which strengthened the Rhine frontier. Still, it is difficult for a successful and strong state to get rid of habit of expansion. When a threat is faced, the immediate reaction is to extend or die. However, in Rome's case the overextension regularly exhausts its strength (Gilpin, 1981, p. 192). Tiberius might have found an optimal solution to deter threats posed by the German tribes with minimal costs, but it was not an easy task to convince glory hungry generals such as Germanicus even for an emperor. It is important to analyze Germanicus' military campaigns because his military campaigns were almost opposite of Tiberius' previous conduct in Germania and Tiberius' strategy concerning Germania.

Germanicus' Military Campaigns

The outbreak of the revolt among German legions contributed to increase distrust between Tiberius and Germanicus. Augustus died in 14 A.D. Three legions camped near Pannonia and four legions camped in Lower Germania mutinied when they heard Augustus' death and Tiberius' succession (Pettinger, 2012, p. 185).²⁸ In Pannonia, Drusus, the son of Tiberius, was dispatched to suppress the rebels. The lunar eclipse helped Drusus to quell the revolt in that the legions interpreted this as a sign of divine disapproval (Seager, 2005, p. 51). On the Rhine, he was not lucky. After a series of small skirmishes among legionaries, Germanicus, who was holding census at the time in Gaul, returned and intervened on Tiberius' behalf and quelled the rebellion, emphasizing his loyalty to Tiberius (Tac. Ann. 1.33.-34.).²⁹ This demonstrates the disturbance of the legions, located at the Rhine frontier. Tiberius was both relieved and worried. He was happy that the mutiny ended, but he was also concerned by the display of the power by Germanicus (Tac. Ann. 1.52.).³⁰ The offensive led by Germanicus into the territory of Germania further increased this concern.

In 15 A.D., Germanicus, who held much more independence and power on the Rhine frontier, started an offensive, breaking away from the cautious foreign policy, adopted by Tiberius. He firstly aimed at subduing the Chatti³¹, then the Cherusci led by Arminius. He led four legions himself with five thousand auxiliaries and assigned Caecina³² to lead four legions (Tac. Ann. 1.56.). The aim and the scale of Germanicus' campaign were enormous. So were the risks. The loss of three legions in 9 A.D. had jeopardized the general security of the Roman Empire. Germanicus led eight legions beyond the Rhine to deal with the hostile tribes in a dangerous terrain.

²⁸ The Pannonian revolt was a manifestation of the intolerable conditions but the Rhine revolt in Germania had political motives (Seager, 2005, p. 53).

²⁹ When Germanicus engaged in an emotional gesture, which emphasized his loyalty to Tiberius by saying that he would rather stab himself with his sword than betray Tiberius. One soldier offered his sword, stating it is sharper (Tac. Ann. 1.34.). This anecdote demonstrates that Germanicus was thought to be a standard for the discontent against Tiberius. If he declined to fulfil this role, his life could also be in danger.

³⁰ Dio also notes that Germanicus might have obtained the imperial power if he wanted to but only due to his goodwill he declined (LVII.5.1.).

³¹ The Chatti was one of the most powerful German tribes. They have disciplined armed force. The people of the Chatti were known for their shrewdness (Tac. Ger. 30.).

³² Caecina Severus was a suffect consul in 1 B.C. Then, he served under Germanicus, who was the commander in chief (Seager, 2005, p. 52).

During Germanicus' campaign, Arminius implemented same strategy, which annihilated Varus' legions. He led Germanicus' army into tactless forest while preparing the ambush. Germanicus drew his legions from the ambush at last minute (Tac. Ann. 1.61.). This event demonstrates the precarious situation of the Roman army. Germanicus, more skillful than Varus, managed to save his legions, but at first place he put them into the danger.

The campaign was not more successful for Caecina. German tribes managed to overcome Caecina's forces. Only Germans' desire of plunder instead of slaughter saved Roman legions. Arminius did not act immediately but expected the chaos to be complete, shouting at the Roman soldiers that the fate of Varus' legions was waiting them. The Romans had to spend the night without tents; wounded soldiers were unattended; and despair among the soldiers was widespread. Fortunately for the Romans, the dispute between the leaders Arminius and Inguiomerus³³ emerged and helped the Romans to break the siege (Tac. Ann. 1.62.-68.). Germanicus also suffered another disaster. The two legions that he sent with Vitellius on the river were caught in a storm. Luckily, the next day the wind calmed and they were able to cross (Tac. Ann. 1.70.).

The outcome of this campaign was not shiny. Germanicus did not achieve the objectives of the operation, which was the subjugation of the Chatti and the Cherusci. Germanicus had to compensate the army's losses with his own pocket (Tac. Ann. 1.71.). As the examples show, the Roman legions were brought to the brink of the disaster and only were saved by luck and disagreements among the leaders of the German tribes. The inglorious fate of Varus almost repeated in Germanicus' campaign in 15 A.D. However, this did not stop Germanicus from setting a new military campaign beyond the Rhine frontier.

Shotter evaluates Germanicus' aim of starting this expedition as an effort to relieve the troubles emanated from the mutiny, hoping that the expedition beyond the Rhine would bring a cheap victory. Tiberius did not share Germanicus' confidence in dealing with Arminius. Tiberius was concerned with the dangers and costs posed by the army of Arminius (2004, p. 58). Tiberius was alarmed by this expedition. Therefore, he tried to call Germanicus by offering him a triumph but his endeavor to call him back to Rome was unsuccessful (Levick, 1999, p. 113). An explicit order could have invited an explicit refusal from Germanicus. This would have been a political disaster for Tiberius. Such a clash with popular general could have also evolved into a civil war, so Tiberius acquiesced Germanicus' decision to resume his activities (Seager, 2005, p. 68).

Despite heavy losses and military failures, Germanicus renewed his campaign in Germania in 16, seeing that the previous year's failure was due to logistical problems emanated from muddy and wooden terrain. He decided to move his legions and supplies by using waterways. Therefore, a thousand ships were prepared to transport soldiers and goods. Germanicus sent Silius³⁴ for an early incursion while he and his six legions were

---

³³ Inguiomerus was Arminius' uncle. His influence with the Roman was reported to be enormous (Tac. Ann. 1.60.).

³⁴ Silius was the legate of the army (Tac. Ann. 1.31.).

blockaded by the River Lupia.³⁵ Silius also achieved a small plunder, capturing the wife and spouse of Arpus, the leader of the Chatti. The rest of the tribe, taking advantage of the deluge, escaped (Tac. Ann. 2.7.). Germanicus' rearrangement was sound but costly. Again, the Roman Empire's resources were mobilized for a risky expedition. The start of the campaign was not very promising.

Yet, the expedition continued. Germanicus managed to draw the Germans to the war. The war resulted in the Roman victory and the Cherusci suffered heavy losses. Tacitus uses the word of butchering while describing the war. However, both Arminius and Inguiomerus escaped (Tac. Ann. 2.17.). Despite these heavy losses, the victory was from decisive. The next day the Cherusci prepared a surprise attack but Germanicus learned this offensive and prepared counter-offensive. The Romans were again victorious. Germanicus stated that he would not want any captives so many tribesmen from the Cherusci were massacred. The monument was erected in the name of Tiberius Caesar for the celebration of the victory. However, as the winter arrived, Germanicus sent some of his forces to the Roman side of the frontier. While the forces returned, a fleet was destroyed during the storm. When the news of the losses reached, it aroused the Germans hope for another engagement. Germanicus dispatched a unit, which engaged in pillaging and plundering, to deter the Germans, showing that the Roman army did not lose ground even if a fleet was lost (Tac. Ann. 2.23.).

Despite relative success of this campaign, the victory was not decisive. The decisive victory in Germania could be achieved through the destruction of all tribes of Germania as the tribes showed the resilience of fighting despite heavy losses. Germanicus seemed to understand this as his order of taking no captives aimed at annihilating the manpower of the German tribes. Germanicus, however, lacked necessary resources to accomplish this aim. Moreover, the muddy and forested terrain prevented the Romans from pursuing their opponents, enabling the Germans to flee. Constant storms, on the other hand, worked against the Romans, destroying many Roman legions and supplies, constantly.

Tiberius had enough. He congratulated Germanicus' victory, but the losses inflicted by terrain and weather were too heavy. He recalled Germanicus to celebrate his triumph. He reminded Germanicus that he achieved more by diplomacy and planning than force: the Sugambri, the Suebi³⁶ were forced to surrender; the Cherusci; and other rebels were pacified. The sensible policy would be to leave these tribes should be left in their internal strife. Germanicus begged Tiberius another year to complete his project in Germania, but Tiberius offered him consulship whose requirements needed Germanicus in person. Germanicus gave in and returned to Rome (Tac. Ann. 2.26.).

Germania after Germanicus

Tiberius skillfully managed to withdraw Germanicus from Germania by conferring consulship to Germanicus. Germanicus, despite his hunger for another military campaign, insisted no further wisely because

---

³⁵ River Lupia (Lippe) is one of the tributaries of the Rhine. It was used by Germanicus for the transportation of the soldiers (Campbell, 2012, p. 183).

³⁶ The Suebi were comprised of several tribes. They occupy the larger part of Germany (Tac. Ger. 38.).

any insistence at this point could be understood as disloyal behavior towards to Princes. The relative success on the second campaign helped the Romans to save the face while leaving Germania to the quarrelsome German tribes. The costly and unnecessary military campaigns which aimed at conquering Germania were abandoned.³⁷ Seager reminds that it was Augustus, who appointed Germanicus to the Rhine, not Tiberius. Augustus intended to extend the Roman rule to the Elbe, so he encouraged Germanicus to press on the war (Seager, 2005, pp. 99–100).

The stop of military expansion did not mean the end of the Roman Empire's engagement with the German tribes. As Tiberius wrote his letter to Germanicus (Tib. Ann. 2.26.), the diplomatic course was followed for the Rhine frontier. He engaged in setting the tribes beyond the Rhine one against another. For instance, Vannius, the chief of the Quadian³⁸ tribe was supported by the Roman Empire against Maroboduus' kingdom, who caused disturbance for the Romans in the previous decades. Vannius set out attack against the territories previously held by Maroboduus (Levick, 1999, p. 113).³⁹ His assessment of leaving Germania for the Germans to fight with each other proved to be correct.

The grand coalitions set by various German tribes to fight with the enemy Romans loosened when the Romans withdrew. In 19 A.D. Maroboduus was overthrown by his rivals. This news was welcomed by Tiberius, who estimated him as one of the greatest Roman rivals (Levick, 1990, p. 151). Maroboduus sought refuge in Tiberius, who made him stay in Ravenna, Italy for the rest of his life. He was kept in Italy in case the Suebi became too powerful (Tac. Ann. 2.63.). Another boogeyman for Romans, who met his demise by his own men was Arminius. Being deprived of a common threat after the Roman Empire's withdrawal, Arminius' leadership started to be questioned among the German tribes. This disturbance caused internecine conflict in Germania and Arminius' death (Tac. Ann. 2.88.).⁴⁰ Thus, one of the most dreadful enemy of the Roman Empire was liquidated not by the Romans by his own people.

Tiberius' resort to diplomacy did not mean the cancellation of military encampments at the Rhine frontier. The military bases in Mainz and Cologne were maintained (Rüger, 1996, p. 529). In 23 A.D., there were eight legions located on the Rhine. New fortresses and outposts were established (Levick, 1990, p. 151). These legions engaged in limited scale warfare beyond the Rhine. In a military campaign, Drusus,⁴¹ appointed to Germania after Germanicus, pressured the Germans, enticing them into discord (Tac. Ann. 2.60.).⁴² In 28 A.D.

---

³⁷ The perils and costs of the expeditions of Germanicus underlined the dangers of the overextension in Germania (Detwiler, 1999, p. 8).

³⁸ The Quadi were renowned by their strength. They were described as "*brow of Germany*" (Tac. Ger. 42.).

³⁹ Claudius, the fourth Princeps, also continued Tiberius' policy of playing one tribe against another beyond the Rhine. In 50, he ordered Palpellius Hister, who was the governor of Pannonia to provide help Vannius' successors for their plunder (Levick, 1990, p. 156).

⁴⁰ Arminius was reportedly killed by their own people because the Germans' love of freedom entailed them not to accept his autocratic rule (MagShamhrain, 2012, p. 179).

⁴¹ The son of Tiberius

⁴² The overthrow of Maroboduus was precipitated by this pressure. Cataulda, a young noble, was able to convince tribe leaders, who were dissatisfied with Maroboduus' performance to overthrow Maroboduus (Tac. Ann. 2.60.).

the revolt of Frisians⁴³ challenged the Roman army. They handed over their cattle for the Romans as the treaty concluded in 12 B.C. with Drusus required. However, the Romans demanded more by taking tribes' woman and children into servitude. This created resentment among the Frisians. They seized the soldiers and besieged the fort Flevum. Apronius, the propraetor of Lower Germania crossed the Rhine. Despite Roman losses, the Roman army repelled the Frisians (Tac. Ann. 4.73.).⁴⁴ Polak and Kooistra argue that the tributary status of the Frisians demonstrate that the Roman Empire continued to keep allies from the German tribes beyond the Rhine frontier (2013, p. 447). These examples show that the application of a limited military force could be more efficient than a large scale of military expedition. The Roman army preserved its defensive capability. Moreover, the Roman army could have set limited military expeditions beyond the Rhine whenever necessary.

Assessment of Germanicus' Campaign and Tiberius' Strategy

The senatorial view leaned favorably towards Germanicus' side while evaluating Germanicus' campaigns. Cassius Dio claims that Germanicus acquired glory by his campaign in Germania and inflicted a huge defeat to the German tribes (LVII.18.1.). Suetonius reports that "*As to Germanicus, he was so far from appreciating him, that he made light of his illustrious deeds as unimportant, and rallied at his brilliant victories as ruinous to his country*" (Tib. LII.). Cassius Dio and Suetonius overlook the fact that the basic objective of the campaigns was not achieved. Germanicus was not able to conquer Germania. Instead, he dragged several legions with him for useless wars, which caused the loss of money and men. It is true that the German tribes suffered, too, but their ability to resist Roman incursions remained intact.⁴⁵ Seager notes that Tiberius learned that conquest requires more than annual victories. After an annual campaign, the German tribes could replenish their men and supply resources. Therefore, the total subjugation required more resources than the Roman Empire could afford (2005, p. 73). From this perspective, Suetonius' report of Tiberius' assessment of the campaigns was correct. These expeditions were futile.

While evaluating Germanicus, Tacitus claims that if Germanicus had been solely in the command, he would have achieved military glory as he achieved excellence in his qualities. He was even equated with Alexander the Great (Ann. 2.73.). This statement is lavish in praising Germanicus' military success. As the heir of Tiberius and the commander of the legions at the Rhine frontier, Germanicus had already considerable discretion in conducting military campaigns. If it had rested on Tiberius' decision, these military campaigns would not have been conducted. Germanicus continued Augustus's expansion project which resulted in the devastation of three legions, without consulting Tiberius. In these campaigns, he did not show any distinguishing military success other than raiding a few German tribes with risky and costly expeditions.

⁴³ The Frisians lived beyond the Rhine. They had entered an agreement with Drusus Nero in 12 B.C. They were required to supply cow-hides for the Roman army (Polak & Kooistra, 2013, p. 438).

⁴⁴ Tacitus criticizes Tiberius for not conducting a large expedition to punish the Frisians severely after quelling the rebellion (Ann. 4.73). Levick argues Tiberius did not want to gamble with soldiers' lives (1990, p. 153).

⁴⁵ Germanicus' expeditions changed very little. There was discrepancy between achievement and advertisement. Although the tribes were claimed to be defeated, they still existed beyond the Rhine. Germanicus was offered extravagant honors although he achieved a small success (Gruen, 1996, p. 186).

Then, why were Tacitus and Suetonius so favorable to Germanicus, although his achievements in Germania were scarce and limited? Germanicus as a person had almost complete opposite character qualities comparing to Tiberius.⁴⁶ Germanicus cared about popularity whereas Tiberius eschewed it. Germanicus was affable while Tiberius was withdrawn (Seager, 2005, p. 53). When Tiberius celebrated his triumph in Rome, he scorned the entertainment. He advocated old Roman virtues such as self-discipline, duty, and vigilance. Germanicus, on the other hand, aimed at boosting his popularity, charisma, and image (Holland, 2015, p. 170).⁴⁷ After Germanicus sent to Asia to reorganize the eastern provinces, not only he visited Alexandria without the permission of Tiberius, he made a speech that he compared himself with Alexander the Great (Shotter, 2004, p.42).⁴⁸ The hesitance in advertising his virtues might have contributed to Tiberius' unpopularity while Germanicus' self-aggrandizement even at the expense of the security of the state appeared to be successful.

The concentration of power in the late phase of Tiberius' rule might have created resentment in the senatorial class. It should be remembered that Cassius Dio and Tacitus were both senators. Although Suetonius was not a senator, he was a close friend of the senator Pliny the Younger⁴⁹, who was famous for his opposition to Domitian, another emperor who suppressed the Senate's power. These authors' disdain for the institution of Princeps might have affected their judgement. This disdain of Tiberius might have caused the glorification of Germanicus. Syme notes that: "*Germanicus was inescapable. Tacitus exploits him in every way...The radiant figure compounded of all virtues and excellence (and popular in proportion) to set against the dark soul of Tiberius Caesar*"(1958, p. 254). Moreover, Germanicus' early death at his early contributed to his popularity. According to Dio, Tiberius and Livia overjoyed with his death, but caused grief for everyone else (LVII.18.6.). Dio describes Germanicus:

"He was a man of most striking physical beauty and likewise of the noblest spirit, and was conspicuous alike for his culture and for his strength. Though the bravest of men against the foe, he showed himself most gentle with his countrymen; as a Caesar he had the greatest power, he kept his ambitions on the same plane as weaker men" (LVII.18.6.).

This description reminds a mythological character instead of a mortal historical figure. The campaigns

---

⁴⁶ Cassius Dio depicts Tiberius' character as peculiar. Tiberius was claimed to mean exact opposite what he said (LVII. 1.1.). His time in Capri 27 A.D.-37 A.D. was subject to many rumors. After he retreated to Capri, he was reported to experience all the vices that he neglected (Suet. Tib. XLII.). A very vivid picture of these vices is depicted (Suet. Tib. XLIII.-XLV.).

⁴⁷ Germanicus' popularity spread throughout the Roman Empire. Germanicus "*accepted honorary magistracies including the post of praefectus or praefectus quinquennalis at Caesaraugusta, Colonia Augusta Buthrotum, Fulginiae, Hispellum, Interpromium, Priene, and Regium Lepidum...Germanicus could happily reflect on the fact that he had more honorary magistracies than Augustus himself, who held just five*" (Powell, 2013, p. 177).

⁴⁸ The province of Egypt was considered as the property of Princeps. Powell argues that as a man of consular status he could not disregard this rule for an excursion. He was met as a Rockstar in Alexandria. Furthermore, when he heard the famine experienced by the population, he ordered the warehouses opened. This act could have led starvation of the Roman people. When Tiberius heard this, he issued a written reprimand to Germanicus (Powell, 2013, p. 331).

⁴⁹ Although his career prospered during Domitian's reign, he was praetor and consul and military consul, Pliny condemned Domitian as a tyrant after Domitian's assassination in 96 A.D. (Syme, 1958, p. 82).

in Germania showed that he was far from the perfect man pictured in Dio's account, but even his death contributed to boosting his popularity. Dio, probably, had the same motivation that Tacitus had about Tiberius noted by Syme. Germanicus was depicted as perfect to emphasize the faults of Tiberius.

Less appreciated strategy by the authors such as Tacitus and Cassius Dio, was offered by Tiberius.⁵⁰ Tiberius' military experience in Germania during Augustus' reign helped him to shape his strategy as a Princeps. In 9 A.D. Varus' defeat impeded Roman ambitions of turning Germania into a Roman province. Tiberius' efforts after this defeat restored the situation. On the other hand, Germanicus' endeavors contrasted to Tiberius' strategy of the pacification of Germania. Tiberius aborted Germanicus' efforts to return to situation in 13 A.D. Thus, Tiberius' strategy should be evaluated as not the abandonment of the Rhine, but the continuation of status quo in which Roman legions were situated at the left side of the Rhine and intervened in the right side of the Rhine with a minimal military force (Polak & Kooistra, 2013, p. 447). For the Romans, Germania continued to exist despite the abandonment of military expansion. The establishment and maintenance of military camps confirm the Empire's interest in watching the events beyond the Rhine (Rüger, 1996, p. 528).

Tiberius' insight on the Rhine frontier guided the Empire's foreign policy concerning the Rhine in the first century. The Roman military activity beyond the Rhine reduced. Germania did not provide any triumphs between 17 A.D.-83 A.D.⁵¹ (Levick, 1990, p. 152). Claudius responded the disturbance among the German tribes, but he did not consider annexing any territory in Germany (Levick, 1990, p. 151). In 83 A.D. Domitian's⁵² Chatti campaign was large in scale. When the powerful Chatti tribe taken arms against the Romans, Domitian had to defend a front of 120 miles. Besides five legions that existed in the region, he raised new legion I Minervia to fight against the Chatti (Syme, 1936, pp. 162–163). However, Domitian did not conquer the Chatti after repelling their attack. He strengthened the Rhine defense and built roads for the movement of the army (Jones, 1993, p. 131). In 85 A.D. two official provinces were established: Germania Superior whose capital was Mainz and Germania Inferior whose capital was Cologne (Rüger, 1996, p. 528). The military bases in Mainz and Cologne had been strengthened during Tiberius' reign (Rüger, 1996, p. 529). Around these bases new provinces were set up.

The perception concerning Tiberius' character and rule appeared to overshadow his Rhine policy. The aggrandizement of Germanicus' personality, on the other hand, won him popularity. Regardless of who was the better man, the correct strategy was followed by Tiberius. While Germanicus was pursuing glory, Tiberius was seeking security. Even the Roman people failed to appreciate his endeavors. When Tiberius was offered a triumph in 12 A.D., it was not for his stabilization attempts for the disaster in Germania. It was for his conquests in Pannonia (Holland, 2015, p. 170). The people wanted glory, dash, and extravagance. Tiberius' policy was not

---

⁵⁰ Tacitus does not mention Germania after the departure of Germanicus except the Frisian revolt in 28 A.D.

⁵¹ In 39 A.D. Tiberius' successor Gaius 'Caligula' led the undisciplined legions beyond the Rhine and attacked an unsuspecting German tribe, which at that time was celebrating the autumn festival (Levick, 1990, p. 152).

⁵² The last Flavian emperor Domitian (81 A.D.-96 A.D.) was reported to read enthusiastically Tiberius' speeches, letters, and memoirs (Suet. Dom. XX).

glamorous but necessary. Despite this policy's lack of attraction to the people, Tiberius put security above glamour. Risking legions for military campaigns beyond the Rhine, which proved to be fatal for the security of the Roman Empire in 9 A.D., could not be afforded under his rule. Germanicus' insistence on these campaigns was unnecessary and suspicious for Tiberius. Therefore, the sound strategy was securing the frontier for the German incursions and leaving the warlike German tribes to fight with each other. The basic tenets of this strategy were followed throughout the first century by other emperors in the first century.

Conclusion

This study aimed at capturing Tiberius' Germania strategy. During his generalship during the Principate of Augustus, Tiberius led military raids against the Germanic tribes, but he did not occupy the territory. Augustus, who wished to integrate the territory between the Rhine and the Elbe into the Roman Empire. He appointed Varus, who had a more daring conduct. Varus' expedition, however, resulted in disaster and jeopardized the security of the whole Roman Empire. Tiberius, reassigned to Germania post, stabilized the Rhine frontier and saved the Empire. This experience demonstrated that how risky and precarious the situation could be for the Roman Empire when a daring commander waged an unnecessary war beyond the Rhine frontier. This guided Tiberius' strategy in Germania.

When Augustus' presumptive heirs died, Tiberius was adopted by Augustus. However, this adoption came with a twist. He was forced to adopt his nephew Germanicus, who was married with Agrippina, the granddaughter of Augustus. Germanicus, already popular among the soldiers and people, craved for more popularity. He led two campaigns in Germania to continue Augustus' policy of total subjugation of the territory. However, these campaigns did not achieve their objective. Instead, very small gains caused great cost of men and money. Seeing that annual campaigns did not achieve anything, Tiberius recalled Germanicus to Rome to attend his triumph and his consulship, leaving the German tribes fight with each other. Tiberius correctly assumed that once the Roman Empire stopped large scale of campaigns beyond the Rhine, these various tribes would start internecine wars. He was right. Arminius, the architect of Varus' defeat at Teutoburg, was murdered by his own people. Without a leader which gather all these tribes together, these tribes would not pose credible threat to the security of the Roman Empire. Tiberius' strategy lacked glamour and dash that Germanicus' campaigns, had but it was intelligent and secure.

The major Roman classical writers, Cassius Dio, Suetonius, and Tacitus, favor Germanicus over Tiberius. The disdain of Tiberius led these authors to glorify Germanicus, who had almost an opposite character. Germanicus' charismatic personality and early death might have affected the assessments of his deeds. On the other hand, Tiberius, quite possibly, did not have a pleasant character. His reclusiveness contributed to his ill reputation among the historians. Nevertheless, his strategy in Germania was a sound strategy, which kept the Roman frontier safe.

References

- [1] Burghardt, Andrew, F.(1979), "The origin of the road and city network of Roman Pannonia", *Journal of Historical Geography*, 5(1), 1–20.
- [2] Campbell, Brian(2012), *Rivers and the Power of Ancient Rome*, The University of North Caroline Press, Chapel Hill.
- [3] Cassius Dio(1955), *Roman History*, Volume VI, Books LI-LV, trans. by Earnest Cray, William Heinemann Ltd., London, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- [4] Cassius Dio(1955), *Roman History*, Volume VII, Books LVI-LX, trans. by Earnest Cray, William Heinemann Ltd., London, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- [5] Detwiler, Donald, S.(1999), *Germany: A Short History*, South Illinois University Press, Carbondale and Edwardsville.
- [6] Fertik, Harriet(2019), *The Ruler's House: Contesting Power and Privacy in Julio-Claudian Rome*, John Hopkins University Press, Baltimore.
- [7] Gilpin, Robert(1981), *War & Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- [8] Gruen, Erich, S.(1996), "The Expansion of the Empire Under Augustus" in A. K. Bowman, E. Champlin, & A. Lintott (Eds.), *The Cambridge Ancient History Volume X* (pp. 148–198), Cambridge University Press, Cambridge.
- [9] Holland, Tom(2015), *Dynasty The Rise and Fall of the House of Caesar*, Doubleday, New York.
- [10] Jones, Brian(1993), *The Emperor Domitian*, Routledge, London and New York.
- [11] Lempriere, John (1837), *Bibliotheca Classica: Or, A Dictionary of All the Principal Names and Terms relating to the Geography, Topography, History, Literature, and Mythology of Antiquity and of the Ancients: with A Chronological Table*, W. E. Dean, Printer and Publisher, New York.
- [12] Levick, Barbara(1990), *Claudius*, B. T. Batsford Ltd, London.
- [13] Levick, Barbara(1999), *Tiberius The Politician*, Routledge, New York.
- [14] MagShamhrain, Rachel(2012), "The two faces of a national hero: Ulrich von Hutten's "Arminius" and Heinrich von Kleist's "Herrmann", in C. Lee & N. McLelland (Eds.), *Germania remembered, 1500 - 2009: commemorating and inventing a Germanic past* (pp. 173–191), Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies, Tuscon.
- [15] Overtom, Nikolaus Leo(2017), "The Parthian Rival and Rome's Failure in the East: Roman Propaganda and The Stain of Crassus", *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 57, 415–436.
- [16] Pettinger, Andrew(2012), *The Republic in Danger Drusus Libo and the Succession of Tiberius*, Oxford

University Press, Oxford.

- [17]Polak, Marinus & Kooistra, Laura, I.(2013), "A sustainable frontier? The establishment of the Roman frontier in the Rhine delta. Part 1: From the end of the Iron Age to the death of Tiberius (C. 50 BC-AD 37)", *Jahrbuch Des Römisch- Germanischen Zentralmuseums*, 60(2), 355–459.
- [18]Powell, Lindsey(2013), *Germanicus The Magnificent Life and Mysterious Death of Rome's Most Popular General*, Pen & Sword Books Limited, Barnsley.
- [19]Rüger, C.(1996), "Germany", in Alan K. Bowman, E. Champlin, & A. Lintott (Eds.), *The Cambridge Ancient History Volume X* (pp. 517–534), Cambridge University Press, Cambridge.
- [20]Seager, Robert(2005), *Tiberius*, Blackwell Publishing, Malden.
- [21]Shotter, David(1991), *Augustus Caesar*, Routledge, London and New York.
- [22]Shotter, David(2004), *Tiberius Caesar*, Routledge, London and New York.
- [23]Strabo(2014), *The Geography of Strabo Volume 1*, trans. by H.C. Hamilton and W. Falconer, John Childs and Son, Bungay.
- [24]Suetonius(1951), *The Lives of the Caesars. Volume I*, trans. by John C. Rolfe, William Heinemann Ltd., London, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- [25]Suetonius(1959), *The Lives of the Caesars, Volume II*, trans. by John C. Rolfe, William Heinemann Ltd., London, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- [26]Syme, Ronald(1936), "Flavian Wars and Frontiers", in S.A.Cook, F.E.Adcock, & M.P.Charlesworth (Eds.), *The Cambridge Ancient History XI* (pp. 131–188). Cambridge University Press, Cambridge.
- [27]Syme, Ronald(1939), *The Roman Revolution*, Clarendon Press, Oxford.
- [28]Syme, Ronald(1958), *Tacitus Volume I*, Clarendon Press, Oxford.
- [29]Tacitus(1914), *Dialogus, Agricola, Germania*, trans. by William Peterson, William Heinemann, London, The Macmillan Co., New York.
- [30]Tacitus(2004), *The Annals*, trans. by A.J. Woodman, Hackett Publishing Company, Indianapolis.
- [31]Velleius Paterculus(1961), *Compendium of Roman History*, trans.by Frederick W. Shipley, William Heinemann Ltd., London, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- [32]Wells, Peter, S.(2003), *The Battle That Stopped Rome*, W. W. Norton & Company, New York and London.

Geç On Dokuzuncu ve Erken Yirminci Yüzyıl Amerikan Stereograf Kartlarındaki Osmanlı İmgesi¹

Bahar Gürsel²

Middle East Technical University, Assistant Professor, Department of History Ankara, Turkey

Received- Accepted: 16.05.2020-02.06.2020

Research Article

Öz

Günümüzde toplumsal hafızadan neredeyse silinmiş olmalarına rağmen, stereograf kartları on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve ayrıca farklı Avrupa ülkelerinde sanal gerçekliğin prototipik örnekleri haline geldi. Bahsi geçen dönemde çok çeşitli stereografik görüntüler dünyanın her yerinden Batı ülkelerine ilk elden üç boyutlu görsel bilgi aktardı. On dokuzuncu yüzyılın son dönemleri sırasında ve yirminci yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu, halkı ve kültürünün nasıl tasvir edildiğini ve algılandığını tespit etmek amacıyla bu makale, ilk olarak stereografi, stereoskop ve stereograf kartları tanımlarını yapacak, akabinde Birleşik Devletler’de esas olarak Keystone View ve Underwood & Underwood Stereograf Şirketleri tarafından piyasaya sürülmüş olan stereograf kartlarına odaklanacak ve ayrıca bu fotoğraflarda imparatorluk sınırları içindeki İstanbul, İzmir, Selanik gibi farklı şehirlerin tarihi ve gündelik hayatının nasıl yansıtıldığını inceleyecektir. Bu makale genel olarak, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun kültürel ve sosyal açılardan Amerikan halkına ilksel sanal gerçeklik yöntemi yoluyla nasıl aktarıldığını göstermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Stereograf Kartları, Amerika, Osmanlı İmparatorluğu, Görsel Betimleme

The Ottoman Image in Late Nineteenth- and Early Twentieth-Century American Stereograph Cards³

Abstract

Despite the fact that in the present day they are almost erased from public memory, stereograph cards were the prototypical examples of virtual reality in the second half of the nineteenth century and early twentieth century, especially in the United States and in several European countries. In the aforementioned period, a very wide range of stereographic images conveyed first-hand three dimensional visual information from all around the world to the Western countries. For the purpose of pinpointing how the Ottoman Empire, its people and culture were depicted and perceived immediately in the late nineteenth and early twentieth centuries, this paper will firstly provide the definitions of stereography, stereoscope and stereograph, and then it will concentrate on the stereograph cards which were issued in the United States, mainly by the Keystone View Company and Underwood & Underwood Stereograph Company, and will also examine the history and daily life of different Ottoman cities like İstanbul, İzmir and Thessaloniki which were portrayed in these photographs. In general, this article aims to demonstrate from which cultural and social perspectives the Ottoman Empire was portrayed to the American people in the late nineteenth and early twentieth centuries via the primary form of virtual reality.

Key Words: Stereograph Cards, America, Ottoman Empire, Visual Delineation.

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² bgursel@metu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8737-4096

³ Makale kapsamında stereograf kartları isimleri (The favorites of the harem, Constantinople, Turkey; Favorites of the Harem, Constantinople, Turkey; Feasting in the harem: typical costumes and furniture, Constantinople; Ice cream merchant, Constantinople, Turkey; The Jewish quarters, Constantinople, Turkey; Mosque of St. Sophia, Constantinople, Turkey; One of the world’s most famous bridges, S. W. from Galata to Stamboul, Constantinople; Street scene, Smyrna, Syria [i.e. Turkey]; A “meat shop on horse-back,” by an old Roman archway, Salonica, Turkey; Theatre at Ephesus (N. W.) where the mob cheered for Diana) dahil İngilizce birinci ve ikinci el kaynaklardan yapılan tüm tercüme yazara aittir.

Giriş

“Stereograflar; stereoskop denilen bir optik cihazla bakıldığında üç boyutlu etki yaratan fotoğraf türüdür” (Batzli, 1997, s. 1). İlk olarak on dokuzuncu yüzyıl Britanya’ında bilim çevrelerinde tanımlanıp üretilen bu fotoğraflar, kısa bir süre içinde Batı dünyasında en çok tercih edilen görsel kaynaklar arasında yerini aldı. Birleşik Devletler’de bu fotoğrafların üç boyutlu olarak pratik bir şekilde görülmesini sağlayan ve kolaylıkla erişilen cihazın icat edilmesini takip eden süreçte, stereograf kartlarının üretimi ve Amerikalı tüketiciler tarafından satın alınması önemli bir ivme kazandı. Yirminci yüzyılın ilk dönemlerine kadar etkisini sürdüren bu ilk sanal gerçeklik örnekleri eğlenceden eğitime, turizmden sanata ve savaşlara kadar çeşitli alanlara ait görsel kaynakların milyonlarca Amerikalı ve Avrupalı’ya ulaşmasını sağladı. Bu yazı, günümüzde toplumsal hafızadan neredeyse tamamen silinmiş olan stereograf kartlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun ve halkının nasıl tasvir edildiğini aktaracaktır. Bu amaçla, geç on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl Birleşik Devletleri’nin en önemli iki stereograf üreticisi olan ve birer eğlence unsuru olmalarının yanı sıra stereograf kartlarını kitlesel eğitim araçları haline getiren Keystone View ve Underwood & Underwood Stereograf Şirketleri’nin büyük sayılarda ve çeşitlilikte üretilen stereoskoplarla birlikte pazarladığı serilerde bulunan Osmanlı İmparatorluğu ile alakalı fotoğraflarda tercih edilen mekanlar, konular ve betimlemeler incelenecektir. Bu şekilde, on dokuzuncu yüzyılda vuku bulan siyasi, sosyal ve ekonomik gelişim ve değişimlere de bağlı olarak Batı kültürü ve gündelik yaşamında kendini iyice belirgin hale getiren oryantalist düşüncenin, stereograf kartlarına nasıl yansıtıldığı tartışılacaktır.

Sanal Gerçekliğin İlk Örnekleri: Stereograf Kartları

Stereograf kartları, Batı dünyasında özellikle 1870 ve 1930’lu yıllar arasındaki dönem boyunca hüküm sürmüş olsalar da, en etkin biçimde hem üretilip hem de tüketildikleri ortam Anglo-Amerikan dünyasıdır. Her ne kadar stereograf kartların yerleştirildiği elle tutulan görüntüleyici olan Amerikan stereoskopunu icat eden ve kolay kullanımı sebebiyle gündelik hayata kazandıran isim Dr. Oliver Wendell Holmes olsa da,⁴ stereografi kavramının ve ilgili prototipik yöntem ve cihazların yaratıcıları Britanyalı’ydı. Amerikalı taydaşları, aynı dönemde Birleşik Devletler’de hızla gelişen tüketici kültürüne de bağlı olarak, stereograf kartlarının hem çeşit hem de sayı olarak hızla çoğalmasını, üretilmesini ve toplumun her kesimi tarafından kolaylıkla satın alınmasını sağladı.

Stereografi kavramını icat eden bilim insanı ve mucit Sir Charles Wheatstone, “stereografik etki”yi; 1838 senesinde Büyük Britanya Kraliyet Cemiyeti’ne aynalı stereoskopunu tanıtırken, “tek bir objeye bakıldığında her iki gözün retinasına iki tane farklı resmin yansıtıldığını” belirterek ve “eğer obje yerine objenin düz bir yüzey üzerindeki yansıması aynı anda gözlere yansıtılırsa, görsel etkisi ne olur?” sorusunu sorarak gündeme getirdi (Zone, 2007, s. 7). 1849 yılında ise, kaleideskopun da mucidi olan “modern deneysel ışık biliminin babası” Sir David Brewster (www.brewstersociety.com), bu etkiyi bir fotoğraf tekniği (merceksel stereoskop) olarak geliştirdi. 1851 yılında düzenlenen Londra Fuarı kapsamında, Kristal Saray’da Kraliçe Victoria

⁴ Ünlü Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi Yargıç Oliver Wendell Homes, Jr.’ın babası olan Holmes, *The Atlantic*’in Haziran 1859 yılında yayımlanmış olan sayısı için hazırladığı “Stereoskop ve Stereograf” başlıklı yazısında konu hakkında ayrıntılı bilgi sunmuştur.

ve Prens Albert'ın çok beğendiği bir stereoskopik dagerreyotipi⁵ fotoğraf sergisi düzenlendi (Morton, 1998, s. 18). Bu yeni ve heyecan verici yöntem, 1854'te Birleşik Devletler'e Amerikan Stereoskopik Şirketi tarafından getirildi. İngiliz stereoskopunun pratik, kolay erişilen ve her yere taşınabilen alternatifi olan Amerikan stereoskopu ise Holmes tarafından 1859 yılında geliştirildi (Resim 1). On dokuzuncu yüzyılın oldukça kapsamlı bir biçimde görsel kaynaklarla belgelendirilen en önemli gelişmelerinden biri olan Amerikan İç Savaşı fotoğraflarında da stereografik teknik kullanıldı. Wheatstone'un tanımladığı etkiyi fotoğraflarla kanıtlayan stereograf kartlarında, aralarında 6 cm. bulunan çift lensli bir fotoğraf makinasıyla çekilen iki fotoğraf, yaklaşık 18 cm. genişliğinde ve 9 cm. yüksekliğinde sert bir kartona yerleştirildikten sonra, özel olarak tasarlanan bir tutucunun prizmatik lensleri sayesinde aynı anda her bir fotoğrafın sadece bir göz tarafından görülmesi sağlandı ve bu şekilde üç boyutlu bir etki yaratılmış oldu. Bu açıdan bakıldığında, İngiliz ve Amerikan çalışmaları profesörü Alan Trachtenberg'in deyiimiyle, stereografi sinema ve televizyon öncesi gelişen ilk görsel iletişim sistemi ve fotoğrafik kitle iletişim aracı haline geldi (1997, s. 17). Yarattıkları gerçekçi etki ve sundukları çeşitlilik, kartların toplum içinde çok popüler olmasına neden oldu. Stereograflar sayesinde milyonlarca Amerikalı, evlerinden veya okullarından ayrılmadan farklı kıtalarda çeşitli ülkelere sanal geziler düzenleyip değişik kültürleri tecrübe etti. Aynı zamanda bahsi geçen bu fotoğraflar, kurdukları "görsel temelli popüler kültür" (Godbey, 2012, s. 267) kapsamında, toplumu sundukları yanlı(ş) "ilk izlenimler" yoluyla önemli bir derecede etkiledi (Batzli, 1997, s. 4). 1880'li yıllara gelindiğinde neredeyse her Amerikan hanesinde bir stereoskop ve çok sayıda stereograf kartı bulunmaktaydı (Batzli, 1997, s. 5).

Resim 1. Mısır gevreği kutusunda bulunan dört adet kupon karşılığında stereoskopun ve Başkan Theodore Roosevelt'in Yemin Töreni'ne ait kartların bedava verileceğini belirten gazete reklamı (*The Evening World*, 1905).

Kaynak: Chronicling America: Historic American Newspapers, Kongre Kütüphanesi.

Birleşik Devletler'de yirminci yüzyılın başında stereograf kartlarının popüler olmasını sağlayan iki önemli şirket bulunmaktaydı: Keystone View ve Underwood & Underwood. Kurucusu Albert Underwood'un

⁵ Fransız Louis-Jacques-Mandé Daguerre'ün Nicéphore Niépce ile birlikte 1830'larda geliştirdiği fotoğraf yöntemidir. Bu yöntemde fotoğraflar, bakır bir plakanın gümüş ile kaplanması, ışığa maruz kalması ve cıva buharına tutulduktan sonra bir tuz solüsyonuyla sabitlenmesiyle elde edilir. "Daguerreotype," *Britannica Academic*, erişim adresi:

<https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/daguerreotype/28530?opensearch=daguerreotype>.

adını almış olan Underwood & Underwood Şirketi, “1880 ve 1920 yılları arasında Amerika ve Britanya’daki başlıca stereograf satıcısıydı” (Plunkett, 2013, s. 389). Keystone View Şirketi ise 1920 senesinde önemli bir hamle yaparak Underwood’un sahip olduğu bütün stereoskopik görüntüleri satın aldı ve pazarın en önemli şirketi haline geldi (Malin, 2007, s. 405). Bu iki şirketin biraraya getirip satışa çıkardığı kolayca erişilebilen stereograflar sayesinde, hem bazı kavramların tanımları değişti hem de fiziksel olarak ulaşılamayacağı düşünülen ve bilinen birçok yer gündelik hayat kapsamında ve insanların evlerinin içinde ulaşılabilir hale geldi. Örneğin, Underwood & Underwood yirminci yüzyılın başında, kartların sahiplerini farklı ülkelerde sanal seyahatlere çıkaran kutulu stereograf serileri yayımladı. Çok uzun yıllar boyunca sadece belirli bir üst sınıfın çıkabildiği “*Büyük Tur*” olarak adlandırılan seyahatlere tüm teferruatıyla ve stereograf kartlarıyla beraber satılan rehber kitaplar ve haritalar yoluyla birçok Amerikalı da kolaylıkla erişmiş oldu. Bu yeni “*sanal turizm*” hali seyahat tanımını değiştirmekle kalmadı, daha önceden Avrupa, Asya ve Orta Doğu’da bulunan ülkelere asla gidemeyeceklerini düşünen insanlara bu toprakları ayrıntılı bir biçimde tanıma şansı verdi (Parmeggiani, 2016, s. 232). Underwood & Underwood, fotoğrafın bilgi kazandırma konusundaki önemini vurgulayarak, stereoskopun eğitim amacıyla kullanılması fikrinin de en önemli savunucularından biri oldu (Stakelon, 2010, s. 416). Underwood & Underwood gibi, Keystone View Şirketi de rehber kitaplarla desteklediği setler hazırladı ve stereoskopun “*Amerikan medeniyetinin yayılması ve coğrafya gibi konuların öğretilmesi*” ve benzeri hususlarda önemli bir rolü olacağını vurguladı (Malin, 2007, s. 404). Aynı zamanda, Birinci Dünya Savaşı’nın patlak verdiği yıllardan itibaren 1930’lara kadar savaş ve cepheleriyle ilgili yüzlerce stereograf kartı da yayımladı. Keystone View Şirketi’ne göre, “*orta sınıf, modern ve Amerikalı olmak için stereoskopik cihazın ve onun sağladığı bakışla erişilen ideal vatandaşlığın tüketicisi olmak gerekiyordu*” (Malin, 2007, s. 418).

Osmanlı İmparatorluğu’nun Stereograf Kartlarında Betimlenmesi

On dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başında, müşterilerine dünyanın çeşitli köşelerinden farklı görsel referanslar sunan stereograf şirketlerinin fotoğraf koleksiyonlarında, Osmanlı topraklarında veya Osmanlı hakkında çekilmiş fotoğraflar da bulunmaktaydı. En kapsamlı sayısal stereograf kartları arşivlerinden birine sahip olan Birleşik Devletler Kongre Kütüphanesi’nde, “*Türkiye*” konu başlığı altında 1893 ve 1923 yılları arasındaki döneme ait yaklaşık yüz tane birinci el görsel kaynak bulunmaktadır. Farklı Osmanlı bölge ve şehirlerinde çekilmiş fotoğrafların bir kısmı kişilere ve gündelik hayata odaklanırken, kayda değer bir kısmı ise şehirler, anıtlar ve binalar hakkında bilgi vermektedir.

Birleşik Devletler’in Osmanlı coğrafyasına olan ilgisinin, şüphesiz 1800’lü yılların sonunda hızla gelişen tüketici kültürünün etkisiyle iyice belirgin hale gelen ve başta Uzak Doğu ülkeleri olmak üzere farklı toprakları kapsayan sömürgeci Amerikan hayalleri ve amaçlarıyla alakası vardı. Avrupa ve genelde Batı dünyasının “*öteki*” olarak tanımladığı Doğu, Batı’nın tamamen farklı imge, düşünce, kişilik ve tecrübesinin tanımlanmasına katkıda bulunarak Avrupa’nın “*maddi medeniyet ve kültürünün ayrılmaz bir parçası*” haline geldi (Said, 2014, s. 1-2). Amerika’nın yirminci yüzyıl boyunca popüler kültürüne derinlemesine nüfus etmiş olan Orta Doğu’yla alakalı “*öteki*” fikrinin doğuşu ise Birleşik Devletler’in on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren

Osmanlı İmparatorluğu ile geliştirdiği ilişkilerle de bağlantılıydı. İki ülke arasındaki münasebetin ileri aşamaları üzerinde önemli bir etkisi olan ve 1800 ve 1918 yılları arasındaki dönemi kapsayan “uzun başlangıç” (Yılmaz, 2015, s. 10) süresince, Osmanlı-Birleşik Devletler ilişkilerinde olumlu gelişmeler “olumsuz eğilimlerin yıkıcı etkilerinden” daha fazla ön planda oldu (Erhan, 2004, s. 4).

Onsekizinci yüzyılın sonunda Doğu Akdeniz’in ticari ilişkiler ve kazanımlar açısından öneminin büyük olduğunu kavrayan Amerika’nın gemilerine Kuzey Afrika’da korsanların düzenlediği saldırıları takiben, bölgenin idari yönetimini elinde tutan Osmanlı İmparatorluğu ve Birleşik Devletler arasında bir iletişim gelişti. Kaptan William Bainbridge *George Washington* fırkateyniyle 19 Ekim 1800 tarihinde her ne Cezayir Dayısı Ömer’in zorlaması sebebiyle, Dayı’nın hediyelerini ve Cezayir elçisini İstanbul’a götürmek üzere yola çıkmış olsa da, bu ziyaretle Osmanlılar daha önce adını duymadıkları “Birleşik Devletler”in Kolomb’un keşfettiği “Yeni Dünya” olduğunu öğrendiler (Akçadağ, 2012, s. 135). On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren Birleşik Devletler Doğu Akdeniz’deki ticaret faaliyetlerini Amerikalı tüccarlar kanalıyla genişletirken, 7 Mayıs 1830 tarihinde imzalanan Osmanlı-Amerikan Dostluk, Ticaret ve Seyr-i Sefain Anlaşması ile iki ülke arasında diplomatik ilişkiler resmen kuruldu. Birleşik Devletler, Türk-Amerikan ilişkilerinde çeşitli sorunlara yol açan misyonerlik faaliyetlerini ise American Board örgütünün (ABCFM) 1819 yılında Osmanlı topraklarını programına dahil etmesiyle başlattı (Akın, 2004, s. 457). 1821 yılında başlayan Yunan İsyanı’nın Amerikan kamuoyu tarafından desteklenmiş olmasının yanı sıra, 1890’lı yıllarda Osmanlı yönetimine karşı bir Ermeni ayaklanmasını kışkırtan Doğu Anadolu’daki misyonerlerin farklı dönemlerde Amerikan gazetelerine gönderdikleri mektuplar ve yazdıkları kitaplarda Birleşik Devletler’de Türkler’le ilgili olumsuz görüşlerin ve stereotiplerin ortaya çıkmasına sebep oldu (Erhan, 2004, s. 17). 1881-1885 yıllarında Başkan James Garfield tarafından Amerika’nın İstanbul elçiliği görevine atanmış olan *Ben-Hur* romanının yazarı Lewis Wallace, Sultan II. Abdülhamid ile kurduğu yakın dostluğun yanı sıra eşi Susan E. Wallace ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu ve insanları hakkında Amerikan toplumuna oldukça olumlu bilgiler yansıttı.⁶ 1913-1916 döneminde Woodrow Wilson tarafından İstanbul’a elçi olarak atanan Henry Morgenthau ise, Birleşik Devletler’de on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru iyice belirgin hale gelen Osmanlı aleyhtarlığına tarafsız olmayan yazılarıyla destek oldu (Köse, 2013, s. 56). Osmanlı İmparatorluğu’nun 1917 senesinde Amerika ile olan ilişkilerini resmen bitirmesiyle bahsi geçen “uzun başlangıç” dönemi, 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti ve Birleşik Devletler arasında ilişkiler yeniden inşa edilene kadar sona erdi. 1919 ve 1927 yılları arasında, Birleşik Devletler’in Yüksek Komiser’i Amiral Mark L. Bristol, Amerika’daki olumsuz Türk algısını değiştirmek ve iki ülke ilişkilerini yeniden inşa etmek için çaba gösterirken,⁷ New York’ta Osmanlı göçmenleri tarafından 1921 yılında kurulan ve “ilk Türk lobisi” (Akın, 2004, s. 474) olan Osmanlı Teavün Cemiyeti hem Birleşik Devletler’deki Türk göçmenlerini, hem de Anadolu’daki Milli Mücadele’yi destekledi.

⁶ Lew Wallace, yazar ve tarihçi Edwin A. Grosvenor’un *Constantinople* adlı eserinin 1895 baskısı için bir giriş yazısı hazırlamıştır. Susan E. Wallace’in da İstanbul’u ve gündelik hayatını ayrıntılı bir şekilde betimlediği, 1898 yılında yayımlanmış olan *Along the Bosphorus: And Other Sketches* adlı bir kitabı bulunmaktadır.

⁷ Ayrıntı için bakınız: İsmail Köse (2016). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol’un Rolü (1919-1927)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde bahsi geçen gelişmelerin vuku bulduğu geç on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyılda yayımlanmış olan fotoğrafların bulunduğu Kongre Kütüphanesi Stereograf Kartları Koleksiyonu'nda göze çarpan Türkiye'ye dair ilk örneklerden biri, yaklaşık 1893 yılında Underwood & Underwood Şirketi tarafından piyasaya sürülmüş olan *Haremin gözdeleleri, İstanbul, Türkiye* adlı fotoğrafır (Resim 2). On dokuzuncu yüzyıl oryantalizminin gerçek dışı imgelerle sıklıkla tasvir etmeye çalıştığı mekanlardan biri olan haremden çekildiği varsayılan bu resimde, ikisi yerde bir ibriğin ve nargilenin arasında oturmuş bir şekilde koyu bir sohbe dalmış üç cariye ile ayağa kalkmış ve mekanı terketmekte olan Doğulu bir erkek bulunmaktadır. Arkası dönük olan kadının açık saçlarıyla, gölgelerin arasında sedirin tavana yakın kısmına tünemiş olan tavus kuşunun kuyruğu arasında bir benzerlik kurulmuştur. Fotoğraf, gerçekçi olması maksadıyla mekanın asıl sahiplerinin haberi olmadan çekilmiş izlenimini veriyor olmasına rağmen, bahsi geçen dönemde herhangi bir hareme girmek mümkün olmadığı için, Batılı tüketicinin çok merak ettiği ama gözüyle görmesi imkansız olan haremin üç boyutlu bir şekilde canlandırılması amacıyla bir stüdyoda çekildiği aşikardır.

Resim 2. Haremin gözdeleleri, İstanbul, Türkiye

Kaynak: Kongre Kütüphanesi.

Geç on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl görsel sanatında sıklıkla rastlanan bu klişe örneğin tekrarları stereograf kartlarında da bulunmaktadır. Örneğin, 1900 yılında aynı şirket tarafından aynı isimle satışa sunulmuş olan bir kartta, aynı imgeler çok daha abartılı bir şekilde kullanılmıştır. Bir saraydan ziyade büyük bir çadırın içini yansıtıyormuş izlenimi yaratan dekorun çok daha fazla gerçekdışı olmasının yanı sıra, sayısı dörde çıkmış olan cariyelerin ikisinin gülümseyen yüzleri bu fotoğrafta doğrudan kameraya dönüktür. Abartılı türbanı ve kaftanıyla bir sultan imgesi yaratmak amacıyla resmedilmiş olan tek erkek ise arka planda içeriye yeni girmekte olan bir başka güler yüzlü cariyenin elini tutmaktadır.⁸ 1913 tarihli olduğu düşünülen *Haremden ziyafet: Tipik*

⁸ *Haremin gözdeleleri, İstanbul, Türkiye*, erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2002736695/>.

kostümler ve mobilya adlı Underwood & Underwood Şirketi tarafından satışa çıkarılmış olan karttaki stüdyo fotoğrafı ise, duvar halılarının önünde yer sofrasına oturmuş ve çok mutlu bir şekilde yemek yiyen üç kadın ve bir erkeği resmetmektedir (Resim 3). Diğer iki örnekten farklı olarak bu görselde, hayali bir sarayın içinde konumlandırılmış farazi bir haremde ziyade, sıradan bir Osmanlı evinde, gündelik hayatın içinde bir ailenin nasıl yaşayabileceği tasvir edilmeye çalışılmıştır. Bu görseller genel olarak incelendiğinde, bahsi geçen zaman dilimi süresince stereograf kartlarında da hayali dünyaları gerçek dışı ortamlar ve kişiler yoluyla Batılı tüketiciye sunan ve onların zihninde aslında var olmayan bir Doğulu özel alanı yaratan oryantalizmin etkisinin yadsınamayacak derecede önem taşıdığını belirtmek isabetli olacaktır.

Resim 3. Haremde ziyafet: Tipik kostümler ve mobilya

Kaynak: Kongre Kütüphanesi

Oryantalizmin etkisiyle fotoğraf stüdyolarında, fotoğrafçıların hayal gücüyle yaratılan iç mekanlarda çekilen hayali harem fotoğraflarının dışında, Amerika'da 1800'lerin sonu ve 1900'lü yılların başında yayımlanmış olan Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili dış mekanları betimleyen stereograf kartları da bulunmaktadır. Bahsi geçen bu görseller sıklıkla İstanbul'la özdeşleşmiş yer ve binaları yansıtmış olsa da, imparatorluk sınırları içindeki çeşitli şehirlerde çekilmiş fotoğrafların üç boyutlu betimlemelerine de rastlanmaktadır. Bu birinci el görsel kaynakların büyük bir kısmının hangi fotoğrafçı tarafından çekilmiş olduğu bilinmiyor olmasına rağmen, bazılarının hangi isimlere ait olduğu kayıtlarda belirtilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ile alakalı dış mekan fotoğraflarını çekmiş olan kayda değer isimlerden biri olan, görsellerinin üç boyutluluk özelliğini daha fazla yansıtmak için çektiği fotoğraflarında ön planı belirgin bir şekilde vurgulayan Benjamin West Kilburn'un (1827-1909), 1901 yılında geçirdiği rahatsızlıktan sonra Keystone View Şirketi'ne satılmış olan stereograf kartları bulunmaktadır (Hannavy, 2007, s. 796). Üç ayaklı bir fotoğraf sehпасı yerine bir silah kundağına yerleştirerek

omzunun üzerinde taşıdığı ve “*tabanca kamera*” adını verdiği fotoğraf makinesiyle Başkan Grover Cleveland’ın Yemin Töreni, 1893 Chicago Kolomb Dünya Fuarı, İspanyol-Amerikan Savaşı, Çin’deki Boxer Ayaklanması ve Güney Afrika’daki Boer Savaşı gibi birçok önemli olaya tanıklık etmiş olan Kilburn (Hannavy, 2007, s. 796), mesleki hayatı boyunca farklı kıtaları ve ülkeleri ziyaret etmiş ve buraların gündelik hayatını ve kültürel yaşamını, daha önce bahsi geçen stüdyo fotoğraflarından nispeten daha gerçekçi ve etkili bir biçimde kartları satın alan Amerikalı tüketicilere yansıtmayı başarmıştı. Kilburn’un Kongre Kütüphanesi Arşivi’nde bulunan Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili stereograf kartları, değişik sosyal sınıflar ve gruplara mensup insanların betimlemeleriyle dönemin gündelik hayatı hakkında daha önce bahsi geçen stüdyo fotoğraflarına göre daha gerçekçi ve objektif bir bakış açısı sunmaktadır. Keystone View Şirketi’ne satılmadan önce, 1898 yılında piyasa sürülen *Dondurma satıcısı, İstanbul, Türkiye* isimli stereograf kartında Kilburn, eski bir binanın önünde iki küçük çocuğa dondurma veren satıcıyı resmetmiştir. Sandalyede oturan ve kız kardeşinden daha büyük olduğu belli olan fesli erkek çocuğu, kardeşine bir kaşıkla dondurma vermektedir. Binanın önünde ise iki adam durmaktadır. Fotoğrafın arka planındaki adam ve iki çocuk başka yerlere bakarken (kız çocuğunun arkası dönüktür), çocuklara sattığı dondurmanın yarattığı sevinci izleyen dondurmacı hafifçe gülümseyen bir yüzle çocuklara doğru, çocukların arkasında duran genç adam ise satıcıya bakmaktadır. Fotoğrafın üç boyutlu bir stereograf kartta kullanılmış olduğu göz önüne alındığında, resimde öne çıkan ayrıntının merkezinde dondurma satıcısı, eski ve boyaları dökük bir bina ve aynı derecede eskimiş kıyafetler giymiş olan insanlar bulunmaktadır. Farklı yaş gruplarını temsil eden erkeklerin üçünü betimleyen gündelik hayat objesinin ise fes olduğu dikkat çekmektedir (Resim 4).

Resim 4. Dondurma satıcısı, İstanbul, Türkiye.

Kaynak: Kongre Kütüphanesi.

Kilburn’un İstanbul ile alakalı daha az bilinen bir diğer stereograf kartı ise yine 1898 yılında yayımlanmış olan ve bir İstanbul mahallesindeki gündelik hayattan canlı bir kesit sunan *Yahudi mahallesi, İstanbul, Türkiye* isimli fotoğraftır. Kilburn bu resimde, insanlardan çok binalara, yollara ve gündelik hayata odaklanmış ve ahşap evlerin pencelerinde asılı perdeler ve arnavut kaldırım yollar gibi ayrıntıları izleyiciye

sunmuştur. Birbirine benzeyen binalar nerede bittiği belli olmayan bir yere kadar uzanmaktadır. Yolun ortasında sırtındaki yüküyle satıcı olduğu izlenimi yaratan yaşlı bir adam ve önünde de bir köpek durmaktadır. Evlerin pencelerinden sarkan kadınlar ise farklı yerlere odaklanmış bir şekilde yoldaki diğer kadınlarla konuşmakta ya da köpeğe bakmaktadır. Dingin bir hareketliliği izleyicisine yansıtan resmin sol köşesinde ise yansı görünen fesli çocuğun gözü fotoğrafçının arkasında bir yere takılmıştır. Üç boyutlu etki yaratacak olan iki kartın sağ taraftaki kopyasında ise çocuk resimden silinmiştir. Kilburn'un bu fotoğrafta bir dini gruba has özellikler yerine İstanbul'a has şehir hayatının belirli özellikleri ve öğelerini yansıtmak istediği anlaşılmaktadır (Resim 5).

Resim 5. Yahudi mahallesi, İstanbul, Türkiye.

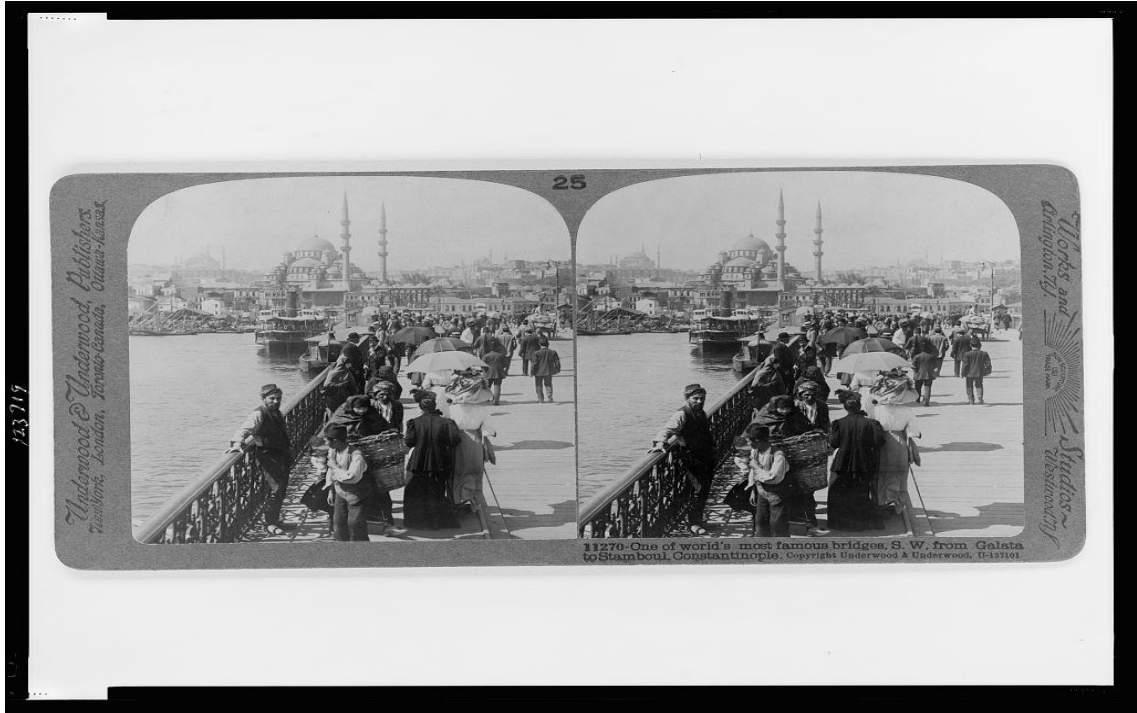
Kaynak: Kongre Kütüphanesi.

Geç on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyılda Osmanlı topraklarını ziyaret edip farklı mekanları resmetmiş olan ve isimlerine Kongre Kütüphanesi'ndeki stereograf kayıtlarında rastlanmayan fotoğrafçılar, çok büyük olasılıkla Keystone View ve Underwood & Underwood gibi şirketler tarafından belirlenmiş görevler kapsamında Avrupa ve Orta Doğu gezileri düzenlemiş, İstanbul'un özellikle tarihi yarımadasında fotoğraflar çekmiş ve bu görseller Birleşik Devletler'de stereograf kartları olarak satılmıştır. Dönemin bu üç boyutlu popüler "sanal turizm" gezilerinde ön plana çıkan mekanlardan biri Aya Sofya Camii'dir. Örneğin, 1919 yılında yayımlandığı düşünülen Keystone View Şirketi'ne ait bir stereograf kartında Aya Sofya ile ön planda yürüyen ve bir at arabasıyla gezen İstanbullular'ın fotoğrafı kullanılmıştır.⁹ Underwood & Underwood Şirketi'ne ait olan ve yaklaşık 1913 senesinde piyasaya sürülen stereografa ise "dünyanın en meşhur köprülerinden biri" olan Galata Köprüsü görülmektedir ve günün kalabalık bir saatinde şehrin bu önemli mıntıkasının nasıl olduğu karta bakan kişiye hareket duygusu çok iyi bir şekilde hissettirilerek yansıtılmıştır. Arkada Yeni Cami'nin görüldüğü resimde köprü'nün üstü oldukça kalabalıktır ve güneşten korunmak için çeşitli renklerde şemsiyeler açmış olan farklı

⁹ *Aya Sofya Camii, İstanbul, Türkiye*, erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/99471975/>.

milletlerden insanlar yürümektedir. Çarşafli bir kadının yanından geçmekte olan Batılı kadınların sırtları fotoğraf makinasına dönüktür. Köprüye yaslanmış olan adam ise, en önde yürüyen hamaldan farklı bir şekilde kameraaya doğru bakmaktadır (Resim 6).

Resim 6. Dünyanın en meşhur köprülerinden biri, G. B. Galata'dan Stamboul'a, İstanbul

Kaynak: Kongre Kütüphanesi.

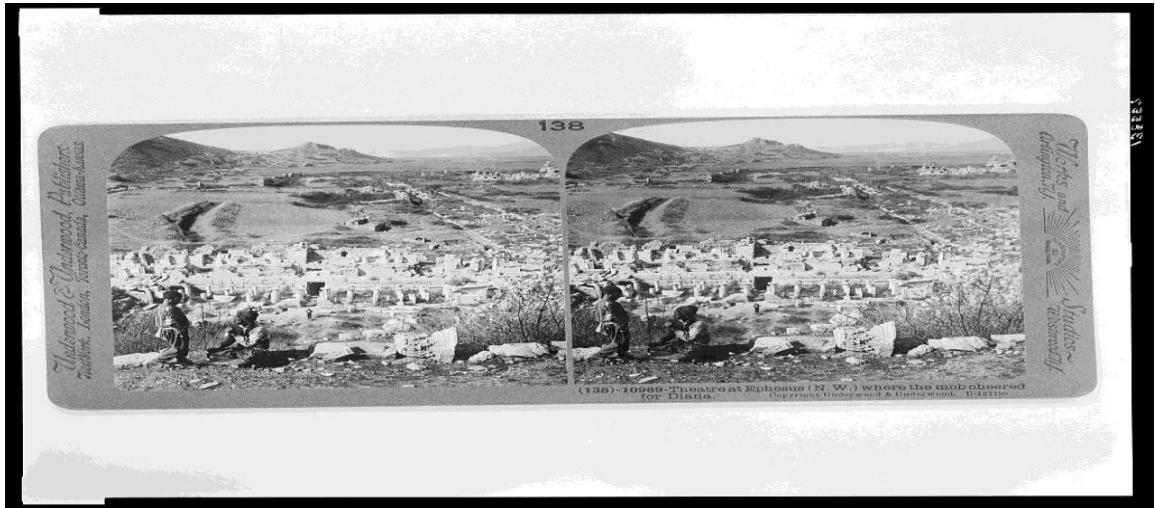
Bahsi geçen döneme ait Amerikan stereograf kartları arasında İstanbul dışındaki imparatorluk şehirlerini Amerikalı meraklılarına sunan fotoğraflar da bulunmaktadır. Şüphesiz İzmir bu kentlerin başında gelmektedir ve farklı şekilde kartlara yansıtılmıştır. İzmir'e ait panoramik betimlemeler ve liman fotoğraflarının yanı sıra gündelik hayata dair tasvirler de bulunmaktadır. Örneğin, 1906 yılında yayımlanmış ve üzerine yanlış bir şekilde "Suriye" ibaresi eklenmiş olan bir stereograf kartta, sokakta panjurları kapalı bir binanın önünde keçilerinden birini sağan ve yüzü görünmeyen fötr şapkalı bir adam ve arkada elleri belinde kameraaya bakan bir erkek çocuk bulunmaktadır.¹⁰ Verilebilecek diğer örneklerden biri ise, yaklaşık 1903 senesinde piyasaya sürülmüş olan ve Selanik'te gündelik hayatın nasıl olduğunu yansıtan stereograf kartıdır. Fotoğrafta at sırtında et satan bir kasabın etrafında biriken yetişkin ve çocuklardan oluşan bir grup bulunmaktadır. Kameraaya bakan müşterilerin çoğunluğu feslidir, bir erkek çocuğu ise şapka takmaktadır. Stereografin hem görsel hem de yazılı olarak vurguladığı ayrıntılar, "at sırtında et dükkamı" ve resmin arka planını kaplayan binaların ortasında duran antik Roma kemeridir (Resim 7).

¹⁰ Sokak manzarası, İzmir, Suriye [Yani Türkiye], erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/200963228/>.

Resim 7. Bir Roma kemerinin yanında “at sırtında et dükkanı”, Selanik, Türkiye.**Kaynak:** Kongre Kütüphanesi.

Osmanlı'nın resmedildiği stereograf kartlar arasında Antik Yunan ve Roma tarihini anımsatmak için hazırlanmış olanları da kayda değer sayıdadır. Bu sınıflandırma için verilebilecek bir örnek Efes ile ilgilidir (Resim 8).

Resim 8. Kalabalığın Diana için tezahürat yaptığı Efes Tiyatrosu (K. B.).**Kaynak:** Kongre Kütüphanesi.

Efes Tiyatrosu'nu kuzeybatı yönünden gösteren fotoğraf, harabelerin bir zamanlar Romalılar'ın vahşi doğa ve av tanrıçası olan Diana¹¹ için tezahürat yaptığı bir mekan olduğunu anımsatmaktadır. Stereograf tanrıçanın tabiat ile olan bağlantısını çağrıştırır bir şekilde doğa ile harabeleri bir araya getirmiştir. Resmin arka kısmında, harabelerin önünde tek başına duran bir adam seçilmektedir. Yukarıda ise yerde oturan genç bir adamın

¹¹ Tanrıçanın Antik Yunan'da ismi Artemis'tir.

yanında bir erkek çocuğu durmakta ve sağ taraflarında Amerikalılar'ın öykündüğü ve kendi geçmişleriyle özdeşleştirdiği Roma İmparatorluğu'nu hatırlatan bir korint sütun başlığı bulunmaktadır.

Sonuç

On dokuzuncu yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin aralarındaki resmi ilişkileri başlattığı dönem oldu. Her ne kadar fiziksel olarak birbirlerinden çok uzak ülkeler olsalar da, dönemin getirdiği siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler farklı açılardan Osmanlı ve Amerikan devletlerini birbirine yaklaştırdı. Amerikalılar'ın Osmanlı'ya bakış açısı, Batı'nın Doğu'yu ötekileştirerek ve kendisine göre tanımlayarak betimlediği oryantalist düşüncenin etkisi altında gelişti. Uzak, egzotik ve çok farklı zenginliklere sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, tüm Batılılar gibi Amerikalılar'ın da keşfetmek istediği bir yer haline geldi. Aynı zamanda, 1820'li yıllardan itibaren misyonerler tarafından başlatılan propaganda kapsamında, Amerikalılar'ın zihninde Türkler hakkında olumsuz fikir ve imgeler geliştirildi. On dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın ilk dönemlerinde, Avrupa ve de özellikle Birleşik Devletler'de toplumun her katmanını görsel olarak etkilemiş olan stereograf kartları, Batı dünyasına Osmanlı İmparatorluğu ve halkı hakkında görsel ve de oldukça yanlış(ş) bilgiler taşıdı. “*Sanat ve bilim ile bir araya getirildiğinde oryantalizm Batı için fotoğraf sayesinde Doğu'ya ilişkin geniş bir ‘bilgi’ dağarcığı üretti*” (Gülaçtı, 2018, s. 86). Batı'nın Osmanlı İmparatorluğu hakkında yaratmış olduğu hayali dünyaya dair yanlış kanılar, stereograf kartlarının yarattığı üç boyutlu evrende kendini çok daha etkili bir şekilde gösterdi. Batılı'nın dimağına uzun zaman önce yerleşmiş olan farazi harem kavramı, bu fotoğraflarda bir defa daha gerçekten uzak bir kapsamda Amerikalı tüketiciye sunuldu. Orta Doğu'yu ziyaret eden fotoğrafçılar, yollarının üzerinde rastladıkları anıtları ve harebeleri kendi geçmişlerinin birer parçası olarak görürken, bu coğrafyada yaşayan insanları fotoğraflarında isimleri belli olmayan ırksal ve kültürel stereotiplere dönüştürdü ve “*şanlı bir geçmişin yozlaşmış veya değersiz halefleri*” olarak gösterdi (Hannosh, 2016, s. 6). Bu durum, Batılı fotoğrafçıların ziyaret edip resimlerini çektiği tüm “öteki” millet ve kültürler gibi Osmanlı İmparatorluğu için de geçerliydi. Birleşik Devletler'de gerçekleştirmek istedikleri “*sanal turizm*” gezileri kapsamında uzunca bir müddet milyonlarca Amerikalı tarafından satın alınıp ilgiyle incelenmiş olan birçok stereograf kartında, Amerikan şehirlerinden ve günlük yaşamından oldukça değişik olan ve bu yüzden ilgi uyandıran Osmanlı şehirlerindeki medeniyet ve çok kültürlü gündelik hayatı vurgulayan dış mekanlar, binalar ve insanlar betimlendi. Fakat yansıtılan bu hayranlık ve ilginin yanı sıra Batı'nın Doğu'ya bakış açısında saklı olan ötekileştirme ve olumsuz özelliklerle bağdaştırma dürtüsü de güçlü bir şekilde hakim olmaya devam etti. Edward Said'in deyimiyle “*hayali Doğu*” bir sembolden çok her zaman bir imge ve görsel bir betimleme oldu (Kalmar, 2012, s. 27). Diğer birçok görsel araçta vurgulandığı gibi, ilerleyen zamanlarda hakim olmaya devam edecek olan ve “*ötekini*” betimleyen olumlu ve olumsuz imge ve stereotipler modern zamanların ilk sanal gerçeklik aracı olan stereograf kartlarında da kendilerini açık bir şekilde gösterdi.¹²

¹² Osmanlı'da Avrupa'nın nasıl betimlendiğini incelemek için bakınız: İbrahim Şirin (2006). *Osmanlı imgeleminde Avrupa*. Ankara: Lotus Yayınları.

Kaynakça

- [1] Akçadağ, Gökür (2012). Akdeniz’de Türk-Amerikan ticari ilişkilerinin başlamasında Kaptan William Bainbridge’in İstanbul seyahatinin önemi. *Tarih Dergisi*, 54 (2011/2), 121-148.
- [2] Akın, Veysi (2004). Amerika’da ilk Türk lobisi: Türk Teavün Cemiyeti (Turkish Welfare Association), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20, no 59, 453-521.
- [3] *Aya Sofya Camii* (y.1919). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/99471975/>.
- [4] Batzli, Samuel A. (1997). *The visual voice: ‘armchair tourism,’ cultural authority and the depiction of the United States in early twentieth-century stereographs* (Yayımlanmamış doktora tezi), Urbana-Champaign Illinois Üniversitesi, ABD.
- [5] *Bir Roma kemerinin yanında “at sırtında et Dükkanı”*, *Selanik, Türkiye* (1903). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2018650393/>.
- [6] *Dondurma satıcısı, İstanbul, Türkiye* (y.12 mart 1898). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2006679647/>.
- [7] *Dünyanın en meşhur köprülerinden biri, G. B. Galata’dan Stamboul’a, İstanbul* [y.1913]. [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/99471966/>.
- [8] Erhan, Çağrı (2004). Main trends in Ottoman-American relations. Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan. *Turkish-American relations: Past, present and future* içinde (3-25). New York ve Londra: Routledge.
- [9] Godbey, Emily (2012). ‘Terrible fascination’: Civil War stereographs of the dead. *History of Photography*, 36, no. 3, 265-274. doi:10.1080/03087298.2012.672225.
- [10] Gülaçtı, İsmail Erim. Oryantalizmin ellerindeki fotoğraf: Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyıl fotoğrafçılığında ‘öteki’nin mikrokozmosu olarak yansması. *Art-Sanat Dergisi*, 10, 81-120.
- [11] Hannavy, John (2007) . *Encyclopedia of nineteenth-century photography*. 1. cilt. New York ve Londra: Routledge.
- [12] Hannoosh, Michèle (2016). Practices of photography: circulation and mobility in nineteenth-century Mediterranean. *History of Photography*, 40, no. 1, 3-27. doi:10.1080/03087298.2015.1123830.
- [13] *Haremde ziyafet: tipik kostümler ve mobilya* (y.23 Mayıs 1913). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2003653814/>.
- [14] *Haremin gözdeleleri, İstanbul, Türkiye* (y.10 Ocak 1900). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2002736695/>.
- [15] *Haremin gözdeleleri, İstanbul, Türkiye* (y.1893). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2003671186/>.

- [16]Kalmar, Ivan (2012). *Early orientalism: Imagined Islam and the notion of sublime power*. New York ve Londra: Routledge.
- [17]"Kaleydeskopun mucidi". Brewster Cemiyeti. Erişim adresi: <https://brewstersociety.com/kaleidoscope-university/sir-david-brewster/>.
- [18]*Kalabalığın Diana için tezahürat yaptığı Efes Tiyatrosu (K. B.)* (y.1911). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2009632273/>.
- [19]Köse, İsmail (2013). İstanbul büyükelçisi H. Morgenthau'nun Türk algısı, *Tarih Dergisi*, 56(2012/2),55-85.
- [20]Malin, Brenton J (2007). Looking white and middle-class: Stereoscopic imagery and technology in the early twentieth-century United States. *Quarterly Journal of Speech*, 93, no. 4, 403-424. doi:10.1080/00335630701593998.
- [21]Morton, Marilyn Faye (1998). *The social stereoscope: Issues in American cultural history* (Yayımlanmamış doktora tezi), Emory Üniversitesi, ABD.
- [22]Parmeggiani, Paolo (2016). From Grand Tour to virtual tour: Italy through the stereoscope in 1900. *Visual Studies*, 31, no. 3, 231-247. doi:10.1080/1472586X.2016.1209985.
- [23]Plunkett, John (2013). 'Feeling seeing': Touch, vision and the stereoscope. *History of Photography*, 37, no. 4, 389-396. doi:10.1080/03087298.2013.785718.
- [24]Saïd, Edward W. (2014). *Orientalism*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
- [25]*Sokak manzarası, İzmir, Suriye [yani Türkiye]* (y.1906). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2009632287/>.
- [26]Stakelon, Pauline (2010). Travel through the stereoscope. *Media History*, 16, no. 4, 407-422, doi:10.1080/13688804.2010.507476.
- [27]Trachtenberg, Alan (1989). *Reading American photographs: Images as history, Mathew Brady to Walker Evans*. New York: Hill and Wang.
- [28]*The Evening World*, New York (5 Temmuz 1905). Erişim adresi: <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83030193/1905-07-05/ed-1/seq-3/>.
- [29]*Yahudi mahallesi, İstanbul, Türkiye* (y.12 Mart 1898). [Fotoğraf]. Erişim adresi: <https://www.loc.gov/item/2006679648/>.
- [30]Yılmaz, Şuhnaz (2015). *Turkish-American relations, 1800-1952: Between the stars, stripes and the crescent*. New York ve Londra: Routledge.
- [31]Zone, Ray (2007). *Stereoscopic cinema and the origins of 3-D film, 1838-1952*. Lexington: The University Press of Kentucky.

Bir Tekstil Ürünü ve İkonografik Objeler Olarak Mappa Kullanımı¹ Dürmuş Ersun²

Mardin Artuklu University, Doctor Research Assistant, Department of Archeology, Mardin, Turkey

Received-Accepted: 13.02.2020-13.04.2020

Research Article

Öz

Mappa ketenden dokunan bir tekstil üründür. Bir tekstil ürünü olmasının yanı sıra ikonografik amaçlı kullanımı da bilinmektedir. Çalışmada hem tekstil ürünü hem de ikonografik bir obje olarak mappa Roma Dönemi ve Geç Antik Çağ buluntu örnekleri aracılığıyla değerlendirilmektedir. Buluntuları oluşturan temel materyaller arasında heykeller, kabartmalar, lahitler, mozaikler ve tablolar yer almaktadır. Çoğunlukla literatür sözlüklerinde sınırlı olarak kendisine yer bulabilen mappanın bir tekstil ürünü olmasının ötesinde çeşitli anlamlar barındırdığı antik ve modern kaynaklar yardımıyla desteklenmektedir. Burada öncelikli olarak mappanın tanımı ve işlevine değinilmiştir. Akabinde arkeolojik buluntular yardımıyla ikonografik değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak ise mappa tekstil ürününe hem antik hem de modern kaynaklar aracılığıyla yüklenen özelliklerin desteklenip desteklenmediği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mendil, Peçete, Havlu, Statü Göstergesi, Tekstil Ürünü

The Use of Mappa as a Textile Product and Iconographic Object

Abstract

Mappa is a textile product which is woven from linen. In addition to being a textile product, it is also known to use for iconographic purposes. In this study, mappa is evaluated both as a textile product and as an iconographic object through the Roman Period and Late Antiquity finds. Among the basic materials that the finds are statues, reliefs, sarcophagi, mosaics and diptych. It is supported by ancient and modern sources, where it contains various meanings beyond being a textile product, which can find a limited place in literature dictionaries. Here, firstly, the definition and function of mappa is mentioned. Then, the iconographic evaluation was made with the help of archaeological finds. As a result, it examined whether it is supported or not the features loaded on the mappa textile product through both ancient and modern sources.

Keywords: Handkerchief, Napkin, Towel, Status Indicator, Textile Product

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² ersundurmus@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9559-8313

Giriş

Mappa kelimesinin Kartaca kökenli olduğu aktarılmakla birlikte gündelik hayatta peçete ya da mendil olarak kullanılmaktadır(Smith, 1884, s. 615). *Mappa* ikonografik objesine ilişkin bilgiler antik kaynaklardan Martial, Suetonius ve Lydus'un aktarımlarından bilinmektedir(Suetonius, s. 22; Martial, 12.29; Lydus I, c. 32) ve somut örnekler heykeller, kabartmalar, mozaikler, fildişi tablolar ve lahitler yardımıyla takip edilebilmektedir(**Resim 1-11**). Mevcut arkeolojik veriler ve antik kaynaklar bağlamında *mappanın* hem günlük kullanıma hem de ikonografik amaçlara hizmet eden bir tekstil ürünü olduğu ortaya çıkmaktadır (Smith, 1884, s. 276, 615; Hurschmann, 1999, s. 829). Ancak mevcut arkeolojik verilerde antik kaynaklarda aktarılan çerçevenin dışına çıkıldığında gözlemlenmektedir (Smith, 1884, s. 276; Hurschmann, 1999, s. 829). Bu bağlamda antik kaynaklarda aktarılan bilgilere yer verilmekle birlikte ele alınan kapsamının dışındaki kullanım alanları ve özellikleri mevcut buluntular yardımıyla yorumlanmaktadır.

Tanımı ve Kullanım Alanları

Mappa ketenden dokunan ya yüzü kurulamak ya da yüzdeki teri silmek amacıyla havlu, mendil veya peçete olarak kullanılan bir tekstil ürünüdür(Smith, 1884, s. 276, 615; Hurschmann, 1999, s. 829; Özgan, 2003, s. 2; Köse, 2005, s. 99). Havlu ya da mendil olarak kullanımının yanı sıra tekstil ürünü olarak ziyafet sofralarında peçete olarak kullanımı bilinmektedir (Smith, 1884, s. 276, 615; Hurschmann, 1999, s. 829). Yanı sıra *mappanın* havlu ya da mendil olarak insanlar aracılığıyla birbirine takdim edilen popüler bir hediye olduğu aktarılır (Martial, 5.18.1). Tekstil ürünü sadece günlük kullanımla sınırlı kalmayıp ikonografik bir obje olma özelliği de barındırmaktadır. *Circus Maximus* alanlarında oyunlara sponsor olan kişi başlangıç kapısının üzerindeki sundurmada yerini almaktaydı ve oyunları başlatmak üzere beyaz renkli *mappa* ile işaret vermekteydi(Bell, 2014, s. 494; Gibbon, 1831, s. 664 vd.). Lydus *mappayı* konsüllerin kullandığı bir statü göstergesi olarak aktarmaktadır(Lydus I, c. 32). Mal varlığının belgelenmesi adına arazi kayıtlarının tutulduğu bir taşıyıcı materyal olarak kullanıldığı Özgan tarafından aktarılan bir diğer ikonografik özelliktir(Özgan, 2003, s. 2).

İkonografik Yaklaşım

Mappa toga giyimli örneklerde sıklıkla karşılaşılan ikonografik objelerden birisidir. Aphrodisias'tan Flavius Palmatus (**Resim 1**) Karia valisi ve eyalet yöneticisidir (Smith, 1999, s. 168). Flavius Palmatus sol elinde *sceptre* sağ elinde ise *mappa* tutmakta ve ayağında statüsünün gereği *calceus senatorius* giyimlidir. Ephesos'lu Stephanus (**Resim 2**)'ta tip ve üslup bakımından benzer kompozisyonda yontulmuştur. Konsül ünvanına sahip Stephanus'ta sol elinde *sceptre* sağ elinde ise *mappa* tutmaktadır. Her iki örneğin statü amaçlı Roma botları ve yazıtlı olarak ele geçmesi senatör kimliklerini doğrulamaktadır. Her iki Anadolu temsiline tip ve üslup bakımından benzer örnekler Roma'dan konsül heykellerinde de takip edilebilmektedir (**Resim 3**). *Toga* bilindiği üzere sadece Roma vatandaşlığına sahip bireylerce giyilebilen ayrıcalıklı bir elbisedir (Fejfer, 2008, s. 184). MÖ 1. yüzyıldan MS 6. yüzyıla kadar formlarında değişikliğe uğradığı bilinmekle birlikte kesintisiz bir biçimde *toga* giyimi gerçekleştirilmiştir (Fejfer, 2008, s. 184 vd.). Ancak *toga* giyimli olmayan *paenula* giyimli

figürlerinde (**Resim 4**) *mappa* tutmaları *toga* elbisesiyle statü durumuyla ilişkili bir biçimde taşınmadığına işaret etmektedir. Theodosius *Obeliskinde* altlığın güney batı kenarında 5 *paenula* giyimli figürün (Bruns ve Krauss 1935, s. 53, res. 62, 68-69; Wrede, 1995, s. 548) senatör ya da konsülleri işaret etmediği belirtilmektedir (Smith, 1999, s. 180). Bu durum “MS 4. yüzyıl ile birlikte *toganın* giyiminin sadece üst düzey yöneticilerle sınırlı kalmadığı ve elbisenin bir parçası şekline büründüğü” şeklinde yorumlanmaktadır (Smith, 1999, s. 180; Bühl, 2001, s. 198; Cameron, 2015, s. 260). Smith, ayrıca bu konuya ilişkin “Geç Antik Dönemle birlikte *mappanın* zamanla oyunlara coşkulu katılımı yansıtmak adına bir işlev kazandığı” şeklinde görüş bildirir (Smith, 1999, s. 180). Suetonius’un aktarımından sirk alanlarındaki kullanımına ilişkin bilgiler gelmektedir. Suetonius, Nero Döneminden itibaren, sirk alanlarında oyunları başlatmak için bir işaret aracı olarak kullanıldığını belirtir (Suetonius, Nero 22). Bu durumda *mappa* sirk alanında bir konsülü ya da oyunlara sponsor olan şahsı gösterir ve ikonografik unsur ile verilen işaretin ardından oyunlar başlatılırdı (Bell, 2014, s. 494; Foss, 1983, s. 204, 207, dnp. 41; Smith, 1999, s. 180). *Historia Augusta* içerisinde de ketenden dokunan mendillerin işaret vermek amacıyla kullanıldığı aktarılmaktadır (H. A. Aurelian 48,5). Bu bağlam oyunlar çerçevesindeki kullanımını destekler niteliktedir. İstanbul Theodosius Obeliski kaidesindeki betimlerde (Bruns ve Krauss 1935, s. 53, res. 62, 68-69; Wrede, 1995, s. 548) oyunlar çevresindeki kullanımını destekleyen somut birer örnektir.

Özgan Konya ve çevresinden ele geçen lahitler üzerindeki *mappa* betimlerini mal varlıklarının aktarıldığı bir zenginlik göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Özgan, 2003, s. 2). Benzer kompozisyonda betimlenen lahitte betimlenen her iki kadın figürü (**Resim 5-6**) *himation* (Latin *pallium*) giyimlidir ve oturur biçimde betimlenmiştir. Her iki figürün sağ eli boynuna uzanırken sol eli ise *mappa* tutar biçimde betimlenmiştir. *Mappanın* lahit betimlerinde bir şeyler anlatması toplumsal bir mesaj aktarması olasıdır. Gerek Yunan gerekse de Roma Dönemi lahitleri üzerinde resimsel anlatımlara yer verilmektedir. Resimsel anlatımlara Polyksena (Ateşlier ve Öncü, 2004, s. 45 vd.) ve sözde Kardeşler lahdi (Fejfer, 2008, s. 192, res. 116-119) üzerinden örnek verilebilir. Polyksena lahdinde genç bir kızın kurban ediliş mitosuna (**Resim 7**) yer verilirken sözde Kardeşler lahdinde kişinin hayırseverlik ve senatörlük rütbesine ilişkin anlatımlara (**Resim 8**) yer verilmiştir. *Mappalı* figürlerinde bu çerçevede irdelendiğinde rastlantısal bir biçimde lahitlerde yontulmuş oldukları düşük bir ihtimal olarak kalmaktadır. Büyük bir olasılıkla *mappa* bir anlam ifade ediyor olmalıydı.

Lydus *mappayı* konsüllerin kullandığı bir statü göstergesi olarak yorumlar (Lydus I, c. 32). Londra’da sergilenen fildişi tablolar (**Resim 9-10**) Lydus’un görüşünü destekler niteliktedir. İlk tabloda (**Resim 9**) tahtta oturan konsül sağ elinde *mappa* sol elinde ise kartal topuzlu *sceptre* (kraliyet asası) tutmaktadır. Halikarnassoslu Dionysios kartal topuzlu *sceptrenin* kraliyet ailesinin temsili anlamına geldiğini aktarır (Halikarnassoslu Dionysios, 3.61.2). Geç Antik Dönem *togası* giyimli figürün elbisesinde senatörlerin statülerini belirten yaka hattı *lorumu* işlenmiştir. Ayrıca tahtta oturan figür ayağında *calceus senatorius* (Roma botu) giyimlidir. Yazıtı bulunmayan örneğin *sceptre*, *calceus senatorius* ve elbiseye işlenen *lorum* yakası detayı senatör kimliğini doğrulamaktadır. Bir diğer tablo yazıtlıdır (**Resim 10**). Yazıtın Orestes’in ismine ve konsüllük rütbesine sahip olduğuna ulaşılmaktadır (Goette, 1990, s. 171). Tahtta oturur biçimde betimlenen Orestes sağ elinde *mappa* sol elinde ise büst biçimli *sceptre* (kraliyet asası) tutmaktadır. Büst *sceptre*lerin imparatorların mührü niteliğinde olup

konsüllere yetki vermek amacıyla kullanıldığı aktarılmaktadır(Delbrueck, 1929, s. 61-62). Günümüzdeki vekalet sistemleri bu duruma benzer örnek olarak verilebilir. Madrid Mozaik müzesinde sergilenen örnek (Goette, 1990, s. 175) tahta oturmakta (**Resim 11**) ve yazıtı bulunmamaktadır. *Toga* giyimli betim sağ elini karşısındaki hizmetkarına uzatıp bir şeyler anlatırken betimlenmiş olup sol elinde ise *mappa* tutmaktadır. *Toga* altında giymiş olduğu gömleğin (tunik) senatörlere özgü erguvan kalın renkli *clavus latus* yakası betimlenmiştir. Söz konusu erguvan kalın renkli yaka hattının kişinin senatör kişiliğine işaret ettiği araştırmacılar aracılığıyla belirtilmektedir (Fejfer, 2008, s. 186; Gehn, 2012, s. 61). Buradan hareketle eserin senatör karakteri doğrulanabilmektedir. Ayrıca tablo 1 de belirtilen bütün figürlerin senatör rütbesi de Lydus'un aktarımını desteklemektedir.

Sonuç

Bugüne kadar *mappa* ile ilgili yayımlanmış Türkçe bir kaynak bulunmamakla birlikte ağırlıklı olarak yabancı dilde yazılmış literatür sözlüklerinde *mappa* konusu ele alınmaktadır. Heykeller, kabartmalar, lahitler, mozaikler ve fildişinden tablolarla sıklıkla karşılaşılan *mappanın* Türkçe terminoloji içerisinde havlu, peçete ya da mendil olarak kullanılan bir tekstil ürünü olduğu ortaya konulmaktadır. *Mappanın* bilinen anlamlarından birisi yemek masalarında peçete olarak kullanıldığı bir diğeri ise ter bezi olarak kullanıldığıdır. Günümüzde de ziyafet sofralarında çeşitli kumaşlardan dokunan peçetelerin kullanımı bilinmektedir. Yemek masalarında günümüzde kullanılan kumaştan peçeteler nezaket göstergesi niteliği taşıdığı gibi aynı zamanda elbisemizi yemek lekelerinden korumaktadır. Ter silmek amacıyla ise günümüzde çeşitli kumaşlardan dokunan mendilleri kullanımı bilinmektedir. Özellikle tarım alanlarındaki işçilerin çalışırken yoğun ter atmalarının akabinde sıklıkla kullandıkları bir materyal niteliğindedir. Bu bağlamdaki kullanımları peçete ve mendil olarak geçmişten günümüze uzanan bir geleneğin devamlılığına işaret etmektedir. Gerek bağımsız heykelerde (**Resim 1-3**) gerekse de fildişinden yontulan tablolar (**Resim 9-10**) ve mozaiklerdeki (**Resim 11**) senatör betimleri Lydus'un aktarımını doğrulamaktadır. Ancak Obelisk betimlerinde (**Resim 4**) konsül ya da senatör rütbesine sahip olmayan figürlerinde *mappa* taşınması muhtemelen zamanla hem senatörler hem de halk sınıfı arasında günlük kullanıma ait bir anlama büründüğüne işaret etmektedir. Sirk alanlarında oyunları başlatmak üzere işaret vermek amacıyla kullanımı bilinmektedir. Günümüzde Olimpiyat ya da spor müsabakalarında söz konusu başlangıç bayraklar aracılığıyla yapılmaktadır. İşaret vererek oyunları başlatma geleneği geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Bu bağlamda geçmişten gelen bir geleneğin devamlılığı niteliğindedir. Arkeolojik malzemenin değerlendirildiği bazı kaynaklarda ise günümüz araştırmacıları aracılığıyla antik kaynaklardaki anlatımının dışına çıkan anlamlar ileri sürülmüştür. Özgan tarafından lahitlerde (**Resim 5-6**) betimin bir zenginlik göstergesi anlamına geldiği aktarılmaktadır. *Mappanın* malzemesi ketendir. Keten, papirüse oranla daha dayanıklıdır. Bu bağlamda taşınmaz mal varlıklarının keten üzerine işlenmesi olasıdır. *Toga* giyimli örneklerde *mappa* ikonografik objesiyle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Dönemin popüler giysisinin *toga* olması sebebiyle elbise ve *mappa* ikonografik objesinin sıklıkla birlikte görülmesi olasıdır. Hem erkek hem de kadın figürlerinin *mappa* taşınması cinsiyet ayrımı gözetmeksizin taşınan bir ikonografik obje olduğuna işaret etmektedir. Somut arkeolojik verilerde (**Resim 1-11**) hem sağ hem de sol elde taşındığı görülmektedir. Bu nedenle taşınmasında bir kompozisyon birliği olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Kaynakça

- [1] Ateşlier, Suat ve Öncü Emre(2004), “Gümüştay Polyksena Lahiti Üzerine Yeni Gözlemler: Mimari ve İkonografik Açıdan Bakış”, Olba, s. 10(45-88).
- [2] Bammer, Anton; Fleischer, Robert; Knibbe, Dieter(1974), Führer durch das Archäologische Museum in Selçuk-Ephesos, Österreichisches Archäologisches Institut, Wien.
- [3] Bell, Sinclair(2014), “Roman Chariot Racing: Charioteers, Factions, Spectators”, in: Paul Christesen ve Donald G. Kyle (Eds.) A Companion to Sport and Spectacle in Greek and Roman Antiquity, Chichester, Wiley-Blackwell.
- [4] Bruns, Gerda ve Krauss, Friedrich(1935), Der Obelisk und seine Basis auf dem Hippodrom zu Konstantinopel, Universum Druckerei, İstanbul.
- [5] Bühl, Gudrun(2001), “Eastern or western ? – that is the question. Some notes on the new evidence concerning the eastern origin of the Halberstadt diptych”, Acta ad archaeologiam et artium historian pertinentia, sayı 15, (193-203).
- [6] Cameron, Alan(2015), “City Personifications and Consular Diptychs”, Journal of Roman Studies, sayı 105, (250-287).
- [7] Delbrueck, Richard(1929), Die Consulardiptychen und verwandte Denkmäler, Berlin, W. de Gruyter.
- [8] Duman, Bahadır(2015), “Tripolis ad Maeandrum 2014 Yılı Kazı, Onarım ve Koruma Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı, sayı 37/1, (563-584).
- [9] Erim, Kenan(1974), “Aphrodisias in Caria. The 1972 Campaign of Excavations”, Türk Arkeoloji Dergisi, sayı 21/1, (37-57).
- [10] Fejfer, Jane(2008), Roman Portraits in Context, De Gruyter, Berlin.
- [11] Foss, Clive(1983), “Proconsul of Asia and Related Statues”, Harvard Ukrainian Studies, sayı 7, (196-219).
- [12] Gehr, Ulrich(2012), Ehrenstatuen in der Spätantike: Chlamydati und Togati, Reichert, Wiesbaden.
- [13] Gibbon, Edward(1831), The History of the Decline and Fall IV, Paris.
- [14] Goette, Hans Rupprecht(1990), Studien zu römischen Togadarstellungen, Mainz, Verlag
- [15] Philipp von Zabern.
- [16] Halikarnassoslu Dionysios(1940), The Roman antiquities of Dionysius of Halicarnassus 3, in: E. Cary ve E. Spelman (Eds.), London, Harvard University Press.
- [17] Hirschmann, Rolf(1999), “Mantale=Mappa”, Der Neue Pauly, sayı 12/1, (829-830).
- [18] Hirschmann, Rolf(1999), “Toga”, Der Neue Pauly, sayı 12/1, (654-655).

- [19] İnan Jale ve Rosenbaum Elisabeth(1966), Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor, Oxford University Press, London.
- [20] Kollwitz, Johannes(1941), Oströmische Plastik der theodosianischen Zeit, Boston De Gruyter, Berlin.
- [21] Köse, Veli(2005), Nekropolen und Grabdenkmäler von Sagalassos in Psidien in hellenistischer und römischer Zeit, Brepols, Belgium.
- [22] Lydus, Johannes(2006), Des magistratures de l' État romain, in: Michel Dubuisson-Jacques Schamp(Eds.), Les Belles Lettres, Paris.
- [23] Magie, David(1932), Historia Augusta III: The Two Valerians. The Two Gallieni. The Thirty Pretenders. The Deified Claudius. The Deified Aurelian. Tacitus. Probus. Firmus. Saturnius, Proculus and Bonosus. Carus, Carinus and Numerian, Harvard University Press, Cambridge.
- [24] Martial(2017). Epigrams, in: Gideon Nisbet(Ed.), Oxford University Press, Oxford.
- [25] Özgan, Ramazan(2003), Die kaiserzeitlichen Sarkophage in Konya und Umgebung, Habelt, Bonn.
- [26] Smith, Roland Ralph Redfern(1999), "Late Antique Portraits in a Public Context: Honorific Statuary at Aphrodisias in Caria, A.D. 300-600", Journal of Roman Studies, sayı 89, (155-189).
- [27] Smith, William (1884), Greek and Roman Antiquities, New York, Harper and Brothers.
- [28] Suetonius(2003), Nero, in: Brian Herbert Warmington(Ed.), Bristol Classical Press, London.
- [29] Wrede, Henning(1995), "Rez. zu: Studien zu römischen Togadarstellungen", Gnomon, sayı 67, (541-550).

Ekler: Resimler Listesi:

Resim 1: Flavius Palmatus *togalı* heykeli (Gehn, 2012, s. 437, lev. 20).

Resim 2: Stephanus *togalı* heykeli (İnan ve Rosenbaum, 1966, s. 157, no. 202).

Resim 3: Romalı senatör heykeli (Goette, 1990, s. 146, lev. 46,1).

Resim 4: İstanbul Theodosius *Obeliski* kaidesi güneybatı kenarı (Bruns ve Krauss, 1935, s. 53, res. 62).

Resim 5: Konya çevresinden İmparatorluk Dönemi lahdi (Özgan, 2003, s. 2, kat. no. 14).

Resim 6: Konya çevresinden İmparatorluk Dönemi lahdi (Özgan, 2003, s. 2, kat. no. 15).

Resim 7: Polyksena Lahdi (Ateşlier ve Öncü, 2004, lev. 6, fig. 3).

Resim 8: Sözde Kardeşler Lahdi (Fejfer, 2008, s. 192, res. 116).

Resim 9: Londra'da sergilenen fildişinden kabartma tablo (Goette, 1990, lev. 91,1).

Resim 10: Londra'da sergilenen fildişinden iki kanatlı tablo (Goette, 1990, lev. 91,2).

Resim 11: Madrid'de sergilenen mozaik (Goette, 1990, lev. 93, 2).

Ekler

Tablo 1:

No	Kimliği	Unvanı	Bulunduğu Kent/Yapısı	İkonografik Objeler	Kaynak
1	Flavius Palmatus togalı heykeli	Karia Valisi/Senatör	Aphrodisias, Tetrastoon	Sceptre, mappa, calceus senatorius	Erim, 1974: 38, res. 10; Gehn, 2012: 437, no. O31, lev. 20.
2	Stephanus togalı heykeli	Senatör/Magistrat	Ephesos, Kuretler caddesi	Sceptre, mappa, calceus senatorius	İnan ve Rosenbaum, 1966: 157, no. 202; Foss, 1983: 196-219.
3	Togalı heykel (?)	Senatör	Tripolis ad Maeandrum, Agoranın kuzeyinde yer alan oturma platformu	Mappa, calceus senatorius	Duman, 2015: 579.
4	Togalı heykel (?)	Senatör	Ephesos, Kuretler caddesi	Mappa, calceus senatorius	Kollwitz, 1941: 88, no. 11, lev. 32,2; Goette, 1990: 146, no. 6, lev. 45,3.
5	Togalı heykel (?)	Senatör	Ephesos, Sütunlu cadde	Mappa, sceptre, calceus senatorius	Oberleitner, 1959: 97; Bammer ve diğ. 1974, 85.
6	Togalı heykel (?)	Senatör	Roma	Mappa, calceus senatorius	Goette, 1990: 146, lev. 46.1
7	Togalı heykel (?)	Senatör	Roma	Mappa, calceus senatorius	Goette, 1990: 146, lev. 46.2

Resim 1

Resim 2

Resim 3

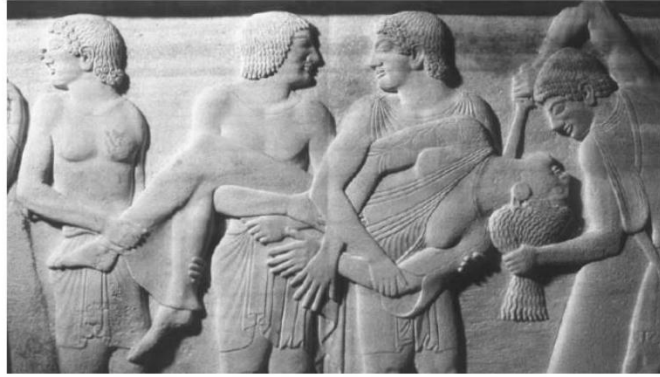
Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

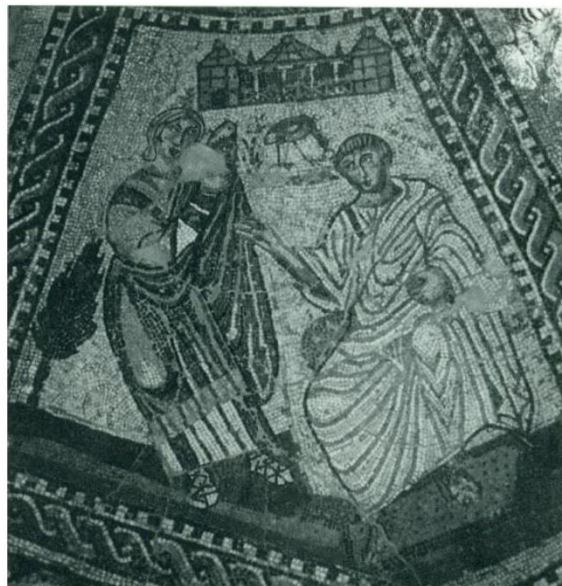
Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Türk Siyasal Hayatında Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: İç ve Dış Siyasette Yaşanan Gelişmelerin Genel Değerlendirmesi¹

Ferhat İlgen²

Yeditepe University, Ph.D, Department of History, İstanbul, Turkey

Received- Accepted: 28.04.2020-02.06.2020

Research Article

Öz

Osmanlı Devleti'nin son 200 yıllık siyasetini, devleti kurtarma planları meşgul etmiştir. 1808 yılında imzalanan Sened-i İttifak'ın ardından Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi Osmanlı Devleti'nin siyasi alanda yaşadığı dönüşümü göstermiştir. 1876 yılında ilan edilen Kanun-ı Esasi ile başlayan meşrutiyet döneminde, Osmanlı siyasetinde partiler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1920 yılına kadar çeşitli aksaklıklara rağmen devam eden meşrutiyet yönetimi, 1923 yılından itibaren tamamen yıkılmış ve yeni bir dönem başlamıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkası'na dönüşmesinden sonra 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuş fakat beklenen netice alınmamıştır. 1945'ten sonra, Türk siyasi hayatında yaşanan iç ve dış gelişmeler neticesinde çok partili sisteme geçiş zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Türk siyasi hayatında çok partili sisteme geçiş sürecinde yaşanan iç ve dış gelişmeler analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1876, 1908, İkinci Dünya Savaşı, Halk Fırkası.

Transition Process to the Multiparty System in Turkish Political Life: General Evaluation of the Developments in Internal and Foreign Policy

Abstract

The last 200 years of the Ottoman Empire's policy has been occupied by plans to save the state. Following the Charter of Alliance which was signed in 1808, the declaration of the Rescript of Gülhane and the Royal Edict of Reform showed the transformation that the Ottoman State experienced in the political field. In the constitutional period started with the Ottoman Basic Law which was declared in 1876, parties started to emerge in Ottoman politics. Constitutional governance which continued until 1920 despite various problems, has been completely destroyed since 1923 and a new period has begun. Following the transformation of the Anatolia and Rumelia Countrywide Resistance Organization into the People's Party, Progressive Republican Party in 1924 and Free Republican Party were established in 1930, but the expected result could not be achieved. After 1945, as a result of internal and external developments in Turkish political life, the necessity of transition to a multi-party system emerged. In this study, internal and external developments in the transition process to multi-party system in Turkish political life will be analysed.

Keywords: 1876, 1908, World War II, People's Party

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² ferhatilgen@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5387-6052

Giriş

Günümüz devletlerinin sahip olduğu siyasi rejimlerin bugün geldiği noktayı analiz edebilmek için tarihsel süreçte hangi aşamalardan geçtiğini bilmek gerekir. Günümüzde demokratik olarak nitelendirilebileceğimiz devletlerde tarihsel süreçleri içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek günümüz siyasi konjonktürüne ulaşabilmişlerdir. Demokrasi kavramı itibariyle kısaca, halkın kendi iradesiyle seçtiği kişilerce idare edildiği bir yönetim şekli olarak tanımlanmıştır. Avrupa’da bu tanıma uygun yönetim şekillerine 19. yüzyıldan itibaren rastlanmıştır. 1215’te İngiltere’de Kral ile asilzadeler arasında imzalanan Magna Carta, demokrasinin başlangıcı olarak gösterilse de böyle kesin bir sonuca varmak mümkün değildir. Nitekim Magna Carta’da halkın iradesinden bahsetmek mümkün değildir. Halkın iradesini ifade eden yönetimlere başlangıçta Amerika’da rastlanmıştır. Amerika’da kendi kendini idare amacı taşıyan town meeting’ler, modern Amerikan demokrasisinin ilk örneği olmuştur (Karpat, 2010, s. 17). Linz ve Stephan, Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post Communist Europe adlı çalışmasında, demokrasiyi modern devleti idare etmek için halka dayanan siyasi bir rejim olarak tanımlamışlardır. Ayrıca demokratik rejim olabilmek için bir demokratikleşme -demokrasiye doğru evrilme süreci- sürecinden geçmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu süreç, devletlerin ya da toplumların sahip olduğu siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel birikimlerine göre farklılık göstermiştir. Devletlerin demokratikleşme süreçlerini inceleyen Samuel Huntington, demokratikleşme dalgası adını verdiği bir sınıflandırma yaparak demokratikleşme sürecini üç ana aşamaya ayırmıştır. 1. Demokratikleşme dalgası, 1820-1926 yılları arasında yaşanmış ve özellikle Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda demokrasiye geçişte artış yaşanmıştır (15 ülke). 2. Demokratikleşme dalgası ise, 1943-1962 yılları arasında gerçekleşmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın demokratik blok tarafından kazanılmasıyla 36 ülke demokrasiye geçiş yapmıştır. Bu süreçte, Türkiye ve Yunanistan’da rejimler demokratikleştirilmiştir. Son olarak gerçekleşen 3. Demokratikleşme dalgası ise, 1974 ve 1990 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1980’lerin sonunda Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni devletlerin bu dönemde demokrasiye geçtikleri görülmüştür (Huntington, 1996, s. 14-20).

Huntington, Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma adlı çalışmasında, adayların seçim sürecinde serbestçe yarıştığı, yetişkin nüfusun tamamının -belirli şartlar dışında- oy kullandığı dürüst ve hakkaniyetli düzenlenen seçimlerin yapılmasını demokrasinin temel ölçütü olarak nitelendirmiştir. Türk siyasi tarihinde ise bu şartlar, 16 Şubat 1950 yılında düzenlenen yeni seçim kanunuyla sağlanabilmiştir (TBMMTD, 16.02.1950, s. 667-697). Türkiye’de 1950 yılına gelinceye kadar demokratikleşme sürecinde uzun bir süreç yaşamış ve nihayetinde demokrasinin temel ölçütlerinin önemli bir kısmını benimseyebilmiştir.

Türk siyasi tarihine bakılacak olursa, demokratikleşme sürecini 19. yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Karpat, Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller adlı çalışmasında, 1808 yılında meydana gelen Sened-i İttifak ile ayanların demokratikleşme sürecinde ilk adımı attıklarını ifade etmiştir. Sonraki süreçte ise, Osmanlı Devleti iç siyasetinde artan talepler ve dış ülkelerden gördüğü baskılarla 3 Kasım 1839’da Gülhane Hatt-ı Hümayunu/Tanzimat Fermanı’nı ilan etmiştir. Fermanla halkın katıldığı taşra ve idare meclislerinin kurulmasını öngören madde demokrasinin gelişmesinde katkılar sağlamıştır (İnalçık, 1964(a), s. 621-622). Benzer şekilde, 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı da halkın yönetime karşı elde ettiği hakları görmek açısından önemli bir örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca bu fermanlar, Osmanlı Devleti’nin Batılı

devletlere karşı olan düşünceleri hakkında fikir vermektedir (Ortaylı, 2010, s. 47-70).

19. yüzyıl sonlarına doğru Türk siyasi hayatının en önemli gelişmelerinden biri olarak gösterilen Kanun-ı Esasi (1876) kabul edilerek meşruti monarşiye bir geçiş sağlanmıştır (Hanioğlu, 2004, s. 388). Karpat, Kanun-ı Esasi ile başlayan I. Meşrutiyet dönemini, demokrasi yolunda atılmış en ciddi adım olarak telakki etmiştir (Karpat, 2010, s. 42). Bu dönemlerin sağladığı koşullar çerçevesinde ortaya çıkan İttihat ve Terakki, Ahrar Fırkası ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası gibi fırkalar dönemin sosyal ve siyasal sınırlarının belirlenmesinde aktif rol oynamışlardır. İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet gibi isimlerinde aralarında bulunduğu bazı Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane öğrencilerinin kurdukları İttihad-ı Osmani -1893'te İttihat ve Terakki oldu-, Osmanlı Devleti'nin son yıllardaki politikalarını yöneten önemli bir yapı haline gelmiştir (Hanioğlu, 2002, s. 476). Prens Sabahaddin'in görüşleri etrafında toplanan Hürriyet ve İtilaf Fırkası ise, Türk siyasi tarihinde kurulmuş ilk büyük muhalif fırka olma özelliğiyle ayrı bir yer edinmiştir (Birinci, 1998, s. 507-510). Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurulmasıyla birlikte demokrasinin de önemli bir koşulu yerine getirilmiştir (Karpat, 2010, s. 46). Ayrıca siyasi partiler ilk defa organize bir teşekkül olarak bu dönemde karşımıza çıkmıştır (Tunaya, 1998, s. 84). Meclis-i Mebusan'ın 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesinden sonra dağıtılmasıyla 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmış ve Türk siyasal hayatında yeni bir dönem başlamıştır (Akyıldız, 2003, s. 247).

1920 yılında meclisin açılmasından itibaren Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bir parti gibi hareket etmiş, 9 Eylül 1923'te ise Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde Halk Fırkası kurulmuştur (Mustafa Kemal, 2019, s. 372, Zürcher, 2007, s. 246). Halk Fırkası'na karşı 1924 (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) ve 1930 (Serbest Cumhuriyet Fırkası) yıllarında muhalefet partiler kurulmuş olsa da beklenen başarı sağlanamamıştır (Tevetoğlu, 1985, s. 44; Cumhuriyet, 18.11.1930, s. 1). İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda yaşanan olumsuzluklar rejime karşı tepkilerin artmasına neden olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde tek parti rejimlerinin eleştirilmesinde ciddi artışlar yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla yükselen bu eleştirilerin temel nedenlerinden birisi de, İkinci Dünya Savaşı'nın tek partili rejimlerle yönetilen devletler (Almanya ve İtalya gibi) tarafından çıkarılmasıdır. Türkiye'de bu dönemde tek parti rejimiyle yönetildiği için dış basın tarafından sıkça eleştirilmiştir (Akandere, 1998, s. 336-339). Bu dönemde, iç ve dış siyasette yaşanan gelişmeler doğrudan Türk siyasal hayatını etkilemiştir (Burçak, 1979, s. 33-35).

Bu çalışmada Türk siyasetinin çok partili hayata geçişi aşamasında yaşanan çeşitli iç ve dış gelişmelerden ve bu gelişmelerin meydana getirdiği sonuçlardan bahsedilecektir. Huntington, Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma adlı çalışmasında, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin dış politikalarda yaşanan gelişmelerle paralel ilerlediğini vurgulamıştır. Bu bilgidен hareketle çalışmada, dış siyasette yaşanan gelişmeler -özellikle İkinci Dünya Savaşı dönemi- incelenecek ve Türk siyasetine etkileri tartışılacaktır. Ardından iç siyasette yaşanan gelişmeler ele alınacak ve sürecin daha iyi analiz edilebilmesi için 1808 yılından itibaren yaşanan siyasal gelişmeler hakkında genel bir bilgi verilecektir. Çalışmanın son kısmında, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmelerden bahsedilecek ve çok partili hayata geçişi hızlandıran

gelişmeler incelenecektir. Bu çalışma söz konusu meseleye ilişkin şu araştırma soruları üzerine yoğunlaşacaktır;

- *Çok partili hayata geçişte yaşanan iç ve dış gelişmeler?*
- *Ekonomik sorunların iç siyasete etkisi var mıdır?*
- *Uluslararası alanda yaşanan gelişmeler; iç siyaseti nasıl etkiler?*

Dış Etmenler

Milletler Cemiyeti kurulduğu ilk yıllarda I. Dünya Savaşı'nın kaybedenlerini üye olarak birliğe almamayı prensip edinmiştir. Fakat sonraki dönemlerde değişen dünya konjonktürüne paralel olarak yeni üyeler almaya başlamıştır. Türkiye ise bu dönemde devam eden Musul Meselesi'nden dolayı İngiltere'nin nüfuzu altında olduğunu düşündüğü bu cemiyete girmeye mesafeli yaklaşırken bu düşünce 1932 yılında değişmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle cemiyete başvuru yoluyla değil, davet yoluyla katılmak gerektiği üzerinde fikir birliği sağlanmıştır (Uçarol, 2019: s. 246). Bu kapsamda cemiyet, 6 Temmuz 1932 tarihinde olağanüstü toplanarak İspanya'nın önerisiyle Türkiye'nin cemiyete davet edilmesine yönelik karar almıştır. Söz konusu karara ilişkin davet M.C. Genel Sekreteri Erik Drummond tarafından Türkiye Bern Elçisi Cemal Hüsnü (Taray) vasıtasıyla Hariciye Vekaleti'ne gönderilmiştir. TBMM Genel Kurulu, 9 Temmuz 1932 tarihli oturumunda dönemin Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Bey (Aras)'in beyanatı okumasının ardından daveti kabul etmiştir (TBMMZC, 09.07.1932, s. 536-543). Ardından 18 Temmuz 1932'de M.C. Genel Kurulu oybirliği ile Türkiye'yi örgüte üye olarak kabul etmiştir (Tuncer, 2017, s. 114).

1930'lu yıllarla birlikte dünya genelinde etkisini gösteren silahlanma yarışı ve İtalya'nın Balkanlar ve Doğu Akdeniz üzerinden hayata geçirmek istediği politikalarından hareketle Türkiye, batı sınırlarını güvence altına almak üzere çeşitli girişimlere başlamıştır. Bu kapsamda daha önce ikili görüşmeler ve anlaşmalar şeklinde gerçekleşen iş birliklerini tek bir antlaşmayla birleştirmek için harekete geçen Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Şubat 1934'te Belgrad'da bir araya gelmiş ve Balkan Antantı'nın taslağını hazırlamışlardır. Daha sonra hazırlanan taslak, 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanarak Balkan Pakti kurulmuştur (Uçarol, 2019, s. 248; TBMMZC, 06.03.1934, s. 17-18).

1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasıyla Türkiye'nin güvenlik endişeleri artmış ve bu kapsamda 8 Temmuz 1937 tarihinde İran, Irak ve Afganistan'ın da aralarında bulunduğu devletlerle Tahran'da bulunan Sadabat Sarayı'nda "*Saldırmazlık Antlaşması/Sadabat Pakti*" imzalamıştır (TBMMZC, 14.01.1938, s. 80; Bilge, 2008, s. 382). Balkan Antantı ve Sadabat Pakti ile doğu ve batı sınırlarını güvence altına alan Türkiye 1930'lu yıllarda değişen koşulları gerekçe göstererek 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması ile beraber imzalanan Boğazlar Sözleşmesi'ni de değiştirmeyi talep etmiştir. Söz konusu sözleşme ile, Marmara Denizi'nde bulunan adalar ile İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında belirli alanların askerden arındırılması, havadan ve denizden serbest geçişin sağlanması olanaklı kılınmıştı. Sözleşme gereği imzalanan koşulların garantörü M.C. olurken, bir Türk temsilci başkanlığında Boğazlar Komisyonu'nda kurulmasına karar verilmişti (Meray, 1973, s. 54-64). Türkiye tarafından sözleşmesinin değiştirilmesi gerektiği ilk kez 24 Mart 1933'te Londra'da düzenlenen "*Silahların Azaltılması ve Sınırlandırılması Konferansı*" nda ortaya atılmış, daha sonra Milletler Cemiyeti'ne

yapılan talep sonrası bir konferansın toplanmasına karar verilmiştir (Uçarol, 2019, s. 252-254). 22 Haziran-20 Temmuz 1936 tarihlerinde İsviçre'nin Montreux (Montrö) kentinde düzenlenen konferansın sonunda İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin desteğiyle Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır (TBMMZC, 31.07.1936, s. 272). Yeni bir savaşın çıkma olasılığının yükseldiği 1930'lu yılların sonunda ise Türk ve dünya siyaseti yakından ilgilendiren bir gelişme yaşanmış ve 10 Kasım 1938 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ebediyete intikal etmiştir (Akşam, 10.11.1938, s. 1; Cumhuriyet, 10.11.1938, s. 1). Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra cumhurbaşkanlığı makamına meclis tarafından İsmet İnönü seçilmiştir (Akşam, 11.11.1938, s. 1).

1930'lu yılların ikinci yarısına gelindiğinde Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedenleri hızla silahlanarak İkinci Dünya Savaşı'nın fitilini ateşlemiştir. Türkiye ise gerek Müttefik devletlerin gerekse Mihver devletlerin ısrarına rağmen savaşta tarafsız bir politika izlemeye çalışmıştır (Armaoğlu, 1994: s. 407). Lozan'ın imzalanmasından geçen 16 yıldan sonra başlayan Cihan Harbinden olabilecek en az hasarla çıkmaya çalışan Türkiye, çeşitli anlaşmalarla mevcut halinin devamlılığını sürdürmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda ilk olarak 12 Mayıs 1939'da İngiltere (TBMMZC, 12 Mayıs 1939, s. 67-68), 23 Haziran 1939'da ise Fransa ile Karşılıklı Yardım (Ortak) Deklarasyonu imzalayan Türkiye (TBMMZC, 23.06.1939, s. 317-318), daha sonra bu iki ülkeyle 19 Ekim 1939'da "*Üç Taraflı Karşılıklı Yardım Deklarasyonu*" imzalamıştır (Akşam, 20.10.1939, s. 1). İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında İngiltere ve Fransa ile ittifak antlaşması imzalayan Türkiye, 18 Haziran 1941 yılında da Almanya ile Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır (Esmer ve Sander, 1996: s.143; Vakit, 19.06.1941, s.1). Müttefikler (Amerika, Sovyetler Birliği ve İngiltere) savaş esnasında yaptıkları her konferansta - Kazablanka, Washington, Quebec, Moskova, Kahire, Tahran Konferansları- Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda mutabık kalmışlar fakat ülkenin ekonomik, sosyal ve askeri şartlarının bu savaşı kaldıracak kadar yeterli olmadığını düşünen İnönü, yapılan bütün baskılara rağmen savaşa girmekten kaçınmıştır (Baytal, 2007: s. 555). Savaş boyunca çeşitli aksaklıklara rağmen ABD ve İngiltere, Türkiye'ye savaş malzemesi ve silah yardımlarında bulunmuş -bu yardımlar Türkiye'nin talep ettiği miktarın çok altında-, ayrıca Mersin ve İskenderun limanlarının genişletilmesi çalışmalarına katkı sağlamışlardır (Koçak, 1986, s. 207). Almanya ile 1941 yılında imzaladığı anlaşma ve karşılıklı imzalanan ticaret anlaşmalarıyla özellikle krom ticareti üzerinden ilişkilerini sürdüren Türkiye, Müttefik devletlerce ticaretin sonlanması ve karşı tarafa savaş ilan edilmesi konusunda baskılara maruz kalmıştır. Fakat Türk hükümeti, askeri kapasitesinin savaşı kaldıracak boyutta olmadığını taraflara bildirerek bu durumdan kurtulma uğraşına girmiştir.

Savaşın başlangıcından beri milli güvenliğini teminat altına almak amacıyla ABD ve İngiltere ile sıkı bir iş birliğine giren Türkiye, savaşın sonlarına doğru müttefiklerin artan baskıları neticesinde 2 Ağustos 1944'te Almanya (TBMMZC, 2.08.1944, s. 3-5), 3 Ocak 1945'te ise Japonya ile olan tüm diplomatik ve ekonomik ilişkilerini kesmiştir (TBMMZC, 3.01.1945, s. 8-9). Müttefikler -ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği- savaş ve sonrasında oluşturulacak yeni düzende izlenecek yolları belirlemek üzere 4-11 Şubat 1945 tarihlerinde Yalta'da bir araya gelmişlerdir (Tuncer, 2017, s. 259). Yalta Konferansı olarak adlandırılan bu konferansta Müttefikler,

Roosevelt ve Churchill'in 14 Ağustos 1941 tarihinde Atlantik'te bir savaş gemisinde yayınladıkları "*Atlantik Bildirisi*" esasları çerçevesinde sürekli barışın tesisi için "*Yalta Kararları*"nı almış, ayrıca "*Kurtulan Avrupa Hakkında Bildirisi*"ni imzalamışlardır. Yalta Konferansı'ndan sonra 20 Şubat 1945'te İngiltere, Türkiye'ye bir nota göndererek, 25 Nisan 1945'te San Francisco'da Müttefiklerin bir konferans düzenleyeceğini ve Türkiye'nin bu konferansa katılmak istiyorsa 1 Mart 1945 tarihine kadar ortak düşmanlara -Almanya ve Japonya- karşı savaş ilan etmesi gerektiğini bildirmiştir (Uçarol, 2019, s. 345). Aslında Türkiye'nin savaş sonrası kurulacak düzene dahil olması 1943 tarihli Adana Konferansı'nda da dile getirilmişti. Konferans'ta Winston Churchill, ABD Başkanı Franklin Delano Roosevelt'in Türkiye'nin savaş döneminde güvenlik içinde güçlü olmasını ve Batı demokrasisiyle sadece savaş döneminde değil savaş sonrasında dünyanın kalkınmasında da ortaklık etmesini istediğini belirtmiştir (Uçarol, 2019, s. 334-335). Ayrıca Roosevelt, Yalta Konferansı'nda Türkiye'nin BM'ye katılmasını önermiş Churchill'de bunu desteklemiştir. Josef Stalin ise, gönüllü olmasa da bu kararı desteklemek durumunda kalmıştır (Erkin, 1968, s. 244). Türkiye'de daha önce tüm diplomatik ve ekonomik ilişkilerini kestiği Almanya ve Japonya'ya 23 Aralık 1945 tarihinde savaş ilan etmiştir (TBMMZC, 23.12.1945, s. 131). Diğer bir şart ise katılımcı devletlerin sistemlerinin demokratik olmasıydı. Türkiye'de bahsi geçen dönemde tek parti rejiminin varlığını sürdürmesi, Türkiye için gelecekte problem çıkarması muhakkak bir konu olarak görülüyordu. Bu dönemde Churchill'in girişimleriyle Türkiye konferansa davet edilmiştir (Ekinci, 1997, s. 275).

Konferansa delege olarak katılan Feridun Cemal Erkin, İnönü' nün çok partili sistem hakkında düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir;

"Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde Atatürk büyük reformcu olmuştur. İnönü'nün rolü, reformları raylarına perçinlemek ve Atatürk'ünde arzu ettiği gerçek, tam demokrasiyi kurmak olacaktır. İnönü şimdiye kadar bu çağıra girmeyi istiyordu. Savaş bitince bu amacı gerçekleştirmek Cumhurbaşkanı'nın en aziz arzusudur." (Akandere, 1998, s. 339).

İsmet İnönü ise çok partili sistem hakkında düşüncelerini net bir şekilde 19 Mayıs 1945 yılında yapılan kutlamalar esnasında dile getirmiştir. İnönü konuşmasında şu cümlelere yer vermiştir;

"Memleketimizin siyasi idaresi cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her istikamette ilerlemeleri şartlarıyla devam edecektir. Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalkıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir. Büyük Meclis, az zaman içinde büyük inkılaplar geçirmiş bir memleketin, sarsıntılara uğramadan, daha ziyade ilerlemesini temin edecektir. Büyük Millet Meclisi'nin kudretli elinde olan millet iradesi, demokrasi yoluyla gelişmesine devam edecektir." (Albayrak, 2004, s. 31).

Almanya'nın 7 Mayıs 1945 tarihinde şartsız teslimi ve 2 Eylül 1945 Japonya'nın savaştan çekilmesiyle birlikte savaş durumu sona ermiş, yeni bir düzen oluşturma yolunda Müttefikler adımlar atmaya başlamıştır. Müttefikler tarafından 21 Ağustos-7 Ekim 1944 tarihlerinde düzenlenen Dumbarton Oaks Konferansı'nda şekillenen, toplanılmasına ise Şubat 1945'te Yalta Konferansı'nda karar verilen San Francisco Konferansı 25 Nisan-26 Haziran 1945 tarihinde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 51 devletin katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Tuncer, 2017, s. 264). 26 Haziran tarihli toplantıda 111 maddelik Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalanarak

Birleşmiş Milletler Örgütü resmen kurulmuştur (Uçarol, 2019, s. 309).

İkinci Dünya Savaşı boyunca Türkiye ve Müttefik Devletler arasında kurulan yakın ilişki, savaş sonrası dönemde de devam etmiştir. Türkiye'yi ABD ve İngiltere'ye yakınlaştıran en önemli nedenlerden birisi Sovyetler Birliği tehdidiydi. Sovyetler Birliği ilk olarak, 1925 yılında Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında imzalanan Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen şartlar nedeniyle fes ettiğini bildirmişti (Öztürk, 1968: s, 289). Daha sonra Sovyetler Birliği, boğazların tüm ticaret gemilerine açık olması, boğazların ortak savunulması, Montreux Sözleşmesi'nin yeniden ele alınması ve Türk-Sovyet sınırlarının yeniden belirlenmesi şeklinde talepler sunmaya başlamış fakat bu talepler Ankara yönetimi tarafından kabul edilmemiştir. 20 Aralık 1945 tarihinde mecliste bütçe görüşmeleri sırasında söz alan İstanbul milletvekili Kazım Karabekir konuyla ilgili olarak *"Boğazlar milletimizin hakikaten boğazıdır. Oraya el saldırmayız. Fakat şu da bilinmelidir ki: Kars Yaylası da milli bel kemiğimizdir. Kırdırırsak yine mahvoluruz."* diyerek konunun milli güvenlik açısından önemini vurgulamıştır (TBMMZC, 20.12.1945, s. 259).

Aslında boğazlar ile ilgili mesele Yalta'da Şubat 1945'de düzenlenen konferansta Stalin tarafından dile getirilmiş, Roosevelt'te boğazlarda Sovyetler lehine bir düzenlemenin yapılmasını desteklemişti. Churchill ise Sovyetler'e verilen bu tavizden rahatsız olmuştu (Uçarol, 2019, s. 306). Savaşın sona ermesinin ardından ABD ve Sovyetler arasında görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamış ve ABD Sovyetler üzerindeki politikasını değiştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, stratejik konumu nedeniyle önemli bir yere sahipti. Savaş döneminde İsmet İnönü'nün İngiltere ve ABD'ye uyarısı tam olarak Sovyetler'in Balkan politikasına karşıydı. Fakat o tarihlerde devam eden savaş neticesinde Müttefiklerin Sovyetlerle birlikte hareket etmesi şarttı. Sovyetler Birliği, boğazlar meselesi üzerinden Türkiye'ye 7 Ağustos 1946 ve 24 Eylül 1946 tarihlerinde iki farklı nota göndermiştir. Boğazların ve Karadeniz'in Montrö'de belirlenen statülerinin değiştirilmesinin talep edildiği bu notalara karşı ABD ve İngiltere açık bir şekilde Türkiye'yi desteklemiştir (Tuncer, 2015, s. 275-277).

Türkiye, Sovyet tehdidiyle tek başına mücadele etmek istemiyordu (McGhee, 1990, s. 56). Nitekim Amerika'ya göre, Türkiye zaten bir komünist rejim istemiyordu ve batı bloğunda tutulmalıydı (McGhee, 1990, s. 61). Başkan Truman'a göre, Batı için Yunanistan'ın güvenliği ne kadar önemliyse, Türkiye'nin güvenliği de o kadar önemliydi. Bu nedenle Yunanistan'ın komşusu olan Türkiye gözardı edilemezdi (Bostdorff, 2008, s. 115). Türkiye'nin Sovyetler tarafından savaştan sonra tehdit ve baskıya maruz kalmasına rağmen uyguladığı tutarlı politikayı ABD'ye gönderdiği bir raporda aktaran dönemin ABD Ankara Büyükelçisi, Türkiye'nin kararlı duruşunu özellikle belirtirken, ekonomisinin bu süreci kaldıramayacağını da ifade etmiştir. Bu kapsamda 12 Mart 1947'de kongreye bir mesaj gönderen Başkan Truman, Türkiye ve Yunanistan'a başta mali ve askeri olmak üzere çeşitli alanlarda yardım yapmak üzere yetki istemiş, kongre de kararı 18 Mart'ta onaylamıştır. Truman Yardımları kapsamında Yunanistan için 300 milyon dolar, Türkiye için 100 milyon dolar yardım yapılmasına karar verilmiştir (Satterthwaite, 1972, s. 76-78). Türkiye, Truman Yardımının yanısıra ABD'nin özellikle Batı Avrupa'nın yeniden inşası için hazırladığı Marshall Yardımlarının da kapsamına girmiştir. 1948-1951 yılları arasında toplam 12.5 milyar dolarlık yardım paketinin yaklaşık 350 milyon dolarlık kısmını hibe, borç, dolaylı ve

teknik yardımlar çerçevesinde Türkiye almıştır (Tuncer, 2015, s. 280; Kunz, 1997, s. 168).

Sonuç olarak Türk siyasi hayatında çok partili sisteme geçişte etkili olan gelişmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür; İkinci Dünya Savaşı sonrasında otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerin yenik düşmesi, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan Sovyet yayılcılığına karşı başlattığı demokratikleşme hareketi, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında başlayıp devam eden Sovyet tehdidi ve Türkiye'nin ABD ve Batıdan gelecek yardımları alma isteği (Karatepe, 2001, 94-95).

İç Etmenler

Türk siyasal hayatında yaşanan köklü dönüşümlerin tarihini 16. yüzyıla kadar dayandırmak mümkündür. Osmanlı Devleti'nin çeşitli yönetim kademelerinde yaşanan olumsuzluklar ve bozulmalar neticesinde ortaya çıkan gelişmeler beraberinde birtakım yeniliklerin hayata geçirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak için çok partili hayata geçişte etkili olan iç etmenlerden bahsetmeden önce Osmanlı döneminde yaşanan bazı önemli siyasal gelişmelerden bahsetmeyi uygun gördük.

Osmanlı'da merkezi otoritenin 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerilemeye başlamasıyla devlet ve halk arasında meydana gelen boşluğu ayanlar (mahalli otoriteler, eşraf) doldurmaya başlamış ve zamanla bir güç haline gelmeye başlamışlardır. 18. yüzyılda ise Anadolu ve Rumeli'de güçlü hanedan ve ailelerin sayılarında artış yaşanmış ve bunun neticesinde merkezi otorite güçlenen ayanların varlığını kabul etmek durumunda kalmıştır (Ortaylı, 2010, s. 106). 1807 yılının Kasım ayında meydana gelen Kabakçı Mustafa İsyanı neticesinde Osmanlı merkezi otoritesinde ciddi bir güç kaybı yaşanmış ve isyanın sonunda III. Selim tahttan indirilerek (29 Mayıs 1807) yerine IV. Mustafa getirilmiştir. IV. Mustafa'nın tahta geçmesinden kısa süre sonra Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın yardımıyla 28 Temmuz 1808 yılında II. Mahmut tahta çıkarılmış, Alemdar Mustafa Paşa ise sadrazamlık makamına getirilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin ardından ayanların artan nüfusunun farkında olan Alemdar Mustafa Paşa, merkezi otoritenin yeniden tesis edilmesi için çeşitli bölgelerden ayanları İstanbul'a davet etmiştir (Akyıldız, 2009, s. 512). Padişah ve davet edilen ayanlar, 29 Eylül 1808 tarihinde İstanbul Kağıthane'de bulunan Çağlayan Kasrı'nda bir araya gelmişler ve görüşmeler neticesinde hazırlanan metin 7 Ekim 1808'de imzalanmıştır. Sened-i İttifak adıyla anılan bu metin gerek içerik gerekse taraflar bakımından Osmanlı tarihinde benzeri görülmeyen bir örneği teşkil etmiştir. Metnin içeriğine bakıldığında; dinin ve devletin iç ve dış siyasette selameti için bir araya geldiği vurgulanırken ayanların kimi yetki ve sorumlulukları padişaha karşı garanti altına alınmıştır. Sened-i İttifak kimi otoritelerce İngiltere'de 1215 yılında Kral Topraksız John ile soylular arasında imzalanan Magna Carta'ya benzetilmektedir. İki metin arasında, ortaya çıkış biçimleri ve içerikleri bakımından çeşitli benzerlikler olsa da, sonuçları bakımından farklılıklar vardır. İngiltere'de Magna Carta sonrası dönemde elde edilen haklar zamanla halkın önemli bir kesimine doğru genişlerken, Osmanlı'da bu olmamıştır (Akyıldız, 2009, s. 513-514). Karpat, Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller adlı çalışmasında, ayanların bu vesileyle Türkiye'de demokrasiye giden ilk yolu açtığını belirtmiştir. II. Mahmut'un 1 Temmuz 1839'da vefat etmesinin ardından tahta geçen Sultan Abdülmecid'in saltanatının ilk yıllarında, devlet idaresinin modernleşmesi anlamında önemli gelişmeler yaşanmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ülkenin çeşitli bölgelerinde devam eden sorunlar, yönetimden istenen taleplerinde eklenmesiyle artarak devam etmiştir. Ülke

içinde bulunan azınlıkların durumunu bahane ederek yönetime karşı baskı kuran İngiltere ve Fransa gibi devletler, Abdülmecid'in tahta çıkmasıyla baskılarını yoğunlaştırmışlardır.

Avrupalı güçlü devletlerin ve Osmanlı tebaasının artan talepleri neticesinde 3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu/Tanzimat Fermanı, devlet anlayış ve idaresinde modernleşmenin temeli ve hakiki başlangıcı olarak kabul edilmiştir (İnalçık, 1964(a), s. 603). Sözlükte, ıslah etmek, düzenlemek ve sıraya koymak anlamlarına gelen tanzim kelimesinin çoğulu olarak kullanılan tanzimat, mülki idareyi ıslah ve yeniden organize etme anlamlarında kullanılmış olup ayrıca düzenlemelerin yapıldığı dönemi işaret etmektedir (Akyıldız, 2011, s. 1). Mustafa Reşid Paşa öncülüğünde Gülhane Hatt-ı Hümayunu hazırlanırken padişahın ve devletin otoritesi hakkında gelenekçi bir görüş benimsenmiş olsa da Batılı ülkelerin devlet anlayışına paralel bazı yenilikler getirilmiştir. Reyanın yani halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması prensip olarak kabul edilmekle birlikte fermanın yer alan maddeler padişahın yeminiyle tescillenmiştir. Devletin en üst otoritesinin bu şekilde; yemin ile ortaya konan hakları garanti altına alma uygulaması, 1830-1840 yıllarında Avrupa'da benimsenmiştir (İnalçık, 1964(a), s. 618-619). Batı'dan alınan önemli kavramlardan biri de eşitliktir. Kanunların herkese eşit şekilde uygulanmasıyla kanunlara, şahıs ve zümrelerin üstünde bir kimlik tanımlanmıştır. Eşitlik kavramıyla beraber Tanzimatçılar, Batı'nın bir kavramı olan laikliği de Türk siyasetine kazandırmışlardır (İnalçık, 1964(a), s. 621). Fermanın idari teşkilatlara yönelik olarak yapılan ıslahatlarda valilere yalnızca asayiş işleri bırakılırken, mali işler padişah tarafından atanan muhasıl-ı emval adı verilen amirlere bırakılmış olup idarenin her kademesinde halkın katıldığı taşra ve idare meclisleri oluşturulmuştur (İnalçık, 1964(a), s. 625). Dönemin Fransız gazetelerine göre, *"bu vesika Türkiye'nin muasır medeniyet yoluna girmesini mümkün kılacak müesseselerin temelini atmaktadır"*; *"Gerçek bir anayasadır"*; *"Batı medeniyetinin bir zaferidir"* (Karal, 1963, s. 582). İlerleyen dönemlerde, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yenilikleri yetersiz bulan azınlıklar ve onları destekleyen devletlerin baskıları sonucunda 1856 yılında yeni düzenlemelerin yapıldığı bir çalışma hazırlanmıştır.

18 Şubat 1856'da Babıali'de Sadaret Kaymakamı Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa'nın huzurunda yapılan merasimle okunan Islahat Fermanı ile tebaaya yeni hak ve sorumluluklar yüklenmiştir (Gülsoy, 1999, s. 186). Ortaylı, Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareler adlı çalışmasında, Islahat Fermanı'nı, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri içine girmesinin bir bedeli olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu fermanla padişah, tebaasının can, mal ve namusunu teminat altına almış, dini hoşgörü, ibadet serbestliği, kanun önünde eşitlik, her tebaaya ayırım yapılmaksızın memur olma hakkı, sivil ve askeri okullara giriş serbestliği ve gayri müslimlere askeri yükümlülüğün getirilmesi gibi önemli yenilikler getirmiştir (Gözler, 2000, s. 19-23). Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ardından yaşanan en önemli gelişme ise, şüphesiz Kanun-ı Esasi'nin kabul edilmesi olmuştur.

30 Mayıs 1876'da Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinin ardından yerine V. Murat geçmiştir. Fakat akıl sağlığının gittikçe bozulması neticesinde Velihaht Abdülhamit'e Mithat Paşa tarafından meşrutiyeti kabul etmesi şartıyla saltanat önerilmiştir. Koşulları kabul eden II. Abdülhamit 31 Ağustos 1876'da Osmanlı tahtına oturmuştur. Mithat Paşa ise 18 Aralık 1876'da sadrazamlık makamına getirilmiştir (Akşin, 1970, s. 19-20). Anayasa metni, II. Abdülhamit'in atadığı isimlerden oluşan Cemiyet-i Mahsusa isimli bir kurul tarafından,

Belçika, Prusya ve Polonya anayasalarından esinlenerek hazırlanmıştır. Vatandaşlık hakkı, kişi güvenliği, basın ve öğretim hürriyeti, ibadet hürriyeti, konut dokunulmazlığı ve işkence yasağı gibi çeşitli konuların yer aldığı 1876 Anayasası ayrıca Meclis-i Umumi adında, Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan üyelerinden oluşan bir yasama organının da kurulmasını öngörmüştür (Gözler, 2000, s. 19-43). Türk siyasi tarihinde Kanun-ı Esasi'nin ilan edildiği 23 Aralık 1876 ile Meclis-i Mebusan'ın tatil edildiği 13 Şubat 1878 tarihleri arası, I. Meşrutiyet dönemi olarak isimlendirilmiştir. Osmanlı siyasi literatüründe “*anayasalı ve meclisli hilafet-saltanat rejimi*” olarak karşılık bulan meşrutiyet kavramı, Esad Efendi'nin kaleme aldığı Hükümet-i Meşruta adlı risalede “*anayasal monarşi*” olarak ifade edilmiştir (Hanioğlu, 2004, s. 388). Meclisin kurulmasını öngören bu anayasa, Türk siyasi hayatında gelinen aşamanın önemli bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Meclis-i Umumi (parlamento) seçimlerinin yapılabilmesi için, Mithat Paşa bir “*Talimat-ı Muvakkate*” hazırlatıp, Vükela Meclisi ile padişaha onaylatmıştır (28 Ekim 1876). Düzenlenen kanunla 130 mebusun (80'si müslüman, 50'si gayri müslim) seçilmesine karar verilmiş olup ayrıca, seçilme koşulları (Türkçe bilmek, ağır hapis cezası almamış olmak gibi) ve bölgeye göre mebus sayısı gibi şartlar belirlenmiştir (Akşin, 1970, s. 21). Kurulan meclisin çalışma süresi uzun olmamış, 13 Şubat 1878'de meclis çalışmalarına süresiz olarak (23 Temmuz 1908'e kadar) ara verilmiştir. Kanun-ı Esasi'nin kendisine verdiği yetkiyle meclisi tatil eden II. Abdülhamit, meclisin tatil edilmesinin gerekçesi olarak yaşanan olağanüstü süreci (Osmanlı-Rus Harbi) göstermiştir (Akşin, 1970, s. 34). Karpat'a göre; I. Meşrutiyet, Tanzimat bürokrasisini korumak için saltanatı meşrutî hale getirmesi ve devlet otoritesini halkın oyuna bağlaması dolayısıyla demokrasi yolunda atılmış en ciddi adım olmuştur (Karpat, 2010, s. 42).

Meclis-i Mebusan'ın tatil edilmesinin ardından iktidarı tek elde toplayan II. Abdülhamit Han döneminde yaşanan en önemli hadiselerden biri de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurulması olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru, meşrutiyet rejiminin yeniden ilan edilmesini isteyen başta İbrahim Temo, Abdullah Cevdet ve İshak Sükütî gibi isimlerin yer aldığı Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane öğrencileri, 2 Haziran 1889 yılında gizlice teşkilatlanarak İttihad-ı Osmani adında bir cemiyet kurmuşlardır. Kurulan İttihad-i Osmani Cemiyeti daha sonra 1893 yılında İttihat ve Terakki adını almıştır (Hanioğlu, 2001, s. 476). İttihat ve Terakki daha sonra hızla teşkilatlanarak yeni üyelerinde katılmasıyla güçlü bir yapı haline gelmiştir. Yaklaşık otuz yıllık bir aranın ardından 23 Temmuz 1908 tarihinde meşrutiyet rejimine, yaşanan çeşitli nedenlerden dolayı yeniden geçilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Meclis-i Umumi seçimlerinin yapılabilmesi için “*İntihab-ı Meb'usan Kanun Lahiyası*” kabul edilmiş ve meclisin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekayi'de yayınlanmıştır. 1908 yılında yapılan seçimlere İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Ahrar Fırkası katılmıştır. Seçim sonrasında İttihatçılar ezici bir çoğunlukla iktidara gelmiştir (Akyıldız, 2003, s. 246). Seçimlerden kısa süre sonra Rumi takvimde 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) tarihinde meydana geldiği için literatürde 31 Mart Vakası olarak bilinen bir olay cereyan etmiştir.

Seçimlerin ardından İttihatçılar'ın “*sorumsuz davranışlarını ve intikamcı tutumlarını*” sebep gösteren toplumun geniş bir kesimi iktidara karşı tepki göstermeye başlamıştır. Bu tepkilere, İttihatçılar'ın uygulamalarını “*dinden sapma*” olarak nitelendiren muhafazakar kesimlerin (özellikle Ahrar Fırkası etrafında toplanan Prens Sabahaddin ve çevresi) eklenmesiyle, tepkilerin alanı genişlemiştir. Daha sonra, Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi, Yunanistan'ın Girit'i topraklarına katması ve merkezdeki siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerden dolayı

muhalafetin iktidara karşı hoşnutsuzluğu ve baskısı artmıştır. Artan bu baskılar neticesinde 4. Avcı Taburu'na bağlı askerler 12-13 Nisan (31 Mart) gecesi şeriat talebiyle ayaklanmışlardır. Ardından diğer nizamiye ve alaylardan gelen askerlerle birlikte Volkan gazetesi sahibi Derviş Vahdeti ve İttihat-ı Muhammedi Cemiyeti üyeleri Ayasofya Meydanı'na giderek Meclis-i Mebusan önünde toplanmışlardır. Bu süreçte İttihatçılar'ın ileri gelenleri çeşitli yerlerde saklanmış veya şehri terk etmişlerdir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Balkanlar'da bulunan İkinci ve Üçüncü ordu askerlerinden oluşturulan Hareket Ordusu İstanbul'a doğru harekete geçmiştir. Mahmut Şevket Paşa komutasındaki (başlangıçta Hüseyin Hüsnü Paşa vardı) ordu 24 Nisan'da şehrin tamamını kontrol altına almış ve ardından asayişin sağlanması üzerine İttihatçılar İstanbul'a tekrar dönmüştür. İttihatçılar'ın tekrar dönmesiyle, olaylara karşın Derviş Vahdeti ve diğer pek çok kişi meydanda idam edilmiştir. Yaşanan olaylarla ilişkisi olduğu iddia edilen II. Abdülhamit ise tahttan indirilerek yerine V. Mehmed Reşat getirilmiştir (Özcan, 2007, s. 9-11). Aysal, Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı adlı çalışmasında, İttihatçıların bu olayla (31 Mart) hem II. Abdülhamit'ten hem de muhalafetten kurtulduğunu ayrıca, eski dönemin bütün bakiyelerini temizleyerek imparatorluğun sonunu getiren kötü hadiselerin ağır siyasi sorumluluğunu tek başlarına üstlendiklerini belirtmiştir.

Meclis-i Mebusan'da çoğunluğu elinde bulunduran İttihat ve Terakki Cemiyeti, kendilerine karşı artan muhalafeti bastırmak için 18 Ocak 1912'de meclisi feshederek erken seçime gitme kararı almıştır. İktidarın tüm gücünün hissedildiği bu seçim tarihe "*sopalı seçim*" olarak geçmiş ve seçim sonrasında meclise sadece altı muhalif mebus girebilmiştir (Akyıldız, 2003, s. 246). Daha sonra Gazi Ahmed Muhtar ve Mehmed Kamil Paşa hükümetleri döneminde muhalafet olarak siyasi faaliyetlerini yürüten İttihat ve Terakki, Balkan Savaşı sonrası artan hoşnutsuzluk ve Edirne'nin Bulgarlar'a geçmesiyle İstanbul'da bir baskın gerçekleştirmiştir. Babıali Baskını olarak bilinen bu olay sonrasında Mehmed Kamil Paşa görevinden istifa etmiş ve yerine Mahmud Şevket Paşa geçerek hükümeti kurmuştur (23 Ocak 1913). Mahmud Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 tarihinde suikast sonucunda öldürülmesinden sonra İttihat ve Terakki geri kalan muhalafeti de temizlemiş ve mecliste tek parti haline gelmiştir (Hanioglu, 2001, s. 482).

14 Mayıs 1914'te faaliyete başlayan meclis, savaş dönemi boyunca tek parti tarafından idare edilmiştir. Mondros Mütarekesi'nin ardından 1 Kasım 1918 tarihinde İttihat ve Terakki Kongresi düzenlenmiş olup kongrenin üçüncü gününde Cemal, Enver ve Talat paşalar ile Dr. Nazım, Dr. Rüsuhi ve Bahaeddin Şakir gibi cemiyet/fırkanın önemli isimleri yurt dışına firar etmişlerdir. 11 Kasım 1918'de ise fırkanın adı Teceddüt Fırkası olarak değiştirilmiştir. 21 Aralık 1918'de Padişah Vahdeddin tarafından meclis feshedilmiştir. (Akyıldız, 2003, s. 247; Hanioglu, 2001, s. 483). 2 Ekim 1919'da kurulan Ali Rıza Paşa hükümeti seçimlere gitme kararı almış ve Aralık ayında yapılan seçimlerin ardından 12 Ocak 1920'de meclis tekrar açılmıştır. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından işgal edilmesinin ardından İngilizler Meclis-i Mebusan'ı basarak meclisi dağıtmıştır. Bu süreçte çoğu mebus sürgün edilmiş yahut tutuklanmıştır. Kaçmayı başaranlar ise Ankara'ya hareket etmiştir. 11 Nisan'da ise padişah iradesiyle meclis kapatılmıştır. 12 Ocak 1920'de açılan bu meclis, kısa süren faaliyet süresinde ilan ettiği Misak-ı Milli Beyannamesi'yle önemli bir vazifeyi yerine getirmiştir. Meclisin

feshedilmesinden on iki gün sonra ise yani 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara’da Büyük Millet Meclisi açılmıştır (Akyıldız, 2003, s. 247). İttihat ve Terakki -daha sonra adı Teceddüt Fırkası oldu- üyelerinden Dr. Nazım, Hilmi, Nail ve Cavid Beyler karıştıkları çeşitli olaylar neticesinde 1 Ağustos 1926 yılında Ankara İstiklal Mahkemesi’nin aldığı kararla idam edilmiş, birçok İttihatçı ise çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Bu gelişmeler bir anlamda İttihatçılığın sonu olmuştur (Hanioglu, 2001, s. 483). 1876 Anayasası ise, 1909, 1914, 1915, 1916 (üç kez), 1918 yıllarında yedi kez değiştirilmiş ve 1924 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Aydın, 2001, s. 330).

Meclis, 23 Nisan 1920 yılında faaliyetlere başlamış fakat bir fırkanın varlığından söz etmek mümkün olmamıştır. Bu dönemde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bir parti gibi hareket etmiştir. Mustafa Kemal Paşa henüz bir teşkilatlanmanın tam olarak sağlanmadığı dönemlerde milletin iradesine büyük önem vermiştir. İlk meclisin toplanacağı zamanlarda dahi kurulacak hükümetin, milli hakimiyet esasına dayanan bir halk hükümeti olması gerektiğini vurgulamıştır (Mustafa Kemal, 2019, s. 372). İlk oluşturulan anayasa olan 1921 Anayasası’nın birinci maddesinde yer alan hakimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ifadesi milli egemenliğin önemine yapılan en somut vurgulardan biri olarak değerlendirilebilir (Ceride-i Resmiye, 1921, s. 196). Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan benzer vurguyu 8 Nisan 1923 tarihinde “*Dokuz Umde*” olarak bilinen seçim beyannamesinde görmek mümkündür. Programda, egemenliğin, kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve hiçbir makamın ulusun gerçek ve tek temsilcisi TBMM’den büyük olamayacağı ifade edilmiştir (Mustafa Kemal, 2019, s. 585).

9 Eylül 1923 tarihinde ise eşitlikçi, imtiyazsız ve sınıfsız bir toplumun kurulması gayesiyle Halk Fırkası kurulmuştur. Ayrıca meclisin ilk dönemlerinde ayrı bir fırka olarak değerlendirilmese de İstiklal Grubu, Tesanüt Grubu, İkinci Müdafaa-i Hukuk Grubu, Islahat Grubu ve Halk Zümresi isimlerinde çeşitli muhalif sesler oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat bu girişimlerin gerçek bir muhalefeti temsil ettiğini söylemek mümkün olmamıştır. Muhalif parti kurulması adına atılan en ciddi adımlar 1924 senesi sonuna rastlamaktadır. Başta Kazım Paşa (Karabekir) olmak üzere, Hüseyin Rauf (Orbay), Refet Paşa (Bele), Dr. Adnan Bey (Adıvar), Ali Fuat (Cebesoy) ve İsmail Canbolat Bey gibi önemli isimlerin yer aldığı bir grup Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan ayrılarak 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nı kurmuşlardır (Tunaya, 1952, s. 609; Tevetoğlu, 1985, s. 41). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası programında âdem-i merkeziyetçi, demokratik, muhafazakâr ve ekonomide liberal öğretilere vurgu yapılmıştır. Nitekim daha sonra çokça tartışmalara konu olan dini inançlara saygılı ifadesi fırka programının yedinci maddesinde yerini almıştır (Servet-i Fünun, 27.11.1924, s. 15-16; Zürcher, 2007, s. 246).

Gazi Mustafa Kemal Paşa ise mecliste iki fırka olmasından dolayı memnun olmuştu. Paşa’ya göre Batılı demokratik devletlerin nazarında Türkiye’de fırka diktatoryası vardı yani başka bir ifadeyle tek fırkalı bir diktatörlük izlenimi verilmekteydi. O halde Batılı demokratik devletlerin meclislerine benzemenin ve hükümeti denetlenebilmenin tek yolu meclis çatısı altında birden fazla fırkanın varlığıyla mümkün olabilirdi (Tökin, 1965, s. 70). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kurulmasından kısa süre sonra Şeyh Said İsyanının başlaması ve beraberinde Takrir-i Sükûn Kanununun çıkarılması, genç cumhuriyetin çok partili düzene geçiş denemesini baltalamıştır. Cumhuriyet rejimine karşı görüşlerin partide toplanması, dinin politikaya alet edilmesi ve Şeyh Said İsyanı ile ilişkisinin bulunması gerekçeleriyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 5 Haziran 1925 tarihinde

Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştır (Tevetoğlu, 1985, s. 44).

Genç cumhuriyet ilk yıllarında iki büyük olayla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bunlardan birincisi, küresel ölçekte sonuçları olan ve 1929 yılında gerçekleşen ekonomik kriz (1929 Ekonomik Buhranı), diğeri ise, İkinci Dünya Savaşı'dır. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa (İnönü) hükümetinin parti içi denetimsizliği ve zaten kötü giden ekonominin 1929 yılında gerçekleşen ekonomik krizle (1929 Ekonomik Buhranı) daha da derinleşmesiyle artan hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmak için yeni bir partinin kurulmasını gerekli görmüştür (Lewis, 1991, s. 279-280). İkinci çok partili hayata geçiş denemesi ise, 12 Ağustos 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle Fethi (Okyar) tarafından kurulan bu partide Mehmet Emin (Yurdakul), Nuri (Conker), Reşit Galip ve Makbule (Atadan) gibi önemli isimler yer almıştır (Gülcan, 2001, s. 130; Zürcher, 2007, s. 261). Partililer, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na benzer şekilde liberal ve âdem-i merkeziyetçi öğretileri esas alan bir parti programı oluşturmuştur (Cumhuriyet, 13.08.1930, s. 1-4). Mustafa Kemal Paşa ise Fethi (Okyar) Bey'in 09.08.1930 tarihli kurulacak partinin kimliğinden -laik ve cumhuriyetçi gibi- bahsettiği mektubuna verdiği cevapta mecliste oluşturulan yeni düzenle ilgili şunları aktarmıştır;

“Büyük Millet Meclisinde ve millet muvacehesinde, millet işlerinin serbest münakaşası ve hüsnü niyet sahibi zatların ve fırkaların içtihatlarını ortaya koyarak, milletin ali menfaatlerini aramaları, benim gençliğimden beri aşık ve taraftar olduğum bir sistemdir.” (Cumhuriyet, 12.08.1930, s. 1)

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşuyla ilgili Cumhuriyet gazetesine bir mektup gönderen Şair Abdülhak Hamit Bey mektubunda, yeni partinin zaten çok önceden beri beklendiğini, bu iki parti arasında hasmane bir tutum olmayacağını, olsa olsa dostane bir muhalefetin olacağını ifade etmiştir. Mektubunda, *“insan bunlardan birisini sena etmekle diğerini methetmiş olur”* hatta *“ben yenisine girsem kendimi eskisinden çıkmış addetmem”* diyerek güdümlü muhalefet eleştirilerinin fitilini ateşlemiştir (Cumhuriyet, 13.08.1930, s. 1). Parti kuruluşundan kısa süre sonra ciddi bir taraftar kitlesi oluşturmaya başlamış ve 1930 Belediye Seçimlerine girmiştir. 1930 seçimleri öncesi Serbest Cumhuriyet Fırkası tarafından gerçekleştirilen Batı Anadolu gezisi esnasında yaşanan olaylar ve sonrasında rejim ve devrim karşıtı gösterilerde görülen artış nedeniyle Mustafa Kemal Paşa ile siyasi sahada karşı karşıya gelmek istemediğini belirten Fethi Bey (Okyar), 17 Kasım 1930 tarihinde partisini feshetmiştir (Cumhuriyet, 18.11.1930, s. 1). Kurulan partiler, cumhuriyet devrimlerine ve rejimine karşı olanların toplanma yeri haline gelmesiyle, çok partili rejime geçiş ileri bir tarihe ertelenmek durumunda kalmıştır.

10 Kasım 1938 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın ebediyete intikali sonrasında cumhurbaşkanlığı makamına İsmet İnönü oturmuştu. İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde İkinci Dünya Savaşı'nın fitili çeşitli bölgelerde ateşlenmeye başlamıştı. İnönü bu dönemde Weisband'ın tabiriyle hükümetin çarklarını sıkı bir denetim altına almıştı (Weisband, 2002, s. 20). Nitekim savaşın Avrupa ve Akdeniz'e sıçraması, ithal malların ülkeye girişini engellemiş, bunun sonucunda temel tüketim malları dahi karaborsaya düşmüş, tüccarlarda bu

malları stoklayarak fahiş fiyatlar üzerinden satmaya başlamıştır (Akandere, 1998, s. 153). Artan şikayetler ve temel tüketim mallarının temini konusunda yaşanan sıkıntılara çözüm olarak çeşitli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan ilki Milli Korunma Kanunu'nun ilan edilmesidir.

Başbakan Refik Saydam, İkinci Dünya Savaşı'nın ve mevcut iktisadi vaziyetin gerekliliklerini göz önünde bulundurarak böyle bir kanunun meclis gündemine getirildiğini belirtmiştir. Kanun tasarısının mecliste tartışıldığı gün kürsüden seslenen Saydam, *"hükümet üzerine bu kararlar büyük bir yük ve mecburiyet almıştır"* demiştir. İcra Vekilleri Heyetine, sanayi ve maden işletmelerinin üretim kapasitesini belirleme (madde 8), işçi alım-çıkarm (madde 9) ve malların hükümete teslim mecburiyeti, ithalat ve ihracat kotalarının belirlenmesi, ekim yapılacak ürünlerin çeşidi/miktarı ve yurtiçindeki malların stok ve fiyat limitlerinin belirlenmesine kadar geniş yetkiler veren Milli Korunma Kanunu, 18 Ocak 1940 tarihinde mecliste kabul edilmiştir (TBMMZC, 18.01.1940, s. 138-158; Yeni Sabah, 19.01.1940, s. 1-3).

Devam eden harp nedeniyle ithal malların ülkeye girişinde ciddi sıkıntılar yaşanmaya devam etmiş, ayrıca savaş nedeniyle seferberlik halinin sürdürülmesi ülkede ciddi bir temel ihtiyaç sıkıntısının yaşanmasına neden olmuştur. Bu arada savaş ekonomisi nedeniyle tedavülde bulunan paraların bir kısmının vergi yoluyla alınması şartıyla 11 Kasım 1942 tarihinde Varlık Vergisi Kanunu çıkarılmıştır (TBMMZC, 11.11.1942, s. 14-32; Akşam, 12.11.1942, s. 1). İnönü yürürlüğe giren Varlık Vergisi ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir;

"Bulanık zamanı bir daha ele geçmez fırsat sayan eski bataklıkçı, çiftlik ağası ve elinden gelse soluduğumuz havayı ticaret malı yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar... milletin hayatına küstah bir surette kundak koymağa çalışmaktadır... bu insanların vatana karşı aşikar olan zararlarını giderme yolu elbette vardır. Ticaretin iktisadi faaliyetlerinin serbestliğini bahane ederek milleti soymak hakkını hiç kimseye, hiç bir zümreye tanıyamayız." (Yetkin, 1983: 206).

Türkiye, dünya harbinin en zor sınavlarından birini tarım sektöründe vermiştir. Yaklaşık 1, 5 milyon askerin olası bir savaş durumuna karşı silah altına alınması ve bu askerlerin yiyecek-içecek ihtiyaçlarının karşılanması oldukça güç bir durum ortaya çıkarmıştır. 1939 yılında 4.191.000 ton olan buğday üretimi 1945 yılında 2.189.000 tona gerilemiştir. Aynı şekilde 1939'da 8.161.000 ton olan hububat üretimi 1945 yılında 4.013.000 ton olarak kaydedilmiştir. 1940 nüfus sayımında ülke nüfusu 17.820.950 olarak belirlenirken nüfusun %75,6'sının köyde yaşadığı tespit edilmiştir. Tüm bu rakamlar dönemin koşullarını açıklama noktasında önemli parametreleri ifade etmektedir (Uçarol, 2019, s. 346).

Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi gibi kanunların uygulama ve hesaplama aşamalarında gösterilen keyfi tutum halkın tepkisine neden olmuştur. Ayrıca hesaplanan vergiyi ödeyemeyen vatandaşların zorla, ülkenin çeşitli yerlerinde çalışmaya zorlanması, ülke genelinde hükümete karşı hoşnutsuzluğun artmasına sebebiyet vermiştir. Varlık Vergisi sonrası, dar kesimli nüfusun ekonomik sorunları derinleşirken, Batılı ülkelerde vergiyi ırkçı söylemler içerdiği düşüncesiyle eleştirmiştir (Lewis, 1988: 300). Savaş döneminde düğünler, sünnet eğlenceleri ve etkinliklerde yapılan masraflar ve dağıtılan yemeklerde devlet ciddi kısıtlamalara giderken (Cumhuriyet, 21.04.1939, s. 2), 14 Ocak 1942 tarihiyle ekmelek kame ile verilmeye başlamıştır (Cumhuriyet,

14.01.1942, s. 1). İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan ekonomik, sosyal sorunlar ve hükümetin uyguladığı politikalar, rejime karşı fikirlerin değişmesine neden olmuş, muhalefet için uygun bir zemin oluşmaya başlamıştır (Burçak, 1979, s. 33-35).

1945 yılında Toprak Reformu Kanunu ile bütçe görüşmeleri esnasında Meclis'te yaşanan tartışmalar yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Adnan Menderes ve Celal Bayar görüşülmekte olan Toprak Reformu Kanunu'na şiddetle karşı çıkmış beraberinde Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'de bu ikilinin yanında yer almıştır. Toprak Reformu Kanunu'na ret oyu kullanan bu dört isim benzer şekilde bütçe görüşmelerinde de muhalif bir tavır sergilemiştir (Demir, 2010, s. 62).

CHP içinde artık belirgin bir hal alan muhalif kanadın dört ismi yaşanan gelişmelere paralel olarak bir takrir verme konusunda fikir birliği yapmıştır. Takrirden, Cumhuriyet Halk Partisi'nin savaşın kısıtlayıcı hallerine rağmen parti içinde Müstakil Grup oluşturduğunu fakat yasalar gereği beklenen neticenin alınmadığı belirtilmiştir (Demir, 2010, s. 65). Takririn devamında Millet Meclisi'nin hükümeti denetlemesi gerektiği, anayasada yazılı olan hak ve özgürlüklerin hayata geçirilmesi ve mecliste birden fazla partinin bulunması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu gelişmelerin ardından İsmet İnönü başkanlığında Çankaya'da toplanan parti yöneticileri, takririn reddedilmesi yönünde fikir birliğine varmış ve meclis oturumunda dört vekilin dışında tüm milletvekilleri takririn reddini istemiştir. Oylamanın ardından takrire imza atan milletvekillerinin parti içinde durumu kötüleşmiştir. İsmet İnönü dört isme yönelik olarak, parti içinde muhalifet etmemelerini gerekirse yeni bir parti kurarak mücadelelerine orada devam etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu gelişmelerin ardından Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü hükümete karşı artan hoşnutsuzluğa paralel olarak halkın sempatisini kazanmaya başlamışlardır (Bakan ve Özdemir, 2013, s. 376).

Muhalif kanadı oluşturan Dörtlü Takrir sahipleri hükümetten beklentilerini yazılı basın yoluyla paylaşmaya devam etmiştir. Vatan Gazetesi aracılığıyla hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, meclis denetiminin sağlanması, antidemokratik ve baskıcı uygulamaların sona erdirilmesine yönelik eleştiriler devam etmiştir. Gazetede yayınlanan makalelerin ardından 21 Eylül tarihinde Adnan Menderes ve Fuat Köprülü partiden ihraç edilmiş bu olaydan sonra Celal Bayar da partiden istifa etmiştir. Refik Koraltan ise daha sonra partiden uzaklaştırılmıştır. Vatan gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman'ın 1825'te ABD'li liberallerin kurduğu Demokrat Parti'den esinlenerek yeni kurulacak parti için Celal Bayar'a isim teklifinde bulunmuş ve kabul edilmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2011: s. 119-120; Haytoğlu, 1997, s. 53). 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar'ın genel başkanlığında kurulan Demokrat Parti, yoksul, aydın, sivil ve askeri kesimlerin ilgisini çekmiş ve ülke genelinde hızla örgütlenmeye başlamıştır. 1946 yılı sonunda 16 il ve 36 ilçede örgütlenen Demokrat Parti, CHP politikalarını eleştiren farklı kesimler için yeni bir çatı olmuştur. Demokrat Parti'nin ilk parti programında, aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir parti yönetiminden, sosyal adalet, toplumsal barış, ılımlı devletçilik ve liberal politikalarla özel teşebbüsleri desteklemeye yönelik politikalara yer verilmiştir. Ayrıca milliyetçilik, inkılapçılık, halkçılık, teknik eğitimin yaygınlaştırılması, verimsiz devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, altyapı yatırımları, işçilere sendikal ve sosyal hakların tanınmasına kadar çok çeşitli çevrelere hitap eden bir seçim beyannamesi hazırlanmıştır.

10 Mayıs 1946 tarihli CHP Kurultayı'nda 1947 seçimlerinin bir yıl erkene alınması konusu görüşülmüştür. Söz konusu erken seçimle ilgili olarak İsmet İnönü; “iç ve dış siyasetin önümüzdeki yıllarda neler getireceğini bilmemekteyiz. Dünyanın hali karanlıktır. Yaşanması muhtemel bu durumları süresi dolmuş bir meclisle karşılamak istemeyiz.” şeklinde bir açıklamayla kamuoyuna bildirmiştir (Aydemir, 2016, s. 443-444). 5 Haziran 1946 yılında tek dereceli milletvekili seçim kanunu (açık oy-gizli sayım), Demokrat Parti vekillerinin tüm eleştirilerine rağmen kabul edilmiştir (TBMMTD, 05.06.1946, s. 39-48).

Açık oy, gizli sayım ve seçim tarihinin erkene alınması gibi nedenlerle eleştirilen 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlerde CHP meclis içindeki 456 koltuktan 395'ini, DP 61'ini, bağımsızlar ise, 6'sını kazanmıştır. 8.551.548 kayıtlı seçmenin 6.373.543'ünün oy kullandığı seçimde katılım oranı %75 olarak gerçekleşmiştir (Aydemir, 2016, s. 445). Yeni meclis 5 Ağustos günü ilk oturumunu yapmış ve meclis başkanlığı makamına CHP milletvekili Kazım Karabekir seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde ise, İsmet İnönü (CHP) 388 oy, Fevzi Çakmak (DP) 59 oy, Yusuf Tengirşek ise 3 oy almıştır. İsmet İnönü'nün yeniden cumhurbaşkanlığı makamına oturduğu bu seçim, muhalefet adaylarının katıldığı ilk cumhurbaşkanlığı seçimi olması açısından önemlidir (Kutay, 1975, s. 496). 1946 seçimlerinin ardından, 1950 seçimleri için çalışmalar gerek muhalefet gerekse iktidar partisi için başlamıştır. Meclis'te yoğun tartışmaların yaşandığı bir dönem daha geride bırakılırken, 1946 yılında çok tartışılan mevcut seçim kanunu mecliste devam eden tartışmalar sonucunda 16 Şubat 1950 tarihinde değiştirilmiştir (TBMMTD, 16.02.1950, s. 667-697). 1 Mart 1950 tarihinde seçimlerin 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılacağı hükümet tarafından açıklanmıştır. İki buçuk aylık süreçte CHP, DP, MP (Millet Partisi), MKP (Milli Kalkınma Partisi) ve bağımsız adaylar sıkı bir seçim çalışmasına başlamıştır. Tek parti sistemi ile özdeşleşen CHP'nin bu algıyı yıkmak için yoğun çaba harcadığı gözlemlenmiştir. 1946 seçimlerine nazaran daha ihtiyatlı bir seçim çalışması yürüten CHP, her zümreye ayrı ayrı menfaat, his ve düşünce sağlama çabasıyla programlarını belirlemiştir. CHP bu süreçte, küçük ve orta ölçekli çiftçiler, esnaflar, sanayiciler, girişimciler, işçiler ve aydın kesimlerin her biri için ayrı ayrı politikalar oluşturulmuştur (Karataş, 2014, s. 200-201). “Atatürk, İnönü, Cumhuriyet Halk Partisi'nin başlarıdır. Oylarınızı onların partisine veriniz” gibi afiş çalışmalarıyla seçmenlerinin karşısına çıkan CHP, cumhuriyet öncesi dönemin şartlarını da sıklıkla tekrar etmiştir. Hasta adamın yerine artık yakın ve uzak doğunun en sağlam devletinin, en diri milletinin kurulduğunu seçim çevreleriyle paylaşan CHP'nin seçim süresi boyunca DP ile tartışmalar yaşadığı gözlemlenmiştir (Karataş, 2014, s. 204-205). 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen seçimleri, Demokrat Parti yüksek bir oy oranıyla kazanmış ve mecliste çoğunluğu sağlamıştır. 14 Mayıs Pazar günü yapılan seçimlere %89,3 oranında katılım sağlanmış ve oyların %55,2'sini alan Demokrat Parti, 27 senelik CHP iktidarına son vermiştir (Milliyet, 15.05.1950, s. 1). 22 Mayıs günü yapılan meclis oturumunda Cumhurbaşkanlığı makamına Celal Bayar geçerken yeni hükümet Adnan Menderes başkanlığında oluşturulmuştur (TBMMTD, 22.05.1950, s. 7-9).

Sonuç olarak Türk siyasi hayatında yaşanan çok partili hayata geçiş sürecinde etkili olan iç gelişmeleri, savaş politikasının toplum üzerindeki olumsuz etkisi, yönetimde yozlaşmanın ortaya çıkması, savaş döneminde ortaya çıkan gelir adaletsizliği ve savaş zenginlerinin ortaya çıkması, cumhuriyetin kuruluş hedefleri arasında çok partili hayata geçiş şartının yer alması şeklinde sıralamak mümkündür (Akandere, 1998, s. 145-147).

Sonuç

1808 yılında padişah ve ayanlar arasında varılan anlaşma üzerine imzalanan Sened-i İttifak ile birlikte başlayan siyasal değişim süreci, ilerleyen yıllarda değişen dünya siyasetiyle artarak devam etmiştir. Sened-i İttifak'ın Osmanlı yönetim sistemine derin bir etkisi olmamakla birlikte, padişahın karşısında ilk kez kendi tebaasından birilerinin bulunması noktasında önem arz etmektedir. Ardından özellikle batının etkisiyle gelen iç talepleri karşılamaya yönelik olarak, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı ve 1876 Kanun-ı Esasi'nin kabul edilmesi, gerek Osmanlı Devleti'nin siyasi düzeni için gerekse sonrasında kurulacak cumhuriyet rejimi için önemli birer dönüm noktası olmuşlardır. I. ve II. Meşrutiyet'in ilanından sonra meydana gelen özgürlük havası içerisinde imparatorluğun çeşitli bölgelerinde birçok siyasi parti kurulmuş, fakat dönemin şartlarının yetersiz olması nedeniyle beklenen sonuçlara ulaşılamamıştır. Osmanlı Devleti'nin son 200 yılında Avrupa devletlerine karşısında ekonomik, askeri ve siyasal alanlarda aldığı yenilgiler, yeniliklerin kişilerle sınırlı kalması ve toplumsal iyileşmenin yetersiz olması gibi nedenlerden dolayı, yapılan yenileşme hamleleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fakat İttihat ve Terakki, Ahrar Fırkası, Hürriyet ve İtilaf Fırkası gibi kuruluşlar ve onların savunduğu fikir akımları hem Osmanlı'nın son dönemini hem de cumhuriyetin kurucu kadrolarını etkilemiştir. Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasıyla ülkeyi terk eden İttihatçıların ardından Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkması, beraberinde yeni bir siyasi oluşumunda zeminini hazırlamıştır. Kurtuluş mücadelesinin başladığı ilk andan itibaren ülkenin çeşitli yerlerinden gelen delegeler ve mebuslarla birlikte hareket eden cumhuriyetin kurucu kadroları bu şekilde meşrutiyet krizinin de önüne geçmiştir.

Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu fikrinden hareketle, son Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasından sonra kurulan Büyük Millet Meclisi'yle Milli Mücadele'nin halkın iradesine dayalı olarak teşkilatlandırıldığı görülmüştür. Başlangıçta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla hareket eden kadro, daha sonra Halk Fırkası çatısı altında toplanmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde ise cumhuriyetin ilan edilmesiyle rejime yönelik tartışmalara son nokta koyulmuştur. Kurtuluş mücadelesinin zaferle sonuçlanmasından sonra girilen hızlı kalkınma hamleleriyle muasır medeniyetler seviyesinin çok gerisinde kalan toplum yeniden toparlanmaya başlamış, dünya ekonomisiyle entegre olmaya çalışmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle rejimin ne olacağına yönelik tartışmalar tam olarak bitmemiştir. 1923 yılında Kazım Paşa (Karabekir) önderliğinde muhalif bir parti olarak meydana gelen Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, kurulmasından kısa süre sonra rejim karşıtlarının toplanma yeri haline gelmiştir. Lozan sonrasına bırakılan sorunların, ülke siyasetini meşgul etmesi ve Misak-ı Milliye tehdit eder boyutlara gelmesi ilk çok partili hayata geçiş denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur.

İlk çok partili hayata geçiş denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasıyla 1930 yılına kadar muhalif partilerle ilgili bir gelişme yaşanmamıştır. 1930'lu yıllara geçilmeden önce 1929 yılında Amerika merkezli büyük bir ekonomik kriz yaşanmış ve dünya genelinde etkileri olmuştur. Kriz aynı zamanda Türk ekonomisini de etkileyerek yeni çözüm yollarının aranmasına neden olmuştur. Ekonomik, sosyal ve siyasal alanda beklenen başarının tam olarak sağlanamamasının beraberinde 1929 Ekonomik krizinin yaşanması üzerine Mustafa Kemal

Paşa tavsiyesiyle yeni ve liberal öğretilerle programlanmış bir partinin kurulması sağlanmıştır. 1930 yılında Ali Fethi Bey önceliğinde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile Türk siyasi hayatında ikinci kez çok partili sistem denemeye koyulmuştur. Kurulmasından kısa süre sonra hızla teşkilatlanan ve geniş bir kitlenin sempatisini kazanan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın rejim karşıtlarıyla beraber anılmaya başlaması üzerine, parti kısa bir süre içinde kapanmıştır. Mevcut şartların çok partili hayata geçiş için yeterli olmadığı düşüncesinden hareketle yeni bir muhalif partinin kurulması 1946 yılına kadar gündeme gelmemiştir.

1930'lu yılların sonunda hem Türkiye siyaseti için hem de dünya siyaseti için çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan biri, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını kaybetmesi diğeri ise, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıdır. Atatürk'ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, devleti savaş şartlarına göre yönetmek durumunda kalmıştır. Dünyanın gördüğü en kanlı savaş olan İkinci Dünya Savaşı, dünya ekonomilerini altüst ederken, uluslararası ticareti durma noktasına getirmiştir. Bu durum ülke içinde, yönetime karşı olan tepkilerin artmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yenilgiye uğrayan otoriter rejimlerin sonu gelmiş, dünyada yeni bir demokratikleşme dalgası başlamıştır. Yeni kurulan uluslararası sistemin ön gördüğü bir yapı olan demokrasi, ülkeler için yeni bir hedef haline gelmiştir. Kuruluş amacı ve uygulamaları bakımından ciddi farklılıklar görünmesine rağmen kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruluşundan sonra dünya siyasetinde etkin ve yaptırım gücü olan bir sistem haline gelmiştir (İlgen, 2019). Türk siyaseti de yaşanan bu gelişmelerden hareketle hızla demokratikleşmeye ve nihayetinde 1950 seçimleriyle çok partili hayata geçmeyi başarmıştır. Tarih içinde yaşanan aksaklıklara rağmen, demokrasinin sağladığı özgürlük ortamı ve partiler arası seçim yapma hakkı halen korunan ve sistem içinde kökleşen bir hal almıştır.

Kaynakça

- [1] Akşam Gazetesi, 10 Kasım 1938.
- [2] Akşam Gazetesi, 11 Kasım 1938.
- [3] Akşam Gazetesi, 12 Kasım 1942.
- [4] Akşam Gazetesi, 20 Ekim 1939.
- [5] Akşin, Sina (1970), Birinci Meşrutiyet Meclis-i Mebusan-ı, Sevinç Matbaası, Ankara.
- [6] Akandere, Osman (1998), Milli Şef Dönemi, Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler, 1938-1945, İz Yayıncılık, İstanbul.
- [7] Akyıldız, Ali (2003), “Meclis-i Meb’usan”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, Ankara.
- [8] Akyıldız, Ali (2009), “Sened-i İttifak”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 36, İstanbul.
- [9] Akyıldız, Ali (2011), “Tanzimat”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 40, İstanbul.
- [10] Albayrak, Mustafa (2004), Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- [11] Altaş, Sedat (2006), Çankılı Demokrasi, İkinci Adam Yayınları, İstanbul.
- [12] Armaoğlu, Fahir (1994), 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- [13] Armaoğlu, Fahir (1999), 20'inci Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1995, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- [14] Aydın, Mehmet Ali (2001), “Kanun-ı Esasi”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, İstanbul.
- [15] Aydemir, Şevket Süreyya (2016), İkinci Adam, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [16] Aysal, Necdet (2006), “Örgütlenmeden Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, sayı 37(38), (15-53).
- [17] Bakan, Selahaddin ve Özdemir, Hakan (2013), “Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)’ye Karşı”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, sayı 14(1), (373-397).
- [18] Bilge, Mustafa L. (2008), “Sadabat Paketi”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 35, İstanbul.
- [19] Birinci, Ali (1998), “Hürriyet ve İtilaf Fırkası” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 18, İstanbul.
- [20] Bostdorff, Denise M. (2008), Proclaiming the Truman Doctrine: The Cold War Call to Arms. Texas A&M University Press: College Station, Texas.
- [21] Burçak, Rıfki Salim (1979), Türkiye’de Demokrasiye Geçiş 1945-1950, Olgaç Matbaası, Ankara.

- [22]Ceridei Resmîye, 1-7 Şubat 1921.
- [23]Cumhuriyet Gazetesi, 10 Kasım 1938.
- [24]Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ağustos 1930.
- [25]Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ağustos 1930.
- [26]Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ağustos 1930.
- [27]Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ocak 1942.
- [28]Cumhuriyet Gazetesi, 18 Kasım 1930.
- [29]Cumhuriyet Gazetesi, 21 Nisan 1939.
- [30]Ekinci, Necdet (1997), Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Ankara.
- [31]Erkin, Feridun Cemal (1968), Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi, Başnur Matbaası, Ankara.
- [32]Esmer, Ahmet Ş. ve Sander, Oral (1996), İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası, Mehmet Gönlübol (Ed.), Olaylarla Türk Dış Politikası (s. 137-185) içinde, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- [33]Gözler, Kemal (2000), Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa.
- [34]Gülcan, Yılmaz (2001), Cumhuriyet Halk Partisi, Alfa Yayınları, İstanbul.
- [35]Gülsoy, Ufuk (1999), "İslahat Fermanı", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 19, İstanbul.
- [36]Hanioglu, Şükrü (2001), "İttihat ve Terakki Cemiyeti", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 23, İstanbul.
- [37]Hanioglu, Şükrü (2004), "Meşrutiyet" TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 29, Ankara.
- [38]Haytoğlu, Ercan (1997), "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri", PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı (3), (46-56).
- [39]İlgen, Ferhat (2019), "Realist Bir Bakış: Vestfalya Barışı ve Etkileri", 3rd International Congress of Eurasian Social Sciences, Muğla.
- [40]İnalçık, Halil (1964), "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", Belleten, cilt XXVIII, sayı (112), (603-622).
- [41]Karal, Enver Ziya (1963), "Gülhane Hatt-ı Hümayununda Batının Etkisi", Belleten, cilt XXVIII, sayı (112), (581-601).
- [42]Karataş, Murat (2014), "1950 Yılı Genel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçmeni İkna Çabaları", International Journal of History, sayı 3(5), (199-215).
- [43]Karatepe, Şükrü (2001), Tek Parti Dönemi, İz Yayıncılık, İstanbul.

- [44]Karpaz, Kemal Haşım (2010), Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kùltürel, Ekonomik Temeller, Timař Yayınları, İstanbul.
- [45]Koçak, Cemil (1986), Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938-1945, Yurt Yayınları, Ankara.
- [46]Kunz, Diane B. (1997), "The Marshall Plan Reconsidered: A Complex of Motives", Council on Foreign Relations, sayı 76(3), (162-170).
- [47]Kutay, Cemal (1975), Örtülü Tarihimiz, Hilal Matbaası, İstanbul.
- [48]Lewis, Bernard (1988), Modern Türkiye'nin Doğuşu, M. Kıratlı (çev), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- [49]Lewis, Bernard (1991), Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [50]Linz, Juan J. ve Stepan, Alfred (1996), Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post Communist Europe, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London.
- [51]McGee, George (1990), The US-Turkish-NATO Middle East Connection: How the Truman Doctrine Contained the Soviets in the Middle East, St. Martin's Press, New York.
- [52]Meray, Seha L. (1973), Lozan Barış Konferansı: Tutanak, Belgeler, AÜSBF Yayınları, Ankara.
- [53]Milliyet Gazetesi, 15 Mayıs 1950.
- [54]Mustafa Kemal, (2019), Nutuk, Alfa Yayınları, İstanbul.
- [55]Ortaylı, İlber (2000), Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareler (1840-1880), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [56]Ortaylı, İlber (2010), İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Timař Yayınları, İstanbul.
- [57]Özbudun, Ergun (1977), Siyasal Partiler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- [58]Özcan, Azmi (2007), "Otuzbir Mart Vak'ası", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, İstanbul.
- [59]Huntington, Samuel Phillips (1996), Üçüncü Dalga: Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma, Ergun Özbudun (çev.), Yetkin Yayınları, Ankara.
- [60]Satterthwaite, Joseph C. (1972), "The Truman Doctrine: Turkey", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, sayı 401(1), (74-84).
- [61]Servet-i Fünun, 27 Kasım 1924.
- [62]Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2011), Türk Siyasal Muhafazakarlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti, Kadim Yayınları, Ankara.

- [63]TBMMTD, 16 Şubat 1950.
- [64]TBMMTD, 22 Mayıs 1950.
- [65]TBMMTD, 5 Mayıs 1946).
- [66]TBMMZC, 12 Mayıs 1939.
- [67]TBMMZC, 14 Ocak 1938.
- [68]TBMMZC, 18 Ocak 1940.
- [69]TBMMZC, 2 Ağustos 1944.
- [70]TBMMZC, 20 Aralık 1945.
- [71]TBMMZC, 23 Haziran 1939.
- [72]TBMMZC, 23 Şubat 1945.
- [73]TBMMZC, 3 Ocak 1945.
- [74]TBMMZC, 31 Temmuz 1936.
- [75]TBMMZC, 6 Mart 1934.
- [76]TBMMZC, 9 Temmuz 1932.
- [77]Tevetoğlu, Fethi (1985), “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, Türk Kültür Dergisi, sayı(264), (41-46).
- [78]Tunaya, Tanık Zafer (1998), İslamcılık Cereyanı-2: İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatı Boyunca Gelişmesi ve Bugüne Bıraktığı Meseleler, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, İstanbul.
- [79]Vakit Gazetesi, 19 Haziran 1941.
- [80]Weisband, Edward (2002), İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye, Ö. Uğurlu (çev.), Örgün Yayınevi, İstanbul.
- [81]Yeni Sabah Gazetesi, 19 Ocak 1940.
- [82]Yetkin, Çetin (1983), Türkiye'de Tek Parti Yönetimi, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- [83]Zürcher, Erik Jan (2007), Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Y. S. Gönen (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.